

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

БИЛТЕН

јули 2005

Интернет адреса на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса на Управата за јавни приходи
<http://www.ujp.gov.mk/>

Интернет адреса на Царинската управа на Република Македонија
<http://www.customs.gov.mk/>

Интернет адреса на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

Интернет адреса на Државниот завод за статистика
<http://www.stat.gov.mk/>

Скопје, јули 2005

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија – Основни макроекономски индикатори	5
Табела 2: Одбрани макроекономски индикатори во одделни транзициони економии	5
Табела 3: Бруто домашен производ (реални стапки на раст)	6
Табела 4: БДП според произведен метод	7
Табела 5: БДП според расходиен метод	7
Табела 6: Основни краткорочни економски трендови	8
Бруто домашен производ	10
Цени	11
Надворешно-трговска размена	12
Краткорочни економски движења – Јули 2005 година	14
Надворешен долг на Република Македонија	25
Вкупен долг на јавниот сектор во 2004 и првата половина од 2005 година	29
Табела 7: Приходи и расходи на Централниот буџет на Република Македонија	42
Табела 8: Буџет – Централна државна власт	44
Табела 9: Функционална класификација на расходите на Централниот буџет на Република Македонија	45
Табела 10: Консолидиран буџет на Централната власт и Вон-буџетските фондови	46
Табела 11: Платен биланс на Република Македонија (годишни податоци)	48
Табела 12: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	49
Табела 13: Фонд за здравствено осигурување	50
Табела 14: Агенција за вработување	51
Табела 15: Фонд за магистрални и регионални патишта	52
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност – Јули 2005 година	53
Табела 16: Македонска берза – извештај за тргување од 1.07.2005 до 31.07.2005 година	55
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	59
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	60
Каматни стапки на банките и штедилниците во Република Македонија	61
Кредитни линии за мали и средни претпријатија	63

СТАТИИ

Кратки вести	69
The Economist – Спремни за тргнување?	74
Радмила Шекеринска – Македонија на историска маршрута – кон Европа	79
Иван Штериов – Даночната регулатива и македонскиот пазар на хартии од вредност	83
Проф. Томислав Гроздановски – Старење на населението и фискалната одржливост	90
м-р Димитар Тодевски – Критериуми за избор на најповолна понуда	95
Никица Мојсоска – Значењето на (Македонскиот) образовен систем за остварување на одржлив развој	101

ПОЧИТУВАНИ,

Се чини дека македонската економија во 2005 година се развива со исклучително темпо. Податоците на половина од годината се повеќе од охрабрувачки.

Реализираниот раст на БДП е во рамките на проекцијата од 3.8%, додека во вториот квартал од годината, нивото на раст на економијата изнесуваше 4.7%. Доколку ваквото темпо на раст се задржи и во вторите два квартали, најверојатно растот на македонската економија ќе ја надмине границата од 4% на годишно ниво. Растот е диверзифициран во повеќе сектори, со најголемо учество на индустријата, трговијата, транспортот и телекомуникациите, угостителството и туризмот. Намалување е евидентирано единствено кај градежништвото, каде се присутни високи негативни стапки на раст, кои се должат на скоро двоцифрениот раст во истите периоди од 2003 и 2004 година.

Заради ралика од високите стапки во наведените сектори, во делот на финансиските услуги и јавните услуги (јавна управа, одбрана, социјална заштита, образование и здравството), во првото полугодие се евидентирани стапки на раст под 1%. Овие два сектора се особено значајни за македонската економија бидејќи заедно учествуваат со повеќе од 1/4 во структурата на вкупниот Бруто домашен производ. Иако продуктивноста и додадената вредност во овие сектори, особено во делот на финансиските услуги брзо растат, методологијата на пресметка на додадената вредност само врз основа на бројот на вработените во тие сектори, ги прикажува како спорорастечки. Веќе од идната година, променетата методологија која ќе го мери растот на додаде-

ната вредност ќе ги прикажува и реалните движења на БДП во тие дејности. Во сегашниот период, ниските стапки на раст се пресметковен резултат на рестриктивниот однос на Владата кон новите вработувања во јавниот сектор и како резултат на реструктурирањето и воведувањето на новите технологии во секторот на финансиските услуги, особено банкарството и осигурувањето. Соодветната пресметка на БДП во овие два сектори верувам дека ќе го подигне растот на БДП во Македонија над границата од 5%.

Реалните инвестиции во основни средства (машини и опрема) во првите шест месеци исто така покажуваат исклучителен раст од 5.2%.

Ваквиот раст на економијата предизвика и поинакви односи во надворешната трговија на Македонија. Во првите седум месеци таа значително се зголеми, при што во номинален износ (во САД долари) увозот е зголемен за 15%, додека извозот двојно повеќе, односно за цели 31,9%. Тоа доведе до извесно намалување на трговскиот дефицит во споредба со минатата година. Овој тренд, заради поволностите на светскиот пазар и конјуктурата која владее, се очекува да се задржи до крајот на 2005 година.

Единствена закана и бreme преставува непредвидливото покачување на цените на енергијата и нафтата на светските пазари. Македонија е енергетски дефицитарна.

Позитивните движења во надворешната трговија и намалувањето на дефицитите кај сите компоненти од тековната сметка на државата, вклучувајќи го и значително зголемениот суфицит од тековните

трансфери, доведоа до драстично намалување на дефицитот на тековната сметка на платниот биланс. За разлика од 2004 година кога дефицитот на тековната сметка во периодот јануари–јули изнесуваше 292.5 милиони САД долари, во првите седум месеци од 2005 година тој изнесува само 96.8 милиони САД долари, што преставува намалување на дефицитот за дури 196 милиони долари на годишна основа. Тоа значи дека сега, за седумте месеци, дефицитот на тековната сметка во однос на БДП изнесува помалку од 2% и ако имаме предвид дека традиционално во август, тековната сметка на нашата држава е позитивна, реално е да се очекува дека до крајот на годината, дефицитот на тековната сметка ќе биде на нивото од околу 5%, па дури и пониско. Тоа е исклучително подобрување во однос на минатогодишните 8%.

Ваквите движења во економијата доведоа и до намалување на притисокот врз девизните резерви и нивно реално зголемување врз основа на операциите на отворен пазар. Имајќи ги предвид исклучително нискиот проектиран дефицит на општата

влада од околу половина процент и подобрата наплата на јавните приходи од проектираната, логично е да се очекува дека и каматните стапки на НБРМ и на обврзниците и записите кои ги емитува Министерството за финансии до крајот на годината благо ќе се намалат. Остварувањето на забрзан раст на БДП во услови на многу ниски дефицити во јавниот сектор неминовно не води и кон намалување на вкупниот јавен долг на државата кој сега веќе е намален на ниво од околу 45% од БДП.

Тригодишниот континуиран раст на БДП, растот на инвестициите во основни средства, како и растот на извозот консекветно доведоа и до намалување на бројот на невработените лица во државава за околу 25 илјади во истиот период. Очигледно е дека растот почна систематски да повлекува и нето нови вработувања.

Овие трендови во македонската економија не се ниту случајни, ниту краткорочни. Доколку внимателно и претпазливо се однесуваме во иднина, тие дури и ќе се акцелерираат.

Со почит,
м-р **Никола Поповски**
Министер за финансии

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ
 годишни податоци за Република Македонија

		1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*
Реален БДП	%	-1.8	-1.1	1.2	1.4	3.4	4.3	4.5	-4.5	0.9	2.8	2.9
БДП	USD мил.	3,386	3,351	3,390	3,458	3,581	3,674	3,588	3,437	3,769	4,642	5,407
Инфлација (просек)	%	128	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5	1.8	1.2	-0.4
Инфлација (крај на период)	%	55.4	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7	1.1	2.6	-1.9
БДП дефлатор	%	151.9	17.1	2.9	3.4	1.4	2.7	8.2	3.6	3.4	0.5	3.0
Буџетско салдо												
(централен буџет и фондови)	% БДП	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.7	0.0	1.8	-7.2	-5.7	-1.1	0.0
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9	68.1	64.7	54.3	49.4
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	-	-	50.1	56.2	61.1	60.6	60.7	60.9	61.0	61.3	61.3
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1USD	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3	69.2	58.6	49.9	45.9
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1EUR	-	-	51.3	61.2	60.9	60.6	60.8	61.0	61.1	61.3	61.4
Извоз (Ф.О.Б.)	USD мил.	1,086	1,204	1,147	1,237	1,291	1,190	1,321	1,153	1,112	1,359	1,672
Увоз (Ф.О.Б.)	USD мил.	1,271	1,427	1,462	1,623	1,807	1,686	2,011	1,677	1,916	2,211	2,792
Трговски биланс	USD мил.	-185	-223	-315	-386	-516	-496	-690	-524	-804	-852	-1,120
Биланс на тековна сметка	USD мил.	-263	-299	-340	-286	-269	-32	-75	-235	-358	-152	-415
како % од БДП	%	-7.8	-8.9	-10.0	-8.3	-7.5	-0.9	-2.1	-6.8	-9.5	-3.3	-7.7
Девизни резерви	USD млд.	0.16	0.28	0.28	0.26	0.33	0.45	0.71	0.78	0.73	0.90	0.99
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.6	2.3	2.2	1.9	2.2	3.2	3.7	4.7	4.0	3.9	3.3
Надворешен долг ¹⁾	USD млд.	1,260	1,440	1,118	1,139	1,437	1,490	1,489	1,506	1,635	1,813	2,029
како % од БДП	%	35.8	42.4	33.1	33.5	41.4	41.5	39.9	41.0	43.1	44.9	44.1
Странски директни инвестиции	USD мил.	24.0	9.5	11.2	30.0	127.7	32.4	175.1	440.7	77.7	94.3	150.1
како % од БДП	%	0.7	0.3	0.3	0.9	3.6	0.9	4.9	12.8	2.1	2.0	2.8

1) Почнувајќи од 1998 година, согласно со новата методологија препорачана од Светската банка, вкупниот надворешен долг ги опфаќа краткорочните, среднорочните и долгорочните кредити.

* Проценка или претходни податоци

Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија

ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ ВО ОДДЕЛНИ ТРАНЗИЦИОНИ ЕКОНОМИИ

	Реален БДП				Потрошувачки цени ¹				Тековна сметка (салдо) ²⁾			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
Пазари во развој - Вкупно	4.6	6.2	4.5	4.5	9.5	6.7	5.4	4.1	-4.3	-4.9	-4.7	-4.3
Бугарија	4.3	5.7	5.5	5.5	2.3	6.1	4.0	3.5	-9.3	-7.4	-7.6	-6.9
Чешка Република	3.7	4.0	4.0	3.9	0.1	2.8	2.5	2.7	-6.2	-5.2	-4.8	-4.4
Естонија	5.1	6.2	6.0	5.5	1.3	3.0	3.7	2.7	-13.2	-13.8	-11.0	-9.7
Унгарија	3.0	4.0	3.7	3.8	4.7	6.8	4.0	3.8	-9.0	-9.0	-8.6	-8.1
Латвија	7.5	8.0	7.3	6.2	2.9	6.3	5.7	5.3	-8.2	-12.3	-10.9	-9.8
Литванија	9.7	6.6	7.0	6.8	-1.2	1.2	2.9	3.0	-7.0	-8.6	-9.5	-9.3
Полска	3.8	5.3	3.5	3.7	0.8	3.5	3.1	2.5	-1.9	-1.5	-2.1	-2.5
Романија	5.2	8.3	5.5	5.0	15.3	11.9	8.2	5.7	-6.8	-7.5	-6.9	-6.3
Словачка	4.5	5.5	4.8	4.9	8.5	7.5	3.6	2.8	-0.9	-3.4	-6.0	-4.6
Словенија	2.5	4.4	4.0	4.0	5.6	3.6	2.3	2.0	0.1	-0.6	-1.4	-2.2
Кипар	1.9	3.7	3.8	4.0	4.1	2.3	2.5	2.5	-3.4	-4.1	-3.4	-2.7
Турција	5.9	8.0	5.0	5.0	25.3	10.6	9.0	6.1	-3.4	-5.2	-4.5	-3.7

1) Годишен просек.

2) Процент од БДП.

Извор: World Economic Outlook, IMF, Washington D.C., April 2005

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

(реални стапки на раст, квартал во однос на ист квартал претходна година, 2000–2004)

		Земјоделство, лов, шумарство и рибарство	Вадење руди и камен, преработу- вачка индустрија и елек. енергија, гас и вода	Градеж- ништво	Трговија на големо и трговија на мало	Хотели и ресторани	Сообраќај, складирање и врски	Финансиско посреду- вање, активности во врска со недвижен имот, изнајмување и импутирани станарини	Јавна управа и одбрана, социјална заштита, образо- вање, здравство и социјална работа	Импутиран и банкарс- ки услуги	Додадена вредност	Нето- даноци на произ- водство	БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД
		А + Б	В + Г + Д	Ѓ	Е	Ж	З	С + И + Љ	Ј + К + Л + Н				
2000	I	2.4	16.3	4.1	37.7	-7.1	13.4	2.4	1.0	0.5	11.4	15.1	12.0
	II	3.6	17.1	-9.9	4.6	-14.8	11.1	2.5	1.3	0.8	5.6	9.0	6.1
	III	1.2	1.8	5.3	-8.7	-9.6	10.1	2.7	-0.8	1.9	0.6	3.9	1.0
	IV	-3.1	4.5	12.5	-12.7	-13.1	0.7	3.2	-1.1	3.7	-0.3	3.0	0.2
	00/99	1.0	9.4	2.6	3.0	-11.3	8.5	2.7	0.1	1.7	4.1	7.5	4.5
2001	I	-6.9	-2.8	0.7	-18.9	6.7	-4.8	3.0	-8.7	-6.9	-6.2	-6.9	-6.3
	II	-12.5	-4.7	-4.9	4.5	-7.1	-7.2	2.6	-5.1	-8.5	-3.8	-4.4	-3.9
	III	-13.3	-10.6	-22.9	4.4	-14.7	-11.1	1.4	0.8	-13.1	-6.2	-6.9	-6.4
	IV	-10.3	-0.5	-22.8	9.7	-0.1	-9.9	1.3	3.7	-13.5	-1.5	-2.2	-1.6
	01/00	-10.8	-4.6	-14.4	-0.8	-4.5	-8.3	2.1	-2.3	-10.5	-4.4	-5.1	-4.5
2002	I	-5.6	-10.1	-7.0	6.0	-1.0	-3.4	-2.8	10.0	-2.5	-1.8	1.1	-1.3
	II	-2.5	-3.5	0.7	4.6	16.1	-6.7	-4.1	4.7	1.7	-0.9	2.0	-0.4
	III	-1.6	-1.3	5.3	4.2	32.2	-0.5	-4.1	0.8	6.2	0.3	3.2	0.8
	IV	1.8	10.2	1.4	6.8	18.8	3.5	-3.7	-0.8	2.2	3.6	6.6	4.1
	02/01	-2.0	-0.8	0.6	5.4	16.7	-1.8	-3.7	3.5	1.8	0.4	3.3	0.9
2003 *	I	3.2	3.9	8.8	1.8	14.2	-2.7	-4.4	5.7	4.4	2.3	-0.5	1.8
	II	3.5	4.0	8.1	2.2	6.7	5.2	-3.7	6.5	-3.2	3.5	0.7	3.0
	III	6.5	15.0	13.8	1.1	11.1	0.5	-3.0	4.9	-4.3	5.9	3.1	5.4
	IV	6.2	-0.7	21.6	2.0	7.0	-0.9	-3.3	2.7	-1.6	1.7	-1.0	1.2
	03/02	4.8	5.0	13.3	1.8	9.6	0.4	-3.6	4.9	-1.2	3.3	0.6	2.8
2004*	I	3.5	-0.6	4.0	5.1	5.4	2.2	2.2	2.4	-0.7	2.4	2.4	2.4
	II	4.6	-0.7	11.4	6.7	8.7	5.0	3.0	2.1	1.9	3.6	3.6	3.6
	III	4.6	-0.1	7.9	8.2	1.8	5.3	2.6	1.1	2.3	3.4	3.4	3.4
	IV	4.9	-6.3	10.0	9.2	5.9	8.1	2.0	1.6	1.2	2.2	2.2	2.2
	04/03	4.4	-2.1	8.7	7.4	5.3	5.2	2.5	1.8	1.1	2.9	2.9	2.9
2005*	I	2.5	4.7	-9.6	6.4	2.5	5.6	0.2	0.5	-0.9	2.7	2.7	2.7

* Претходни податоци

Извор: Државен завод за статистика.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД ПРОИЗВОДНИОТ МЕТОД

Во милиони денари

По тековни цени

НКД	Назив	1999	2000	2001	2002	2003 ¹	Индекси
сектор							2003/2002
A	Земјоделство, лов и шумарство	23,094	23,756	22,933	24,509	28,672	17.0
B	Рибарство	29	14	24	48	27	-43.8
B	Вадење на руди и камен	1,620	1,856	1,312	960	989	3.0
Г	Преработувачка индустрија	36,764	40,926	39,587	37,925	39,651	4.6
Д	Снабдување со електрична енергија, гас и вода	9,203	10,381	10,041	9,146	11,778	28.8
Ѓ	Градежништво	10,880	13,361	11,801	11,893	13,537	13.8
Е	Трговија на големо и мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата	22,383	25,402	26,076	27,348	28,282	3.4
Ж	Хотели и ресторани	3,984	3,463	3,410	4,088	4,653	13.8
З	Сообраќај, складирање и врски	17,233	21,261	21,694	20,610	21,062	2.2
С	Финансиско посредување	6,977	7,342	7,420	7,427	6,110	-17.7
И	Активности во врска со недвижен имот, изнајмување и деловни активности	5,890	7,466	8,304	8,168	8,453	3.5
Ј	Јавна управа и одбрана, задолжителна социјална заштита	14,351	14,333	14,445	16,145	16,984	5.2
К	Образование	8,769	8,266	8,048	8,688	9,436	8.6
Л	Здравство и социјална работа	8,592	8,987	8,690	9,361	9,897	5.7
Љ	Други комунални, културни, општи и лични услужни активности	4,967	5,217	5,548	5,553	5,503	-0.9
	Импутирани станарини	9,597	10,465	10,631	10,792	13,732	27.2
	Минус: импутирани банкарски услуги	5,017	5,153	4,738	4,160	3,797	-8.7
A.	Додадена вредност по основни цени	179,316	197,344	195,230	198,592	214,969	8.2
Б.	Нето даноци на производство	29,694	39,045	38,611	45,378	36,516	-19.5
A + Б	БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	209,010	236,389	233,841	243,970	251,485	3.1

1) Претходни податоци

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД РАСХОДНИОТ МЕТОД

	Во милиони денари					Во %				
	1999	2000	2001	2002	2003	1999	2000	2001	2002	2003
БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	209.010	236.389	233.841	243.971	251.486	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
(по тековни цени)										
Финална потрошувачка	188.702	218.986	221.771	242.795	243.853	90.3	92.6	94.8	99.5	97.0
Финална потрошувачка на домаќинствата	145.693	175.965	163.788	188.179	191.873	69.7	74.4	70.0	77.1	76.3
Финална јавна потрошувачка	43.009	43.021	57.983	54.616	51.980	20.6	18.2	24.8	22.4	20.7
Бруто-инвестиции	41.171	50.683	42.759	48.058	50.261	19.7	21.4	18.3	19.7	20.0
Инвестиции во основни средства	34.710	38.332	34.716	40.448	42.110	16.6	16.2	14.8	16.6	16.7
Пораст на залихи	6.461	12.351	8.043	7.610	8.151	3.1	5.2	3.4	3.1	3.2
Извоз на стоки и услуги	88.143	114.209	99.091	92.674	95.254	42.2	48.3	42.4	38.0	37.9
Извоз на стоки	67.988	87.161	78.625	71.887	73.800	32.5	36.9	33.6	29.5	29.3
Извоз на услуги	14.367	19.971	15.894	16.388	17.705	6.9	8.4	6.8	6.7	7.0
Набавки на нерезидентите во земјата	5.788	7.077	4.572	4.399	3.749	2.8	3.0	2.0	1.8	1.5
Увоз на стоки и услуги	109.007	147.489	129.780	139.556	137.882	52.2	62.4	55.5	57.2	54.8
Увоз на стоки	90.554	123.910	107.166	121.574	120.038	43.3	52.4	45.8	49.8	47.7
Увоз на услуги	18.543	23.579	22.614	17.982	17.844	8.8	10.0	9.7	7.4	7.1

Извор: Државен завод за статистика

ОСНОВНИ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ТРЕНДОВИ

Процентуална промена во однос на истиот период од претходната година, освен ако не е поинаку назначено

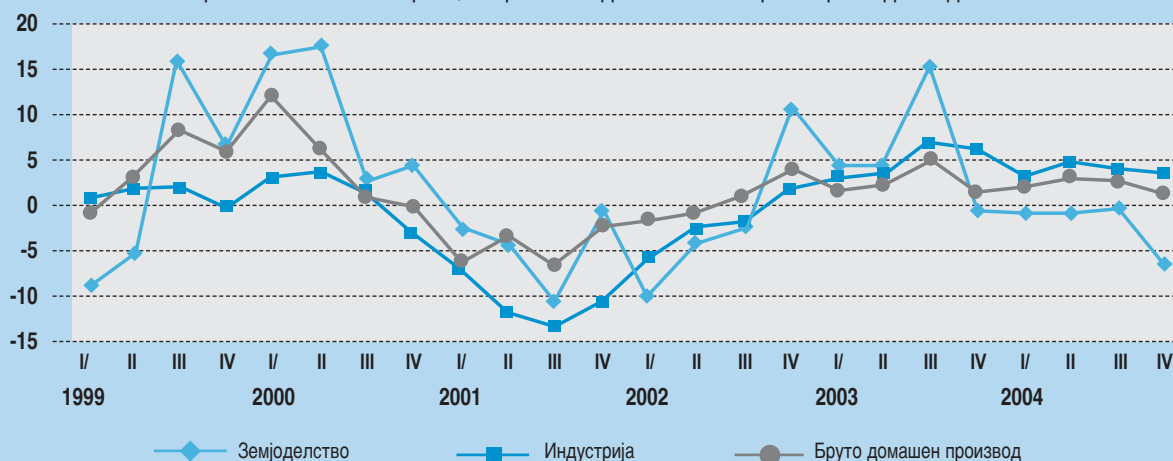
	2000	2001	2002	2003	2004	2004				2005		
						K - 1	K - 2	K - 3	K - 4	K - 1	K - 2	Јули
РЕАЛЕН СЕКТОР												
Производство реални промени												
Бруто домашен производ	4.6	-4.5	0.9	2.8	2.9	2.4	3.7	3.4	2.1	2.7		
Индустриско производство	3.5	-3.1	-0.8	6.6	-2.1	-0.6	-0.7	-0.1	-6.3	4.8	0.3	15.8
номинални промени												
Инвестиции во машини и опрема	20.8	-16.9	16.4	-7.7	4.9	11.0	7.2	8.1	-4.2	5.7		
Цени												
Трошоци на живот	5.8	5.5	1.8	1.2	-0.4	1.6	-0.5	-1.6	-1.3	-0.4	0.2	0.7
Цени на производители на индустриски производи	8.9	2.0	-0.9	-0.3	0.9	-1.5	0.5	2.2	2.6	1.9	2.3	2.5
Конкурентност на индустријата												
Продуктивност	6.0	0.5	3.0	13.1	3.9	-28.0	-20.8	-16.7	-3.1	39.2	6.4	
Трошоци за работна сила по единица производ	-4.7	-0.7	0.2	-10.3	0.7	45.1	29.8	20.7	13.6	-35.1	-3.8	
Реални трошоци за работна сила по единица производ	-12.5	-2.7	1.1	-10.1	-0.4	50.6	28.2	16.8	9.2	-34.8	-6.0	
Берзански цени на најважните извозни и увозни производи цени во САД \$												
Сурова нафта-брент	28.3	24.4	25.0	28.9	38.3	32.0	35.5	41.6	44.2	47.6	53.1	48.67
Јагнешко месо (ц/кг)	261.9	291.2	330.3	388.4	461.4	458.6	453.8	452.8	472.7	478.1	479.7	453.8
Никел	8,638.0	5,944.7	6,772.0	9,629.0	13,823.4	14,729.0	12,500.0	13,991.0	14,073.0	15,348.0	16,191.0	16,932.0
Бакар	1,813.0	1,578.3	1,559.0	1,779.0	2,866.0	2,731.0	2,790.0	2,850.0	3,093.0	3,268.0	3,379.0	3,249.0
Олово	45.4	47.6	45.3	51.5	88.7	84.4	81.1	93.2	95.9	97.8	100.4	98.8
Цинк	112.8	88.6	77.9	82.8	104.8	107.0	102.2	97.5	111.4	131.5	137.2	124.4
Ладно валани челични лимови	385.8	299.2	328.3	444.6	607.1	520.0	608.3	650.0	650.0	683.3	712.5	750
Топло валани челични лимови	295.8	216.5	246.7	320.2	502.5	401.7	508.3	550.0	550.0	583.3	612.5	650
НАДВОРЕШЕН СЕКТОР												
номинални промени на доларски вредности												
Извоз на стоки (ФОВ)	11.0	-12.7	-3.7	22.2	22.4	22.1	11.5	31.0	32.3	31.5	37.8	18.2
Увоз на стоки (ЦИФ)	17.9	-19.4	16.3	15.3	25.9	13.8	18.6	28.4	35.8	13.6	21.5	0.1
Трговски биланс (милиони САД \$)	-771	-533	-849	-937	-1,230	-246.0	-339.6	-264.0	-368.4	-216.1	361.8	69.4
Тековна сметка на Платниот биланс (милиони САД \$)	-236	-38	-324	-277	-415	-107.4	-172.9	-5.8	-129.7	-20.0	-95.6	-
Промена во девизните резерви (милиони САД \$) „-“ значи намалување	235.6	62.0	-40.5	168.8	82.3	-12.2	38.0	72.0	83.0	13.4	29.5	-
Надворешен долг средно. долго. (крај на период во милиони САД \$)	1,438.0	1,444.0	1,571.0	1,771.0	1,957.0	1,766.0	1,766.4	1,821.0	1,957.6	1,955.5	1,933.0	1939.5
Курсеви (просечен)												
денар/ЕУРО	60.73	60.91	60.98	61.26	61.34	61.29	61.28	61.31	61.46	61.40	61.37	61.20
денар/САД \$	65.89	68.04	64.73	54.30	49.41	49.94	50.87	50.20	47.53	46.80	48.68	50.82

	2000	2001	2002	2003	2004	2004				2005		
						K - 1	K - 2	K - 3	K - 4	K - 1	K - 2	Јули
ВЛАДИНИ ФИНАНСИИ												
номинални промени												
Приходи	22.5	-10.3	10.1	-7.4	5.8	10.3	1.5	2.9	8.6	-9.0	-15.9	11.6
Даночни приходи	22.1	-6.9	14.0	-9.6	6.8	5.7	5.0	6.7	9.9	-3.1	-3.8	-4.1
ДДВ	75.2	-1.8	19.8	3.2	21.6	25.3	16.8	18.7	25.8	-5.9	-2.5	-11.8
Расходи	12.7	27.0	-0.1	-13.8	0.3	5.2	3.0	-4.4	-1.7	5.6	-1.4	7.2
Тековни расходи	1.8	31.9	17.2	-1.2	1.4	5.7	1.2	-2.8	1.9	3.6	3.2	5.4
Капитални расходи	94.5	28.3	11.8	-447.0	-3.4	-34.3	-38.4	-15.9	-22.8	42.2	46.7	30.8
Салдо на централниот буџет (во милиони денари)	6,285	-12,490	7,343	-2,551	371	1,002.0	-364.0	616.0	-882.0	-1,005	-18.0	334
Салдо на консолидираниот буџет (во милиони денари)	5,905	-13,171	-13,019	-2,596	7	655.0	-635.0	654.0	-667.0	-1,269	-266	306
МОНЕТАРЕН СЕКТОР												
номинални промени (крај на период)												
Нето девизни средства	73.8	57.6	-19.1	5.3	4.7	10.3	4.9	3.0	4.7	4.0	4.0	
Кредити на приватен сектор	17.2	7.3	12.7	15.8	18.7	18.9	25.9	24.4	18.7	16.9	16.9	
Готови пари во оптек	16.6	48.5	0.0	0.3	-0.1	9.2	4.7	2.0	-0.1	9.6	9.6	
M1	22.6	5.6	4.6	1.1	-1.1	9.1	8.6	2.3	-1.1	3.9	3.9	
M2	29.4	61.9	-7.0	15.9	15.1	18.1	20.1	18.3	15.1	22.3	22.3	
M4	25.6	56.7		13.2	15.3	15.4	18.9	16.7	15.3	20.2	20.2	
Однос на девизните резерви спрема M1	165.0	188.2	150.5	150.7	162.0	161.7	166.9	153.3	162.0	167.6	167.6	
СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР												
Пазар на работна сила												
Стапка на невработеност (APC)	32.2	30.5	31.9	36.7	36.7	37.1	35.8	37.7	38.0	38.6		
Вкупно нововработени (крај на период)	101,996	90,308	110,401	79,921	112,013	25,648	51,190	80,235	112,013	11,707	11,707	
Нововработени на неопределено време (крај на период)	63,987	63,346	74,341	49,661	63,538	16,153	31,870	47,135	63,538	7,268	7,268	
Плати												
Номинални нето плати	5.5	3.5	6.9	4.8	4.0	4.0	4.4	3.4	4.0	3.0	1.1	-
Реални нето плати	-0.3	-1.9	5.0	3.6	4.4	2.4	4.9	5.0	5.4	3.4		-
Потрошувачка кошница	2.5	5.2	2.7	-0.7	-2.7	0.7	-2.8	-5.0	-3.9	-4.0	-3.3	-
Социјална заштита												
Број на пензионери (крај на период)	241,221	247,200	249,421	254,267	260,075	254,333	256,917	258,360	260,075	260,879	261,005	261,975
Број на домаќинства кои примаат социјална помош (крај на период)	77,309	80,160	82,673	64,453		64,584	64,594	65,960	66,940	69,667	68,011	66,328
Број на лица кои примаат надомест за невработени (крај на период)	35,046	41,375	46,772	47,324	45,867	53,273	51,221	48,189	45,867	44,230	43,570	42,878

Извор: Државен завод за статистика, Народна банка на Република Македонија, Министерство за финансии, Министерство за труд и социјална политика, Агенција за вработување, World Development Prospects (Pink Sheets), пресметки на Министерството за финансии

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

реални стапки на пораст, квартал во однос на ист квартал претходна година

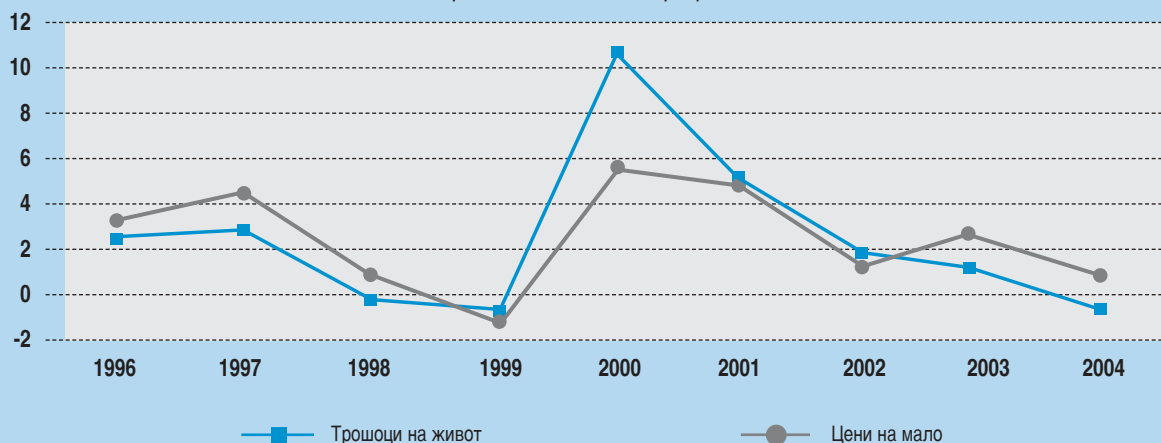
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ²⁾
Бруто домашен производ ¹⁾ во милиони САД \$	3,450	3,389	3,351	3,390	3,458	3,575	3,730	3,899	3,723	3,755	4,546
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ²⁾
Бруто домашен производ ¹⁾ (по глава на жител) во САД \$	1,785	1,742	1,705	1,709	1,732	1,781	1,848	1,924	1,830	1,859	2,243

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. Притоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Претходни податоци.

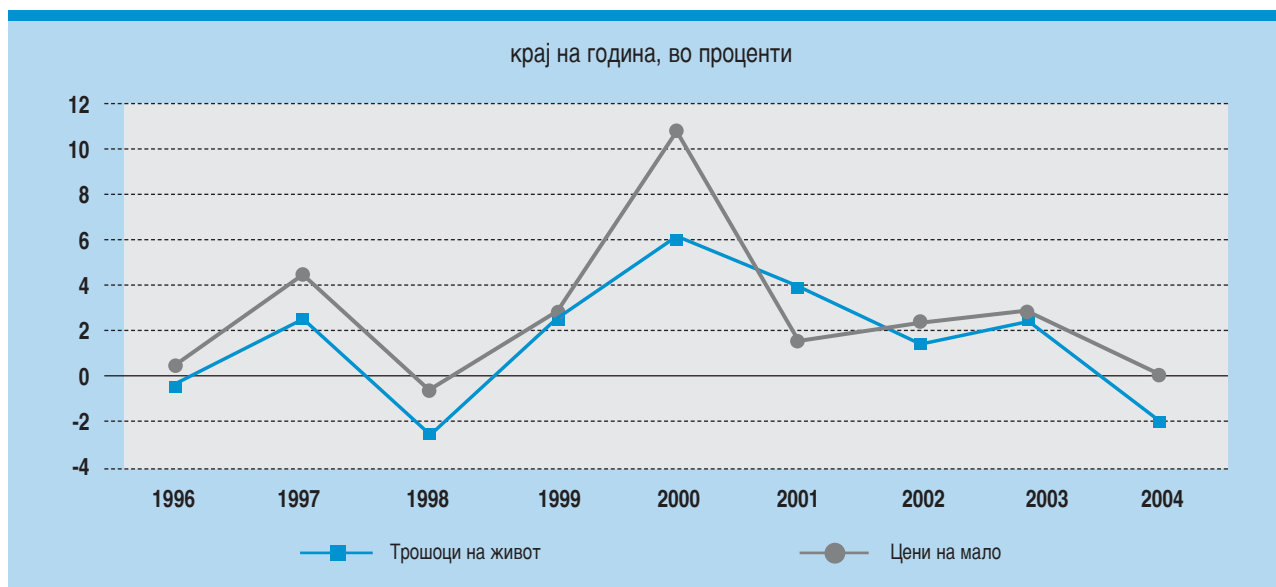
ИНФЛАЦИЈА

просечни стапки, во проценти

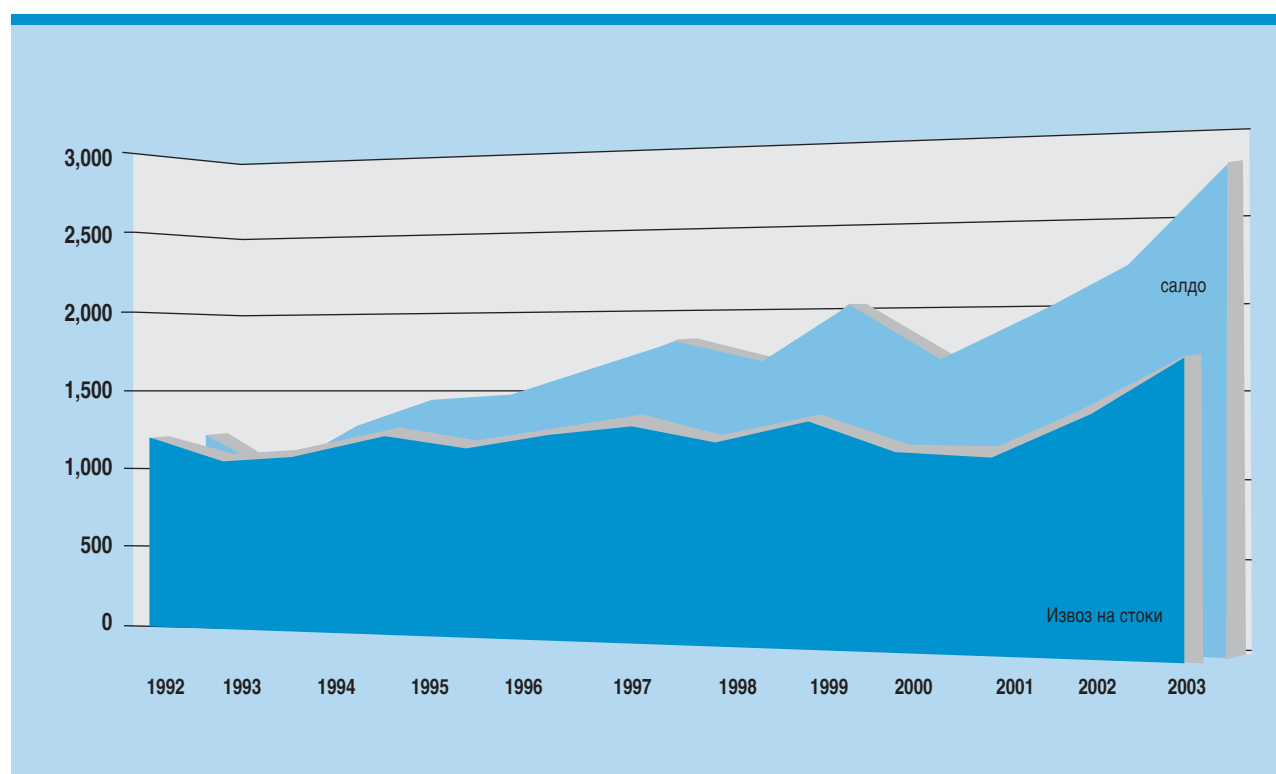
	просечни стапки во проценти								
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Трошоци на живот	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5	1.8	1.2	-0.4
Цени на мало	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6	5.2	1.4	2.4	0.9

	крај на година, во проценти								
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Трошоци на живот	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7	1.1	2.6	-1.9
Цени на мало	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8	1.2	2.2	2.9	-0.1

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

	во милиони САД \$												
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Извоз на стоки	1,199	1,055	1,086	1,204	1,147	1,237	1,292	1,190	1,321	1,153	1,112	1,359	1,674
Увоз на стоки (FOB)	1,206	1,013	1,271	1,427	1,462	1,623	1,807	1,686	2,011	1,677	1,917	2,211	2,793
Салдо	-7	42	-185	-223	-315	-386	-515	-496	-690	-524	-805	-852	-1,119

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

			Вкупно			Германија			Србија и Црна Гора		
			Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо
1998			1,310.7	1,914.7	-604.0	286.0	255.2	30.8	240.0	245.6	-5.6
1999			1,191.3	1,776.2	-584.9	254.3	245.8	8.5	254.5	183.9	70.6
2000			1,322.6	2,093.8	-771.2	257.5	253.3	4.2	335.2	190.4	144.8
2001			1,155.0	1,687.6	-532.6	237.5	213.3	24.2	266.8	157.2	109.6
2002			1,115.5	1,995.2	-879.7	234.0	284.7	-50.7	246.4	185.2	61.2
2003			1,363.2	2,299.9	-936.7	278.3	303.8	-25.5	273.8	212.6	61.2
2004			1,673.6	2,903.4	-1,229.8	318.2	362.3	-44.1	348.8	244.8	104.0
2000	Q1		331.1	606.8	-275.7	66.1	80.9	-14.8	78.8	47.8	31.0
	Q2		317.7	481.0	-163.3	56.9	52.7	4.2	76.3	47.3	29.0
	Q3		345.1	470.6	-125.5	70.8	55.0	15.8	82.8	47.3	35.5
	Q4		328.7	535.4	-206.7	63.7	64.7	-1.0	97.3	48.0	49.3
2001	Q1		291.5	400.4	-108.9	69.0	52.8	16.2	62.3	34.9	27.4
	Q2		285.3	416.6	-131.3	52.9	59.0	-6.1	74.1	39.2	34.9
	Q3		295.7	378.9	-83.2	61.9	42.8	19.1	62.9	33.4	29.5
	Q4		282.5	491.7	-209.2	53.7	58.7	-5.0	67.5	49.7	17.8
2002	Q1		244.0	444.2	-200.2	60.9	56.4	4.5	47.2	38.2	9.0
	Q2		264.4	461.7	-197.3	54.0	70.5	-2.7	53.6	47.9	5.7
	Q3		289.1	497.1	-208.0	60.3	77.1	-10.4	55.8	47.9	7.9
	Q4		301.8	597.6	-295.8	57.0	89.2	-32.2	66.4	55.1	11.3
2003	Q1		293.7	531.7	-238.0	66.6	69.2	-2.6	47.2	50.4	-3.2
	Q2		355.8	580.9	-225.1	68.0	74.2	-6.2	76.4	54.8	21.6
	Q3		337.8	550.2	-212.4	72.0	71.0	1.0	74.7	53.5	21.2
	Q4		375.9	637.1	-261.2	71.7	89.4	-17.7	75.5	53.9	21.6
2004	Q1		366.0	616.1	-250.1	82.1	84.0	-1.9	57.9	48.2	9.7
	Q2		367.7	715.1	-347.4	63.1	90.0	-26.9	84.4	63.7	20.7
	Q3		442.7	706.7	-264.0	80.8	89.2	-8.4	98.7	63.2	35.5
	Q4		497.2	865.5	-368.3	92.2	99.1	-6.9	107.8	69.7	38.1
2005	Q1		482.0	700.1	-218.1	112.0	73.6	38.4	75.0	58.5	16.5
2003	I		78.6	159.0	-80.4	18.7	22.6	-3.9	11.3	15.0	-3.7
	II		94.7	152.2	-57.5	21.9	21.7	0.2	15.5	15.4	0.1
	III		120.4	220.5	-100.1	26.0	24.9	1.1	20.4	20.0	0.4
	IV		117.3	190.3	-73.0	22.2	21.2	1.0	22.4	15.4	7.0
	V		119.9	208.4	-88.5	23.6	26.5	-2.9	27.3	23.2	4.1
	VI		118.6	182.2	-63.6	22.2	26.5	-4.3	26.7	16.2	10.5
	VII		124.3	194.8	-70.5	25.2	27.8	-2.6	27.2	18.0	9.2
	VIII		96.1	173.1	-77.0	22.2	20.5	1.7	23.1	18.3	4.8
	IX		117.4	182.3	-64.9	24.6	22.7	1.9	24.4	17.2	7.2
	X		124.7	214.0	-89.3	22.8	26.7	-3.9	28.9	18.8	10.1
	XI		122.7	198.8	-76.1	24.7	29.4	-4.7	22.6	15.7	6.9
	XII		128.5	224.3	-95.8	24.2	33.3	-9.1	24.0	19.4	4.6
2004	I		102.4	176.5	-74.1	27.3	21.8	5.5	14.5	11.2	3.3
	II		132.0	199.3	-67.3	28.0	32.6	-4.6	20.0	17.0	3.0
	III		131.6	240.3	-108.7	26.8	29.6	-2.8	23.4	20.0	3.4
	IV		125.2	238.2	-113.0	22.3	27.4	-5.1	26.4	22.5	3.9
	V		117.9	223.7	-105.8	19.5	29.2	-9.7	27.9	22.6	5.3
	VI		124.6	253.2	-128.6	21.3	33.4	-12.1	30.1	18.6	11.5
	VII		155.6	253.0	-97.4	31.5	32.3	-0.8	31.2	20.1	11.1
	VIII		137.5	223.0	-85.5	24.9	25.4	-0.5	34.1	21.4	12.7
	IX		149.6	230.7	-81.1	24.4	31.5	-7.1	33.4	21.7	11.7
	X		158.0	256.0	-98.0	24.4	31.5	-7.1	33.4	21.7	11.7
	XI		154.0	294.7	-140.7	26.8	24.9	1.9	33.0	21.4	11.6
	XII		185.2	314.8	-129.6	41.0	42.7	-1.7	41.4	26.6	14.8
2005	I		147.9	209.9	-62.0	43.3	21.7	21.6	19.0	15.8	3.2
	II		156.6	223.9	-67.3	35.5	25.7	9.8	22.4	16.7	5.7
	III		177.5	266.3	-88.8	33.2	26.2	7.0	33.6	26.0	7.6
	IV		174.6	312.4	-137.8	29.4	25.7	3.7	38.8	30.2	8.6
	V		178.5	284.3	-105.8	23.1	31.2	-8.1	42.8	19.0	23.8
	VI		153.9	271.9	-118.0	27.5	31.0	-3.5	40.7	20.0	20.7
	VII		183.9	253.3	-69.4	35.7	28.0	7.7	41.7	18.5	23.2

во милиони САД \$

САД			Италија			Грција			Русија		
Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо
174.0	101.6	72.4	91.9	109.1	-17.2	83.1	112.9	-29.8	26.1	90.9	-64.8
136.1	54.7	81.4	77.6	92.7	-15.1	85.9	164.5	-78.6	15.1	91.2	-76.1
165.6	83.0	82.6	90.8	111.1	-20.3	84.1	201.5	-117.4	10.3	191.8	-181.5
99.7	51.5	48.2	88.7	107.7	-19.0	101.4	184.0	-82.6	13.9	139.4	-125.5
77.4	58.7	18.7	81.9	118.6	-36.7	116.9	237.9	-121.0	14.4	125.4	-111.0
72.8	56.2	16.6	95.4	122.5	-27.1	179.8	300.2	-120.4	13.7	177.8	-164.1
70.3	46.8	23.5	134.9	170.2	-35.3	228.8	280.7	-51.9	19.7	255.7	-236.0
49.6	16.3	33.3	25.4	29.4	-4.0	19.7	43.1	-23.4	2.6	60.8	-58.2
48.6	16.5	32.1	27.4	29.3	-1.9	18.4	42.3	-23.9	2.7	38.6	-35.9
37.5	23.4	14.1	18.1	25.4	-7.3	23.5	55.3	-31.8	2.1	33.2	-31.1
29.9	26.8	3.1	19.9	27.0	-7.1	22.5	60.8	-38.3	2.9	59.2	-56.3
28.4	13.4	15.0	24.0	19.2	4.8	21.2	40.2	-19.0	2.8	53.4	-50.6
23.4	15.6	7.8	21.4	23.3	-1.9	24.3	38.7	-14.4	3.7	31.7	-28.0
26.9	11.7	15.2	24.3	29.5	-5.2	30.6	51.1	-20.5	3.3	26.9	-23.6
21.0	10.8	10.2	19.0	35.7	-16.7	25.3	54.0	-28.7	4.1	27.4	-23.3
18.0	18.2	-0.2	26.7	24.6	2.1	19.2	46.0	-26.8	3.4	49.4	-46.0
18.9	15.6	3.3	25.1	26.2	-1.1	27.6	49.4	-21.8	3.6	22.3	-18.7
16.5	10.7	5.8	21.2	29.4	-8.2	30.3	52.2	-21.9	3.5	13.3	-9.8
24.6	13.9	10.7	18.7	32.2	-13.5	35.6	56.3	-20.7	3.0	61.1	-58.1
16.7	13.8	2.9	26.9	21.6	5.3	35.1	98.4	-63.3	2.5	25.1	-22.6
13.8	19.1	-5.3	26.5	34.3	-7.8	52.1	76.4	-24.3	3.6	34.6	-31.0
16.0	11.1	4.9	21.6	29.3	-7.7	43.7	56.7	-13.0	3.4	53.5	-50.1
26.3	12.2	14.1	20.4	37.3	-16.9	48.9	68.7	-19.8	4.2	64.6	-60.4
14.8	13.4	1.4	24.6	31.7	-7.1	52.7	64.1	-11.4	3.9	68.7	-64.8
14.1	11.6	2.5	29.1	45.1	-16.0	55.1	73.0	-17.9	4.7	47.9	-43.2
21.8	10.2	11.6	38.9	44.9	-6.0	54.6	69.2	-14.6	5.5	78.7	-73.2
19.6	11.6	8.0	42.3	48.5	-6.2	66.4	74.4	-8.0	5.6	60.4	-54.8
7.5	13.7	-6.2	43.6	37.2	6.4	74.1	66.3	7.8	5.2	70.5	-65.3
6.7	5.2	1.5	8.9	7.3	1.6	8.2	43.9	-35.7	0.5	1.8	-1.3
5.1	3.9	1.2	7.5	6.0	1.5	11.7	22.9	-11.2	0.5	2.1	-1.6
4.9	4.7	0.2	10.5	8.3	2.2	15.2	31.6	-16.4	1.5	21.2	-19.7
3.5	4.5	-1.0	8.9	10.4	-1.5	17.4	31.2	-13.8	1.0	9.6	-8.6
3.4	6.1	-2.7	7.9	11.8	-3.9	18.5	25.6	-7.1	1.1	17.1	-16.0
6.9	8.5	-1.6	9.7	12.1	-2.4	16.2	19.6	-3.4	1.5	7.9	-6.4
7.2	3.9	3.3	7.4	11.8	-4.4	16.9	22.4	-5.5	1.3	9.8	-8.5
4.5	3.1	1.4	6.4	9.0	-2.6	10.9	15.4	-4.5	1.1	23.2	-22.1
4.3	4.1	0.2	7.8	8.5	-0.7	15.9	18.9	-3.0	1.0	20.5	-19.5
5.7	4.4	1.3	5.5	11.3	-5.8	18.2	22.8	-4.6	2.3	24.6	-22.3
6.8	2.8	4.0	7.2	11.8	-4.6	15.9	21.0	-5.1	1.2	19.6	-18.4
13.8	5.0	8.8	7.7	14.2	-6.5	14.8	24.9	-10.1	0.7	20.4	-19.7
6.4	5.3	1.1	5.8	7.6	-1.8	12.5	17.7	-5.2	1.4	27.4	-26.0
4.6	3.8	0.8	8.0	10.0	-2.0	17.8	21.0	-3.2	1.2	17.3	-16.1
3.8	4.3	-0.5	10.8	14.1	-3.3	22.4	25.4	-3.0	1.3	24.0	-22.7
3.6	4.6	-1.0	12.0	13.8	-1.8	19.9	23.0	-3.1	1.7	27.3	-25.6
4.5	3.6	0.9	7.8	14.4	-6.6	17.1	24.7	-7.6	1.7	2.2	-0.5
6.0	3.4	2.6	9.3	16.9	-7.6	18.1	25.3	-7.2	1.3	18.4	-17.1
7.9	3.2	4.7	13.3	19.5	-6.2	21.2	29.2	-8.0	1.8	22.7	-20.9
5.9	3.5	2.4	13.1	11.0	2.1	13.7	17.3	-3.6	1.9	29.6	-27.7
8.0	3.5	4.5	12.5	14.4	-1.9	19.7	22.7	-3.0	1.8	26.4	-24.6
8.0	3.5	4.5	12.4	14.4	-2.0	21.6	23.2	-1.6	1.8	26.4	-24.6
4.4	4.6	-0.2	12.9	15.1	-2.2	23.7	24.9	-1.2	2.2	25.5	-23.3
7.2	3.5	3.7	17.0	19.0	-2.0	21.1	26.3	-5.2	1.6	8.5	-6.9
3.1	4.5	-1.4	12.3	9.6	2.7	20.2	18.6	1.6	1.0	25.9	-24.9
1.8	5.7	-3.9	13.8	10.2	3.6	26.8	21.0	5.8	1.7	23.4	-21.7
2.6	3.5	-0.9	17.5	17.4	0.1	27.1	26.7	0.4	2.5	21.2	-18.7
3.5	4.2	-0.7	10.3	16.4	-6.1	31.8	29.7	0.4	1.5	33.3	-31.8
4.4	3.7	0.7	16.9	20.2	-3.3	23.9	25.1	2.1	1.9	22.4	-20.5
3.9	3.8	0.1	12.2	18.1	-5.9	24.6	21.9	-1.2	1.7	44.0	-42.3
6.0	3.0	3.0	20.4	18.6	1.8	34.4	27.1	2.7	1.8	32.7	-30.9

КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

ЈУЛИ 2005 ГОДИНА

РЕЗИМЕ НА НАЈВАЖНИТЕ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА ВО ЈУЛИ 2005 ГОДИНА

- Пораст на индустриското производство за 4,4% на годишна основа, што придонесе за кумулативен пораст во првите седум месеци од 8,6%;
- Месечен пад на трошоците на живот од 0,8%, што придонесе за просечна стапка на инфлација од 0,3% во периодот јануари–јули 2005 година;
- Зголемување на берзанската цена на нафтата на ниво од (57,6 САД долари за барел брент сурова нафта);
- Кумулативен пораст на извозот на стоки за 31,9% на годишна основа, со истовремен пораст на увозот на стоки за 15%;
- Дефицит во надворешно–трговската размена во првите седум месеца во висина од 649 милиони САД долари (46 милиони долари пониско во споредба со истиот период лани);
- Пораст на надворешниот долг на месечна основа за 6 милиони САД долари, при што истиот достигна висина од 1.939 милиони долари;
- Суфицит на Централниот Буџет во првите седум месеци од 2005 година во висина од 2.590 милиони денари;
- Зголемување на нивото на Бруто девизни резерви на месечна основа за 32.5 милиони САД долари, детерминирано од позитивните движења на девизниот пазар;
- Продолжување на трендот на намалување на бројот на регистрирани невработени лица, овојпат за 1,2% на месечна основа (369.782 невработени лица).

1. РЕАЛЕН СЕКТОР

1.1. Индустриско производство

На почетокот на третиот квартал, односно во јули 2005 година, индустриското производство забележа мало намалување на месечна основа од 5.1%, како вообичаено, сезонско движење на индустријата во летниот период од годината. Како една од главните причини за ваквата динамика во производството е слабата активност во секторот за ос-

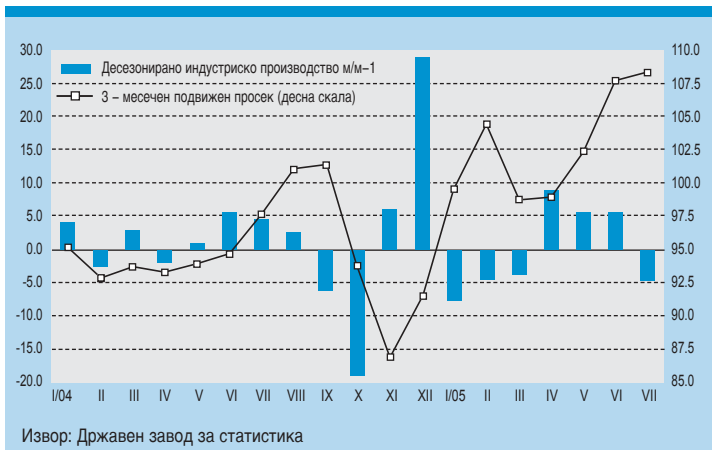
новни метали, каде е регистриран месечен пад од 25.6%. Сепак, дел од негативните ефекти беше компензиран со високиот месечен пораст на производството од 10.9% во тутунската индустрија

Намалувањето на индустриската активност доаѓа по минатомесечниот пораст, кога всушност и кумулативниот индекс на индустриското производство достигна највисока вредност во изминатите неколку години од 9.3%. Во исто време, по тримесечни позитивни резултати, дојде до намалување и на десезонираното индустриско производство, кое во јули 2005 година забележа месечен пад од 4.7%. Од друга страна, на годишна основа, индустриското производство во јули 2005 година е повисоко за 4.4% благодарение на зголеменото производство во тутунската, градежната и индустријата за метални производи и машини.

Намалената месечна активност предизвика и намалување на вкупниот индекс на индустриско производство, кој во периодот јануари–јули 2005 година е повисок за 8.6% во споредба со истиот период лани (намалувањето во однос на јунскиот индекс изнесува 0.7 процентни поени). Сепак, на годишна основа, зголемено производство бележат 16 од вкупно 24 индустриски гранки, при што како позитивна карактеристика во овој период секако се издвојува експанзијата во индустријата за производство на градежни материјали започната во декември минатата година, со реализиран пораст од 15.7% во периодот јануари–јули. Растот во оваа ин-

дустриска гранка е повлечен од зголемената странска побарувачка, бидејќи во домашни рамки, зголемениот обем на производството никако не кореспондира со намалената градежна активност во земјата.

Од останатите поважни индустриски гранки, кумулативен пораст на производството од 6% е евидентиран и во тутунската индустрија, потоа во текстилната индустрија од 5.7% (лон индустријата), хемиската индустрија (4.3%), производството на метални производи и машини, и се разбира производството на основни метали (71.4%). Токму тука треба да се бара и основата за растот во индустријата, бидејќи од вкупниот раст од 8.6%, половина е резултат на челичната индустрија.

1.2. Цени

На почетокот на втората половина од годината, по период на двомесечно зголемување, индексот на трошоците на живот повторно забележа пад на месечна основа, овојпат за 0.8% во однос на јуни. Сепак, и покрај ваквото намалување, просечната стапка на инфлација во периодот јануари-јули 2005 година порасна за 0.1 процентен поен и достигна ниво од 0.3%.

Јулското намалување на трошоците на живот е исклучиво резултат на сезонскиот ефект, односно

намалувањето на трошоците за исхрана иницирано од појавата на сезонскиот зеленчук со далеку пониски цени. Па така, само во јули, цените на зеленчукот на месечна основа се пониски за дури 25.3%, што предизвика намалување од 2.7% на вкупните трошоци за исхрана. Значи и овојпат, всушност како и во текот на целата година, движењето на инфлацијата во основа беше детерминиран од цените на прехранбените производи.

Цените кај останатите производи останаа речиси непроменети, со исклучок на цените на нафтените деривати каде е регистрирано зголемување на малопродажната цена иницирано од порастот на цената на нафтата на светските берзи. Притоа, во рамките на јулскиот индекс на трошоци на живот, евидентирани се двете покачувања на просечната малопродажна цена на нафтените деривати од 5.5% и 2.4% соодветно. Во рамките на самиот индекс на трошоците на живот, цените на стоките се намалија за 1.1%, додека цените на услугите останаа релативно стабилни, односно пораснаа за 0.2%. На кумулативна основа, во периодот јануари-јули 2005 година, поголемо намалување на трошоците е евидентирано кај групите храна и безалкохолни пијалаци (1.7%), покуќнина и мебел (3.1%), здравје (3.8%), додека најголем пораст бележат групите алкохолни пијалаци и тутун (7.9%), облека (2.9%), сообраќај (6.3%) и комуникации (3%).

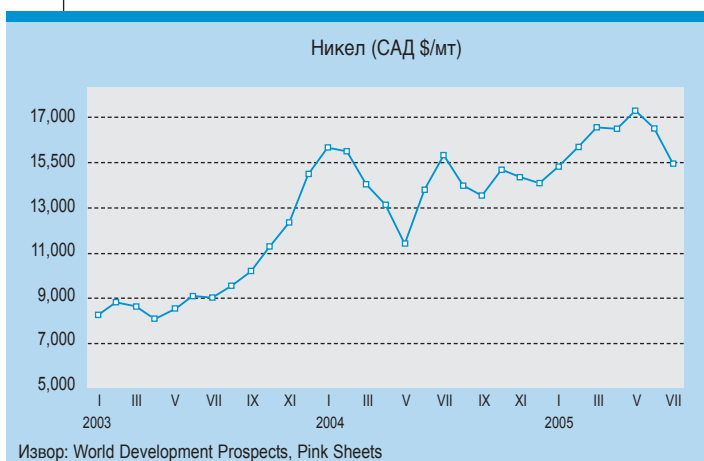
За разлика од движењето на трошоците на живот, индексот на цените на мало забележа зголемување од 0.2% на месечна основа и покрај големиот пад во групата на земјоделски производи. На годишна основа, индексот на цените на мало е повисок за 1.8%. Во исто време, цените на производители на индустриски производи во јули 2005 година повторно бележат пораст, овојпат за 1.5% во однос на претходниот месец, пред се како резултат на порастот на цената на енергијата за 5.6% (во овие рамки, основен двигател се цените на производители-

те во секторот производство на нафтени деривати каде е регистрирано месечно зголемување од 13.3%). На годишна основа, индексот во оваа гранка е повисок за дури 44.9%.

1.2.1. Берзански цени

Во седмиот месец од 2005 година, цените на производите со кои вообичаено најмногу се тргува на светските берзи, со исклучок на неколку производи, имаа негативни движења. Па така, по краткиот застој, во јули повторно дојде до зголемување на берзанската цена на нафтата овојпат на ниво од 57.58 САД\$ за барел брент сурова нафта. Имајќи ги предвид турбуленциите во регионите на најголемите извозници на нафта, како и состојбата на константно зголемена побарувачка, цените на овој стратешки производ веројатно ќе продолжат да растат и во наредните месеци. Покрај нафтата, зголемување на берзанските цени е евидентирано и кај шеќерот (6.4%) и бакарот (2.6%).

За разлика од ова, движење во спротивен правец е регистрирано кај повеќе производи, во прв ред никелот, кој во јули 2005 година достигна просечна цена од 14.581 САД \$ за еден метрички тон, што претставува пад на берзанската цена од 9.8%, како најголемо месечно намалување од мај минатата година. Покрај никелот, намалување на берзанската цена е регистрирано и кај оловото, челикот, цинкот и јагнешкото месо.

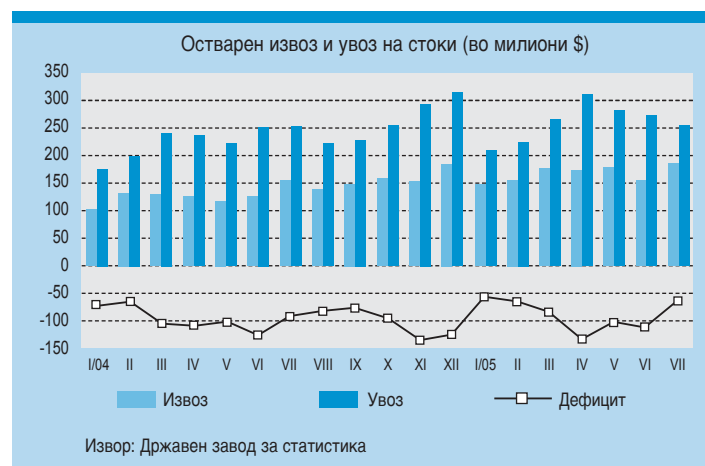
На ниво од претходниот месец (веќе четврти месец по ред) останаа цените на челичните лимови. Притоа, по еден мошне динамичен период на постојан пораст во првиот квартал од годината инициран од зголемената светска побарувачка, дојде до стабилизирање на просечната берзанска цена и тоа на ладноваланите челични лимови на ниво од 750 САД \$ и 650 САД \$ за топоваланите челични лимови.

2. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР

2.1. Надворешно-трговска размена

Позитивните месечни тенденции во надворешно-трговската размена (изразена во доларска вредност), продолжија и во јули 2005 година, при што истата бележи пораст од 7% во споредба со јули минатата година. На месечна основа, во однос на јуни, надворешно-трговската размена е зголемена за 2,7%, при што извозот забележа пораст од 19,5%, во услови на намален увоз на стоки за 6,9%. Притоа, остварениот трговски дефицит во јули достигна 69,4 милиони САД долари и е помал од јунскиот дефицит за 48.6 милиони долари. Месечната покриеност на увозот со извоз во јули во однос на јуни е подобрена за 16 процентни поени.

Анализирано кумулативно, во периодот јануари-јули 2005 година, извозот на стоки бележи значителен пораст од 31,9%, како резултат на рестартирањето на одделни капацитети, како и зголемената економска активност на деловните субјекти во државата. Во истиот период, увозот е зголемен за 15%, што услови дефицитот во размената со странство да биде помал од истиот во првите седум месеци во 2004 година и да изнесува околу 649,2 милиони долари. Ваквите движења условија и подобрување на степенот на покриеност на увозот со извоз на стоки кој изнесува 64,4%.

Анализирано по групи производи според СМТК, на месечна основа, извозот на тутун е зголемен за 11 милиони долари (или 248,8%), извозот на облека исто за 11 милиони долари (или 27,7%), извозот на нафта за 4 милиони долари (или 37,3%), извозот на обувки за 2,4 милиони долари (или 49%).

Гледано кумулативно, во првите седум месеци од 2005 година железото и челикот бележат зголемување од 164.5 милиони долари или 91,1% во однос на истиот период претходната година, нафтата и производите од нафта 47.7 милиони долари или

159,1%, потоа следуваат тутунот и преработките од тутун со 22.4 милиони долари, или 60,4%, овошјето и зеленчукот со 11.3 милиони долари зголемување или 37,4%, пијалоците со 5,8 милиони долари, или 18,9%.

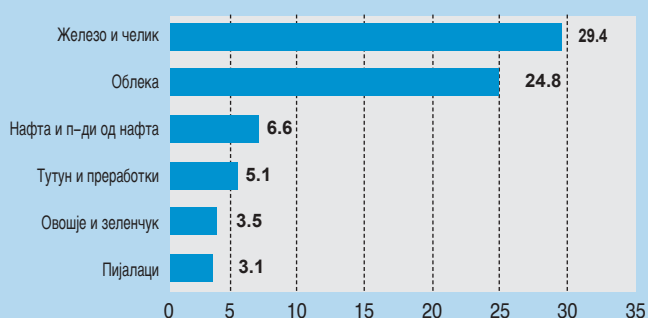
Извоз на поважни групи производи по СМТК (во \$)

	I - VII/2004	I - VII/2005	промени	
			во \$	стапки
Железо и челик	180,599,754	345,118,215	164,518,460	91.1
Нафта и производи од нафта	29,960,482	77,629,161	47,668,680	159.1
Тутун и преработки од тутун	37,133,607	59,564,746	22,431,139	60.4
Овошје и зеленчук	30,151,789	41,424,762	11,272,973	37.4
Пијалоци	30,744,265	36,552,829	5,808,564	18.9
Облека	288,290,542	290,359,404	2,068,862	0.7

Извор: Државен завод за статистика

Главни „носители“ на порастот на извозот во периодот јануари–јули 2005 се железото и челикот, облеката, нафтата и производите од нафта, тутунот и преработки од тутун, овошје и зеленчук, пијалаци. Овие шест групи производи сочинуваат 72,5% од вкупниот извоз на државата.

Извоз на поважни групи производи по СМТК

Извор: Државен завод за статистика

Во првите седум месеци од 2005 година, 56% од вкупно извезените стоки се пласирани на пазарот на Европската Унија, додека 45,9% од вкупно увезените стоки во Република Македонија потекнуваат од

ова подрачје. Притоа, извозот на стоки во ЕУ е поголем за 26,3% (што делумно се должи и на проширувањето на унијата во мај оваа година), додека увозот е повисок за 3%.

Србија и Црна Гора, Германија, Грција, Италија, Хрватска и Британските Девствени Острови се наши најголеми партнери, чие учество во вкупниот извоз изнесува 72,1%.

Анализата на увозот според економска намена во првите седум месеци од 2005 година покажува тенденција на зголемување увозот на сировини и полу-производи, кои достигнаа стапка на пораст од 16,1% во однос на истиот период од 2004 година. Увозот на опрема е зголемен за 13,5%, додека стоките за широка потрошувачка за 17,4%.

Главни увозни производи (според СМТК) во периодот јануари–јули 2005 и понатаму се нафтата и производите од нафта, железото и челикот, текстилни предива, друмски возила, индустриски машини и тн.

Во периодот јануари–јули 2005 година, увезена е нафта и нафтени деривати во вредност од 247 милиони САД долари, што претставува зголемување од 53,2% во однос на истиот период од мината година. Имајќи предвид дека увезената количина е зголемена за само 1,2%, се потврдува фактот дека главна детерминанта на повисокиот увоз на нафта и нафтени деривати е исклучително високиот пораст на берзанската цена на нафтата (рафинериската цена на нафтата од почетокот на годината е поголема за повеќе од 80%, додека цената на суровата нафта е зголемена за 60%). Од статистичките податоци може да се согледа дека доколку увезената нафта во периодот јануари–јули 2005 се увезеше по цени од истиот период минатата година, увозот ќе беше околу 84 милиони долари помал (што секако ќе влијаеше и врз намалувањето на трговскиот дефицит).

Одредена компензација на негативните влијанија од нафтениот шок во државата секако е зголемениот извоз на нафтени деривати, кој во однос на минатата година е зголемен за 159,1%.

Увоз на поважни производи (по СМТК)

	I - VII/2004			I - VII/2005		
	кг	\$	денари 1)	кг	\$	денари 2)
Вкупен увоз на Р. М.		1,569,550,681			1,821,997,118	
Нафта и производи од нафта	667,494,074	161,219,304	8,055,580,489	675,271,413	247,043,402	11,906,553,194
Железо и челик	197,826,111	100,693,542	5,031,313,928	363,788,640	187,772,936	9,049,941,998
Текстилни предива и сл.	6,831,607	17,064,950	852,677,521	19,649,402	182,530,944	8,797,297,877
Друмски возила	20,107,624	98,485,066	4,920,963,901	16,579,892	91,132,155	4,392,223,587
Инд. машини и делови–несп.	6,834,825	48,668,648	2,431,806,892	6,991,881	55,501,073	2,674,940,795

1) 1\$ = 49.9666;

2) 1\$ = 48.1962

Извор: Државен завод за статистика

Извоз и увоз на нафта и производи од нафта (по СМТК)

	Извоз			Увоз		
	кг	\$	денари 1)	кг	\$	денари 2)
I - VII/2004	91,671,983	29,960,482	1,497,023,401	667,494,074	161,219,304	8,055,580,489
I - VII/2005	161,948,672	77,629,161	3,741,430,580	675,271,413	247,043,402	11,906,553,194

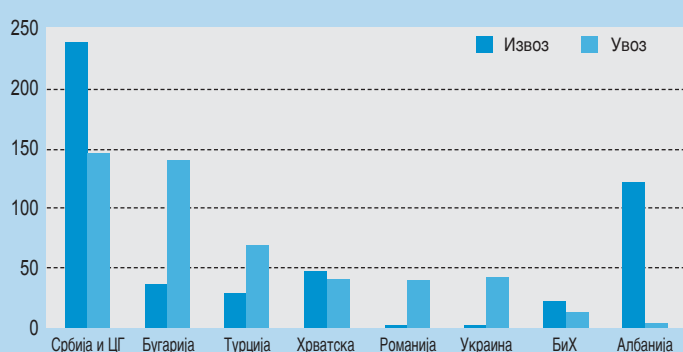
1) 1\$ = 49.9666;

2) 1\$ = 48.1962

Извор: Државен завод за статистика

Дефицитот во трговската размена со Бугарија, Турција, Романија и Украина и понатаму се зголемува и изнесува 220.4 милиони долари, што претставува околу 34% од трговскиот дефицит остварен во земјата во периодот јануари-јули 2005 година.

НТР со земји со кои се реализираат договори за слободна трговија

Извор: Државен завод за статистика

2. Анализата на валутната структура на надворешно-трговската размена на Република Македонија во периодот јануари-јули 2005 во споредба со истиот период од 2004 година покажува високо зголемување на извозот реализиран во евра, за повеќе од 149 милиони евра, односно 27,3%, додека на страната на увозот порастот изнесува 59 милиони евра, односно 6,1%.

Истовремено, трговијата во долари бележи зголемување на страната на извозот, за околу 68 милиони долари (33,1%), додека поради сеуште присутните поволности за увоз од доларските подрачја, увозот е зголемен за 117.7 милиони долари или 30,9%.

Во анализираниот период извозот на стоки од Република Македонија изразен во денарска противвредност забележа зголемување од 26,9%. Доколку доларскиот дел од извозот во првите седум месеци од 2005 година се сведе по просечен курс на доларот остварен во истиот период 2004 година, се согледува загубата во извозот од околу 10 милиони долари (пресметано по истиот курс). Вкупниот увоз на стоки во денарска противвредност во анализираниот период е зголемен за 10,6%.

Оствареното салдо во надворешно – трговската размена е помало од истото во 2004 година. Така, делот од дефицитот остварен во евра бележи намалување за околу 90 милиони евра (или за 21,6%), при истовремено зголемување на доларскиот дел на дефицитот за околу 49 милиони долари (или за 28,3%). Соодветно на ова, вкупниот денарски износ на трговскиот дефицит забележа намалување од 3.5 милијарди денари, односно 10,2%.

2.2. Надворешен долг

На крајот на јули 2005 година, надворешниот долг на Република Македонија врз основа на долгорочни кредити и заеми изнесуваше 1.939 милиони САД долари, што претставува зголемување од 6.5 милиони долари на месечна основа. Порастот на надворешниот долг се должи на позитивните курсни разлики во износ од 3.4 милиони долари, детерминирани од намалувањето на вредноста на САД доларот на светските берзи, како и повисокиот износ на повлечени средства од отплатата на главницата на долгот.

Од аспект на валутната структура на долгот, која се однесува само на главницата на долгот, најзаста-

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА на Република Македонија
(по валути)

Извоз	I - VII 2004					I - VII 2005					апсолутна промена во валутна вредност	релативна промена во валутна вредност (во %)
валута	000 т	извоз во валута	просечен курс на денарот во однос на валутите	извоз во денари	структура во %	000 т	извоз во валута	просечен курс на денарот во однос на валутите	извоз во денари	структура во %		
EUR	809	545,515,587	61.2917	33,435,577,716	75.2	1,117	694,497,755	61.3608	42,614,937,851	75.6	148,982,168	27.3
USD	281	206,373,857	49.9666	10,311,799,963	23.2	399	274,618,167	48.1962	13,235,552,087	23.5	68,244,310	33.1
EUR+USD	1,090			43,747,377,679	98.4	1,516			55,850,489,938	99.0		
Вк.извоз:	1,094			44,472,931,267	100.0	1,520			56,414,434,190	100.0		26.9

Извор: Државен завод за статистика и НБРМ

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА на Република Македонија (по валути)

салдо на тргов. размена	I - VII 2004					I - VII 2005					апсолутна промена во валутна вредност	релативна промена во валутна вредност (во %)
валута	000 т	износ на салдо во валута	просечен курс на денарот во однос на валутите	салдо во денари	структура во %	000 т	износ на салдо во валута	просечен курс на денарот во однос на валутите	салдо во денари	структура во %		
EUR	-352	-417,853,629	61.2917	-25,610,959,298	73.6	184	-327,679,529	61.3608	-20,106,678,028	64.4	90,174,101	-21.6
USD	-830	-174,508,079	49.9666	-8,719,575,395	25.1	-369	-223,925,254	48.1962	-10,792,346,349	34.5	-49,417,175	28.3
EUR+USD	-1,182			-34,330,534,693	98.7	-185			-30,899,024,377	98.9		
Дефицит	-1,187			-34,782,520,682	100.0	-186			-31,243,274,475	100.0		-10.2

Извор: Државен завод за статистика и НБРМ

пена валута и понатаму останува еврото со учество од 43%, потоа следи САД доларот со 31%, и специјалните права на влечење со учество од 23%. Останатите валути имаат речиси безначајно учество во структурата на главницата на надворешниот долг.

Во текот на јули, врз основа на долгорочни кредити и заеми повлечени се средства во износ од 25 милиони долари, што е за 6.3 милиони помалку во однос на претходниот месец. Од овие средства, 20.5 милиони потекнуваа од приватни банки и финансиски институции, а остатокот од мултилатералните кредитори.

Во поглед на новосклучените кредити, во јули 2005 година истите изнесуваа 6.5 милиони долари, сите од приватни кредитори. Овој износ во споредба со претходните месеци е значително намален и претставува најнизок износ од почетокот на годината.

Сервисирањето на обврските кон странство продолжува да се врши редовно и навремено, при што во јули оваа година, отплатени се 31.5 милиони долари, од кои 22.6 милиони долари главница. Притоа, кон мултилатералните кредитори отплатени се 5.1

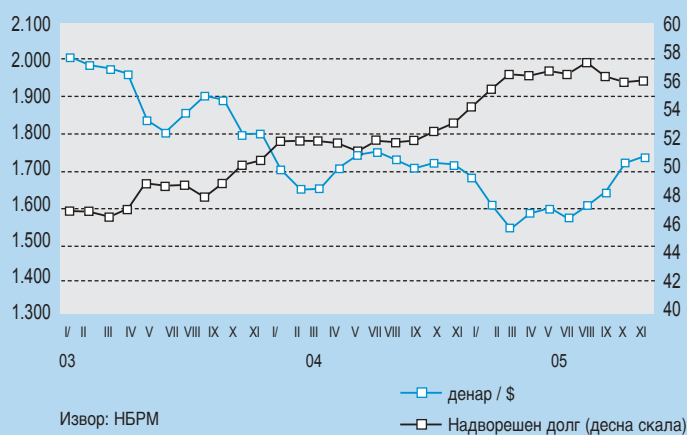
тори 12.3 милиони долари.

Достасаните, а неплатени обврски во јули оваа година достигнаа 4.4 милиони долари, при што истите во најголем дел се резултат на неажурноста во доставувањето на податоците за реализираните отплати од овластените известувачи по кредитни работи од приватниот сектор.

Согласно планот на отплата на НБРМ за периодот август–декември 2005 година, достасуваат за плаќање 83.9 милиони долари обврски спрема странство, од кои 64 милиони долари главница. Во рамките на надворешниот долг по должници, на јавниот сектор отпаѓа 1.488 милиони долари или 79,7%, додека на приватниот сектор 451 милион долари или 23,3%.

Во однос на состојбата на краткорочниот долг, на крајот на јули 2005 година истиот изнесуваше 52.7 милиони долари. Притоа, во јули оваа година користени се краткорочни финансиски и стокови кредити во износ од 0.9 милиони долари, додека отплатени се обврски спрема странство во висина од 2.6 милиони долари.

Движење на надворешниот долг и курсот на САД\$

Извор: НБРМ

милион долари, кон билатералните кредитори 14 милиони долари (12 милиони долари по основ на ре-програмот од 1995 година) и кон приватните креди-

Користење на кредити и сервисирање на долгот

Извор: Државен завод за статистика

3. ФИСКАЛЕН СЕКТОР

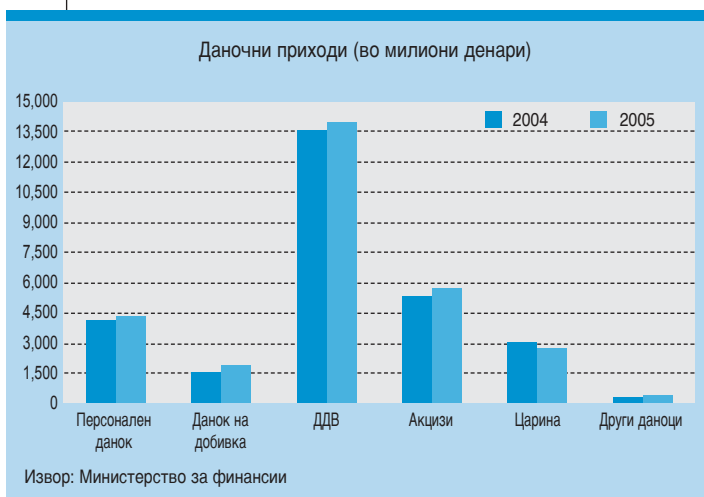
Во периодот јануари–јули 2005 година, вкупните приходи на централниот Буџет достигнаа износ од 35.497 милиони денари, што претставува зголемена реализација на приходната страна за 8,5% во спо-

редба со истиот период од минатата година. Зголемувањето на наплатените приходи се должи на зголемувањето кај речиси сите даночни приходи (со исклучок на царините), како и кај неданочните приходи, односно на приходите од добивката на јавните финансиски институции во кои се вклучени средствата од добивката на Телеком за 2005 година во износ од 2.750 милиони денари.

Од вкупно реализираните приходи во периодот јануари–јули 2005 година, 81,1% или 30.913 милиони денари претставуваат даночни приходи. Споредено со истиот период лани, даночните приходи бележат пораст од 3,4%. Во тие рамки, данокот на додадена вредност достигна учество од 48,5% во првите седум месеци од 2005 година, односно 68,2% заедно со акцизите. Од данокот на додадена вредност вкупно се наплатени приходи во висина од 14.980 милиони денари, што претставува поголемо остварување за 2,7%, односно за 394 милиони денари повеќе во однос на истиот период од 2004 година. Приходите од акцизи во овој период се бележат пораст од 6,7%, или 382 милиони денари на годишна основа, при што истите достигнаа износ од 6.115 милиони денари.

Трендот на пораст на наплатата во овој период е присутен и кај директните даноци, односно персоналниот данок на доход и данокот на добивка, при што приходите од персоналниот данок достигнаа износ од 4.576 милиони денари, односно 201 милион денари, или 4,6% повеќе во однос на минатата година. Во исто време, приходите од данокот на добивка достигнаа висина од 1.952 милиони денари, што во споредба со минатата година претставува пораст од 17,7%.

Единствено намалување на приходите на во периодот јануари–јули 2005 година, на годишна основа е евидентирано кај категоријата приходи од царина, кои во седумте месеци од 2005 година бележат пад

од 8,8%. Ваквиот тренд е резултат на намалувањето на царинските стапки согласно Договорот за пристапување кон Светската трговска организација, како и договорите за слободна трговија. Приходите од увозни давачки во овој период се остварени во износ од 2.928 милиони денари.

На расходната страна, во првите седум месеци од 2005 година, вкупните расходи на Централниот буџет изнесуваа 32.907 милиони денари, или 1,9% повеќе во однос на истиот период лани. Во номинален износ, вкупните расходи на централниот буџет се повисоки за 605 милиони денари. Во тие рамки, расходите за стоки и услуги се извршени во износ од 4.041 милиони денари, односно речиси еднаков износ како и истиот период лани.

Во вкупните расходи на Централниот буџет, расходите за плати и надоместоци во учествуваа со 38,4%. Овие расходи во однос на истиот период 2004 година, се зголемени за 14,7%. Ова зголемување е резултат на зголемувањето на расходите за плати како резултат на примената на т.н. декомпресија на платите на државните службеници.

Во делот на трансферите (учество од 36,5% во вкупните расходи на Централниот Буџет), во овој период се потрошени 12.008 милиони денари, односно 1,1% помалку во однос со 2004 година. Трансферите кон Фондот за пензиско и инвалидско осигурување се извршени во износ од 4.569 милиони денари, или за 42 милиони денари помалку во однос на истиот период минатата година.

Во поглед на капиталните расходи, во периодот јануари–јули 2005 година потрошени се вкупно 2.794 милиони денари, односно 12,9% или 320 милиони денари повеќе во споредба со истиот период лани.

Како резултат на ваквите движења во фискалната сфера, односно подобрата наплата на јавните приходи, зголемените приходи по основ на дивиден-

да, како и намаленото трошење на буџетските средства, Централниот буџет на Република Македонија во периодот јануари–јули 2005 година бележи суфицит во висина од 2.590 милиони денари.

4. МОНЕТАРЕН СЕКТОР

Во јули 2005 година, монетарната политика се спроведуваше во услови на дисциплинирана фискална политика и поволни движења на девизниот пазар. Вкупните ликвидни средства на банкарскиот сектор, за разлика од претходниот месец кога забележаа намалување од 6%, во јули 2005 година, бележат пораст од 0,9% на месечна основа, пред се како резултат на порастот на средствата на жиро сметките на комерцијалните банки. Притоа, од автономните фактори, готовите пари во оптек и јавната потрошувачка делуваа во насока на повлекување на ликвидност, додека нето девизната актива делуваше во насока на креирање на ликвидност. Така, во јули 2005 година, суфицитот на централниот буџет без приходите од дивидендата на телекомот изнесуваше 874 милиони денари, додека на девизниот пазар беа откупени девизи во вредност од 47 милиони долари. Врз основа на ваквите движења, крајниот ефект беше креирани 1.023 милиони денари.

Во јули 2005 година, примарните пари забележаа пораст од 4,5% на месечна основа, пред се како резултат на порастот на готовите пари во оптек за 7% и порастот на средствата на жиро–сметките на банките за 1.7%. Во насока на намалување на примарните пари делуваа парите во благајните, забележувајќи пад од 7.6%. Монетарниот агрегат М1 во јули 2005 година изнесуваше 28.825 милиони денари и во однос на претходниот месец забележа пораст од 4.2%, како резултат на порастот на депозитните пари и готовите пари во оптек. Карактеристично е што во јули 2005 година значително намалување забележа

лежа монетарниот агрегат М2, иницирано од намалувањето на краткорочните денарски депозити на недржавниот сектор во износ од 3.6 милијарди де-

(месечна промена во милиони денари)	I.05	II.05	III.05	IV.05	V.05	VI.05	VII.05
Повлекување на примарни пари	0	-1624	-497	0	-533	-2037	-3264
Нето девизна актива							
Нето домашна актива		704	-200		-533	-921	-3264
Благајнички записи		-2328	-297			-1116	
Креирање на примарни пари	1555	834	396	1021	977	1742	4287
Нето девизна актива	85	834	396	408	528	1742	1877
Нето домашна актива	327			-35			
Благајнички записи	1143			648	449		2410
Нето ефект	1555	-790	-101	1021	444	-295	1023

Извор: Народна банка на Република Македонија

нари, што претставува најголемо намалување во 2005 година. Намалувањето се должи на исплатата на дивидендата од страна на Телекомот, поради што на денарската сметка на држава кај НБРМ беа кумулирани 4 милијарди денари. Истовремено, девизните депозити забележаа пораст од 723 милиони денари делувајќи во спротивна насока. Монетарниот агрегат М4 забележа пад од 3.5 милијарди денари, иницирано од падот на монетарниот агрегат М2.

Вкупните депозити на банкарскиот сектор во јули 2005 година забележа намалување од 6,3% на месечна основа, во основа детерминирано од намалувањето на краткорочните депозити од 20% (исплатата на дивидендата на Телеком).

Вкупните пласмани на банките кај приватниот сектор во јули 2005 година забележаа месечен пораст од 1,5%, како резултат на зголеменото кредитирање во домашна и странска валута (пораст од 0,7 и 4,3% соодветно). Притоа, повисокиот обем на денарски кредити главно се должи на зголемените преференции на банките за долгорочно кредитирање на секторот „население“. Во рамки на девизните пласмани, најголем дел се однесуваат на долгорочни кредити пласирани кај корпоративниот сектор. На годишна

Монетарни агрегати и нивни компоненти	I.05	II.05	III.05	IV.05	V.05	VI.05	VII.05
Готови пари во оптек	13364	13362	13207	14191	13086	13390	14331
Депозитни пари	13220	13644	13741	12920	13907	13752	13954
Монетарен агрегат М1	26584	27006	26948	27111	26993	27142	28285
Краткорочни денарски депозити	20968	21948	23336	24517	25593	26335	20936
Краткорочни девизни депозити	42490	42659	42495	44185	44182	98939	95406
Монетарен агрегат М2	90063	91613	92779	95813	96768	45462	46185
Немонетарни депозити	4792	4598	4644	4604	5040	4902	5001
денарски	3031	3074	3111	3107	3075	3093	3119
девизни	1761	1524	1533	1497	1965	1809	1882
Монетарен агрегат М4	94855	96211	97423	100417	101808	103841	100407

Извор: Народна банка на Република Македонија

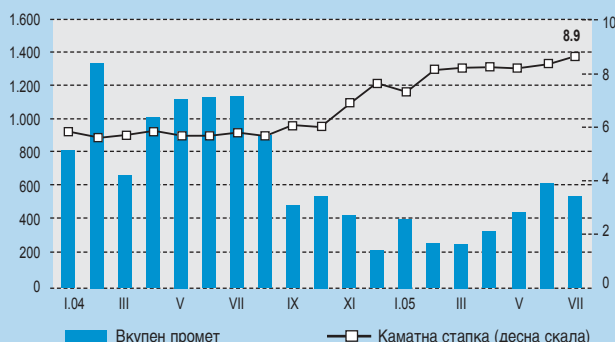
основа, (јули 2005 година /јули 2004 година), вкупните пласмани на банките се повисоки за 22,4%.

И овојпат, каматната политика на комерцијалните банки остана речиси непроменета во однос на претходниот месец. Така, просечната пондерирана активна каматна стапка на банките (на краткорочните денарски кредити) изнесува 12.37% (12.36% во јуни 2005 година), додека просечната пондерирана пасивна каматна стапка изнесува 6.63% (6.6% во претходниот месец).

4.1. Пазар на пари

На институционалниот пазар на пари, во јули 2005 година вкупниот промет изнесуваше 541 милион денари што во однос од претходниот месец претставува намалување од 13%. Притоа, повисоката побарувачка во однос на понудата делуваше во насока на пораст на пондерираната каматна стапка, достигнувајќи 8,88% што претставува највисоко ниво од јули 2003 година.

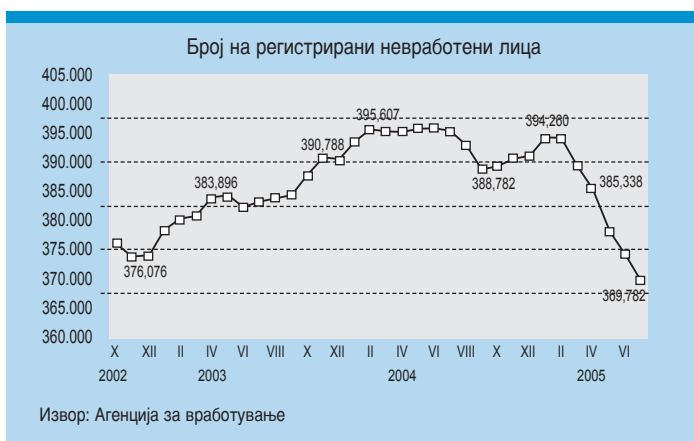
Институционален пазар на пари
(во милиони денари)

5.2. Невработеност

Бројот на регистрирани невработени лица во јули 2005 година изнесуваше 369.782 лица, што значи продолжување на трендот на намалување на регистрираната невработеност. На годишна основа бројот на невработени е намален за 25.526 лица, или за 6,5%, додека пак во однос на јуни намалувањето изнесува 1,2%.

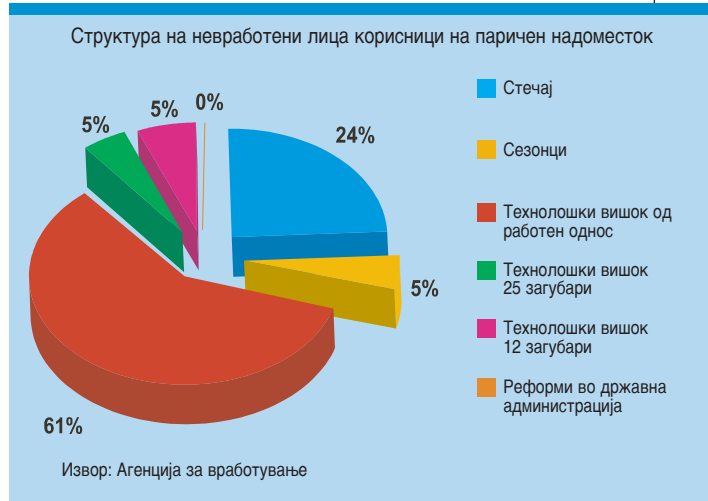

Намалувањето на регистрираната невработеност во јули е резултат на поголемиот одлив од регистрот на Агенцијата во споредба со приливот на невработени лица. Во рамките на приливот, учеството на лицата кои првпат се пријавиле како невработени во јули 2005 година изнесува 25%, додека пак учеството на лицата на кои им престанал работниот однос е 50%. Околу 57% од одливот на невработени лица се однесува на лицата кои не се пријавиле во Агенцијата за вработување во утврдениот рок, додека пак 29% се лица кои нашле работа.

5.3. Корисници на паричен надоместок за невработеност и право на здравствено осигурување

Во јули 2005 година, 42.878 лица користеле паричен надоместок во случај на невработеност, што прет-

ставува 11,6% од евидентираниите невработени лица. Во однос на претходниот месец, бројот на корисници на паричен надоместок е намален за 1,6%, а на годишно ниво за 13,6%. Најголем дел од корисниците на надоместокот се лицата кои се отпуштени од работа како технолошки вишок (61%), стечајци (24%) и лицата технолошки вишок од загубари (10%).

Од вкупниот број на регистрирани невработени лица, околу 66% користеле бесплатно здравствено осигурување од Агенцијата за вработување во јули 2005 година. И покрај непроменетото учество во вкупната невработеност, остварено е апсолутно намалување на бројот на корисници на оваа бенефиција за нешто помалку од 1.000 лица во согласност со намалената невработеност во овој месец. На годишна основа, бројот на корисници на здравствено осигурување е намален за 1,4%.

5.4. Корисници на пензии и социјална помош

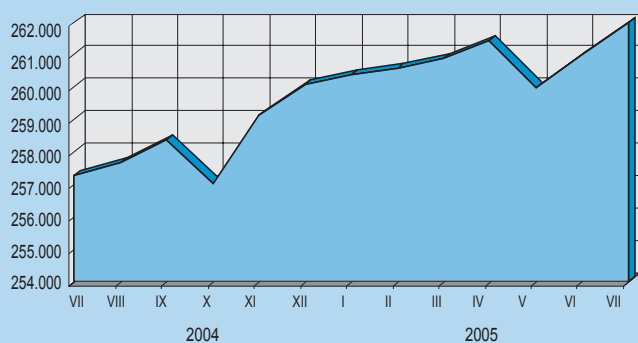
Во јули ова година, согласно податоците на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, за исплата на пензиите во Република Македонија се потрошени 1.887 милиони денари за 261.975 пензионери.

Ова значи дека во јули 2005 година е евидентирано месечно зголемување од 970 лица, или 0,4% повеќе од претходниот месец. Споредено со јули 2004 година, овој број е поголем за 4.681 лица, односно за 1,8%.

Во поглед на висината на просечната пензија, во последните месеци не се забележани поголеми промени, при што во јули 2005 година просечната пензија изнесуваше 7.437 денари, односно на ниво на претходниот месец. На годишно ниво, исто така нема поголеми промени. Соодносот на просечната пензија за јули² со просечната исплатена нето плата во мај 2005 година изнесуваше 59,2%.

Последните податоци на Министерството за труд и социјална политика, покажуваат дека во јули 2005

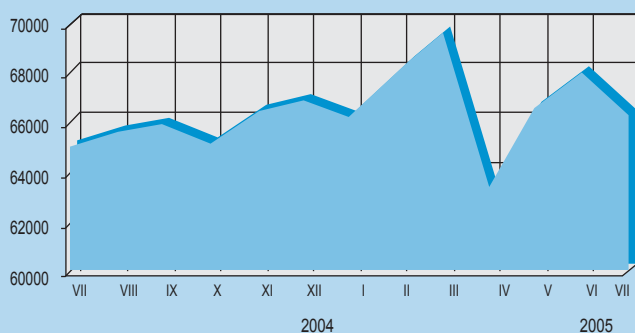
Вкупен број на пензионери (по месеци)

Извор: Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија

година, за социјална помош се исплатени 146.4 милиони денари за 66.328 домаќинства. На месечна основа, бројот на регистрирани корисници на социјална помош бележи намалување од 1.683 лица, или 2,5%, додека на годишна основа, нивниот број зголемен за 2%. Овој пад делумно е резултат на зголемените контроли од страна на стручните лица од локалните центри за социјална заштита, а дел од потребата за обновување на потребната документација за социјална помош.

Вкупен број на корисници на социјална помош

Извор: Министерство за труд и социјална политика

Структурно гледано, најмногу корисници на овој вид на помош има во Скопје (19,6%), следуваат Куманово (11,5%), Тетово (11,4%), Прилеп (8,2%), итн.

Кај корисниците на постојана парична помош, на месечна основа не се евидентирани поголеми отстапувања, односно нивниот број изнесува 4.795 корисници, додека кај корисниците на помош по основ на туѓа нега, бројот на барателите за ова право е во

постојан пораст и изнесува 21.327 лица. Со цел правилно разграничување на корисниците на кои ова право им е неопходно, воведени се редовни контроли од страна на стручните лица во центрите за социјална работа.

5.5. Просечна нето-плата и потрошувачка кошница

По благиот пораст на просечната нето-плата во последните месеци, во јуни 2005 година евидентирано е мало намалување, односно истата изнесуваше 12.556 денари, што во однос на претходниот месец претставува номинален и реален пад од 0,3%, односно 0,5% соодветно. На годишна основа, номиналната и реалната просечна плата регистрираа стапка на пораст од 1,9 односно 0,5 процентни поени.

Просечни нето-плати (годишни промени, %)

Извор: Државен завод за статистика

Најголеми плати се исплатуваат во дејноста „Финансиско посредување“ (26.049 денари), додека најниска плата се исплатува во „Земјоделство“ (9.977 ден). Анализирано по сектори, месечно намалување на платите е регистрирано во земјоделство и индустријата, додека мал пораст од само 0,6% е регистрирано кај услугите. Најголем месечен пораст на просечната исплатена нето-плата е регистриран во дејноста „Производство на мебел и други разновидни производи“ (за 18,4%).

Процентот на вработените во Република Македонија кои со задоцнување ги примаат платите постепено паѓа со тоа што во јуни 2005 година, само 17,6% од вработените во Република Македонија не примале плата.

2) Споредбата се врши со просечната плата од претходниот месец бидејќи податоците за плати излегуваат со еден месец задоцнување.

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Надворешниот долг на Република Македонија, врз основа на долгорочни кредити и заеми, на крајот на јули 2005 година изнесуваше 1.939 милиони САД долари, и во однос на претходниот месец е зголемен за 6.5 милиони долари. Поработот на надворешниот долг на месечна основа се должи на позитивните курсни разлики во износ од 3,36 милиони долари, детерминирани од намалувањето на вредноста на САД доларот на светските берзи, како и повисокиот износ на повлечени средства од отплатата на главницата на долгот.

Структурата на надворешниот долг и понатаму останува речиси непроменета, при што повеќе од половина од долгот (52,4%) отпаѓа на мултилатералните кредитори. Приватните кредитори опфаќаат 36,7%, додека билатералните 10,8%. Најголеми поединични кредитори и понатаму остануваат ИДА со 367 милиони долари и Лондонскиот клуб со 222 милиони долари.

Од аспект на валутната структура на долгот, која се однесува само на главницата на долгот, и понатаму најзастапена валута е еврото со учество од 44,3%, потоа следи САД доларот со 31%, и специјалните права на влечење со учество од 22,6%. Останатите валути имаат речиси безначајно учество во структурата на главницата на долгот.

По основ на одобрени кредити во текот на јули, резидентите користеле средства во износ од 25 милиони долари, што во споредба со претходниот месец претставува намалување од 6,3 милиони долари. Од овие средства, 20,5 милиони поттекнуваа од приватни банки и финансиски институции, а остатокот од мултилатералните кредитори.

Воедно, продолжува и редовното и навремено сервисирање на обврските, при што во текот на јули оваа година отплатени се 31.5 милиони долари (22.6 милиони долари главница). Притоа, спрема мултилатералните кредитори платени се 5.1 милион долари, кон билатералните кредитори 14 милиони, од кои 12 милиони долари по репрограмот од 1995 година и 12.3 милиони долари спрема приватните кредитори.

Неажурноста во доставувањето на податоците за реализираните отплати од овластените известувачи по кредитните работи од приватниот сектор, и во месец јули беше една од главните причини за појава на достасани неплатени обврски во износ од 4.4 милиони долари.

Во седмиот месец од годината, новосклучените кредити изнесуваа 6.5 милиони долари и сите се склучени со приватни кредитори. Овој износ во споредба со јуни е значајно намален и претставува најнизок износ од почетокот на годината.

До крајот на годината (август–декември 2005 година), согласно планот на отплата на Народна банка на Република Македонија, кон странските кредитори достасуваат обврски за плаќање во висина од 83.9 милиони долари, од кои 64 милиони долари главница.

Во рамките на надворешниот долг по должници, на јавниот сектор отпаѓа 1.488,2 милиони долари, или 79,7%, додека на приватниот сектор 451 милион, или 23,3%.

Во поглед на краткорочниот надворешен долг, на крајот на јули, истиот изнесуваше 52.7 милиони долари. Притоа, во овој месец, повлечени се 0.9 милиони долари, а платени се обврски во висина од 2.5 милиони долари.

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА¹

(милиони САД долари)

	12/31/1997	12/31/1998	12/31/1999	12/31/2000	12/31/2001	12/31/2002	12/31/2003	12/31/2004	31.03.2005	30.04.2005	31.05.2005	30.06.2005	31.07.2005
Официјални кредитори	870	1,004	1,031	1,033	980	1,048	1,198	1,313	1,270	1,274	1,239	1,235	1,227
Мултилатерала	521	684	714	716	688	756	926	1,062	1,041	1,043	1,013	1,014	1,017
IMF	99	114	113	82	71	67	68	62	61	59	55	53	53
IBRD	92	115	117	123	124	145	181	224	215	215	210	225	224
IFC	1	55	57	57	33	18	20	9	8	7	7	7	7
IDA	145	179	222	250	255	295	358	388	378	379	370	366	367
EIB	37	54	68	67	75	102	116	148	143	140	135	132	134
EUROFIMA	25	22	17	17	14	12	8	8	8	8	8	7	7
CEDB	5	5	5	7	6	14	17	23	22	22	21	20	20
EBRD	88	90	72	72	61	32	36	65	78	84	82	83	83
EU	27	48	40	37	44	65	112	122	116	117	112	108	109
IFAD	0	1	2	3	4	5	7	10	11	11	12	12	12
EAR	0	0	0	1	1	0	2	1	1	0	0	0	0
Билатерала	349	320	317	316	292	292	272	252	230	231	226	221	210
Приватни кредитори	261	394	407	405	464	501	572	644	685	713	712	698	712
Лондонски клуб	234	243	250	253	262	254	234	233	228	228	228	228	222
Останати	27	151	157	152	202	247	328	412	457	486	484	470	489
Банки и финансиски институции	16	27	26	32	143	181	211	250	241	249	253	247	265
Претпријатија	11	124	131	120	59	66	117	162	216	237	231	223	224
ВКУПНО	1,131	1,398	1,438	1,438	1,444	1,549	1,770	1,957	1,955	1,987	1,951	1,933	1,939

Извор: Државен завод за статистика

1) Долгорочен и среднорочен долг

ВКУПЕН НАДВОРЕШЕН ДОЛГ ПО ДОЛЖНИЦИ *

во милиони долари

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Вкупен надворешен долг	1,118	1,139	1,437	1,490	1,489	1,506	1,635	1,813	2,029
Јавен сектор	1,012	1,007	1,222	1,305	1,330	1,222	1,321	1,487	1,603
Влада	774	775	890	975	1,066	1,052	1,135	1,257	1,350
Влада (обврски на Влада)	766	767	864	932	1,018	1,010	1,095	1,215	1,308
Фонд за патишта			18	33	48	42	40	41	42
Здравствен фонд	1	1	1	3	0	0	0	0	0
Останати	7	7	7	7	0	0	0	0	0
НБМ	80	99	114	113	96	71	67	68	63
Јавни претпријатија	158	133	218	217	168	99	119	162	190
Приватен сектор	106	132	215	185	159	284	314	325	427
Банки	84	92	110	93	66	97	110	86	74
Претпријатија	22	40	105	92	93	187	204	240	353

Извор: Државен завод за статистика

* Краткорочен, среднорочен и долгорочен долг

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ - ПО КРЕДИТОРИ

во милиони долари

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Вкупно (Среднорочен и долгорочен)	1,062	1,123	1,141	1,380	1,438	1,436	1,444	1,549	1,770	1,957
Мултилатерални	399	468	490	687	714	715	688	756	926	1,061
IMF	69	80	103	114	113	82	71	67	68	62
IBRD / IDA	178	206	237	296	339	373	379	441	539	612
IFC	5	2	0	56	57	57	33	18	20	9
EIB	82	76	37	54	68	67	75	102	116	148
EBRD	15	69	83	90	72	72	62	32	37	65
EUROFIMA	40	29	25	23	17	17	14	12	8	8
Совет на Е.Р.банка	10	6	5	5	5	7	6	14	17	23
EU				48	41	37	44	65	112	122
IFAD				1	2	3	4	5	7	10
Билатерални кредитори	412	402	377	289	317	316	292	292	272	252
Приватни кредитори	251	253	274	404	407	405	464	501	572	644
Комерцијални банки	229	229	241	243	250	253	262	254	243	232
Останато	22	24	33	161	157	152	202	247	329	412
Вкупно (без ММФ)	993	1,043	1,038	1,266	1,325	1,335	1,373	1,482	1,702	1,895
Краткорочен долг				60	55	52	63	64	42	71

Извор: Народна банка на Република Македонија

ОТПЛАТА НА ДОЛГОТ ПО КРЕДИТОРИ

(јануари – мај 2005 год.)

(во милиони САД долари)	Вкупно	Главница	Камата
Вкупно (главница и камата)	163,2	102,0	34,2
Официјални кредитори	79,4	60,1	19,3
Мултилатерала	41,1	28,4	12,7
IMF	6,5	5,9	0,6
IBRD	10,9	6,9	4,0
IFC	1,9	1,7	0,2
IDA	2,7	1,1	1,6
EIB	7,3	4,7	2,6
EUROFIMA	0,1	0,0	0,1
CEDB	0,3	0,0	0,3
EBRD	9,2	7,5	1,7
EU	1,5	0,0	1,5
IFAD	0,0	0,0	0,0
EAR	0,5	0,5	0,0
Билатерала	37,9	32,4	6,5
Репрограм 1995	27,8	22,5	5,3
Нерепрограмиран долг	0,0	0,0	0,0
Репрограм 2000	4,8	4,6	0,2
Новосклучени кредити	6,2	5,2	1,0
Приватни кредитори	56,2	41,2	15,0
Лондонски клуб	17,9	10,5	7,4
Останати	38,3	30,7	7,6
Банки и финансиски институции	19,0	14,2	4,8
Претпријатија	19,2	16,5	2,8

Извор: Народна банка на Република Македонија

ВАЛУТНА СТРУКТУРА НА НАДВОРЕШНИОТ ДОЛГ

(структурата се однесува само на главницата)

Валута	12/31/2004	1/31/2005	2/28/2005	3/31/2005	4/30/2005	5/31/2005	6/30/2005	7/31/2005
DKK	6,264,755	5,783,201	5,783,201	5,783,201	5,783,201	5,783,201	5,783,201	5,301,646
во USD	1,145,800	1,012,968	1,023,085	1,004,818	1,006,351	777,030	944,838	859,525
%	0,06	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,04
JPY	297,582,450	289,148,252	289,148,252	261,980,284	262,601,308	302,227,634	302,251,070	293,816,872
во USD	2,870,533	2,798,311.00	2,743,724	2,437,148	2,497,447	2,244,045	2,645,549	2,614,325
%	0,15	0,15	0,14	0,13	0,13	0,15	0,14	0,14
SEK	5,308,682	5,037,906	5,037,906	4,144,892	4,144,892	4,144,892	4,144,892	3,874,116
во USD	801,058	722,631	731,053	587,433	584,994	451,671	566,903	498,146
%	0,04	0,04	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
CNF	38,124,204	38,753,310	38,753,310	38,244,435	38,166,945	38,166,945	39,878,833	43,480,584
во USD	33,590,802	32,672,495	33,073,240	31,908,550	32,166,583	24,708,322	30,990,724	33,690,687
%	1,74	1,74	1,73	1,68	1,69	1,64	1,64	1,76
GBR	1,050,618	987,382	985,754	968,879	965,284	963,616	961,935	898,616
во USD	2,016,452	1,858,425	1,881,338	1,822,933	1,846,079	1,406,841	1,700,710	1,576,522
%	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,09	0,09	0,8
USD	607,905,524	594,860,852	598,704,521	593,314,602	588,808,133	590,568,882	606,610,770	592,873,628
во USD	607,905,524	594,860,852	598,704,521	593,314,602	588,808,133	473,515,529	606,610,770	592,873,628
%	31,47	31,61	31,38	31,23	30,95	31,42	31,96	31,03
EUR	604,626,427	610,598,810	317,754,239	632,129,170	637,362,416	653,366,319	682,977,542	700,190,491
во USD	822,534,287	795,914,810	813,274,241	818,164,146	825,830,369	653,366,319	819,553,485	846,740,122
%	42,58	42,29	42,63	43,07	43,42	43,36	43,37	44,31
SDR	296,835,757	297,963,905	297,740,170	298,001,253	297,334,872	296,253,429	296,026,024	295,912,238
во USD	460,988,020	451,963,905	456,134,580	450,227,952	449,303,796	350,350,757	429,334,913	431,961,825
%	23,86	24,02	23,91	23,70	23,62	23,25	22,72	22,60
AUD	131,685	131,685	131,685	131,685	131,685	131,685	131,685	131,685
во USD	102,141	101,889	103,046	101,513	103,003	80,365	188,967	100,130
%	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Вкупно	1,931,954,617	1,881,906,288	1,907,668,829	1,899,569,095	1,902,146,755	1,506,900,879	1,889,678,316	1,910,914,910

СЕРВИСИРАЊЕ НА ОБВРСКИ (ГЛАВНИЦА И КАМАТА)

(милиони САД долари)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ПО КРЕДИТОРИ										
Главница	33	47	53	86	103	111	144	184	186	196
Мултилатерални	29	29	27	29	43	49	66	82	53	55
ИМФ	1	1	0	2	17	19	8	9	22	20
ИБРД / ИДА	19	15	6	6	0	6	4	6	8	12
ИФЦ	8	3	1	0	3	3	27	20	3	5
ЕИБ	0	2	8	2	3	3	3	3	6	9
ЕБРД	0	1	8	14	15	15	19	38	9	8
ЕУРОФИМА	0	7	2	5	4	1	4	4	5	0
Совет на Е.Р. банка	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0
ЕУ	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
ИФАД	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Билатерални кредитори	0	13	18	30	13	15	44	35	43	47
Париски клуб	0	0	17	26	11	11	28	29	36	/
Тајван	0	0	0	0	0	0	10	0	0	/
Останати	0	0	1	4	3	3	6	6	7	/
Комерцијални кредитори	4	5	9	27	46	48	34	66	85	95
Лондонски клуб	0	0	0	0	0	0	0	8	10	10
Останати	4	5	9	27	46	48	34	59	75	84
Камата	13	32	72	57	52	54	60	51	50	45
Мултилатерални	12	18	43	0	26	27	27	23	21	21
ИМФ	2	3	3	3	3	3	2	1	1	1
ИБРД / ИДА	8	7	6	5	8	9	10	9	9	9
ИФЦ	1	1	0	0	5	5	4	2	1	1
ЕИБ	0	4	28	3	4	3	4	4	5	5
ЕБРД	0	2	4	5	4	5	5	4	2	2
ЕУРОФИМА	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Совет на Е.Р. банка	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
ЕУ	0	0	0	2	1	1	2	2	2	2
ИФАД	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Билатерални кредитори	0	13	28	21	8	8	17	13	13	0
Париски клуб	0	0	27	20	8	7	15	11	11	/
Тајван	0	0	0	0	0	1	1	1	0	/
Останати	0	0	1	1	1	1	2	1	2	/
Комерцијални кредитори	1	1	1	16	17	18	16	15	16	16
Лондонски клуб	0	0	0	10	9	9	10	10	6	5
Останати	1	1	1	6	9	9	6	5	10	11
Вкупно (главница и камата)	47	79	125	143	155	165	205	235	237	241
ПО ДОЛЖНИЦИ										
Главница	0	47	53	86	103	111	142	181	186	
Влада		8	8	19	18	17	50	50	67	
Посебни фондови		0	0	0	0	4	5	5	4	
Останати		40	45	68	85	90	87	126	116	
Камата	0	32	72	57	52	54	60	51	50	
Влада		15	30	37	26	27	39	35	32	
Посебни фондови		0	0	0	0	4	4	3	3	
Останати		17	42	20	26	22	17	12	15	
Вкупно (главница и камата)	0	79	125	143	155	165	202	232	231	

Извор: Народна банка на Република Македонија

Вкупен долг на јавниот сектор во 2004 година и првиот и вториот квартал од 2005 година

ВОВЕД

Со цел обезбедување на централизиран пристап, односно концентрација на надлежностите околу управувањето со јавниот долг кај една институција, во март 2005 година во Министерството за финансии беше формирана посебна организациона единица – Сектор за управување со јавен долг. Оваа институционална промена значи поставување на функцијата на управување со јавниот долг на респективно повисоко ниво, а сè со цел поефикасно и поефективно управување со јавниот долг во насока на оптимизирање на портфолиото на долгот на државата.

Правна рамка врз основа на која ќе се извршува оваа функција е Законот за јавен долг, кој се донесе на 28 јули 2005 година (Службен весник бр. 62/05). Со овој закон попрецизно се дефинираат: целите на управувањето со јавниот долг, носителите на јавниот долг, намените на државниот долг, постапката и начините на задолжување, постапката на издавање, сервисирање и престанок на државните гаранции и сл.

Основна цел на управување со јавниот долг е преземање на мерки и активности од страна на Министерството за финансии заради обезбедување на финансирање на потребите на државата со најнизок можен трошок, на среден и долг рок при одржливо ниво на ризик. Дополнителна цел на управувањето со јавниот долг претставува развој и одржување на ефикасни домашни финансиски пазари.

Согласно Законот за јавен долг, јавниот долг го сочинуваат државниот долг и сите финансиски обврски во форма на заем и хартии од вредност создадени преку задолжување на општините и на градот Скопје, како и задолжувањето на јавните претпријатија и трговските друштва кои се во целосна или во доминантна сопственост на државата. Државниот долг го сочинуваат сите финансиски обврски во форма на заем или хартии од вредност создадени преку задолжување на Република Македонија.

Предмет на информацијата е обединување на податоците за вкупниот долг на државата, а особено за долгот на јавниот сектор и негова анализа во периодот од 1999 до 2004 година, првиот и вториот квартал од 2005 година, како и појаснување на спецификите на достасани а неплатени обврски на општините.

Анализата на податоците за вкупниот долг на јавниот сектор во државата во овој текст ќе ја вршиме со примена на класификацијата и методологијата утврдена во Прирачникот за финансиска статистика на државата (Government Financial Statistics Manual - GFS 2001 - IMF), а за прв пат ќе бидат презентирани и податоци согласно Законот за јавен долг.

Согласно Прирачникот за финансиска статистика на државата (GFS 2001), јавниот сектор на државата го сочинуваат два основни институционални сектори, кои во себе вклучуваат повеќе подсектори.

Основни сектори и нивни подсектори кои го сочинуваат јавниот сектор се:

- Општа Влада (General Government), во која како подсектори влегуваат централната влада, државната влада и локалната влада; и

- Јавни корпорации (Public Corporation), кој е составен од следниве подсектори:

- Нефинансиски јавни корпорации – сите резидентни нефинансиски корпорации контролирани од страна на општата влада;

Финансиски јавни корпорации, во кој влегуваат:

- Немонетарните финансиски корпорации – сите резидентни финансиски корпорации, освен Централната банка и други јавни депозитарни друштва, кои ги контролира општата влада;

- Монетарни финансиски корпорации, освен централна банка – сите резидентни депозитарни корпорации, освен Централната банка, кои се контролирани од страна на општата влада;

- Централна банка – во која влегуваат Централната банка, валутни бордови или независни валутни власти кои вршат емисија на национална валута која е поддржана од девизните резерви, и други владини агенции кои се посебни институционални единици и кои основно вршат активности кои ги врши централната банка.

Оттука, согласно GFS методологијата како јавен долг ќе се смета долгот на општата влада, односно долгот на централната влада, јавните фондови и општините, како и долгот на централната банка и на јавните претпријатија.

За разлика од GFS методологијата, дефиницијата за јавниот долг утврдена во Законот за јавниот долг како јавен долг го третира само долгот на општата влада (централната влада, јавните фондови и општините) и на јавните претпријатија, додека долгот на Централна банка нема третман на јавен долг.

I. ВКУПЕН ДОЛГ НА ЈАВНИОТ СЕКТОР

Вкупниот јавен долг го сочинуваат обврските по основ на надворешното и внатрешното задолжување на јавниот сектор.

● Вкупен јавен долг пресметан по GFS методологијата

Во периодот од 1999 година до 2004 година вкупниот износ на долгот на јавниот сектор се движи нерамномерно со прогресивен тренд во 2000 и 2001 година, и тренд на континуирано намалување до 2003 година. Најголемо зголемување на вкупниот јавен долг е реализирано во 2000 година, кога во однос на 1999 година, порасна за 62.8%, и го достигна нивото од 2.234,09 милиони ЕУР. Ваквиот рапиден пораст на долгот на јавниот сектор се должеше пред се на зголемување на внатрешното задолжување на централната власт преку издавање на две нови структурни обврзници Обврзницата за старото девизно штедење и Обврзницата за приватизација на Стопанска банка.

Вкупниот долг на јавниот сектор на 31.12.2004 година изнесува 1.841.04 милиони ЕУР, што во однос на 2003 година претставува незначително намалување за 0,47%.

Учеството на вкупниот јавен долг во бруто домашниот производ во 2004 година изнесува 43,76%, што во однос на 2003 година претставува намалување за 1.41 процентен поен.

Учеството на внатрешниот и надворешниот долг во вкупниот јавен долг во 2004 година изнесува 36,01% (662,95 милиони ЕУР) и 63,99% (1.178,09 милиони ЕУР) респективно. Споредено со 2003 година, учеството на внатрешниот долг бележи тенденција на намалување за 0,25%, додека, надворешниот долг своето учество го зголемил за 0,25%.

Состојбата на вкупниот јавен долг во бруто домашниот производ во првата половина од 2005 година изнесува 44.65% што во однос на 2004 година претставува зголемување за 0.89 процентен поен.

Учеството на внатрешниот и надворешниот долг во вкупниот јавен долг во првата половина од 2005 година изнесува 36.82% (725.20 милиони ЕУР) и 63.18% (1.244,27 милиони ЕУР) респективно. Споредено со 2004 година, учество на внатрешниот долг бележи тенденција на зголемување за 0.81 процентен поен, а надворешниот долг е намален за 0.81 процентен поен.

● Вкупен јавен долг пресметан според Законот за јавен долг

Вкупниот јавен долг пресметан според Законот за јавен долг, има ист тренд на движење во периодот од 1999 до 2004 година, како и јавниот долг пресметан по GFS методологијата. Со оглед на фактот дека во оваа пресметка не е вклучен долгот на Народна Банка на Република Македонија, може да се заклучи дека долгот на централната банка нема суштинско значење во трендот на движењето на вкупниот долг на јавниот сектор.

Учеството на вкупниот јавен долг во бруто домашниот производ во 2004 година изнесува 40.91%, и истото во однос на 2003 година претставува пад за 1,18 процентни поени.

Учеството на внатрешниот и надворешниот јавен долг во 2004 година изнесува 34,22% и 65,78% респективно.

Во првиот квартал од 2005 година вкупниот јавен долг бележи благо зголемување од 100 милиони ЕУР во споредба со декември 2004 год., а пред се поради поголемиот износ на емитувани благајнички записи и државни записи. Во вториот квартал вкупниот јавен долг во однос на првиот квартал е зголемен за 28.32 милиони ЕУР а во споредба со декември 2004 за 128.32 милиони ЕУР, што исто така се должи на поголемиот износ на емитувани благајнички записи и државни записи (Прилог: Табела 1).

При пресметка на надворешниот и внатрешниот долг користени се следниве курсеви:

1999 – 1ЕУР = 60.617; 1УСД = 60.34;
 2000 – 1ЕУР = 60.788; 1УСД = 65.328;
 2001 – 1ЕУР = 60.961; 1УСД = 69.172;
 2002 – 1ЕУР = 61.071; 1УСД = 58.598;
 2003 – 1ЕУР = 61.293; 1УСД = 49.05;
 2004 – 1ЕУР = 61.441; 1УСД = 45.94;
 2005 – 1ЕУР = 61.4229; 1УСД = 47.4565;

Вкупен долг на јавниот сектор по GFC методологија и Предлог законот за јавен долг

Во милиони ЕУР

основ	година								
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	31.03.2005	31.05.2005	30.06.2005
НАДВОРЕШЕН ЈАВЕН ДОЛГ	1,289.59	1,443.01	1,394.95	1,267.64	1,178.90	1,178.09	1,189.35	1,207.58	1,244.27
Долг на Општа Влада	1,024.72	1,153.86	1,191.89	1,088.97	1,005.54	992.68	1,002.67	1,020.99	1,055.91
Долг на Централна Влада	1,024.72	1,153.86	1,191.89	1,088.97	1,005.54	992.68	1,002.67	1,020.99	1,055.91
Централна влада	971.52	1,101.00	1,144.10	1,050.37	972.56	961.76	971.80	988.59	1,023.16
Јавни фондови	53.20	52.86	47.79	38.60	32.98	30.92	30.87	32.40	32.75
Општини	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A
Централна банка	101.24	102.94	80.32	64.66	54.70	45.97	47.01	44.03	43.89
Јавни претпријатија	163.63	186.21	122.74	114.01	118.66	139.44	139.67	142.56	144.47
ВНАТРЕШЕН ЈАВЕН ДОЛГ	113.62	791.08	733.31	675.66	670.78	662.95	751.80	716.54	725.20
Долг на Општа Влада	79.85	711.76	681.52	626.57	599.34	588.86	652.84	635.55	625.75
Долг на Централна Влада	79.85	711.76	681.52	626.57	599.34	588.86	652.84	635.55	625.75
Структурни обврзници	79.85	711.76	681.52	626.57	599.34	557.74	613.60	580.77	569.72
Обврзница за санација на Стопанска банка	58.73	53.57	48.08	42.66	37.19	31.80	31.80	26.52	26.52
Мала обврзница	3.98	2.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Обврзница за селективни кредити	17.14	17.09	17.04	17.01	16.95	16.91	16.91	16.91	16.91
Обврзница за приватизација на Стопанска банка	0.00	120.20	111.60	103.00	94.40	85.82	83.68	83.68	81.54
Обврзница за старо девизно штедење	0.00	518.90	504.80	462.40	409.90	357.69	357.69	332.14	332.14
Обврзници за денационализација (I, II, III и IV емисија)	0.00	0.00	0.00	1.50	40.90	65.52	123.52	121.52	112.49
Континуирани државни хартии од вредност	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	31.12	39.24	54.78	56.03
Општини	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A
Централна банка	33.77	79.32	51.79	49.09	71.44	74.09	98.96	80.99	99.46
Јавни претпријатија	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A	H/A
ВКУПЕН ЈАВЕН ДОЛГ*	1,403.2	2,234.09	2,128.26	1,943.30	1,849.68	1,841.04	1,941.15	1,924.12	1,969.47
Бруто домашен производ**	3,448.10	3,877.00	3,838.00	3,991.00	4,095.00	4,207.00	4,411.00	4,411.00	4,411.00
Просечен извоз	1,116.97	1,220.00	1,035.00	1,178.00	1,207.00	1,344.00	1,640.00	1,640.00	1,640.00
Надворешен јавен долг како % од вкупниот јавен долг	91.90	64.59	65.54	65.23	63.74	63.99	61.27	62.76	63.18
Внатрешен долг како % од вкупниот јавен долг	8.10	35.41	34.46	34.77	36.26	36.01	38.73	37.24	36.82
Вкупен долг како % од просечен БДП	40.70	57.62	55.45	48.69	45.17	43.76	44.01	43.62	44.65
Вкупен долг како % од просечен извоз	125.63	183.12	205.63	164.97	153.25	136.98	118.36	117.32	120.09
Вкупен долг на Централната Влада	1,104.57	1,865.62	1,873.41	1,715.54	1,604.88	1,581.54	1,655.51	1,656.54	1,681.66
Вкупен надворешен долг на централниот Буџет како % од вкупниот долг на централниот Буџет	92.77	61.85	63.62	63.48	62.66	62.77	60.57	61.63	62.79
Вкупниот внатрешен долг на централниот Буџет како % од вкупниот долг на централниот Буџет	7.23	38.15	36.38	36.52	37.34	37.23	39.43	38.37	37.21
Вкупниот долг на централниот Буџет како % од просечен БДП	32.03	48.12	48.81	42.99	39.19	37.59	37.53	37.55	38.12
Вкупниот долг на централниот Буџет како % просечен извоз	98.89	152.92	181.01	145.63	132.96	117.67	100.95	101.01	102.54
Вкупен јавен долг пресметан според Предлог законот за јавен долг	1,268.20	2,051.83	1,996.15	1,829.55	1,723.54	1,720.98	1,795.18	1,799.10	1,826.13
Надворешен јавен долг како % од вкупниот јавен долг	93.70	65.31	65.86	65.75	65.23	65.78	63.63	64.67	65.73
Внатрешен долг како % од вкупниот јавен долг	6.30	34.71	34.15	34.24	34.77	34.22	36.37	35.33	34.27
Вкупен долг како % од просечен БДП	36.78	52.92	52.01	45.84	42.09	40.91	40.70	40.79	41.40
Вкупен долг како % од просечен извоз	113.54	168.18	192.86	155.31	142.80	128.05	109.46	109.70	111.35

* При пресметката на вкупниот долг користен е средниот курс на ЕУР и УСД од официјалната курсна листа на НБРМ на крајот на пресметковниот период (крај на годината)

** При пресметката на БДП користен е просечниот курс на ЕУР остварен во соодветната година

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

II. ВНАТРЕШЕН ЈАВЕН ДОЛГ

Внатрешниот јавен долг на Република Македонија според GFS методологијата се состои од :

- Структурни обврзници
- Континуирани државни хартии од вредност;
- Благајнички записи;
- Долг на општините и на јавните претпријатија; и
- Долгорочен кредит од Народна Банка на Република Македонија кој заклучно со 31.12.2004 година е исплатен.

II.1. Структурни обврзници

Република Македонија заклучно со 30.06.2005 година има издадено вкупно шест структурни обврзници:

а) Обврзници издадени заради извршена санација на Стопанска банка а.д. Скопје (Голема обврзница);

б) Обврзница за селективни кредити;

ц) Обврзница за преземање на побарувањата од Стопанска банка А.Д. Скопје заради извршена приватизација (Нова обврзница);

д) Обврзници за старо девизно штедење;

е) Обврзници за денационализација (I, II, III и IV емисија); и

ф) Обврзницата за преземање на остатокот од девизните штедни влогови (Мала обврзница)

Од сите претходно наведени обврзници, само последната, таканаречена Мала обврзница, е целосно намирена, додека останатите се сеуште активни.

а) Обврзници издадени заради извршена санација на Стопанска банка а.д. Скопје (Голема обврзница)

Согласно со Законот за санација и реконструирање на дел од банките во Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр. 14/95), Агенцијата за управување со средства, во име и за сметка на Република Македонија, издаде обврзници за санација и реконструирање на Стопанска банка АД– Скопје, во вкупен износ од 6.000.000.000 денари.

Отплатата на главнината, согласно со Законот, ќе се врши во рок од 15 години, во еднакви годишни рати, почнувајќи од 1 април 1996 година. Каматата на об-

врзниците се пресметува во висина на есконтната стапка на Народна банка на Република Македонија и се исплатува месечно, почнувајќи од 1 јануари 1995 година. Отплатата на обврските по обврзниците се врши од средства на Буџетот на Република Македонија.

б) Обврзници за селективни кредити

Со Законот за санација и реконструирање на дел од банките во Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр. 14/95), Агенцијата за управување со средства, во име и за сметка на Република Македонија, издаде обврзници за надоместување на селективните кредити на Народна банка што се пребиваат со износот на дел од ненаплативите побарувања кај Банката во износ до 1.039.000.000 денари. На номиналниот износ на обврзницата не се пресметува камата. Отплатата на главницата, од средствата на Буџетот на Република Македонија, ќе се изврши на 1 април 2020 година.

ц) Обврзница за преземање на побарувањата од Стопанска банка а.д. Скопје заради извршена приватизација (Нова обврзница)

Обврските по основ на оваа обврзница се регулирани со Законот за гарантирање на инвестицијата на стратешките инвеститори и за преземање на одделни побарувања од крајните корисници од страна на Република Македонија, во Стопанска банка АД Скопје ("Сл. весник на РМ" бр. 81/99, 86/99, 25/00 и 108/00).

Причината за издавањето на обврзницата е приватизација на Стопанска банка АД–Скопје, при што со оваа обврзница се изврши преземање на побарувањата од групацијата Македонија табак АД–Скопје, Југохром АД–Јагуновце, Фенимак АД–Скопје и КО–КО Гodel АД– Скопје, во вкупен износ од 235 милиони ДЕМ или денарска противвредност од 7.283 милиони (пресметана по средниот курс на курсната листа на НБРМ од 31.12.1999 година).

Согласно со Законот, отплатата на номиналната вредност и на каматните купони на обврзниците ќе се врши во рок од 14 години, во еднакви квартални рати (т.е.56 ануитети), сметано од 31 март 2001 година. На обврзниците се исплатува камата од тримесечен ЕУРИБОР + 1 процентен поен.

д) Обврзници за старо девизно штедење

Овие обврзници се издадени врз основа на Закон за начинот и постапката на исплатување на депони-

раните девизни влогови на граѓаните по кои гарант е Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.32/00).

Номиналната вредност на обврзниците се отплатува во 20 полугодишни рати, на 1 април и на 1 октомври. Првата рата за отплата пристигна на 1 април 2002 година, а последната исплата достасува на 1 октомври 2011 година. Значи, вкупниот период на отплата е 10 години. На номиналната вредност на обврзниците се пресметува камата во висина од 2% годишно, започнувајќи од 1 мај 2000.

та. Првата емисија е објавена во 2002 година и заклучно со 2005 година се извршени вкупно четири емисии, додека во наредните години се очекува да се издаваат уште две емисии на обврзници за денационализација. Номиналната вредност на обврзниците се отплатува во десет годишни рати и се пресметува камата во висина од 2% годишно. Гласат на име и во ЕВРО валута (Прилог: Табела 2).

Состојбата на долгот на државата по основ на издадените структурни обврзници заклучно со

Домашен долг - инструменти и услови под кои се издадени

Во милиони ЕУР

Намена за која се издадени обврзниците	Година на издавање	Година на исплата на првата рата	Година на исплата на последната рата	Рок на отплата во години	Каматна стапка	Датум на кој се исплатува главнината	Датум на кој се исплатува каматата	Состојба на долг 31.12.2004 година ¹	Состојба на долг 30.06.2005 година ²
Обврзници за санација на Стопанска банка	1996	1996	2010	15	во висина на есконтна стапка	1.IV	секој месец	31.80	26.52
Обврзница за селективни кредити	1996	–	2020	25	без камата	–	–	16.91	16.91
Обврзници за старо девизно штедење	2000	1.IV 2002	1.X 2011	10	2% годишно	1.IV и 1.X	1.IV и 1.X	357.69	332.14
Обврзница за приватизација на Стопанска банка	2001	31.III.2002	31.XII. 2004	14	Еурибор + 1 процентен поен	31.III, 30.VI 30.IX, и 31.XII	30.III, 30.VI 30.IX, и 31.XII	85.82	81.54
Прва емисија на обврзници за денационализација	2002	1.VI 2003	1.VI 2012	10	2% годишно	1.VI 2003	1.VI 2003	0.99	0.87
Втора емисија на обврзници за денационализација	2003	1.VI 2004	1.VI 2013	10	2% годишно	1.VI 2004	1.VI 2004	27.80	25.01
Трета емисија на обврзници за денационализација	2004	1.VI 2005	1.VI 2014	10	2% годишно	1.VI 2005	1.VI 2005	36.39	31.99
Четврта емисија на обврзници за денационализација	2005	1.VI 2006	1.VI 2015	10	2% годишно	1.VI 2006	1.VI 2006	0.00	54.74
ВКУПНО								557.4	569.72

1) Износите заклучно со 31.12.2004 година се пресметани по курс од ЕУР = 61.441 денари

2) Износите заклучно со 30.06.2005 година се пресметани по курс од ЕУР = 61.4229 денари

Извор: Министерство за финансии, Сектор за управување со јавен долг

е) Обврзници за денационализација

Со Законот за издавање на обврзници на Република Македонија за денационализација ("Сл. весник на РМ" бр. 37/02) се уредува начинот и постапката на издавање на обврзници за денационализација. Овие обврзници се издаваат како надомест за имотот одземен во корист на државата во период од 1945 до 1990 година.

Согласно со Законот, Република Македонија ќе изврши вкупно шест емисии на обврзници за денационализација, односно по една во текот на година–

31.12.2004 година изнесува 557,4 милиони ЕУР односно 34.247,2 милиони денари.

Во 2005 година планирано е за овие обврзници од Буџетот на Република Македонија да се исплатат средства во износ од 5.182,79 милиони денари, од кои 4.400,00 милиони денари по основ на главница и 782,79 милиони денари по основ на камата.

Во првиот квартал од 2005 година по основ на главнина и камата за овие обврзници од Буџетот на Република Македонија беа исплатени средства во износ 203,9 милиони денари. Најголем дел од исплатите од овој квартал се однесуваа на обврските по основ на

камата и главнина за Обврзницата за приватизација на Стопанска банка (Нова обврзница) за која беа исплатени вкупно 173,51 милиони денари од кои 131,79 милиони денари по основ на главнина, а остатокот од 41,72 милиони денари по основ на камата. Преостанатите исплати во вкупен износ од 30.39 милиони денари се отплати на обврски по основ на камата по обврзницата за санација на Стопанска банка.

Преостанатите исплати во вкупен износ од 285,89 милиони денари се отплати на обврски по основ на камата по Обврзницата за санација на Стопанска банка, Обврзницата за старо девизно штедење и Обврзница за извршена приватизација на Стопанска банка АД–Скопје.

Тргување на структурните обврзници во 2004 година

во ЕУР

Структурни обврзници	состојба 31.12.2002	2003		состојба 31.12.2003		2004							
		тргувана вредност	коэф. на ликвид.			Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
						тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.
Обврзници за старо девизно штедење	462,377,278.00	1,186,776.30	0.00	408,859,712.00	1,687,166.92	0.00	1,427,777.44	0.00	1,199,814.90	0.00	1,611,653.79	0.00	0.00
Обврзници за денационализација I емисија	1,500,000.00	33,159.12	0.02	1,400,000.00	63,698.60	0.05	63,802.70	0.05	19,886.29	0.01	24,691.50	0.02	0.02
Обврзници за денационализација II емисија	39,000,000.00	928,248.08	0.02	39,000,000.00	1,129,007.28	0.03	562,300.47	0.01	265,693.27	0.01	1,557,305.26	0.04	0.04
Обврзници за денационализација III емисија	0.00	0.00	0.00	47,000,000.00	0.00	0.00	4,901,882.56	0.10	3,865,709.41	0.08	2,813,361.69	0.06	0.06

3) Претставува однос помеѓу состојбата и тргуваната вредност, која е пресметана по курс од ЕУР = 61.4 денари

Тргување на структурните обврзници во 2005 година

Структурни обврзници	состојба на долгот 31.12.2004	Јануари/2005		Февруари/2005		Март/2005		Април/2005		Мај/2005		Јуни/2005	
		тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.	тргувана вредност	коэф. на ликвид.
Обврзници за старо девизно штедење	357,685,138.00	200,937.44	0.00	293,443.34	0.00	432,912.58	0.00	434,195.84	0.00	279,073.51	0.00	389,211.45	0.00
Обврзници за денационализација I емисија	990,000.00	692.58	0.00	10,679.26	0.01	11,311.90	0.01	–	–	–	–	5,136.97	0.01
Обврзници за денационализација II емисија	28,000,000.00	132,265.55	0.01	159,246.91	0.01	97,377.35	0.00	318,248.24	0.01	30,955.89	0.00	70,140.35	0.00
Обврзници за денационализација III емисија	36,390,000.00	626,377.72	0.02	751,782.61	0.02	794,389.58	0.02	490,863.98	0.01	166,636.91	0.00	189,239.20	0.01
Обврзници за денационализација IV емисија	58,000,000.00	–	–	–	–	5,296,722.75	0.09	2,591,466.58	0.04	1,752,984.80	0.03	1,829,608.75	0.03

Во вториот квартал по основ на главнина и камата за обврзницата за Санација на Стопанска банка–Скопје, Обврзницата за старо девизно штедење и Обврзницата за извршена приватизација на Стопанска банка АД–Скопје беа исплатени средства во износ од 2.312,18 милиони денари. Најголем дел од исплатите од овој квартал се однесуваа на обврските по основ на главнина за Обврзница за старо девизно штедење во износ од 1.569,10 милиони денари, исплата на главнина за Обврзница за санација на Стопанска банка во износ од 325,65 милиони денари и исплата на главнина за Обврзница за извршена приватизација на Стопанска банка АД–Скопје во износ од 131,53 милиони денари.

Ликвидност на структурните обврзници

Структурните обврзници (Обврзниците за старо девизно штедење и Обврзниците за денационализација (прва, втора, трета и четвртата емисија) котираат на Македонската берза за хартии од вредност. Со оглед дека овие обврзници се издадени за намиривање на одредени обврски на државата, нивните карактеристики не соодветствуваат на потребите на потенцијалните инвеститори, пред сè поради подолгите рокови на доспевање, а и поради желбата на сопствениците да не ги продаваат, затоа овие обврзници се релативно неликвидни на секундарниот пазар на хартии од вредност (Берза). Една од причини–

те за малиот обем на тргување со државните хартии од вредност на Македонската берза за хартии од вредност се високите трансакциони трошоци, односно брокерските провизии, провизиите на берзата и провизијата на Централниот депозитар на хартии од вредност.

Сопственост на структурни обврзници

Во врска со сопственоста на структурните Обврзници за три од нив и тоа Обврзницата за санација на Стопанска банка АД– Скопје, Обврзницата за селективни кредити и Обврзницата за санација на Стопанска

Тргувана цена на структурни обврзници

	Јан-05		Фев-05		Март-05		Април-05		Мај-05		Јуни-05		Јули-05	
	Макс.	Мин.	Макс.	Мин.	Макс.	Мин.	Макс.	Мин.	Макс.	Мин.	Макс.	Мин.	Макс.	Мин.
Обврзница за старо девизно штедење	76.00	75.00	76.10	75.60	77.00	74.50	76.80	73.10	74.20	73.50	75.00	74.10	75.10	74.50
Обврзници за денационализација I емисија	69.00	75.00	71.50	70.00	71.00	70.00	-	-	-	-	69.00	68.50	-	-
Обврзници за денационализација II емисија	70.10	69.00	71.00	69.00	71.00	68.00	75.00	71.00	74.00	71.60	70.00	67.50	68.20	67.50
Обврзници за денационализација III емисија	69.60	68.50	70.00	68.50	71.00	67.20	74.00	69.40	74.00	70.20	68.00	66.00	67.00	65.00
Обврзници за денационализација IV емисија						59.00	65.00	62.10	65.00	62.90	63.40	62.60	64.00	62.90

Според коефициентот на ликвидноста, во текот на 2004 година како најликвидна обврзница е обврзницата за денационализација–трета емисија, која во споредба со другите обврзници има повисок коефициент на ликвидност.

ска банка АД–Скопје, 100% се во сопственост на банките, додека за другите обврзници и тоа Обврзницата за денационализација (1–ва, 2–ра, 3–та и 4–та емисија) најголем дел од сопствениците на овие обврзници се физичките лица и тој процент се движи

Сопственост на структурни обврзници

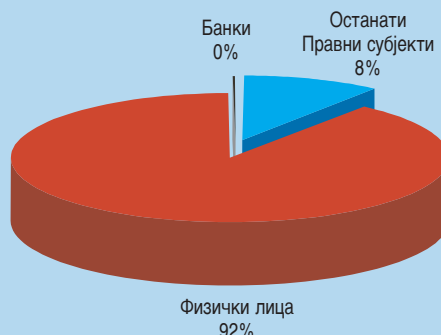
Структурни обврзници	Банки		Останати правни субјекти		Физички лица	
	Износ во ЕУР	% од вкупната емисија	Износ во ЕУР	% од вкупната емисија	Износ во ЕУР	% од вкупната емисија
Обврзници за денационализација I емисија	0	0.00	70,312.00	8.42	764,640.00	91.58
Обврзници за денационализација II емисија	3,780,084.00	15.33	9,347,468.00	37.92	11,523,433.00	46.75
Обврзници за денационализација III емисија	4,653,362.00	15.33	4,499,332.00	14.82	21,199,336.00	69.84
Обврзници за денационализација IV емисија	3,582,629.00	6.99	7,718,502.00	15.07	39,922,435.00	77.94
Обврзница за старо девизно штедење	13,967,507.91	4.65	2,079,068.54	0.70	284,192,512.62	94.65
Обврзници за извршена приватизација на Стопанска банка	81,532,800.00	100	-	-	-	-
Обврзници за санација на Стопанска банка	26,560,201.79	100	-	-	-	-
Обврзници за селективни кредити	16,948,461.34	100	-	-	-	-

Анализирајќи ја состојбата во првиот и вториот квартал од 2005 година може да заклучиме дека најликвидна е обврзницата за денационализација и тоа трета и четврта емисија, која во споредба со другите обврзници имаат повисок коефициент на ликвидност.

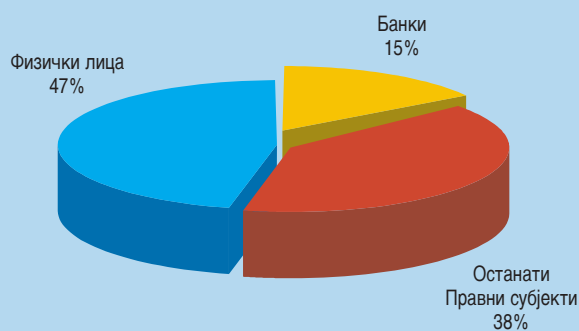
Во следната табела може да се види движење на цените на обврзниците на Македонската берза за хартии од вредност за период од јануари до јули 2005 година при што може да се констатира дека најголема цена имаат Обврзниците за старо девизно штедење и Обврзницата за денационализација–втора емисија која се движи околу 70% од номиналната вредност, додека најниска е цената на Обврзницата за денационализација–четврта емисија која се движи околу 60% од номиналната вредност. (Прилог: Табела 5)

од 50% до 90%, додека сопственоста на банките и останатите правни субјекти е помал и изнесува од 5% до 50% (Прилог: Табела 6).

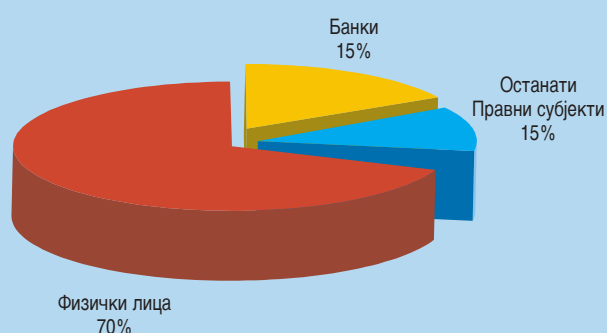
Обврзници за денационализација - I емисија

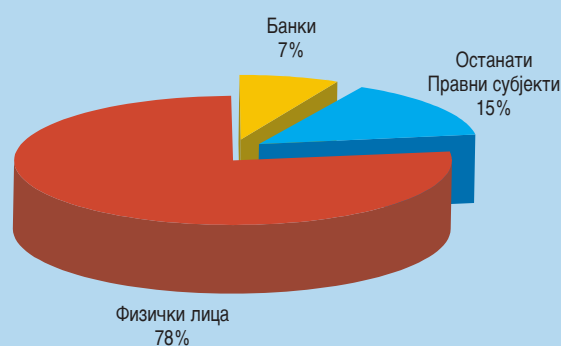
Обврзници за денационализација - II емисија

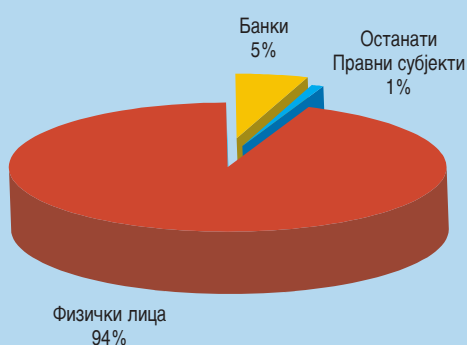
Обврзници за денационализација - III емисија

Обврзници за денационализација - IV емисија

Обврзници за старо девизно штедење

Сопственоста на обврзниците, односно односот помеѓу сопственоста на обврзниците помеѓу банки, останати правни субјекти и физички лица најдобро може да се види во наредните графикони (Прилог: Графикони бр.1, 2, 3, 4, 5)

II.2. Континуирани државни хартии од вредност - Државни записи

Емисијата на државни записи започна во рамките на проектот за развој на пазарот на државни хартии од вредност. Во врска со овој проект, уште во септември 2003 година, Владата на Република Македонија усвои Стратегија за развој на пазарот на државни хартии од вредност, а во јануари 2004 година, во согласност со Стратегијата и врз основа на Одлука на Владата за издавање на државни записи во 2004 година, започна емисијата на првите државни хартии од вредност. Во почетокот се емитираа само 3-месечни државни записи, додека во ноември истата година беа воведени и 6-месечни државни записи.

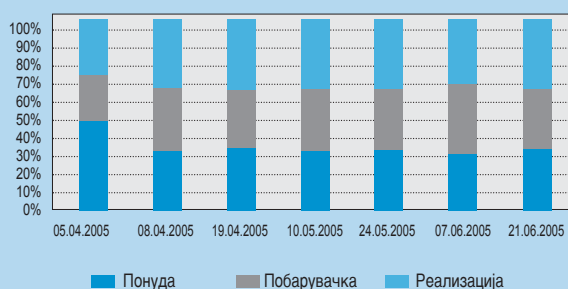
Како резултат на досегашниот успех остварен со емисиите на државни записи, како и големата заинтересираност на инвеститорите своите слободни парични средства да ги инвестираат во државни хартии од вредност, Министерството за финансии, во име на Република Македонија и врз основа на Одлука за издавање на државни записи во 2005 година, продолжи во континуитет со емисијата на државни хартии од вредност. Имено, и во 2005 година се продолжи со емисијата на 3 и 6-месечни државни записи, а од јуни оваа година успешно беа воведени и 12-месечни државни записи.

Интенција е до крајот на 2005 година да се продолжи рочната структура на портфолиото на државни хартии од вредност со воведување на 2-годишни државни обврзници, што претставува и законски предуслов за отпочнување со работа на новиот двостолбен пензиски систем.

Во периодот април-јуни 2005 година се одржани вкупно 7 аукции на 3, 6 и 12-месечни државни записи, на кои вкупно е понуден износ од 4.195 милиони денари. Вкупната побарувачка за 3, 6 и 12-месечни државни записи, во истиот период, изнесува 4.225,41 милиони денари, додека пак, вкупната реализација изнесува 3.799,86 милиони денари. Нето повлекувањето по основа на издадени 3, 6 и 12-месечни државни записи, во вториот квартал од оваа година, изнесува 3.700,55, додека пак, реалниот каматен трошок за овој период изнесува 99,31 милиони денари.

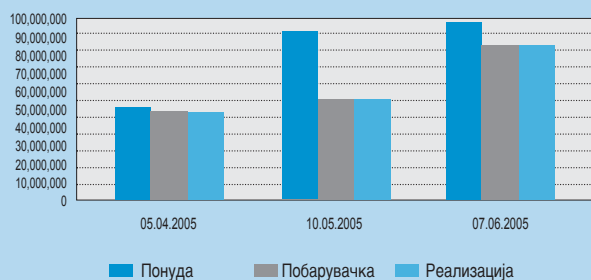
Анализата на резултатите од аукциите на државните записи во вториот квартал од оваа година, упатува на констатацијата дека побарувачката за 3-месечни државни записи од аукција во аукција се зголемува и дури во 5 од вкупно 7 аукции истата е поголема од понудата. Во периодот април–јуни 2005 година, заради ликвидносни потреби на Буџетот, беше одржана една вонредна аукција на државни записи со рачност од 84 дена, како и една повторна емисија на постоечка аукција (re-opening) со рачност од 30 дена. (Прилог: Графикон 6)

Понуда, побарувачка и реализација за 3-месечни ДЗ, април - јуни 2005

Што се однесува до побарувачката за 6-месечните државни записи, иако константно помала од понудата, сепак бележи нагорен тренд. (Прилог: Графикон 7)

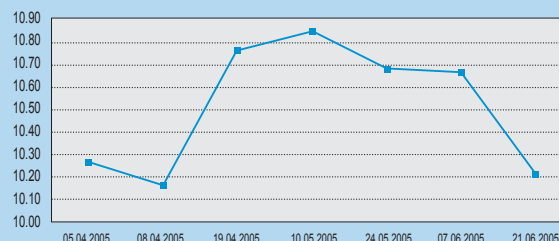
Понуда, побарувачка и реализација за 6-месечни ДЗ, април - јуни 2005

Успешното воведување, пак, на 12-месечните државни записи се цени преку речиси тројно поголемата побарувачка (133,91 милиони денари) во однос на понудениот износ (50 милиони денари).

Каматната стапка на државните записи и понатаму се одредува пазарно, во зависност од понудата и побарувачката. На аукциите на 3-месечни државни записи во периодот април–јуни 2005 година пондерираната каматна стапка се движеше нерамномерно (наизменичен пад и пораст), во интервалот 10,16%–10,84%, но сепак, нивото се оценува како задоволително и прифатливо за Буџетот. (Прилог: Графикон бр. 8)

Пондерирана каматна стапка за 3-месечни државни записи

Во второто тромесечје од оваа година се одржани вкупно 3 аукции на 6-месечни државни записи, при што на првата по ред аукција (или 4-та, гледано на годишно ниво) е забележана најниска пондерирана каматна стапка од 9,77%. Веќе на следната аукција, истата бележи значителен пораст, кога го достигна нивото од 10,53%. Ова ниво беше одржано и на третата и последна аукција на 6-месечни државни записи за овој период (10,52%).

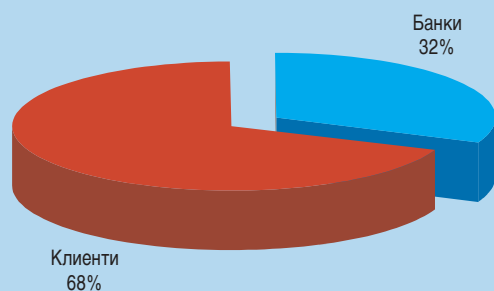
Пондерираната каматна стапка постигната на првата (единствена во периодот април–јуни 2005 година) аукција на 12-месечни државни записи изнесува 11,80%.

Во последните неколку аукции на државни записи, се применува тендер со максимална каматна стапка (минимална цена) – американски тип. Ова практично значи дека се применува гранична цена под која (односно гранична каматна стапка над која) нема да се прифаќаат понуди. Граничните каматни стапки за 3, 6 и 12-месечните државни записи изнесуваат 11%, 11,5% и 12%, респективно. Примената на граничната цена односно на граничната каматна стапка ќе трае сè додека не се стабилизира односот меѓу понудата и побарувачката, кога ќе може да се очекува и стабилен тренд на движење на каматната стапка.

Структурата на државните записи по сопственост во вториот квартал од 2005 година, како впрочем и во првиот, е во полза на клиентите, и тоа гледано агрегатно, односно за 3, 6 и 12-месечните државни записи заедно (Прилог: Графикон бр.9)

Пазар преку шалтер – ОТС пазар (Over the Counter Market). Народната банка подготви Правилник за начин и постапка за тргување и порамнување на трансакции со државни записи на пазари преку шалтер, кој е објавен во “Службен весник на РМ” број 24/2005 и стапи во сила на 25.04.2005 година. Практично, со ова и официјално успешно започна со работа Пазарот преку шалтер за државните записи, како многу

Состојба на ДЗ по сопственост заклучно со 30.06.2005
(состојба на 22.06.2005)

значајна новина во врска со државните хартии од вредност.

Со цел поддршка и поттикнување на секундарното тргување на државните хартии од вредност постигнат е договор со Централниот депозитар за хартии од вредност и со Народната банка на Република Македонија – да не наплатуваат провизија за склучените трансакции на ОТС-пазарот, во иницијалната фаза од неговиот развој. Со ова, практично, државните записи добиваат уште еден позитивен атрибут. Имено, покрај тоа што државните записи се безризичен инструмент за инвестирање (нивната исплата по достасување ја гарантира државата), атрактивен (од аспект на висината на приносот што го носат, по основа на камата), стануваат и високо ликвиден инструмент, и тоа за многу ниски трансакциони трошоци.

На web страницата на Народната банка, банките запишуваат свои котации, односно, куповни и продажни цени и во периодот април–јуни 2005 година веќе се склучени 6 трансакции.

Во насока на натамошен развој на пазарот на државни хартии од вредност, Министерството за финансии – Секторот за управување со јавен долг, во текот на мај и јуни 2005 година, спроведе маркетинг кампања за државните записи. Во рамките на кампањата, во текот на шест состаноци, беше одржана презентација за државните хартии од вредност во Република Македонија. Самата презентација имаше промотивен, едукативен и информативен карактер.

Со надеж дека ќе дадат значителен придонес во натамошниот развој на пазарот на државни хартии од вредност, на презентациите беа поканети вкупно 110 претставници од штедилниците, осигурителните компании, ревизорските куќи, авиокомпаниите и други поголеми компании во Република Македонија, а бројот на присутни учесници беше 90. На презентациите присуствуваа и претставници од Народната банка на Република Македонија.

Самата презентација, концептуално, опфаќаше повеќе теми поврзани со институционалната и правната рамка за јавниот долг воопшто и конкретно за државните хартии од вредност, примарната емисија на државните записи, нивните карактеристики, техниките на продажба, постигнатите резултати на аукциите на државни записи во 2004 и во 2005 година, секундарното тргување со државните записи и др.

Резултати од спроведената маркетинг кампања беа забележани уште веднаш по завршувањето на истата. Имено, на претстојните аукции на државни записи беше забележана значително поголема побарувачка од понудениот износ, што практично значи и зголемен интерес за купување на државни записи, како и проширување и диверзифицирање на базата на инвеститори. Ова, секако, го потврдува успехот на спроведената маркетинг кампања и претставува поттик за натамошно континуирано промовирање на државните хартии од вредност, односно, на примарниот пазар и на секундарното тргување, за истите.

Благајнички записи

Пандан на државните записи, како инструмент на фискалната политика, се благајничките записи, кои се користат за монетарни цели. Благајничките записи се краткорочни хартии од вредност кои ги емитува Народната банка на Република Македонија.

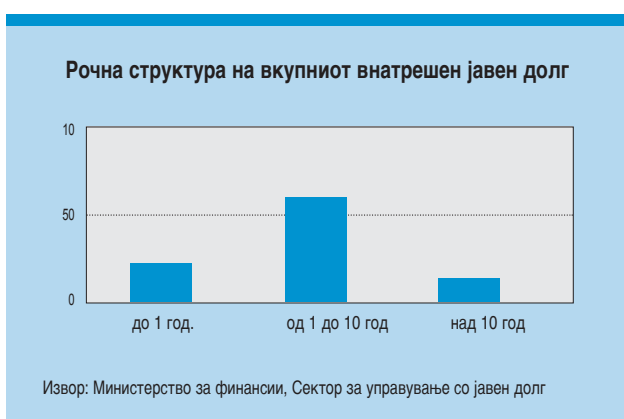
Портфолиото на благајнички записи на Народната банка, во моментот, се состои само од благајнички записи со рочност од 28 дена, за разлика од првото тромесечје од оваа година кога Народната банка емитуваше и 7-дневни благајнички записи. Емисијата на 7-дневните благајнички записи беше укината на 9-ти март 2005 година. Причина за укинувањето беше стабилизирањето на ликвидноста во економијата и воедно намалувањето на притисокот на девизиот пазар на страната на побарувачката, поради што се оцени дека веќе нема потреба од монетарни интервенции преку инструменти со толку кратка рочност.

Народната банка ги емитува благајничките записи по пат на аукции кои се одржуваат два пати неделно (среда и петок), при што, во моментот, во примена е тендер со неограничен износ и фиксно утврдена каматна стапка од 10%.

Состојбата на благајничките записи, заклучно со 30.06.2005 година (поточно на 29.06.2005 година), изнесува 6.097,1 милиони денари.

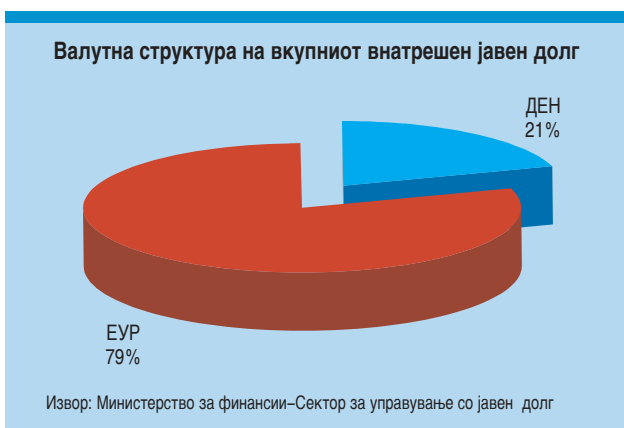
II.3. Рочна структура на внатрешниот јавен долг

Анализата на внатрешниот долг на јавниот сектор на државата од аспект на рочната структура покажува дека во вкупниот внатрешен јавен долг доминира долгот со подолг рок на отплата односно со рок на отплата до 10-години. Со најдолг рок на отплата е обврзницата за селективни кредити со 25-години рок на доспевање. Краткорочниот внатрешен јавен долг го сочинуваат издадените државни записи со рок на достасување од 3 и 6 месеци и благајничките записи на централната банка, кои во вкупниот внатрешен долг на јавниот сектор се застапени со 15.87%. (Прилог: Графикон број 10)

II.4. Валутна структура на внатрешниот јавен долг

Од аспект на валутната структура на внатрешниот јавен долг на Република Македонија, може да се констатира дека најголем дел, односно 77% од вкупниот внатрешен јавен долг е изразен во ЕУР, а остатокот од 23% е изразен во домашна валута – денари. (Прилог: Графикон број 3)

На домашна валута гласаат следните државни хартии од вредност:

1. Обврзница за санација на Стопанска банка;
2. Обврзници за селективни кредити.
3. Државни записи
4. Благајнички записи

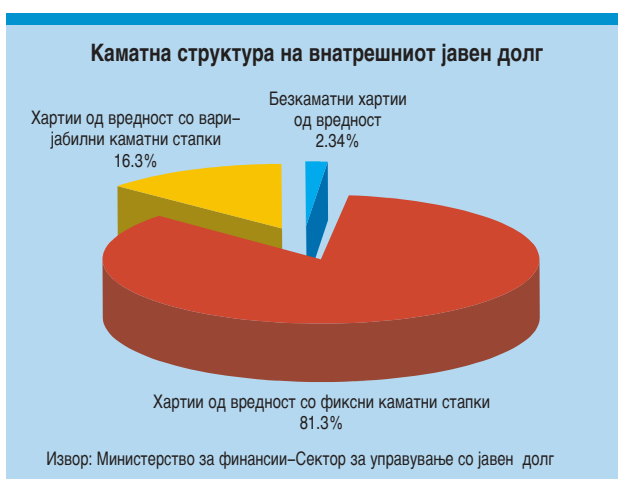
На странска валута, односно ЕУР гласаат следните државни хартии од вредност:

1. Обврзница за преземање на побарувања од Стопанска банка;
2. Обврзници за старо девизно штедење;
3. Обврзници за денационализација.

II.5. Каматна структура

Од аспект на каматната структура поголемиот број на обврзници имаат фиксна каматна стапка со исклучок на Обврзницата за санација на Стопанска банка кои имаат варијабилна каматна стапка и таа е во висина на есконтната стапка како и Обврзницата за приватизација на Стопанска банка чија камата изнесува: еурибор+1 процентен поен.

Исто така, постојат и обврзници кои се безкаматни односно на нив не се пресметува камата како што е обврзницата за селективни кредити (Прилог: Графикон бр.12).

III. НАДВОРЕШЕН ЈАВЕН ДОЛГ

Надворешниот долг на Република Македонија го соочинуваат обврските на резиденти кон нерезиден-

ти, настанати врз основа на користени долгорочни и краткорочни заеми и кредити од мултилатрални, билатерални и приватни кредитори. Надворешниот јавен долг на Република Македонија согласно со GFS методологијата претставува консолидиран долг кон странство на општата влада (централната влада, фондовите и општините), јавните претпријатија и централната банка, додека согласно со Предлог законот за јавен долг Централната банка не е опфатена во вкупниот надворешен долг на јавниот сектор.

Во период од 1999 до 2004 година вкупниот надворешен јавен долг бележи тенденција на континуиран намалување, освен во 2000 и 2004 година, кога во однос на 1999 и 2003 година, е забележано негово зголемување за 11,9% и 0,79% респективно.

Долг на општата влада во износ од 1.055,91 милиони ЕУР, што споредено со 2004 година претставува зголемување за 66.18 милиони ЕУР

Долг на монетарната власт 43.89 милиони ЕУР, што претставува пад за 2.08 милиони ЕУР во однос на 2004 година

Долг на јавните претпријатија во износ од 144.47 милиони ЕУР што е за 1.83 милиони ЕУР поголемо ниво во однос на 2004 година

Состојбата на вкупниот јавен долг на Република Македонија на 30.06.2005 година според GFS методологијата изнесува 1.969,47 ЕУР и во однос на 2004 година бележи зголемување за 128,43 милиони евра. Од оваа вредност вкупниот надворешен јавен долг на 30.06.2005 изнесува 1.244,27 милиони ЕУР а вкупниот внатрешниот јавен долг изнесува 725,20 милиони ЕУР што претставува зголемување за 66,18 милиони ЕУР односно 62.25 милиони ЕУР.

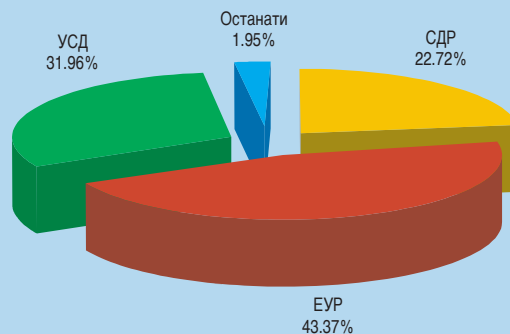
Од аспект на структурата на вкупниот јавен долг заклучно со 30.06.2005 година покажува дека доминантно учество во вкупниот јавен долг има надворешниот долг со 63.17% што претставува намалување за 1.28% доколку внатрешниот долг учествува со 36.83% што претставува зголемување за 2.22% во однос на 2004 година.

III.1. Валутната структура на јавниот надворешен долг

Со оглед на фактот дека задолжувањето во странство се врши исклучително во странска валута, анализата на валутната структура на надворешниот

јавен долг покажува дека најзастапена валута е еврото со учество од 43.37%, потоа американскиот долар со учество од 31.96% и специјалните права за влечење со 22.72%, додека учеството на останатите валути во валутната структура на долгот е незначителна. (Прилог Графикон бр.13)

Валутна структура на надворешниот јавен долгорочен долг на 30.06.2005 година

Извор: Народна Банка на Република Македонија

III.2. Рочната структура на надворешниот јавен долг

Анализата на рочната структура на јавниот надворешен долг заклучно со 30.09.2004 година (последен податок добиен од НБРМ, која ја води евиденцијата за надворешниот долг) покажува дека доминантно учество во вкупниот надворешен јавен долг имаат долгорочните кредити со рок на доспевање од 10 до 20 години и кредити со рок на отплата над 30 години, додека учество на долгот со рок на доспевање до 5 години и од 5 до 10 години е незначително. Имено учеството на овие две категории на кредити заедно изнесува 90,95% од вкупниот јавен долгорочен долг.

Рочна структура на надворешниот јавен долгорочен долг на 30.09.2004 година

во милиони УСД

Рок на отплата	износ	процент
до 5 г.	41.80	2.78%
5–10 г.	60.18	4.00%
10–15 г.	505.51	33.60%
15–20 г.	484.16	32.19%
20–25 г.	34.09	2.27%
25–30 г.	0.00	0.00%
над 30 г.	378.56	25.16%
ВКУПНО	1504.30	100.00%

Извор: Народна Банка на Република Македонија

III.3. Сервисирање на надворешниот јавен долг

Сервисирањето на обврските по основ на задолжувањето на јавниот сектор кај странски кредитори може да се врши од повеќе извори, како што се девизната сметка за отплата на надворешниот долг која е отворена во НБРМ и со која управува Министерството за финансии, како и од сметките на останатите буџетски корисници, фондови и агенции. Обврските по основ на надворешниот долг на јавните претпријатија, ги сервисираат тие самите, освен во случај на активирање на издадена гаранција.

За отплата на обврски за надворешниот долг, во првата половина на 2005 година, од сметката на Министерството за финансии, исплатени се средства во износ од 31,26 милиони ЕУР, односно 1.916,8

милиони денари (22,15 милиони ЕУР, или 1.358,4 милиони денари по основ на главница и 9,1 милиони ЕУР, или 558,4 милиони денари по основ на камата). За отплата на обврските по основ на надворешниот долг по ребалансот на буџетот до крајот на 2005 година ќе се издвојат уште 34,23 милиони ЕУР, односно 2.098,2 милиони денари, од кои 23,36 милиони ЕУР, или 1.432,6 милиони денари за отплата на главнина и 10,86 милиони ЕУР, или 665,6 милиони денари за отплата на камата. Најголем дел од обврските се однесуваат на Парискиот клуб на кредитори и Лондонскиот клуб на доверители, а отплати ќе се вршат и кон Меѓународната банка за обнова и развој, Меѓународната финансиска асоцијација, Европската комисија, Европската Инвестициона банка, и други мултилатерални и билатерални кредитори.

ПРИХОДИ И РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

(милиони денари)

	2001	2002	2003	K – 1	K – 2	K – 3	K – 4
ВКУПНИ ПРИХОДИ	52,829	58,160	53,881	14,102	13,890	13,957	15,035
Даночни приходи	47,716	54,389	49,163	12,556	12,980	12,964	14,028
Персонален данок на доход	7,248	7,513	7,502	1,738	1,923	1,930	2,116
Данок на добивка	3,006	2,624	3,271	958	506	522	375
ДДВ	17,132	20,521	21,175	6,103	6,479	6,025	7,150
Акцизи	10,830	10,715	10,564	2,349	2,459	2,973	2,555
Увозни давачки	6,111	6,336	6,140	1,228	1,496	1,397	1,694
Други даноци	275	340	476	180	114	114	143
Данок на финансиски трансакции	3,111	6,336	31	0	3	0	-5
Комунални даноци	3	4	4	0	1	2	0
Неданочни приходи	4,349	3,170	4,040	1,371	751	855	867
Профит од јавни финансиски институции	1,847	1,057	1,807	793	294	346	162
Административни даноци и такси	1,061	1,092	1,369	358	375	337	393
Други административни такси	486	205	370	64	69	59	65
Други неданочни приходи	32	35	495	156	13	113	247
Капитални приходи	349	601	555	175	158	127	140
Странски донации	415	0	0	0	0	11	0
ВКУПНИ РАСХОДИ	65,575	65,503	56,432	13,100	14,253	13,341	15,917
Тековни трошоци	44,017	51,591	50,984	12,415	12,974	12,187	14,149
Плати и надоместоци	16,407	18,338	20,234	5,135	5,349	5,097	5,363
Стоки и услуги	6,358	8,715	6,914	1,797	1,714	1,329	1,992
Трансфери	16,950	20,576	21,105	4,924	5,432	5,171	6,313
Фонд за ПИОМ	5,215	6,538	7,305	2,010	1,964	1,928	2,153
Завод за вработување	3,548	4,111	4,360	1,300	1,403	1,378	1,357
Други трансфери	2,349	3,404	3,264	366	703	590	1,409
Трошоци за бегалци	582	391	259	44	44	44	140
Структурни реформи	239	1,387	1,659	197	248	175	111
Реформа на јавната администрација	944	442	528	108	109	130	170
Каматни плаќања	4,212	3,401	2,443	531	479	560	482
Камати по домашен долг	1,066	1,179	950	81	378	113	358
Камати по надворешен долг	3,146	2,222	1,493	450	101	448	124
Гаранции	90	561	288	28	1	30	-1
Капитални трошоци	7,723	8,636	5,037	685	1,279	1,154	1,768
Инвестиции во постојани средства	3,589	2,718	1,737	313	445	437	992
Капитални трансфери	2,211	2,476	2,796	364	694	682	633
Резерви	546	418	0	0	0	0	0
Меѓународни финансиски институции	35	22	18	0	15	0	3
Телеком проекти	1,342	3,002	486	8	130	35	140
Трошоци поврзани со кризата	13,835	5,276	412	0	0	0	0
БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ / СУФИЦИТ	-12,746	-7,343	-2,551	1,002	-364	616	-882
ФИНАНСИРАЊЕ	12,746	7,343	2,551	-1,002	364	-616	882
Прилив	19,272	13,430	10,585	414	2,701	858	2,788
Приходи од приватизација	10,837	5,177	4,673	88	0	81	290
Странски донации	0	2,641	2,560	490	0	0	554
Капитализација	604	0	0	0	0	0	0
Странски заеми	763	1,548	3,773	1,020	1	507	553
Депозити	5,399	4,029	-422	-1,708	1,463	94	1,420
БИС	1169	0	0	524	1,238	177	-29
Одлив	6,526	6,087	8,034	1,416	2,337	1,474	1,906
Отплата на главница	3,550	6,087	8,034	1,416	2,337	1,474	1,906
Надворешен долг	3,543	3,602	3,682	1,280	103	1,342	206
Домашен долг	7	2,485	4,352	136	2,234	132	1,700
Обврзници	2,976	0	0	0	0	0	0

Извор: Министерство за финансии

(милиони денари)

Вкупно 2004	Буџет 2005	I	II	III	K-1	IV	V	VI	K-2	VII	Вкупно 2005
56,982	56,502	4,746	3,422	4,658	12,826	5,443	4,673	4,574	14,690	7,981	35,497
52,526	52,321	4,535	3,238	4,397	12,170	5,160	4,265	4,358	13,786	4,960	30,913
7,707	7,931	526	648	660	1,834	762	586	704	2,052	690	4,576
2,361	2,571	145	302	633	1,080	220	197	183	600	272	1,952
25,757	25,623	2,460	1,320	1,965	5,745	2,779	1,968	2,020	6,767	2,468	14,980
10,335	10,965	1,044	605	668	2,317	843	1,009	924	2,776	1,022	6,115
5,815	4,731	289	315	422	1,026	499	459	483	1,441	461	2,928
548	500	71	48	49	168	57	46	44	147	47	362
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3,844	3,561	162	157	225	544	238	373	189	800	2,984	4,328
1,595	1,661	40	0	42	82	43	205	4	252	2,816	3,150
1,463	1,390	103	128	156	387	159	143	157	459	133	979
257	300	17	17	24	58	22	23	24	69	18	145
529	210	2	12	3	17	14	2	4	20	17	54
600	620	49	27	36	112	45	35	27	107	37	256
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
56,611	59,206	4,693	4,462	4,676	13,831	5,054	4,302	4,977	14,333	4,743	32,907
51,726	53,467	4,195	4,215	4,447	12,857	4,403	4,009	4,496	12,908	4,348	30,113
20,944	21,757	1,777	1,791	1,805	5,373	1,783	1,839	1,815	5,437	1,832	12,642
6,832	7,352	515	647	741	1,903	632	448	577	1,657	481	4,041
21,840	21,859	1,549	1,710	1,767	5,026	1,748	1,642	1,874	5,264	1,718	12,008
8,054	7,705	675	668	688	2,031	670	669	607	1,946	592	4,569
5,438	5,494	469	448	472	1,389	469	472	468	1,409	446	3,244
3,056	3,496	51	208	228	487	188	179	337	704	172	659
272	100	0	10	14	24	23	11	11	45	1	70
732	634	29	23	18	70	23	17	17	57	16	143
527	657	44	47	40	131	43	36	39	118	48	297
2,052	2,499	354	67	134	555	240	80	230	550	317	1,422
930	1,069	26	25	65	116	212	62	159	433	44	593
1,123	1,430	328	42	69	439	28	18	71	117	273	829
58	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4,886	5,739	498	247	229	974	651	293	481	1,425	395	2,794
2,187	3,428	498	128	128	754	416	97	242	755	119	1,628
2,368	1,919	0	119	101	220	222	123	232	577	251	1,048
0	0	0	0	0	0	8	58	0	66	25	91
18	42	0	0	0	0	5	15	7	27	0	27
313	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
371	-2,704	53	-1,040	-18	-1,005	389	371	-403	357	3,238	2,590
-371	2,704	-53	1,040	18	1,005	-389	-371	403	-357	-3,238	-2,590
6,761	10,037	821	1,082	483	2,386	1,283	-148	1,015	2,150	-2,838	1,698
459	1,041	65	200	0	265	95	0	136	231	0	431
1,044	816	0	0	0	0	0	0	0	0	386	386
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2,081	2,636	0	0	0	0	1	0	1,007	1,008	0	1,008
1,268	3,044	832	828	-60	1,600	468	-271	-191	6	-3,528	-1,922
1,909	2,500	-76	54	543	521	719	123	63	905	232	1,658
7,132	7,333	874	42	465	1,381	1,672	223	612	2,507	400	4,288
7,132	7,333	874	42	465	1,381	1,672	223	612	2,507	400	4,288
2,932	2,919	874	42	333	1,249	0	0	110	110	353	1,712
4,201	4,414	0	0	132	132	1,672	223	502	2,397	47	2,576
0	0	0	0	0	0	0	0	370	370	47	417

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

	2001 Завршна сметка	2002 Завршна сметка	2003 Завршна сметка	2004 Ребаланс	2005 Ребаланс
ВКУПНИ ПРИХОДИ	69,688,034,455	71,981,222,938	68,406,577,974	65,708,297,000	77,127,000,000
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	50,447,329,542	58,896,097,958	56,784,247,919	55,591,660,000	58,596,000,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	47,716,085,795	54,389,136,894	49,166,396,854	51,616,660,000	53,318,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	10,254,737,418	10,137,596,496	10,772,545,343	10,821,000,000	10,802,000,000
Персонален данок од доход	7,248,441,986	7,513,310,320	7,502,459,597	7,806,000,000	8,231,000,000
Данок од добивка	3,006,295,432	2,624,286,176	3,270,085,746	3,015,000,000	2,571,000,000
Домашни даноци на стоки и услуги	27,961,655,103	31,235,879,140	31,741,066,910	34,914,660,000	37,082,000,000
Данок на промет и ДДВ (од 1.04.2000)	17,131,677,006	20,521,036,109	21,175,919,119	24,383,000,000	26,325,000,000
Акцизи	10,829,978,097	10,714,843,031	10,565,147,791	10,531,660,000	10,757,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	6,110,896,250	6,336,011,440	6,141,579,944	5,301,000,000	4,867,000,000
Увозни давачки	4,819,880,460	5,230,636,743	4,909,408,470	4,168,374,000	3,861,000,000
Други увозни давачки и такси	1,291,015,790	1,105,374,697	1,232,171,474	1,132,626,000	1,006,000,000
Други даноци	168,830	0	51,094	0	0
Даноци од специфични услуги	2,619,857	3,359,937	3,894,080	3,440,000	0
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	274,734,772	340,562,742	475,513,109	576,560,000	567,000,000
Данок на финансиски трансакции	3,111,273,565	6,335,727,139	31,746,374	-	-
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,731,243,747	4,506,961,064	7,617,851,065	3,975,000,000	5,278,000,000
Претприемачки приход и приход од имот	1,151,786,582	931,379,088	1,963,471,700	1,813,000,000	3,388,000,000
Такси и надоместоци	1,061,144,805	1,091,976,541	1,366,943,949	1,360,000,000	1,390,000,000
Други владини услуги	486,087,458	205,764,069	370,052,922	280,000,000	300,000,000
Други неданочни приходи	32,224,902	2,277,841,366	3,917,382,494	522,000,000	200,000,000
КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	10,660,015,021	7,193,569,639	4,081,105,548	3,940,438,000	1,120,000,000
Продажба на капитални средства	9,714,039,661	6,244,440,021	4,002,729,305	3,552,773,000	920,000,000
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	945,975,360	949,129,619	78,376,243	387,665,000	200,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	6,484,077,606	3,808,557,430	3,651,554,878	1,044,383,000	1,213,000,000
Трансфери од други нивоа на власт	5,407,618,545	1,167,411,039	1,136,220,479	2,335,000	397,000,000
Донации од странство	1,076,459,061	2,641,146,391	2,515,334,399	1,042,048,000	816,000,000
ДОМАШНО ЗАДОЛЖУВАЊЕ	1,333,471,478	480,521,896		2,000,000,000	3,229,000,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	763,140,808	1,584,121,754	3,766,572,092	3,131,816,000	12,969,000,000
Меѓународни развојни агенции	763,140,808	1,584,121,754	3,766,572,092	3,131,816,000	12,969,000,000
ПРИХОДИ ОД ОТПЛАТА (наплата) НА ЗАЕМИ	0	18,354,261	123,097,537	0	0
ВКУПНИ РАСХОДИ	68,520,623,429	71,700,272,895	64,462,761,283	65,708,297,000	77,127,000,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	57,496,087,268	56,314,747,304	51,104,920,817	53,013,066,000	46,613,692,000
Плати, наемнини и надоместоци	16,407,589,066	18,337,661,335	20,233,542,216	21,279,049,000	21,861,749,000
Стоки и останати услуги	19,985,061,676	13,991,420,289	7,325,808,770	7,344,275,000	7,499,520,000
Тековни трансфери	17,494,812,744	20,586,832,339	21,101,506,628	22,209,422,000	14,104,523,000
Тековни трансфери до единиците на локална самоуправа	-	-	-	-	812,900,000
Каматни плаќања	3,608,623,782	3,398,833,341	2,444,063,205	2,180,320,000	2,335,000,000
СУБВЕНЦИИ И ТРАНСФЕРИ	-	-	-	-	2,890,867,000
СОЦИЈАЛНИ БЕНЕФИЦИИ	-	-	-	-	4,057,716,000
КАПИТАЛНИ РАСХОДИ	7,140,072,243	8,366,132,516	4,687,684,918	5,340,407,000	16,373,725,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД					
ХАРТИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	3,884,463,918	7,019,393,075	8,670,155,548	7,354,824,000	7,191,000,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	334,943,165	931,369,212	637,002,773	148,000,000	0
Амортизација (отплата на главнина)	3,549,520,753	6,088,023,863	8,033,152,776	7,206,824,000	7,191,000,000

ФУНКЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА НА РАСХОДИТЕ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ

	Завршна сметка 2000	Завршна сметка 2001	Завршна сметка 2002	Буџет 2003	Буџет 2004	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
	во милиони денари					структура					% од БДП				
ВКУПНО	57,689	68,521	71,700	67,490	66,666	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	24.4	29.3	29.4	26.9	24.8
Општи јавни услуги	12,985	7,767	15,434	8,735	8,057	22.5	11.3	21.5	12.9	12.1	5.5	3.3	6.3	3.5	3.2
Работи во врска со одбраната и услуги	4,613	14,351	5,491	5,897	6,056	8.0	20.9	7.7	8.7	9.1	2.0	6.1	2.3	2.3	2.4
Јавен ред и безбедност	5,741	10,222	6,912	7,528	7,687	10.0	14.9	9.6	11.2	11.5	2.4	4.4	2.8	3.0	3.1
Образование и услуги	8,055	7,767	8,909	9,043	8,956	14.0	11.3	12.4	13.4	13.4	3.4	3.3	3.7	3.6	3.6
Здравствени услуги	314	338	365	334	379	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2
Социјална заштита и социјална сигурност	14,410	14,295	16,628	17,005	17,630	25.0	20.9	23.2	25.2	26.4	6.1	6.1	6.8	6.8	7.0
Домување и одржување на урбаната средина	303	301	709	430	426	0.5	0.4	1.0	0.6	0.6	0.1	0.1	0.3	0.2	0.2
Рекреативни и културни активности и услуги	1,346	1,320	1,506	1,432	1,475	2.3	1.9	2.1	2.1	2.2	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Активности со гориво и енергија	5	5	5	10	10	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Земјоделство, регулатива и операции	743	826	938	902	1,539	1.3	1.2	1.3	1.3	2.3	0.3	0.4	0.4	0.4	0.6
Рударство, индустрија и градежништво	264	65	37	41	63	0.5	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
Транспорт и комуникации, активности и услуги	2,297	2,152	2,082	2,322	2,316	4.0	3.1	2.9	3.4	3.5	1.0	0.9	0.9	0.9	0.9
Други различни услуги	2,843	1,408	2,440	2,505	1,919	4.9	2.1	3.4	3.7	2.9	1.2	0.6	1.0	1.0	0.8
Мулти функционални трошоци	593	578	758	354	400	1.0	0.8	1.1	0.5	0.6	0.3	0.2	0.3	0.1	0.2
Поддршка на стратешки приоритети	-	-	-	-	348	-	-	-	-	0.5	-	-	-	-	0.1
Трансакциите во врска со јавниот долг кои не се класифицираат по функции	3,177	7,127	9,487	10,952	9,407	5.5	10.4	13.2	16.2	14.1	1.3	3.0	3.9	4.4	3.7

Забелешка: Функционалната класификација на расходите на централниот буџет е подготвена според меѓународните стандарди.

ФУНКЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА НА РАСХОДИТЕ 2004 ГОДИНА

КОНСОЛИДИРАН БУЏЕТ НА ЦЕНТРАЛНАТА ВЛАСТ И ВОН-БУЏЕТСКИТЕ ФОНДОВИ

	Вкупно 2003	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
ВКУПНИ ПРИХОДИ	84,087	6,527	6,451	8,231	7,505	7,182	6,963	7,566	6,836
Даночни приходи и придонеси	77,055	5,985	6,087	7,054	7,031	6,703	6,338	6,969	6,412
Даноци	49,840	4,178	3,911	4,619	4,576	4,528	4,035	4,411	4,278
Персонален данок на доход	7,502	505	576	657	715	581	627	714	572
Данок на добивка	3,271	140	300	518	178	153	175	195	175
ДДВ	21,175	2,161	1,926	2,016	2,401	2,231	1,847	2,004	1,892
Акцизи	11,241	945	676	880	767	984	867	982	1,178
Увозни давачки	6,140	349	380	499	477	541	478	479	422
Други даноци	507	78	52	49	38	38	41	36	39
Придонеси	27,215	1,807	2,176	2,436	2,455	2,175	2,304	2,557	2,134
Фонд за ПИОМ	17,574	1,161	1,410	1,561	1,575	1,400	1,470	1,655	1,367
Завод за вработување	1,224	81	101	108	113	98	104	117	95
Фонд за здравство	8,417	565	666	767	767	677	729	786	671
Неданочни приходи	6,331	486	322	1,101	389	443	586	542	380
Профит од јавни финансиски институции	1,807	68	0	725	27	56	219	82	54
Административни такси	1,369	98	123	137	109	131	135	116	95
Партиципација за здравствени услуги	485	35	61	57	48	47	47	41	37
Други административни такси	370	20	20	24	21	19	29	22	17
Други неданочни приходи	693	162	15	23	19	41	11	128	27
Надоместоци за Фондот за патишта	1,607	103	102	135	166	150	144	153	149
Капитални приходи	576	57	42	76	84	36	38	45	45
Странски донации	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Приход од отплата на заеми	123	0	0	0	0	0	0	11	0
ВКУПНИ РАСХОДИ	86,748	6,379	6,698	7,478	7,380	7,154	7,750	7,569	6,342
Тековни трошоци	81,125	6,200	6,514	7,044	6,987	6,739	7,167	6,867	5,983
Плати и надоместоци	20,881	1,735	1,698	1,803	1,828	1,773	1,875	1,814	1,596
Стоки и услуги	8,708	561	747	869	748	646	600	645	389
Трансфери	48,518	3,600	3,948	4,230	4,094	4,244	4,489	4,043	3,903
Социјални трансфери	45,490	3,545	3,751	4,080	3,889	3,917	4,281	3,755	3,767
Фонд за ПИОМ	24,008	1,973	2,104	2,146	2,094	2,021	2,145	2,064	2,084
Завод за вработување	2,438	234	263	272	309	282	319	280	271
Социјална помош	3,986	336	250	389	338	326	337	325	332
Структурни реформи	1,022	0	1	23	2	0	2	0	0
Реформа на јавната администрација	8	0	0	0	0	0	0	0	0
Здравствена заштита	14,028	1,003	1,134	1,249	1,146	1,288	1,478	1,086	1,080
Други трансфери	2,769	41	180	138	190	313	193	274	121
Трошоци за бегалци	259	14	17	13	15	14	15	14	15
Каматни плаќања	2,730	303	94	141	316	77	203	365	67
Камати по домашен долг	950	12	12	57	221	57	99	26	24
Камати по надворешен долг	1,780	291	82	84	95	20	104	340	43
Гаранции	288	0	28	0	1	0	0	1	28
Капитални трошоци	5,623	179	183	434	393	415	583	702	359
БУЏЕТСКО САЛДО	-2,661	148	-247	754	125	28	-787	-3	494
ФИНАНСИРАЊЕ	2,661	-148	247	-754	-125	-28	787	3	-494
Прилив	10,923	525	564	-328	1,668	245	1,297	1,008	-453
Приходи од приватизација	3,678	68	0	20	0	0	0	69	0
Странски донации	2,560	490	0	0	0	0	0	0	0
Странски заеми	4,191	1,048	85	329	55	38	107	201	519
Депозити	473	-1,179	274	-898	1,020	-247	990	772	-940
Денарска сметка	1,774	-1,179	274	-898	1,020	-247	990	772	-940
Екстерна сметка	-1,301	0	0	0	0	0	0	0	0
Државни записи		98	205	221	586	453	199	-34	-34
Продажба на акции	21	0	0	0	6	0	2	0	2
Одлив	8,262	673	317	425	1,793	273	510	1,005	41
Отплата на главница	8,262	673	317	425	1,793	273	510	1,005	41
Надворешен долг	3,910	669	317	294	136	0	169	1,005	41
Домашен долг	4,352	4	0	132	1,657	273	341	0	0

IX	X	XI	XII	Вкупно 2004	I	II	III	Q1	IV	V	VI	Q2	VII	Вкупно 2005
7,424	7,520	7,206	8,765	88,176	6,846	6,057	7,344	20,247	8,344	7,065	7,388	22,797	11,206	54,250
6,811	6,954	6,811	8,105	81,259	6,441	5,670	6,792	18,904	7,821	6,446	6,830	21,097	7,526	47,527
4,463	4,672	4,455	5,063	53,188	4,594	3,284	4,436	12,314	5,210	4,323	4,411	13,944	5,021	31,280
644	603	614	899	7,707	526	648	660	1,834	762	586	704	2,052	690	4,576
152	146	129	100	2,361	145	302	633	1,080	220	197	183	600	272	1,952
2,129	2,377	2,180	2,593	25,757	2,460	1,320	1,965	5,745	2,779	1,968	2,020	6,767	2,468	14,980
1,001	984	943	790	10,996	1,103	651	707	2,461	893	1,067	977	2,937	1,083	6,482
496	522	536	636	5,815	289	315	422	1,026	499	459	483	1,441	461	2,928
41	40	53	45	552	71	48	49	168	57	46	44	147	47	362
2,347	2,282	2,357	3,042	28,072	1,848	2,386	2,356	6,590	2,611	2,123	2,419	7,153	2,505	16,248
1,498	1,468	1,508	1,968	18,040	1,188	1,538	1,504	4,230	1,669	1,346	1,554	4,569	1,614	10,412
105	103	107	137	1,270	84	118	110	312	119	95	111	325	113	750
744	710	742	938	8,762	576	730	742	2,048	823	682	754	2,259	778	5,085
576	527	353	601	6,306	315	316	446	1,078	436	584	383	1,403	3,174	5,655
220	88	0	77	1,616	40	0	43	83	44	211	5	260	2,816	3,159
126	121	130	142	1,463	103	128	156	387	159	143	157	459	133	979
42	42	48	56	562	34	45	48	127	45	40	37	122	28	277
20	21	19	25	257	17	17	24	58	22	23	24	69	18	145
24	114	18	154	737	21	23	40	84	24	13	14	51	21	156
144	141	137	148	1,672	101	103	136	340	142	153	146	441	158	939
37	39	42	59	600	49	27	36	112	45	35	27	107	37	256
0	0	0	0	0	40	44	68	152	42	74	147	263	469	884
0	0	0	0	11	0	0	1	1	0	0	1	1	0	2
7,261	7,498	7,874	8,786	88,169	6,935	6,889	7,542	21,366	7,660	6,721	7,590	21,971	7,425	50,761
6,719	6,939	7,355	7,620	82,136	6,400	6,708	7,375	20,482	7,186	6,425	7,058	20,669	6,924	48,075
1,826	1,795	1,827	1,869	21,440	1,791	1,833	1,849	5,473	1,840	1,865	1,856	5,561	1,876	12,909
607	584	920	886	8,200	611	787	953	2,351	787	532	711	2,030	580	4,960
4,134	4,203	4,559	4,677	50,125	3,644	4,019	4,429	12,092	4,261	3,933	4,222	12,416	4,149	28,657
3,924	3,849	4,088	4,013	46,861	3,593	3,801	4,187	11,582	4,050	3,745	3,874	11,669	3,867	27,117
2,103	2,062	2,110	2,214	25,121	2,022	2,110	2,163	6,294	2,125	2,122	1,994	6,241	2,049	14,584
278	267	255	258	3,289	257	266	260	783	266	252	247	765	244	1,793
326	348	344	342	3,993	296	315	354	965	346	271	409	1,026	374	2,365
0	3	0	0	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1,217	1,169	1,380	1,199	14,428	1,018	1,110	1,411	3,539	1,313	1,100	1,224	3,637	1,200	8,376
195	239	456	654	2,992	51	208	228	487	188	179	337	704	281	1,471
15	115	15	10	272	0	10	14	24	23	11	11	45	1	70
151	357	49	188	2,312	354	69	144	567	299	95	269	663	319	1,549
63	267	24	67	930	26	25	65	116	212	62	159	433	44	593
88	90	25	121	1,383	328	44	79	451	89	34	110	233	275	959
1	0	0	-1	58	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
542	559	519	1,166	6,033	535	181	167	883	473	296	532	1,889	501	3,273
162	22	-668	-21	7	-89	-832	-198	-1,119	684	344	-202	826	3,781	3,489
-162	-22	668	21	-7	-167	856	233	922	-664	-349	-973	-1,986	-3,709	-4,773
303	1,691	668	500	7,687	707	898	741	2,346	1,155	-122	-253	780	-3,309	-183
12	50	150	90	459	65	200	0	265	95	0	136	231	72	568
0	0	554	0	1,044	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	213	19	935	3,618	14	0	12	26	14	46	15	75	0	101
-28	1,377	-71	-464	606	703	644	186	1,533	327	-291	-470	-434	-3,614	-2,515
-28	1,377	-71	-464	606	703	644	186	1,533	327	-291	-470	-434	-3,614	-2,515
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
245	34	-2	-61	1,909	-76	54	543	521	719	123	63	905	232	1,658
5	17	19	0	51	1	0	0	1	0	0	3	3	1	5
466	1,713	0	479	7,694	874	42	509	1,425	1,819	227	720	2,766	400	4,591
466	1,713	0	479	7,694	874	42	509	1,425	1,819	227	720	2,766	400	4,591
296	145	0	272	3,344	874	42	339	1,255	147	4	180	331	353	1,939
169	1,568	0	207	4,351	0	0	170	170	1,672	223	540	2,435	47	2,652

ПЛАТЕН БИЛАНС НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

(годишни податоци)¹

(во милиони долари)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	I - 2005	II - 2005	III - 2005	IV - 2005	V - 2005	VI - 2005	I - VI 2005
ТЕКОВНИ ТРАНСАКЦИИ	-286.14	-269.29	-32.46	-75.28	-235.43	-357.81	-152.28	-414.82	-8.31	2.56	-14.35	-62.03	-24.76	-8.64	-115.53
Стоки, нето	-386.13	-515.09	-495.81	-690.41	-523.23	-804.34	-851.48	-1112.08	-53.65	-58.18	-77.83	-124.82	-94.06	-106.91	-515.45
Извоз, ф.о.б.	1,236.81	1,291.52	1,189.98	1,320.73	1,153.33	1,112.15	1,359.04	1,672.43	147.85	156.46	177.41	174.63	178.52	153.79	988.66
Увоз, ф.о.б. ²	-1,622.94	-1,806.61	-1,685.79	-2,011.14	-1,676.56	-1,916.49	-2,210.52	-2,784.51	-201.50	-214.64	-255.24	-299.45	-272.58	-260.70	-1,504.11
Услуги, нето	-137.74	-59.60	41.83	47.05	-15.79	-22.13	-2.56	-54.39	1.37	-0.97	-4.09	-8.64	-9.43	1.26	-20.50
Доход, нето	-54.90	-44.82	-42.15	-45.44	-39.46	-29.78	-32.33	-39.23	-2.09	3.27	-0.77	-5.45	-9.70	-6.65	-21.39
од кој: камата, нето	-54.88	-44.34	-41.41	-39.15	-33.59	-18.64	-31.88	-26.22	-5.05	-0.79	-4.38	-3.11	-0.71	-2.13	-16.17
Тековни трансфери, нето	292.63	350.21	463.66	613.53	343.06	498.45	734.09	790.88	46.06	58.44	68.34	76.88	88.43	103.66	441.81
Официјални	7.46	37.39	72.69	132.30	48.65	100.50	103.36	70.07	1.47	7.38	2.88	3.07	4.18	7.98	26.96
Приватни	285.17	312.82	390.97	481.23	294.41	397.95	630.73	720.81	44.59	51.06	65.46	73.81	84.25	95.68	414.85
КАПИТАЛНА И ФИНАНСИСКА СМЕТКА	327.15	281.84	-128.46	11.28	178.23	376.87	169.97	407.01	14.89	3.72	19.19	70.12	30.87	9.48	148.27
Капитална сметка, нето	0.00	-1.79	0.00	0.31	1.30	8.26	-6.69	-4.61	-0.04	0.09	-0.05	0.30	0.16	-0.61	-0.15
Капитални трансфери, нето	0.00	0.00	0.00	0.31	3.64	9.92	-6.60	-4.61	-0.04	0.09	-0.05	0.30	0.16	-0.61	-0.15
Официјални	0.00	0.00	0.00	0.00	3.64	9.92	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Други	0.00	0.00	0.00	0.31	0.00	0.00	-6.60	-4.61	-0.04	0.09	-0.05	0.30	0.16	-0.61	-0.15
Стекнување/располагање со, нефинансиски средства	0.00	-1.79	0.00	0.00	-2.34	-1.66	-0.09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Финансиска сметка, нето	327.15	283.63	-128.46	10.97	176.93	368.62	176.66	411.62	14.93	3.63	19.24	69.82	30.71	10.10	148.43
Директни инвестиции, нето	15.74	117.72	31.80	176.23	442.32	77.72	94.26	155.85	15.73	9.27	11.14	7.10	8.93	17.62	69.79
Портфолио инвестиции, нето	2.08	7.79	0.14	-0.09	0.36	0.35	3.39	14.82	1.52	3.31	11.65	2.80	1.10	0.88	21.26
Други инвестиции, нето	341.14	226.66	-32.01	85.05	-183.27	159.98	129.97	260.42	-11.19	8.64	1.16	67.15	20.82	13.77	100.35
Трговски кредити, нето	267.44	45.39	7.13	146.54	-125.08	83.1	82.95	170.05	-26.74	-25.16	-8.05	40.59	23.67	23.36	27.67
Заеми, нето	75.39	219.87	54.83	13.51	-107.31	8.19	23.47	59.82	3.53	4.87	7.71	29.74	11.67	17.89	75.41
Валут и депозити, нето	-9.81	-40.62	-135.01	-122.53	27.09	44.69	2.85	-3.66	10.76	27.92	-1.70	-7.00	-16.03	-30.49	-16.54
од кои: монетарна власт, нето	0.00	0.00	-21.20	-0.19	-77.08	68.79	17.77	26.44	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.41	0.00	-0.41
комерцијални банки, нето	-29.14	-28.77	-51.28	-93.26	-272.39	112.17	-54.59	-105.08	2.06	24.80	-5.20	-13.14	-17.37	-30.48	-39.33
население, нето	19.33	-11.85	-62.52	-29.08	376.56	-136.27	39.68	74.97	8.70	3.12	3.50	6.14	1.75	-0.01	23.20
Други, нето	8.12	2.03	41.04	47.53	22.03	24.00	20.69	34.22	1.26	1.01	3.20	3.82	1.51	3.01	13.81
Бруто официјални резерви („-“ значи зголемување) ³	-31.81	-68.54	-128.39	-250.22	-82.48	130.57	-50.96	-19.47	8.87	-17.59	-4.71	-7.23	-0.14	-22.17	-42.97
ГРЕШКИ И ПРОПУСТИ	-41.02	-12.55	160.92	64.00	57.19	-19.07	-17.70	7.81	-6.56	-6.39	-4.82	-7.94	-6.11	-0.84	-32.66

1) Ревидирана временска серија – претходни податоци

2) Увозот е прикажан на f.o.b. паритет согласно V-тото издание на Прирачникот за платен биланс од ММФ. Пресметката на с.и.ф. - f.o.b. факторот како процент од увозот с.и.ф. по години изнесува: 1993–20%, 1994–20%, 1995–20%, 1996–14%, 1997–10%, 1998–5.02%, 1999–4.86%, 2000–3.90%, 2001–4.20%, 2002–3.80%, 2003–4.06% и 2004–4.06%

3) Без монетарно злато и курсни разлики; Добиените средства од сукцесијата на поранешна СФРЈ во Мај 2003 година не се платно билансна трансакција, поради што истите се вклучени само во состојбите на девизните резерви, а не и во промените

Фонд за пензиско и инвалидско осигурување

Приходите што ги оствари Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во првите седум месеци од 2005 година изнесуваат 16.598 милиони денари и се зголемени за само 0,4% во однос на истиот период 2004 година. Најголем дел од приходите, односно 60% претставуваат приходи по основ на придонеси од плати, каде е остварен пораст од 2%. Приходите од Буџетот на Републиката учествуваат со 29,2% во вкупните приходи и се скоро на нивото од истиот период лани, додека пак приходите од Агенцијата за вработување за осигурување на невработените лица корисници на паричен надоместок се намалени за 10% и нивното учество во вкупните приходи изнесува 5,6%.

Расходите на Фондот во периодот јануари–јули 2005 година изнесуваа 16.767 милиони денари и се зголемени за само 0,4%. Најголем дел од вкупните расходи, односно 87% е потрошен за исплата на пензии на корисниците, што е приближно на нивото од истиот период во 2004 година. Притоа, 92% од пензиите се исплатени за редовни пензии, а нивниот пораст изнесува 1,8%. Расходите за придонес за здравствена заштита учествуваат со 11,1% во вкупните расходи на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување.

Дефицитот на Фондот за Пензиско и инвалидско осигурување во првите седум месеци од 2005 година изнесува 168 милиони денари.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ								
(во милиони денари)								
Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	јан–јули
ПРИХОДИ	20,717	21,229	22,883	24,289	25,811	28,191	28,983	16,598
Придонес од плати	13,373	14,316	15,722	15,671	15,784	16,882	17,204	9,955
Придонес од доходот	239	311	311	331	283	307	383	227
Приходи од Буџетот на Републиката	3,618	3,266	4,174	5,744	6,961	7,741	8,486	4,848
Приходи од приватен сектор	400	439	404	377	409	394	412	210
Приходи од индивидуални земјоделци	74	65	58	41	61	71	41	21
Приходи од акцизи	691	632	804	716	688	677	661	366
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	961	868	1,101	1,126	1,404	1,536	1,719	926
Други приходи	122	45	74	73	29	65	57	36
Приходи од дивиденди и од продажба на хартии од вредност	619	245	68	209	192	42	21	9
Приходи по основ на нови вработувања	419	841	167	0	0	0	0	0
Пренесени приходи од претходна година	201	201	0	0	0	476	0	0
РАСХОДИ	20,521	20,669	22,940	24,697	25,889	27,740	29,132	16,767
Пензии	17,730	17,756	19,774	21,278	22,255	24,008	25,121	14,584
Редовни пензии	16,912	16,977	18,948	19,041	19,982	21,667	22,824	13,423
Воени пензии	464	458	505	514	518	499	509	285
Земјоделски пензии	354	321	321	297	262	234	217	109
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	1,167	1,136	1,131	1,027	455
Предвременно пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	112	103	121	88	47
Предвременно пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	148	254	262	247	134
Предвременно пензионирање според Законот од 2004 година								43
Надоместок за телесно оштетување	63	69	72	72	83	80	82	48
Надоместоци од инвалидско осигурување	98	95	94	91	76	98	97	64
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	15	13	12	7	9	6	6	3
Придонес за здравствена заштита	2,321	2,450	2,672	2,805	2,934	3,184	3,349	1,859
Надоместок на стручната служба	133	132	141	153	165	172	170	84
Други расходи	161	154	175	254	222	192	257	105
Капитални средства	–	–	–	37	145	0	50	20
РАЗЛИКА								
Дефицит / Суфицит	196	560	-57	-408	-78	451	-149	-168

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии

Фонд за здравствено осигурување

Во периодот јануари–јули 2005 година **приходите** на Фондот за здравствено осигурување изнесуваа 8.512 милиони денари, што претставува зголемување од 1,2% во однос на истиот период претходната година. Во структурата на приходите, најголемо учество (59,7%) имаат придонесите за здравствено осигурување, каде е реализиран пораст од 2,6%. Придонесите од Пензискиот фонд учествуваат со 21,8% во вкупните приходи и се скоро на истото ниво во однос на првите седум месеци од минатата година, додека придонесите кои ги плаќа Агенцијата за

вработување за невработените лица учествуваат со 14,2% во приходите и истите се зголемени за 5%.

Истовремено, **расходите** на Фондот за здравствено осигурување во периодот јануари–јули 2005 година изнесуваа 8.538 милиони денари, односно се намалени за 0,3% во однос на истиот период лани. Амбулантните трошоци и трошоците за болничко лекување имаат најголемо учество во расходите (87%).

Во првите седум месеци од 2005 година, Фондот за здравствено осигурување реализираше **дефицит** од 26 милиони денари.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	јан–јули
ПРИХОДИ	11,087	12,068	12,790	12,295	13,656	14,698	14,886	8,512
Придонеси	6,736	7,363	7,745	7,528	7,823	8,418	8,762	5,085
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,309	2,417	2,649	2,616	3,075	3,184	3,349	1,859
Придонеси од Заводот за вработување	1,037	1,350	1,941	1,554	1,763	1,849	1,998	1,207
Придонеси од Министерството за труд	45	0	0	48	54	64	41	37
Други приходи	851	938	455	70	734	1,064	676	46
Приходи по договори за сини картони	109	0	0	0	0	0	0	1
Средства од Буџетот на РМ за задолжително здравствено осигурување	–	–	–	166	111	29	60	277
Пренесен вишок од претходната година	0	0	0	313	96	91	1	0
РАСХОДИ	13,689	11,692	12,463	12,205	13,611	14,678	14,722	8,538
Амбулантни трошоци	5,303	2,491	2,486	2,505	4,430	5,132	5,959	4,007
Болничко лекување	4,702	5,482	5,737	5,919	4,929	5,038	5,098	3,413
Трошоци по програми	214	125	105	306	123	21	0	0
Лекови	1,214	1,249	1,681	1,555	1,305	1,868	2,006	0
Забна заштита	638	667	687	522	521	630	0	0
Ортопедски трошоци	208	154	143	111	134	150	280	86
Лекување во странство	290	161	70	90	144	221	117	87
Друг вид лекување (надоместоци)	719	801	694	769	832	968	941	782
Администрација	326	288	250	268	360	309	254	155
Опрема и одржување	36	39	90	44	656	219	23	8
Други трошоци	41	234	200	48	23	32	27	0
Кредити и камати	0	0	321	71	154	90	17	0
РАЗЛИКА								
Дефицит/суфицит	–2,602	376	326	90	45	21	164	–26

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии

Агенција за вработување

Агенцијата за вработување во периодот јануари–јули 2005 година, оствари вкупни **приходи** од 4.162 милиони денари, што претставува намалување од 5% во однос на лани. Истовремено, приходите од придонеси се зголемени за 3,9%, а дотациите од Буџетот се намалени за 6,6%, а учествуваат со 81,8% во вкупните приходи. Во самата структура на дотациите од Буџетот, 81,4% се по основ на покривање на дефицитот на Агенцијата.

Во првите седум месеци од 2005 година **расходите** на Агенцијата за вработување изнесуваат 4.133 милиони денари, што е за 4,4% помалку во однос на

истиот период лани. Расходите за функција изнесуваат 4.005 милиони денари, или 97% од вкупните расходи и се намалени за 4,5%. Од овие расходи 36,4% се наменети за исплата на паричен надоместок на невработените лица, а 8,8% се трошоци за активни мерки (за поттикнување на вработеноста и надоместок за преквалификација). На расходите за стручна служба отпаѓаат 3,1% од вкупните расходи и се скоро на непроменето годишно ниво.

Агенцијата за вработување во првите седум месеци од 2005 година, оствари **суфицит** од 29 милиони денари.

АГЕНЦИЈА ЗА ВРАБОТУВАЊЕ								
(во милиони денари)								
Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	јан–јули
ПРИХОДИ	4,260	4,129	5,119	4,827	5,918	6,241	7,456	4,162
Приходи од придонеси	990	1,058	1,121	1,136	1,180	1,224	1,270	751
Придонес од плати	969	1,037	1,098	1,113	1,178	1,223	1,155	648
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	22	21	22	23	2	0	24	13
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	0	0	0	0	0	1	4	3
Придонес од претходната година	0	0	0	0	0	0	88	87
Дотации од Буџетот на Републиката	3,261	3,066	3,990	3,677	4,726	5,002	6,163	3,405
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,737	2,575	3,470	3,170	3,742	3,958	4,522	2,774
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	524	490	516	481	944	980	988	270
Реформа на јавната администрација	–	–	–	26	19	3	61	16
По други основи	0	0	3	26	21	61	592	345
Други приходи	9	6	8	13	12	16	23	6
РАСХОДИ	4,264	4,135	5,110	4,749	5,868	6,214	7,325	4,133
Расходи за функцијата	4,084	3,970	4,913	4,571	5,658	6,005	7,102	4,005
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,073	1,755	1,875	1,879	2,273	2,377	2,697	1,458
Придонеси за здравствено осигурување	1,039	1,347	1,936	1,555	1,763	1,849	1,998	1,207
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	972	868	1,102	1,138	1,453	1,557	1,729	929
Средства за вработување на инвалидни лица	–	–	–	–	128	121	58	58
Исплата според Закон за поттикнување на вработеноста	–	–	–	–	–	61	592	337
Надоместок за преквалификација	–	–	–	–	41	40	29	16
Расходи за стручната служба	180	165	198	178	210	209	223	128
Основни плати и наемнини	99	105	118	116	124	134	132	77
Надоместоци	14	17	19	18	22	20	20	13
Стоки и останати услуги	43	34	54	43	42	51	68	38
Тековни трансфери	0	0	0	0	0	0	0	0
Каматни плаќања	0	0	1	0	0	0	0	0
Капитални трошоци	24	8	6	2	22	4	3	0
РАЗЛИКА								
Дефицит / Суфицит	-4	-6	9	78	50	27	132	29

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии

Фонд за магистрални и регионални патишта

Фондот за магистрални и регионални патишта во периодот јануари–јули 2005 година наплати **приходи** во износ од 1.814 милиони денари, што претставува 8,4% помал износ од истиот период лани. Најголемо учество од 47,4% во вкупните приходи имаат приходите од Буџетот, кои се намалени во однос на лани за 15,7%, додека износот на средства од годишен надоместок за патни моторни возила е на минатогодишното ниво и претставува 27,7% од вкупните приходи.

Расходите на Фондот за патишта во периодот јануари–јули 2005 година изнесуваат 1.559 милиони денари. Најголем дел од трошоците (48,2%) се направени во делот на одржување на патишта. За инвестиции потрошени се 416 милиони денари, што претставува намалување од 58,6% во однос на претходната година. Расходите за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци имаат учество од 5,8% во вкупните расходи.

Фондот за патишта во периодот јануари–јули од 2005 година оствари **суфицит** од 256 милиони денари.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	јан–јули
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,012	3,434	3,668	3,299	1,814
Приходи од Буџет	668	924	1,590	1,655	1,305	1,603	1,610	860
Надоместок за употреба на патишта штоги користат странските моторни возила	49	54	82	73	87	82	77	46
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	704	761	797	853	503
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	375	381	728	741	390
Странски кредит	939	1,793	538	1,098	862	418	9	0
Други приходи	12	13	14	21	2	39	9	15
Грант	–	–	–	87	36	1	0	0
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,013	3,420	3,661	3,889	1,559
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	1,756	1,250	1,107	1,753	416
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	286	289	205	156	91
Одржување на патиштата	784	790	952	926	900	1,063	1,081	752
Отплата на кредити	264	148	212	299	304	424	242	122
Средства за локални патишта	321	386	502	596	528	666	611	157
Останати трошоци	89	142	0	0	0	46	45	21
Обврски од претходната година	0	342	0	0	0	0	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	150	149	150	0	0
РАЗЛИКА								
Дефицит / суфицит	0	0	0	-1	14	7	-590	256

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии

Македонска берза на долгорочни хартии од вредност

Берзански показатели - јули 2005 година

Во јули 2005 година, прометот остварен на Македонската Берза за хартии од вредност по пат на класичното тргување изнесуваше 405.7 милиони денари и во однос на претходниот месец бележи пораст за 10,1%. Прометот остварен преку блок трансакции на Берзата во овој месец изнесува 87,88 милиони денари и истиот во однос на претходниот месец бележи пораст за 74,2%. Во јули 2005 година се тргуваше и со хартиите од вредност од државниот сегмент а прометот изнесуваше 681,6 илјади денари и истиот во однос на претходниот месец бележи пад за 73,9%. Вкупниот промет остварен на Македонската Берза во јули 2005 година како резултат на класичното тргување, блок трансакциите и државниот сегмент изнесуваше 494,30 милиони денари и истиот во однос на претходниот месец бележи пораст за 18%.

Просечниот дневен промет во јули 2005 година изнесува 25,35 милиони денари и истиот во однос на јуни бележи пораст за 38,6%. Вкупниот број на трансакции на Македонската Берза во јули 2005 година изнесува 1.805 трансакции за 16 дена тргување и во однос на претходниот месец бележи пад за 26,7%. Просечниот дневен број на трансакции во анализираниот период изнесува 113 трансакции и во однос на јуни е помал за 17,5%.

Во вкупниот промет на Берзата остварен преку класичното тргување кој во јули изнесуваше 405.7 милиони денари, прометот со акциите изнесува 293.8 милиони денари што во однос на претходниот месец претставува пораст за 66%. Прометот на државните обврзници во анализираниот период изнесува 111.9 милиони денари и во однос на претходниот месец бележи пад за 26,5%.

Доколку се анализира вкупниот промет на државните обврзници на Република Македонија во јули 2005 година може да се констатира дека прометот на државните обврзници за старо девизно штедење изнесува 31,03 милиони денари, при што просечната цена на овие обврзници изнесуваше 74,5% од нивната номинална вредност и истата во однос на претходниот месец е помала за незначителни 0,05 процентни поени. Во анализираниот период прометот на обврзниците за денационализација од првата емисија изнесуваше 314,9 илјада денари а

нивната просечна цена 69% од нивната номинална вредност и истата во однос на претходниот месец е непроменета.

БЕРЗАНСКИ ПОКАЗАТЕЛИ - ЈУЛИ 2005 ГОДИНА

	Јуни	Јули	Промени
ПРОМЕТ (денари)			
КЛАСИЧНО ТРГУВАЊЕ	329,221,051	405,747,676	23.2
АКЦИИ	176,983,819	293,851,385	66.0
ОБВРЗНИЦИ	152,237,232	111,896,291	-26.5
ПРОСЕЧЕН ДНЕВЕН ПРОМЕТ (денари)	18,290,058	25,359,230	38.7
ПРОСЕЧЕН ДНЕВЕН БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ	137	113	-17.5
БЛОК ТРАНСАКЦИИ	50,451,360	87,880,477	74.2
ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	2,614,905	681,645	-73.9
АКЦИИ	870,764	681,645	-21.7
УДЕЛИ	1,744,141	0	-
ВКУПНО	382,287,317	494,309,798	29.3
ОБЕМ (хартии од вредност)			
АКЦИИ	822,600	566,479	-31.1
КЛАСИЧНО ТРГУВАЊЕ	223,151	548,614	145.8
БЛОК ТРАНСАКЦИИ	598,468	17,430	-97.1
ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	981	435	-55.7
ОБВРЗНИЦИ (НВ во ЕУР)	3,818,549	2,738,913	-28.3
БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ			
КЛАСИЧНО ТРГУВАЊЕ	2,453	1,799	-26.7
БЛОК ТРАНСАКЦИИ	5	5	0.0
ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	5	1	-80.0
ВКУПНО	2,463	1,805	-26.7
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА (денари)			
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА (акции)	42,330,725,384	43,216,766,285	2.1
БЕРЗАНСКА КОТАЦИЈА-АКЦИИ	26,634,520,498	26,912,533,362	1.0
ПАЗАР НА ЈАВНО ПОСЕДУВАНИ ДРУШТВА	15,696,204,886	16,304,232,923	3.9
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА НА ОБВРЗНИЦИ	22,072,252,009	21,971,963,815	-0.5
ВКУПНО ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА	64,402,977,393	65,188,730,100	1.2
МБИ-10	1,834.28	1,893.07	3.2
БРОЈ НА КОТИРАНИ ДРУШТВА	60	57	-5.0
БРОЈ НА ДЕНОВИ НА ТРГУВАЊЕ	18	16	-11.1

Обврзниците за денационализација од втората емисија се продаваа по просечна цена од 68% од нивната номинална вредност која во однос на јуни оваа година е помала за 0,2 процентни поени а нивниот вкупен промет во јули изнесува 8,12 милиони денари. Во јули 2005 година вкупниот промет на обврзниците за денационализација од третата емисија изнесуваше 11,65 милиони денари а просечната цена на овие обврзници изнесуваше 65,2% од нив-

ната номинална вредност која во однос на претходниот месец бележи пад за 1,55 процентни поени.

Во јули 2005 година при тргувањето со државните обврзниците за денационализација од четвртата емисија се оствари промет од 61.1 милион денари, додека нивната просечна цена изнесуваше 63% од нивната номинална вредност која во однос на претходниот месец бележи пад од 0,04 процентни поени.

Официјалниот берзански индекс (МБИ-10) како индикатор на движењето на цените на акциите во јули 2005 година изнесува 1.893,07 денари и во однос на претходниот месец бележи пораст за 3,2%.

На официјалниот пазар на Македонската Берза за хартии од вредност во јули 2005 година остварен е промет во вредност од 433,58 милиони денари што претставува 87,7% од вкупниот промет на Берзата. На неофицијалниот пазар на Берзата во анализираниот период реализиран е вкупен промет од 60,04 милиони денари што претставува 12,2% од вкупниот промет на Берзата. Прометот остварен преку тргувањето со хартиите од вредност на државниот сегмент во јули 2005 година изнесуваше 681,6 илјади денари што претставува 0,14% од вкупниот промет на Берзата.

Вкупниот промет на 10-те најликвидни акционерски друштва на официјалниот пазар на Македонската Берза за хартии од вредност во јули 2005 година изнесуваше 321,68 милиони денари при што најзабележително беше тргувањето со акциите на: Гранит АД Скопје со застапеност од 34,1% во прометот, на Комерцијална Банка АД Скопје со застапеност од 27,5% во прометот и на Макпетрол АД Скопје со застапеност од 18,2% во прометот на 10-те најликвидни акционерски друштва на официјалниот пазар на Македонската Берза.

Најголем пораст на просечната цена на акциите во јули 2005 година во однос на претходниот месец бележат цените на акциите на: Адинг Скопје чиј просечен пораст на цените на акциите изнесуваше 10,1% а просечната цена по акција изнесуваше

3.550,00 денари. Цената на акциите на Стопанска банка Битола во анализираниот период порасна за 8,9%, и истата во јули 2005 година изнесуваше 4.906,28 денари. Исто така и просечната цена на акциите на Гранит Скопје порасна за 7,1% во однос на претходниот месец и истата во анализираниот период изнесуваше 300,69 денари по акција.

Во јули 2005 година при анализата на дивидендниот принос на 10-те акционерски друштва со најголемо учество во прометот на официјалниот пазар на Македонската Берза може да се забележи дека акциите на Стопанска банка Битола имаат највисок дивиденден принос по акција во износ од 9,9%, потоа акциите на Охридска банка Охрид кои имаат дивиденден принос од 8,8% и акциите на Топлификација АД Скопје кои имаат дивиденден принос од 6,1%.

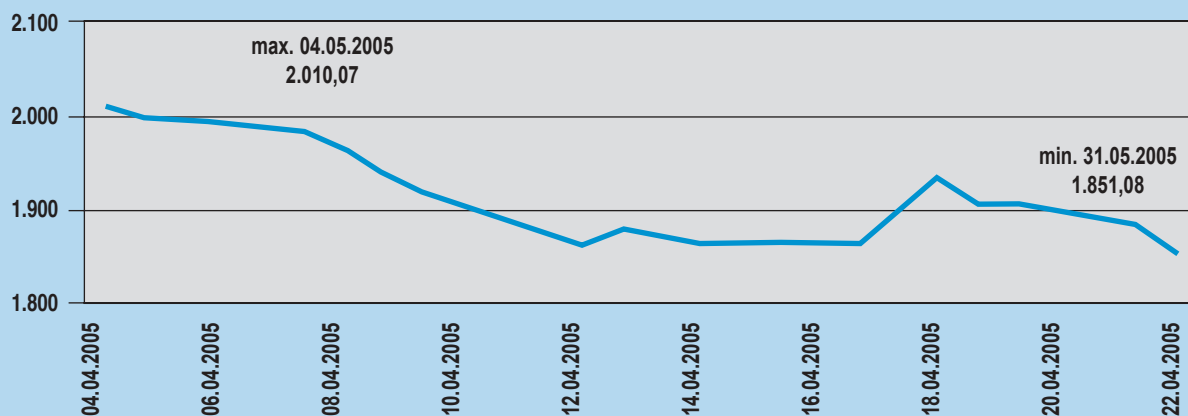
При анализата на сопственичката структура на капиталот на акционерските друштва може да се забележи дека од десетте најликвидни акционерски друштва на Македонската Берза за хартии од вредност во јули 2005 година најголема застапеност на странски инвеститори во вкупната главнина на акционерските друштва има во: Топлификација АД Скопје со застапеност од 23,2% странски капитал, Комерцијална Банка АД Скопје со застапеност од 18,7% странски капитал во вкупната главнина на друштвото и Стопанска банка Битола со застапеност од 8% странски капитал во вкупната главнина на друштвото.

Во прометот остварен при купувањето на официјалниот пазар на Македонската Берза во јули 2005 година странските инвеститори учествувале со 26,9% и ова нивно учество во однос на претходниот месец е намалено за 19,8%. Учесството на странските инвеститори во прометот остварен при продажбата на официјалниот пазар на Берзата во анализираниот период изнесува 9,9% и истото во однос на јуни бележи пораст од 3,4%.

Македонска берза АД Скопје

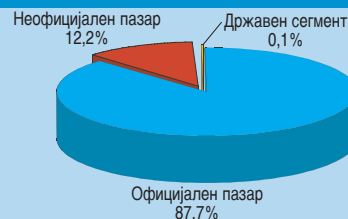
БЕРЗАНСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

	ЈУНИ 2005	ЈУЛИ 2005	ПРОМЕНА ВО %
ПРОМЕТ (денари)			
КЛАСИЧНО ТРГУВАЊЕ	329,221,051	405,747,676	▲ 23.2
АКЦИИ	176,983,819	293,851,385	▲ 66.0
ОБВРЗНИЦИ	152,237,232	111,896,291	▼ 26.5
ПРОСЕЧЕН ДНЕВЕН ПРОМЕТ (денари)	18,290,058	25,359,230	▲ 38.7
ПРОСЕЧЕН ДНЕВЕН БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ	137	113	▼ 17.5
БЛОК ТРАНСАКЦИИ	50,451,360	87,880,477	▲ 74.2
ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	2,614,905	681,645	▼ 73.9
АКЦИИ	870,764	681,645	▼ 21.7
УДЕЛИ	1,744,141	0	–
ВКУПНО	382,287,317	494,309,798	▲ 29.3
ОБЕМ (хартии од вредност)			
АКЦИИ	822,600	566,479	▼ 31.1
КЛАСИЧНО ТРГУВАЊЕ	223,151	548,614	▲ 145.8
БЛОК ТРАНСАКЦИИ	598,468	17,430	▼ 97.1
ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	981	435	▼ 55.7
ОБВРЗНИЦИ (НВ во ЕУР)	3,818,549	2,738,913	▼ 28.3
БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ			
КЛАСИЧНО ТРГУВАЊЕ	2,453	1,799	▼ 26.7
БЛОК ТРАНСАКЦИИ	5	5	▲ 0.0
ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	5	1	▼ 80.0
ВКУПНО	2,463	1,805	▼ 26.7
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА (денари)			
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА НА АКЦИИ	42,330,725,384	43,216,766,285	▲ 2.1
БЕРЗАНСКА КОТАЦИЈА–АКЦИИ	26,634,520,498	26,912,533,362	▲ 1.0
ПАЗАР НА ЈАВНО ПОСЕДУВАНИ ДРУШТВА	15,696,204,886	16,304,232,923	▲ 3.9
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА НА ОБВРЗНИЦИ	22,072,252,009	21,971,963,815	▼ 0.5
ВКУПНО ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА	64,402,977,393	65,188,730,100	▲ 1.2
МБИ-10	1,834.28	1,893.07	▲ 3.2
БРОЈ НА КОТИРАНИ ДРУШТВА	60	57	▼ 5.0
БРОЈ НА ДЕНОВИ НА ТРГУВАЊЕ	18	16	▼ 11.1

Структура на прометот во Јули 2005 година

Пазарен сегмент	Промет (денари)	Промет (Еур)	%	Број на транс.
ОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР	433,581,615	7,085,398	87.71	1,646
НЕОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР	60,046,538	981,414	12.15	158
ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	681,645	11,123	0.14	1
ВКУПНО	494,309,798	8,077,935	100.0	1,805

10 АКЦИИ СО НАЈГОЛЕМ ОСТВАРЕН ПРОМЕТ НА ОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР

Хартија од вредност	Мах (денари)	Мин (денари)	Просечна цена (денари)	Кол.	Промет во (денари)	Промет во (евра)	% Учество прометот	Бој на транс.	Пазарна капи- тализац. (ден.)
Гранит Скопје	305	280	301	363,775	109,822,482	1,795,432	34.14	197	912,840,887
Комерцијална банка Скопје	2,248	2,198	2,203.00	40,178	88,389,152	1,444,358	27.48	149	4,065,056,104
Макпетрол Скопје	18,500	15,400	16,775.00	3,823	58,582,726	956,870	18.21	66	1,932,970,400
Алкалоид Скопје	4,101	3,800	4,034.00	6,554	26,244,022	428,759	8.16	172	5,335,043,000
Стопанска банка Битола	5,100	4,600	4,906.00	1,860	9,241,300	151,067	2.87	26	1,569,225,840
Топлификација Скопје	2,850	2,650	2,788.00	3,058	8,569,256	140,014	2.66	47	1,282,500,000
Европа Скопје	1,250	1,200	1,191.00	4,532	5,932,970	96,911	1.84	9	306,699,600
Македонија Турист Скопје	2,201	2,121	2,188.00	2,256	4,935,402	80,641	1.53	30	994,943,400
Охридска банка Охрид	3,700	3,300	3,550.00	444	1,547,263	25,287	0.48	9	906,411,200
Интернешенал Хотелс АД Скопје	600	600	600.00	2,500	1,500,000	24,523	0.47	1	318,332,400
Останати				21,628	6,920,751	113,066	2.15	185	9,288,510,531
Вкупно				450,608	321,685,324	5,256,928	100.0	891	26,912,533,362

3 акции со најголем пораст

Акција	Април 2004 Просечна Цена (денари)	Мај 2005 Просечна цена (денари)	% на промена
Адинг Скопје	3,225.00	3,550.00	10.08
Стопанска банка Битола	4,504.04	4,906.28	8.93
Гранит Скопје	280.83	300.69	7.07

3 акции со најголемо опаѓање

Акција	Април 2004 Просечна Цена (денари)	Мај 2005 Просечна цена (денари)	% на промена
Технометал Вардар Скопје	893.33	850.00	-4.85
Алкалоид Скопје	4,150.21	4,033.92	-2.80
Европа Скопје	1,220.34	1,190.50	-2.45

Преглед на тргување со обврзници

	МАХ (%)	МИН (%)	Последна просечна дневна цена	Последен датум на тргување	Обем (НВ во Евра)	Промет (денари)	Промет (Евра)	Принос до достасување на обврзницата*
Обврзници на РМ – старо девизно штедење (РМ01)	75.10	74.50	74.50	7/28/2005	677,068	31,034,159	507,226	11.19%
Обврзници на РМ за денационал. прва емисија (РМДЕН01)	69.00	68.50	69.00	6/30/2005	7,490	314,914	5,138	12.85%
Обврзници на РМ за денационал. втора емисија (РМДЕН02)	68.20	67.50	68.00	7/26/2005	196,125	8,128,022	132,743	12.04%
Обврзници на РМ за денационал. трета емисија (РМДЕН03)	67.00	65.00	65.15	7/28/2005	285,930	11,657,021	190,437	12.22%
Обврзници на РМ за денационал. четврта емисија (РМДЕН04)	64.00	62.90	63.00	7/28/2005	1,579,790	61,077,089	998,063	12.15%

* Моделот на калкулација на приносот до достасување е прилагоден на карактеристиките на обврзниците. Датум на пресметување е 31.05.2005 година, со последната просечна цена на тргување на обврзниците

Показатели за котираните друштва од МБИ - 10

Друштво	Коефициент цена	Дивиденден	Учество на странски	Учество на странски	% Промена
	по акција ²⁾	принос	на инвеститори јуни 2005 ³⁾	на инвеститори јули 2005 ³⁾	
Алколоид Скопје	20.03	1.72%	7.44%	7.52%	0.08%
Гранит Скопје *	6.65	3.36%	3.17%	4.75%	1.58%
Европа Скопје	44.30	0.00%	5.95%	7.42%	1.47%
Комерцијална банка Скопје	5.50	4.36%	17.31%	18.75%	1.44%
Македонијатрист Скопје	9.90	3.73%	1.99%	2.32%	0.33%
Макпетрол Скопје	14.69	0.00%	1.95%	1.85%	-0.10%
Охридска банка Охрид	8.92	8.81%	5.30%	5.64%	0.34%
Скопски пазар Скопје	4.27	3.54%	0.00%	0.00%	0.00%
Стопанска банка Битола	7.69	9.88%	7.51%	7.98%	0.47%
Топлификација Скопје	13.08	6.12%	23.55%	23.17	-0.38%

1) Показателите се пресметани со користење на податоци од ревидираните извештаи за 2004 година и исплатената дивиденда за 2004 година

2) Цена на акција на 31.07.2005/ Добивка по акција

3) Состојба на 31.07.2005 година, според податоците добиени од Централниот депозитар за хартии од вредност, а која се однесува на учество на странските инвеститори во вкупната главнина на друштвото

4) Состојба на 31.07.2005 година, според податоците добиени од Централниот депозитар за хартии од вредност, а која се однесува на учество на странските инвеститори во вкупната номинална вредност на обврзниците

5) Состојба на 31.07.2005 година, според податоците добиени од Централниот депозитар за хартии од вредност, а која се однесува на учество на странските инвеститори во вкупниот промет остварен на Берзата

Странски инвеститори на Официјалниот пазар на Берзата³⁾

	Странски правни лица Јули 2005	Странски физички лица Јули 2005	Вкупно странски инвеститори Јули 2005	Вкупно странски инвеститори Јуни 2005	Промена во %
Акции	13.86%	0.80%	14.66%	13.26%	1.40%
Обврзници 4)	4.04%	5.46%	9.50%	8.81%	0.69%
Вкупно официјален пазар	10.25%	2.51%	12.76%	11.69%	1.07%

Учество на странски инвеститори во вкупниот промет остварен на Берзата

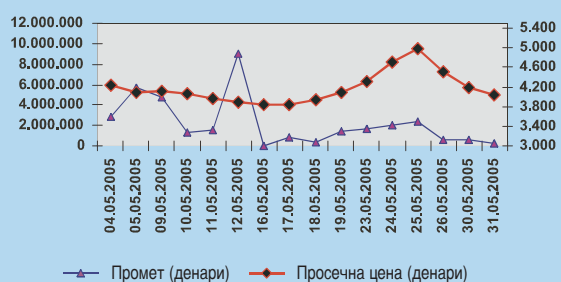
	Купување	% на учество	Продавање	% на учество	ВКУПНО
Јули 2005	133,018,767	26.91 %	49,183,825	9.95 %	182,202,592

Промет по членки

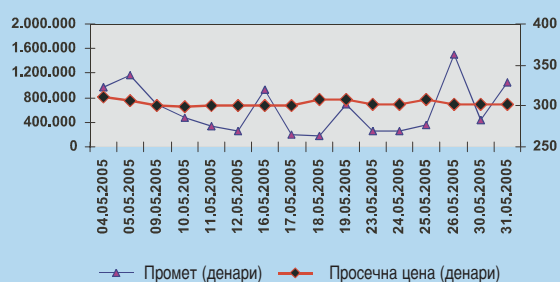
Членка	Шифра	Класично тргување	Класично тргување %	Држава	Држава %	Блокови	Блокови %	Вкупно
Комерцијална банка АД	КБ	208,483,333	25.69	681,645	100.00	54,078,740	30.77	263,243,718
Тетекс-Кредитна банка АД	ТК	230,782,500	28.44	0	0.00	0	0.00	230,782,500
Тутунскаброкер АД	ТН	145,297,348	17.90	0	0.00	13,424,700	7.64	158,722,048
ИНВЕСТБРОКЕР АД	МИ	18,444,576	2.27	0	0.00	97,530,000	55.49	115,974,576
Фершпед Брокер АД	ФР	43,332,069	5.34	0	0.00	10,727,514	6.10	54,059,583
МАК Брокер АД	МК	49,919,532	6.15	0	0.00	0	0.00	49,919,532
Стопанска банка АД	СБ	32,912,064	4.06	0	0.00	0	0.00	32,912,064
Силекс банка АД	СЛ	23,790,134	2.93	0	0.00	0	0.00	23,790,134
Битола брокер АД	ББ	19,836,582	2.44	0	0.00	0	0.00	19,836,582
Охридска банка АД	ОХ	17,679,366	2.18	0	0.00	0	0.00	17,679,366
Бро-дил АД	БД	10,304,818	1.27	0	0.00	0	0.00	10,304,818
УНИ банка АД	БЛ	9,380,948	1.16	0	0.00	0	0.00	9,380,948
Поштел Брокер АД	ПТ	1,332,083	0.16	0	0.00	0	0.00	1,332,083
Вкупно		811,495,353	100.00	681,645	100.00	175,760,954	100.00	987,937,952

*) Кај класичното тргување и тргувањето со блок трансакциите се применува двојно пресметување (и при купување и при продавање), со цел да се опфати учеството на брокерските, куки во прометот и при вкрстените трансакции. Со оглед на тоа што од 13-ти јуни 2003 година од продажна страна при тргувањето со акции и удела во сопственост на државата се јавува Македонската берза АД Скопје, нема да важи правилото на двојно пресметување кај државата, туку ќе се земе предвид тргувањето од куповната страна.

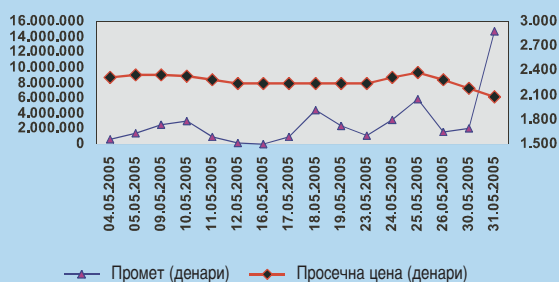
АЛКАЛОИД АД СКОПЈЕ

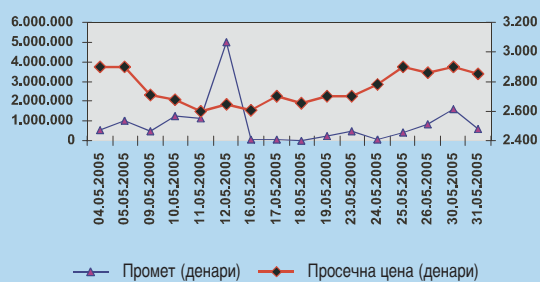
ГРАНИТ АД СКОПЈЕ

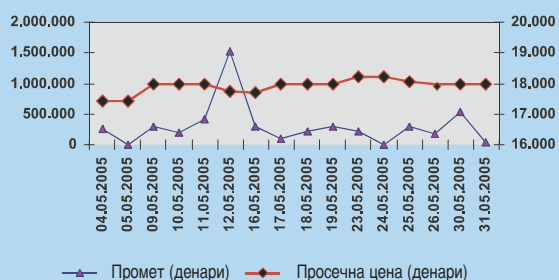
КОМЕРЦИЈАЛНА БАНКА АД СКОПЈЕ

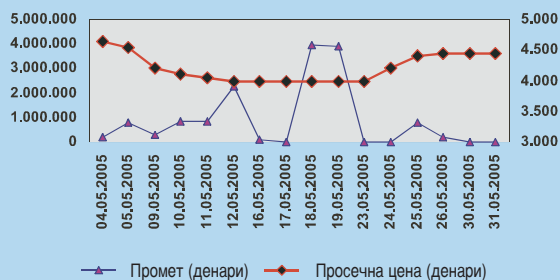
ТОПЛИФИКАЦИЈА АД СКОПЈЕ

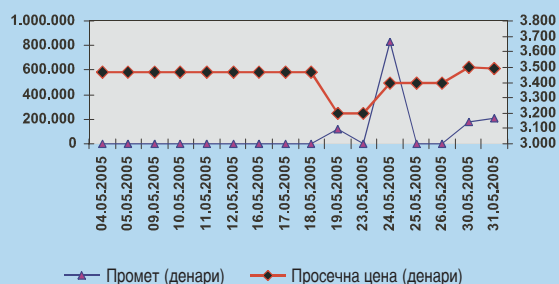
МАКПЕТРОЛ АД СКОПЈЕ

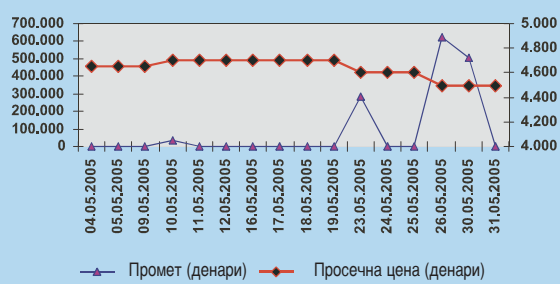
СТОПАНСКА БАНКА АД БИТОЛА

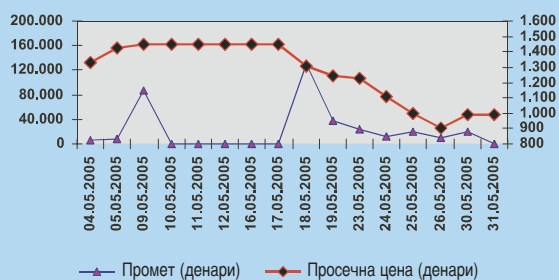
ОХРИДСКА БАНКА АД ОХРИД

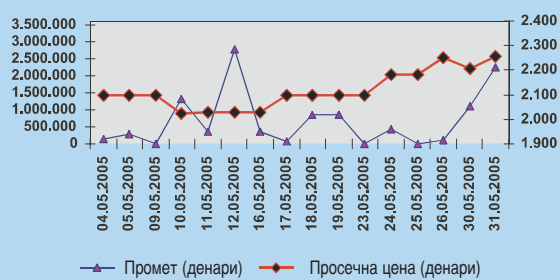
СКОПСКИ ПАЗАР АД СКОПЈЕ

ЕВРОПА АД СКОПЈЕ

МАКЕДОНИЈА ТУРИСТ АД СКОПЈЕ

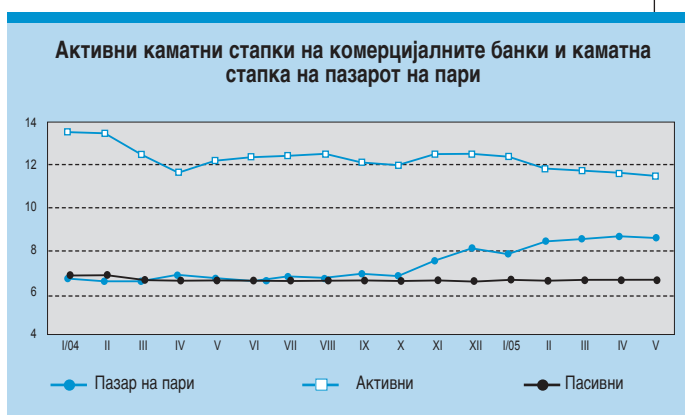
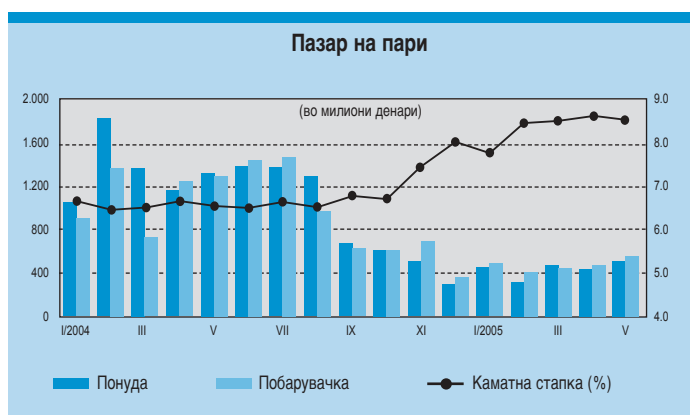
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност

Во јули 2005 година прометот на Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во Република Македонија изнесува 541 милион денари и во однос на претходниот месец бележи пад за 13,13%.

Побарувачката на ликвидни средства на пазарот на пари во анализираниот период изнесува 1.015,5 милиони денари и истата во однос на јуни бележи пораст за 51,12%.

Во јули 2005 година понудата на ликвидни средства на пазарот на пари бележи пад за 1,22% во однос на претходниот месец и истата изнесува 626,2 милиони денари.

Просечната пондерирана каматна стапка во анализираниот период изнесува 8,88% и во однос на месец јуни повисока е за 0,27 процентни поени.

ПАЗАР НА ПАРИ

2002	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Вкупен промет (во милиони денари)	2,491	3,390	4,888	4,473	4,145	5,631	3,938	2,460	3,008	2,970	3,843	5,213
Каматна стапка (% на годишно ниво)	12.03	11.62	10.85	11.41	11.62	12.11	12.33	10.84	10.83	11.35	13.36	14.36
2003	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Вкупен промет (во милиони денари)	3,224	2,330	1,493	1,350	979	1,371	1,204	476	837	659	560	894
Каматна стапка (% на годишно ниво)	15.20	14.44	12.19	10.59	9.36	9.16	9.34	8.52	7.41	7.87	7.25	5.82
2004	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Вкупен промет (во милиони денари)	823	1,337	674	1,012	1,128	1,131	1,136	912	490	547	433	218
Каматна стапка (% на годишно ниво)	6.67	6.48	6.51	6.66	6.55	6.51	6.67	6.55	6.80	6.73	7.45	8.03
2005	I	II	III	IV	V							
Вкупен промет (во милиони денари)	413	258	257	337	453							
Каматна стапка (% на годишно ниво)	7.77	8.44	8.51	8.61	8.50							

Депозити на населението и на претпријатијата кај банките

Кај вкупните депозити на банките во јули 2005 година е регистриран месечен пад од 6%, кој е во целост детерминиран од пониското ниво на краткорочни депозити (за 6,5%). Имено, краткорочните депозити во домашна валута овој месец се намалија за 20,5% на месечна основа, рефлектирајќи го ефектот од намалените депозити на едно претпријатие заради исплата на дивиденда. Од друга страна, кај краткорочните девизни депозити е забележан месечен пораст од 1,6%. Во рамки на долгорочните депозити, зголемување е регистрирано кај нивната денарска и девизна компонента (за 0,8% и 4%, соодветно).

Депозити на население

Вкупните депозити на населението кај банките на крајот на јули 2005 година изнесуваа 49.872 милиони денари, и се речиси непроменети во однос на претходниот месец, во услови на дивергентни движења во нивната валутна структура. Во текот на јули, краткорочните депозити на населението остварија месечен пад од 0,1%, додека кај долгорочните депозити регистриран е пораст од 1,8%. Анализирано од валутен аспект, денарските депозити на месечно ниво се намалија за 1,8%, а девизните пораснаа за 0,6%. На годишно ниво, вкупните депозити на населението забележаа зголемување од 19,7%.

Депозити на претпријатија

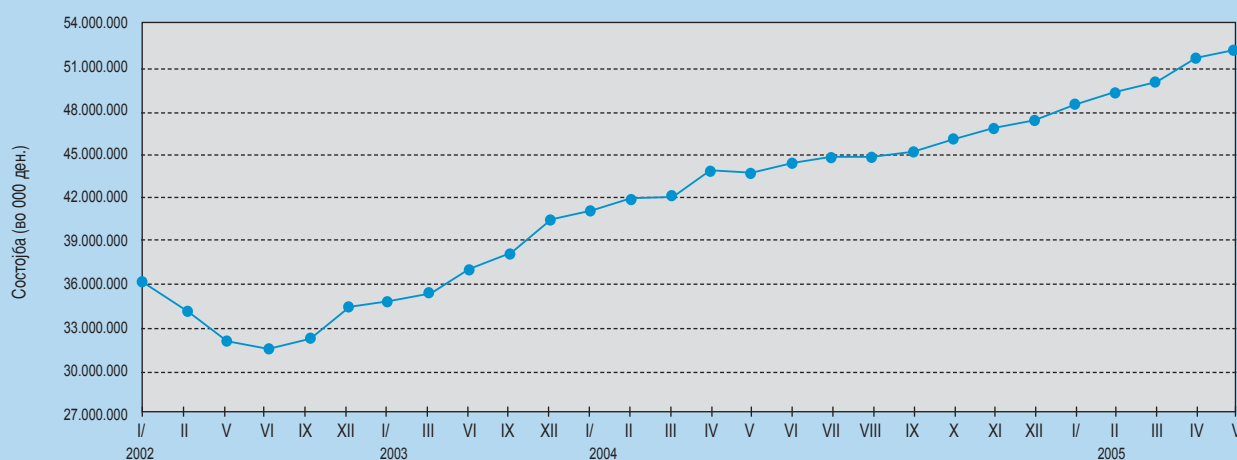
Вкупните депозити на корпоративниот сектор во јули 2005 година изнесуваа 20.211 милиони денари, што претставува месечно намалување од 18,3%, при истовремено намалување на краткорочните депозити (-19,6%) и пораст на долгорочните депозити (4,5%). Анализирано според валута, денарските депозити на претпријатијата забележаа значителен месечен пад (од 36,5%), а кај девизните депозити регистриран е пораст од 5,6%. Во однос на јули од претходната година, вкупните депозити на претпријатијата забележаа пораст од 17,1%.

Фондот за осигурување на депозитите врши обесштетување само на депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците кои имаат дозвола од Народна банка за работа со депозити на физички лица.

Фонд за осигурување на депозити

Од вкупно пресметаната обврска за обесштетување во износ од 109,281 милиони денари, до 31.07.2005 година Фондот за осигурување на депозити исплатил обесштетување во износ од 102,920 милиони денари. Заклучно со јули оваа година, Фондот исплатил 94,18% од вкупно пресметаната обврска за обесштетување.

Состојба на депозитите на физички лица кај банките и штедилниците

КАМАТНИ СТАПКИ НА ДЕНАРСКИ И ДЕВИЗНИ ШТЕДНИ ВЛОГОВИ ВО КОМЕРЦИЈАЛНИТЕ БАНКИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (по рочност и валута)

Банка	Денарски штедни влогови							Девизни штедни влогови							
	По видување	1 мес.	3 мес.	6 мес.	12 мес.	24 мес.	36 мес.	Валута	По видување	1 мес.	3 мес.	6 мес.	12 мес.	24 мес.	36 мес.
Алфа банка АД Скопје каматни стапки од јуни, 2004	1.0%	4.5%		5.0%	5.5%	6.0%		EUR	0.80%		1.40%	1.50%	1.70%		
								USD	0.50%				1.00%		
								CHF	0.10%				0.40%		
								GBP	0.20%						
Еуростандард банка АД Скопје каматни стапки од февруари, 2004	1.0%	4.0%	5.0%	5.5%	6.5%	8.0%	10.0%	EUR	0.80%	1.40%	1.50%	1.70%	2.10%	2.50%	2.80%
								USD	0.50%	0.80%	0.90%	1.00%	1.10%	1.50%	1.60%
								GBP	0.50%	0.80%	0.90%	1.00%	1.10%	1.50%	1.60%
								CHF	0.10%	0.15%	0.17%	0.20%	0.25%	0.30%	0.35%
								Др.вал.(осв. јен)	0.50%	0.80%	0.90%	1.00%	1.10%	1.50%	1.60%
Инвест банка АД Скопје каматни стапки од март, 2004	1.0%	4.0%	5.0%	5.5%	6.0%	6.5%	8.0%	EUR	0.80%	1.50%	1.70%	1.80%	2.20%	2.50%	2.80%
								USD	0.50%	0.90%	1.00%	1.10%	1.30%	1.60%	1.80%
								CHF	0.10%	0.20%	0.30%	0.40%	0.50%	0.60%	0.70%
								AUD	1.70%	2.50%	3.00%	3.40%	3.90%	4.00%	4.60%
								Др. валути	1.20%	1.50%	1.70%	2.00%	2.30%	2.80%	3.20%
Извозно кредитна банка АД Скопје каматни стапки од август, 2004	1.5%		8.0%	8.0%	9.0%	9.5%	10.0%	EUR	0.80%		2.45%	2.45%	3.00%	3.50%	4.00%
								USD	0.60%		1.00%	1.10%	1.20%	1.50%	2.00%
								CHF	0.10%		0.30%	0.40%	0.60%	0.80%	1.00%
								Др. валути	0.50%		1.00%	1.20%	1.50%	1.70%	2.00%
Комерцијална банка АД Скопје каматни стапки од јули, 2004	1.0%	5.5%	6.3–6.5%	6.8–7%	7.3–7.5%			EUR	0.80%	1.40%	1.4–1.5%	1.6–1.7%	2.0–2.1%		
								USD	0.50%	0.80%	0.8–0.9%	0.9–1%	1.0–1.1%		
								GBP	1.50%	2.40%	2.5–2.6%	2.7–2.8%	3.4–3.5%		
								CHF	0.10%	0.15%	0.15–0.17%	0.18–0.2%	0.23–0.25%		
КИБ АД Куманово каматни стапки од март, 2004	0.5%	6.5%	7.0%	7.8%	8.3% –9%	8.3% –9%	8.3% –9%	За сите валути	0.25%				0.85%	1.00%	1.30%
Македонска банка АД Скопје каматни стапки од април, 2004	1.3%–2.3%	6.3%	7.3%	7.8%	8.3%	8.8%	9.3%	EUR	1.10%	1.70%	1.80%	2.00%	2.40%	2.80%	3.10%
								CHF	0.40%	0.45%	0.47%	0.50%	0.53%	0.58%	0.60%
								GBP	1.80%	2.70%	2.90%	3.10%	3.50%	4.00%	4.50%
								CAD	1.30%	1.80%	2.00%	2.30%	2.70%	3.10%	3.20%
								USD	0.80%	1.10%	1.20%	1.30%	1.30%	1.50%	1.70%
								AUD	2.00%	3.20%	3.40%	3.70%	4.00%	5.00%	5.50%
								Останати	0.60%	1.30%	1.40%	1.50%	1.90%	2.00%	2.30%

Охридска банка АД Охрид каматни стапки од март, 2004	1.0%	6.0%	7.0%	7.5%	8.0%	8.5%	9.0%	EUR	0.50%				2.50%	2.60%	2.80%
								CHF	0.10%				1.00%	1.10%	1.20%
								GBP	0.50%				3.00%	3.20%	3.40%
								USD	0.20%				1.30%	1.50%	1.60%
								Др. валути	0.50%				2.00%	2.50%	3.00%
Поштенска банка АД Скопје	1.0%	6.0%	7.0%	7.5%	8.0%	8.5%	9.0%								
Прокредит банка АД Скопје		6.5%	7.5%	8.5%	10.0%	10.5%	10.5%	EUR		1.50%	2.00%	2.50%	3.00%	3.75%	4.50%
каматни стапки од декември, 2004								USD			1.00%	1.25%	1.50%	1.80%	2.25%
Радобанк АД Скопје	2.0%	7.0%	7.5%	8.0%	8.5%			EUR	1.00%	2.30%	2.35%	2.70%	3.35%	по догов.	по догов.
каматни стапки од септември, 2004								USD	0.50%	0.85%	0.90%	1.10%	1.50%	по догов.	по догов.
								CHF	0.01%	0.05%	0.10%	0.15%	0.30%	по догов.	по догов.
								Др.валути	по догов.		по догов.	по догов.	по догов.	по догов.	по догов.
Стопанска банка АД Скопје каматни стапки последна промена во февруари, 2005	0.85%	5.25%	6.5%	7.0%	7.5%	8.0%	8.5%	EUR	0.550%	1.264%	1.394%	1.530%	2.079%	2.541%	2.772%
								USD	0.450%	1.546%	1.775%	2.058%	2.934%	3.586%	3.912%
								GBP	1.691%	2.899%	3.164%	3.431%	4.481%	4.481%	4.481%
								CAD	0.904%	1.550%	1.691%	1.841%	2.468%	2.468%	2.468%
								AUD	1.863%	3.193%	3.510%	3.829%	5.045%	5.045%	5.045%
								Други валути	0.200%	0.264%	0.394%	0.530%	1.079%	1.079%	1.079%
								CHF	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%
								Јапонски јен	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%	0.001%
Стопанска банка АД Битола	1.5%	4.5%	5.0%	5.5%	6.0%	6.5%	7.0%								
Силекс банка АД Скопје	3.0%	8.0%	9.5%	10.0%	10.5%	11.0%	11.5%	EUR	2.00%		2.70%	3.10%	3.60%	4.10%	
каматни стапки од ноември, 2003								USD	1.50%		2.20%	2.50%	3.00%	3.50%	
								Др. валути	0.80%		1.00%	1.30%	1.50%	1.70%	
„Тетекс Кредитна банка АД Скопје, каматни стапки од јуни, 2004	2.5%	7.0%	8.0%	8.5%	9.0%	9.5%		EUR	1.00%	2.00%	2.30%	3.50%	4.00%	4.50%	5.00%
								AUD	1.50%	2.40%	2.80%	4.00%	4.50%	5.00%	5.50%
								USD	0.50%	1.20%	1.70%	2.80%	3.20%	3.50%	4.00%
								GBP	1.40%	2.00%	2.40%	3.50%	4.00%	4.50%	5.00%
								CHF и др.	0.60%	1.00%	1.50%	2.80%	3.20%	3.50%	4.00%
Тетовска банка АД Тетово каматни стапки од јуни, 2004	2.0%	5.0%	6.0%	7.0%	8.0%	9.0%	10.0%	EUR	1.20%				2.00%	2.50%	3.00%
								USD	0.80%				1.50%	2.00%	2.50%
								CHF	0.40%				0.70%	1.00%	1.20%
								Др. валути	0.40%				0.70%	1.00%	1.20%
Тутунска банка АД Скопје каматни стапки од февруари, 2004	1.0%	6.0%	7.5%	7.8%	8.0%	8.5%	9.0%	EUR	0.80%	1.50%	1.75%	1.80%	2.20%		
								USD	0.60%	0.90%	1.00%	1.10%	1.20%		
								CHF	0.10%	0.20%	0.30%	0.40%	0.50%		
								Др. валути	0.70%	1.00%	1.20%	1.40%	1.80%		
УНИ банка АД Скопје каматни стапки од декември, 2003	2.5%	6.0%	7.0%	8.0%	9.0%	10.0%	11.0%	EUR	1.00%	2.00%	2.50%	3.00%	3.50%	5.00%	6.00%
								USD	1.00%	1.50%	2.00%	2.50%	3.50%	5.00%	6.00%
								CHF	0.10%	0.30%	0.40%	0.50%	0.60%		
								AUD, GBD	2.00%	2.50%	3.00%	3.50%	4.00%	4.50%	5.00%

Податоците се обезбедени од банките во Република Македонија и истите подлежат на промени согласно деловната политика на банките
Само за податоците на Поштенска банка АД Скопје и Стопанска банка АД Битола немаме добиено официјална потврда од овие банки

КРЕДИТНИ ЛИНИИ ЗА МАЛИ И СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА
обезбедени и гарантирани од Владата на Република Македонија, состојба во октомври 2004 година
(податоците се од информативен карактер, деталните услови се достапни во деловните банки)

Кредитна линија	Кредитна линија за набавка на опрема од италијанско производство. Банка агент - МБПР	Програма за кредитирање на развојот на МСП од страна на KfW од Германија. - револвинг фонд Банка агент - МБПР	Микро кредитна линија за финансиска поддршка од ЕУ за мали и средни претпријатија. имплементатор МБПР
Износ	50.000 – 2.000.000 €	50.000 – 400.000 €	до 30.000 ЕВРА
Рок на враќање	7 години, со вклучен грејс период	До 4 години со вклучен грејс период	до 3 односно 5 год.
Грејс период	до 1,5 год.	до 6 месеци	до 6 мес.
Годишна каматна стапка	Фиксна 7% годишно	10% на годишно ниво	до 10% односно 10,5 %
Обезбедување	Хипотека, банкарска гаранција, депозити и хартии од вредност	Хипотека, меници, залог на подвижни предмети, права и хартии од вредност или залог на недвижен имот	Бланко меница со менична изјава заверена кај нотар, бариран чек со изјава заверена кај нотар, меница и/или бариран чек од други бонитетни правни лица – гаранти, хипотека, минимум 130% од износот на кредитот, рачна залога минимум 130% од износот на кредитот, депон. на вредносни предмети и хартии од вредност, банкарска гаранција.
Намена на кредитот	Средствата се одобруваат за профитабилни инвестициони проекти на приватни инвеститори	Модернизација и проширување на постоечки приватни МСП, и основање на нови. Минимум 40% од кредитот се користи за основни средства; Максимум 60% од кредитот може да се користи за обртни средства	Долгорочно финансирање на нови проекти преку набавка на опрема или машини. До 20% од вкупниот износ на кредитот може да се користи за обртен капитал.
Целни групи	Сите МСП освен од дејностите: Е–Трговија, Ј–Јавна управа, Задолжителна социјална заштита, М–Приватни домаќинства со вработени лица и Н–Екстериторијални организации и тела.	МСП кои се над 51% во приватна сопственост.	Правни лица со најмалку 51% во приватна сопственост, кои вработуваат помалку од 20 лица, кои се на почетокот на бизнисот или кај кои бизнисот е започнат најмногу пред 5 години
Степен на искористеност на средствата	Италија обезбеди 12.7 милиони Евра, од кои остануваат за користење 4,4 милиони Евра. Искористени се 66%. Од наплатените анuitети ќе се креира револвинг фонд за одобрување кредити под следните услови: износ 50.000–500.000 евра, рок на враќање: 1–3 години, каматна стапка 7–10% п.а., намена: за трајни обртни средства.	KfW од Германија обезбеди 15 милиони Евра, кои се 100% искористени. Од наплатените анuitети се креира револвинг фонд.	ЕУ обезбеди 7,9 милиони Евра, од кои остануваат за користење 5,4 милиони Евра.
Деловни банки кои го нудат кредитот	Еуростандард банка АД Скопје, Извозна и кредитна банка Скопје, Инвест банка Скопје, Комерцијална банка Скопје, Македонска банка Скопје, Охридска банка Охрид, Радобанк Скопје, Силекс банка Скопје, Стопанска банка Скопје, Стопанска банка Битола, Тетовска банка Тетово, Тетекс кредитна банка Скопје, Тутунска банка Скопје, УНИ банка Скопје	Еуростандард АД Скопје, Извозна и кредитна банка АД Скопје, Инвест банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Македонска банка АД Скопје, Охридска банка АД Охрид, Радобанк АД Скопје, Силекс банка Скопје, Стопанска банка АД Скопје: Стопанска банка АД Битола, Тетекс кредитна банка Скопје, Тетовска банка АД Тетово, Тутунска банка АД Скопје, УНИ банка Скопје	Комерцијална банка АД Скопје, Охридска банка АД Охрид, Стопанска банка АД Скопје, Стопанска банка АД Битола, Тутунска банка АД Скопје, Извозна и кредитна банка АД Скопје, КИБ АД Куманово
Забелешка	Еднократна провизија од 1,2% се плаќа за услугите на прокураторот, доколку се користат негови услуги	До 4 години со вклучен грејс период	до 3 односно 5 год.

Кредитна линија	Кредитна линија за набавка на опрема од италијанско производство). Банка агент - МБПР	Програма за кредитирање на развојот на МСП од страна на KfW од Германија. - револвинг фонд Банка агент - МБПР	Микро кредитна линија за финансиска поддршка од ЕУ за мали и средни претпријатија. имплементатор МБПР
Износ	50 – 15.000 € микро кредити, до 50.000 € мали кредити	30.000 до 2.000.000 €	нема лимит
Рок на враќање	до 4 години	2–12 месеци (за извозни аранжмани)	– до 3 години за обртни средства; до 5 години за инвестициони проекти кога се работи за модернизација на технолошки процес
Грејс период	до 1 година	не	Согласно кредитната политика на делов. банки
Годишна каматна стапка	11% до 18% на годишно ниво	Во зависност од рокот на отплата: до 2 месеци 7,5% годишно, до 4 месеци 8,0% годишно, до 6 месеци 8,5% годишно, до 12 месеци 9,0% годишно Основната каматна стапка може да се намали за 0,5% годишно, доколку крајниот корисник има осигурен извоз преку МБПР	Охридска банка од 5,27% до 10,00% Тутунска банка од 6,19% до 8,65% Радобанк 7,50% Инвест банка 10,00% Стопанска Банка–Битола 9,00%
Обезбедување	Бланко меница со изјава заверена кај нотар, со најмалку 2 жиранти; Барирен чек со изјава заверена кај нотар, Меница и/или барирен чек од други бонитетни правни лица – гарант; Хипотека; Рачна залога на подвижни предмети и права; Депо на вредносни предмети и хартии од вредност; Граѓански чекови; по потреба и друго, прифатливо за Банката. При проценување на кредитите се применува посебна кредит-на технологија која е фокусирана на социо-економската состојба на претприемачот и неговиот бизнис, во однос на колатералот	Хипотека; Рачна залога на подвижни предмети и права; Бонитетни хартии од вредност; Други вообичаени форми на обезбедување	Согласно кредитната политика на банките учеснички во реализацијата на средствата од Револвинг Фондот: хипотека, залог и други инструменти прифатливи за банките.
Намена на кредитот	Финансирање на основни средства (набавка на опрема, машини, алати, инсталации, градежно земјиште, реновирање и модернизација; Финансирање на обртни средства (суровини, репроматеријали, трговска стока).	Финансирање обртни средства за подготовка на производство наменето за извоз.	– Финансирање на обртни средства (набавка на суровини, репроматеријали, дополнителна опрема и резервни делови за зголемување на обемот на производството за поддршка на извозни активности или супституција на увоз), – Финансирање на инвестициони проекти кога се работи за модернизација на технолошки процес.
Целни групи	Приватни трговски друштва, поединци, индивидуални претприемачи, занаетчии, продавачи на пазар и самостојни вршители на дејност.	Приватни трговски друштва кои имаат производство наменето за извоз.	Претпријатија во приватна сопственост, како и индивидуални земјоделски производители.
Степен на искористеност на средствата	Првиот кредит од KfW од Германија во висина од 6.5 мил. € е 100% искористен. Затоа на 15.10.2004 г. доделени. се нови 6.2 мил. €. Од наплатените анuitети ќе се креира револвинг фонд.	Македонска банка за поддршка на развојот обезбеди средства за оваа кредитна линија. Од нив досега се пласирани 5,5 милиони €.	Кредитната линија за развој на приватниот сектор одобрена од МБОР е целосно искористена. За понатамошно користење на располагање се средствата од Револвинг Фондот.
Деловни банки кои го нудат кредитот	Извозна и кредитна банка АД Скопје, Тутунска банка АД Скопје, Прокредит банка АД Скопје и Можности ДОО Скопје	Балканска банка АД Скопје, Еуро стандард банка АД Скопје, Извозна и кредитна банка АД Скопје, Инвест банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Македонска банка АД Скопје, Охридска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје, Стопанска банка АД Скопје, Стопанска банка АД Битола, Тетовска банка АД Тетово, Тутунска банка АД Скопје, Силекс Банка АД Скопје	Во досегашното користење на средствата од Револвинг Фондот учествуваат: Инвестбанка АД Скопје, Охридска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје, Тутунска банка АД Скопје
Забелешка		Сопствено учество 15%. Провизија на ангажирани средства 0,50% годишно на одобрениот, а неискористен кредит.	Со средствата од под-заемот може да се финансираат до 70% од вкупната вредност на под-проектот. Крајниот корисник ќе го финансира остатокот од најмалку 30% .

Кредитна линија	Кредитна линија за набавка на опрема од италијанско производство). Банка агент - МБПР	Програма за кредитирање на развојот на МСП од страна на KfW од Геманија. - револвинг фонд Банка агент - МБПР	Микро кредитна линија за финансиска поддршка од ЕУ за мали и средни претпријатија. имплементатор МБПР
Износ	1.000–10.000 \$ (мали), 1.000–30.000 \$ (големи)	1.000–75.000 \$	2000 \$ микро кредити, 25000 \$ за примарно земјоделско производство, 75000 \$ за преработка и трговија со земјоделски производи
Рок на враќање	Од 1 до 6 години, зависно од намената	Од 1 до 6 години, зависно од намената	7 години зависно од видот на кредитот
Грејс период	од 3 месеци до 3 години, зависно од намената	неод 3 месеци до 3 години, зависно од намената	до 3 год. зависно од видот на кредитот
Годишна каматна стапка	6% годишно	6% годишно (7% за трговија на мало)	6–18% годишно за микро, 6–16% за примарно земјоделски производство, 7% год. за преработка и тргов.со земј. производи
Обезбедување	Хипотека во однос 2:1, банкарски чекови, девизни средства, гаранција од ликвидна организација, банкарска гаранција, акцептни налози од ликвидно претпријатие	Хипотека во однос 2:1, Банкарски чекови, девизни средства, гаранција од ликвидна организација, банкарска гаранција, акцептни налози од ликвидно претпријатие.	Хипотека на движен имот (трактори, возила, механизација и др.), хипотека на недвижен имот и други инструменти за обезбедување по барање на банката
Намена на кредитот	1. Развој на сточарство; 2. Растително производство	1. Развој на мали претпријатија 2. Комерцијална трговија	Сточарско производство, растително производство, земјоделска механизација, опрема и обртни средства за преработка на земјод. производи, трговија со земјоделски производи
Целни групи	Индивидуални земјоделци од определени подрачја во источниот и југо-источниот дел на Македонија	Мали и средни претпријатија (на ниво на село).	Невработени лица од земјоделските неразвиени средини, сиромашни земјоделски домаќинства, како и мали и средни претприемачи.
Степен на искористеност на средствата	ИФАД обезбеди 6.7 мил. \$, од кои остануваат за користење 2 мил. \$. Искористени се 57%. Од вратените анuitети ќе се креира револвинг фонд.	ИФАД обезбеди 6.7 мил. \$, од кои остануваат за користење 2 мил. \$. Искористени се 57%. Од вратените анuitети ќе се креира револвинг фонд.	ИФАД обезбеди 7.5 мил. \$. Средствата започнаа да се користат во октомври 2003. Досега се пласирани 2,6 мил. \$. Од вратените анuitети се планира да се креира револвинг фонд.
Деловни банки кои го нудат кредитот	Инвестбанка А.Д Скопје	Инвестбанка А.Д Скопје	Инвест банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Тутунска банка АД Скопје, КИБ Куманово, Можности ДОО Скопје и ФУЛМ
Забелешка	Критериуми: инвестициона програма за големите кредити; задолжително учество од 30%, во опрема, згради и задолжително осигурување на стоката во осигурителна компанија и винулирање на Полисата во корист на банката. Банката не одобрува готовински средства, туку врши набавка за сметка на клиентот од добавувач кој го бира самиот клиент.	Критериуми: инвестициона програма за големите кредити; задолжително учество од 30%, во опрема, згради и задолжително осигурување на стоката во осигурителна компанија и винулирање на Полисата во корист на банката. Банката не одобрува готовински средства, туку врши набавка за сметка на клиентот од добавувач кој го бира самиот клиент.	Сопствено учество 20% од вредноста на вкупната инвестиција.

Кредитна линија	Кредитна линија за набавка на опрема од италијанско производство). Банка агент - МБПР	Програма за кредитирање на развојот на МСП од страна на КfW од Геманија - револвинг фонд Банка агент - МБПР	Микро кредитна линија за финансиска поддршка од ЕУ за мали и средни претпријатија. имплементатор МБПР
Износ	Заем тип 1 до 10.000 € Заем тип 2 од 15,000 до 75,000 €, Заем тип 3 до 15,000 €	до 400.000 \$ за мали и средни претпријатија до 200.000 \$ за земјоделство	нема лимит
Рок на враќање	до 5 години	до 7 години за МСП, до 5 години за земјоделство	од 5 до 10 години
Грејс период	до 1 година	до 2 години	Грејс периодот го одредува банката во зависност од вредноста на под-заемот и можниот обрт на средствата во однос на времето за враќање на истиот.
Годишна каматна стапка	Ја одредува индивидуално секоја финансиска институција	Охридска банка 3,67–6,30%, Стопанска банка Скопје 3,11–8,91%, Комерцијална банка 3,61–9,40%, Тутунска банка 3,61–8,01%, Радобанк 3,60–9,43%, Македонска банка 7,94–9,45% и Инвест банка 3,67–9,00%	Стопанска банка АД Скопје 9,73%, Комерцијална банка АД Скопје 6,42% до 9,29%, Охридска банка АД Охрид 6,56% до 7,10%
Обезбедување	Согласно кредитната политика на финансиската институција вклучена во спроведување на кредитната линија	Согласно кредитната политика на банките учеснички: хипотека на недвижен имот, залог на опрема и други инструменти прифатливи за банките.	Согласно кредитната политика на банките учеснички: хипотека, залога на опрема и други инструменти прифатливи за банките.
Намена на кредитот	За инвестиции во основни средства и работен капитал	1. мали и средни претпријатија – за основни средства–за набавка на машини и опрема, од било која природа (освен стекнување на земја), и – за обртни средства–за набавка на сировини и резервни делови. 2. кредити во областа на земјоделството – набавка на земјоделска механизација, основно стадо, оранжерии, подигање на насади, опрема, набавка на сировини, репроматеријали	Изградба/набавка на имот, набавка на машини и опрема, набавка на сировини и резервни делови, како и активност на едукативни тренинг програми.
Целни групи	Заем тип 1: индивидуални земјоделци, самостојно вработени лица и претприемачи на микро претпријатија; Заем тип 2: мали претпријатија со 4 до 20 вработени; Заем тип 3: микро претпријатија со најмногу 3 вработени	Мали и средни претпријатија и индивидуални земјоделски производители како и претпријатија ангажирани во производството или маркетингот на земјоделски производи.	Мали и средни претпријатија кои што работат во трудо–интензивни индустрии: текстилна, кожна, прехранбена индустрија и др. гранки, кои би овозможиле креирање на нови работни места, освен примарно земјоделско производство.
Степен на искористеност на средствата	Владата на Холандија обезбеди 7,2 мил. € од кои остануваат за користење 1,2 мил. €. Искористени се 85%. Од наплатената главнина се формира револвинг фонд, кој се пласира под истите услови.	Средствата од Заемот од Фондот за меѓународна соработка и развој (ИЦДФ)– Тајван се целосно искористени. Средствата од Револвинг Фондот од овој Заем се кај банките учеснички кои ги пласираат на крајните корисници под истите услови.	Средствата од ЦЕБ во износ од 5.112.800 € се целосно искористени. Средствата од Револвинг Фондот од овој Заем се кај банките учеснички, кои ги пласираат на крајните корисници под истите услови.
Деловни банки кои го нудат кредитот	Тутунска банка АД Скопје, ИК банка АД Скопје, Можности ДОО Скопје	Охридска банка АД Охрид, Стопанска банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Тутунска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје, Македонска банка АД Скопје и Инвест банка АД Скопје	Стопанска банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје и Охридска банка АД Охрид.
Забелешка		Со средствата од под–заемот може да се финансираат најмногу 85% од вкупната вредност на под–проектот. Банката и крајниот корисник на под–заемот ќе го финансираат остатокот од најмалку 15%.	Со средствата од под–заемот може да се финансира до 50% од вредноста на под–проектот. Останатите 50% се финансираат од сопствени средства на крајниот корисник. Средствата не може да се користат за: 1) проекти од земјоделството, освен за преработка и доработка на земјоделски производи, 2) за обртен капитал и услуги поврзани со операциите на проектот (трошоци за одржување, плати и друго).

Кредитна линија	АПЕКС глобален заем од Европска Инвестициона Банка	Репласирање на средства од компензациони фондови од странска помош (Одлука од Сл. в. 60/2004)		Програма за развој и инвестиции на мали и средни претпријатија од Тајван агент Агенција за развој и инвестиции
Износ	20.000 € до 12.500.000 €	Износот не е дефиниран, а се финансира најмногу до 50% од вредноста на конкретниот проект.		до 2 милиони УСД
Рок на враќање	од 4 до 12 год.	краткорочни кредити 9 месеци	долгорочни кредити 5 години	до 15 години
Грејс период	до 3 години	3 месеци	1 година	до 5 години
Годишна каматна стапка	Комерцијална банка 6,31–7,41%, Тутунска банка 5,595–7,06%, Охридска банка Охрид 5,95%, а за проекти реализирани преку МБПР каматната стапка може да биде променлива или фиксна во висина од 7%.	3%	3%	до 7%
Обезбедување	Согласно кредитната политика на деловните банки учеснички во реализација на кредитот	Банкарска гаранција	Хипотека во висина 2:1 или банкарска гаранција	Хипотека на недвижен имот, рачна залога
Намена на кредитот	– Набавка на материјални и нематеријални средства директно поврзани со проектот и – Зголемување на постојниот обртен капитал поврзан со проектот	суровини, репроматеријали, опрема	инвестициони проекти	Реализација на Програма за развој и инвестиции на мали и средни претпријатија
Целни групи	Мали и средни претпријатија од областа на индустријата (вклучувајќи ја земјоделската индустрија), секторот на услуги и туризмот како и други сектори (трговија, финансирање во здравствен сектор, секторот на образованието и друго). Подружници кои претставуваат мали и средни претпријатија на големите претпријатија.	МСП од областа на стопанството		Мали и средни претпријатија
Степен на искористеност на средствата	Европската Инвестициона Банка (ЕИБ) обезбеди заем во висина од ЕУР 20 милиони. Заклучно со месец Октомври искористени се ЕУР 9.049.870,00 (45% од Заемот) а остануваат за користење уште ЕУР 10.950.130,00. Револвинг Фондот кој ќе се формира по овој заем треба да се пласира на крајните корисници под исти услови.	Отплатени средства од странски помошти кои генерираат компензациони фондови. Во моментот нераспределени се 37.000.000 денари		Меѓународната трговска банка од Тајван обезбеди 20 милиони УСД за оваа кредитна линија, која е искористена 99%. Деловните банки од вратените анuitети создадоа револвинг фондови.
Деловни банки кои го нудат кредитот	Комерцијална банка Скопје, Стопанска банка Скопје, Тутунска банка Скопје Охридска банка Охрид и Македонска банка за поддршка на развојот Скопје (МБПР), која учествува како посредник кон деловни банки кои неможат директно да учествуваат во имплементацијата на заемот. МБПР има потпишано договори со Инвест банка Скопје и Еуростандард банка Скопје	Надлежна институција за имплементација е: Министерство за финансии, Сектор за управување со капитал, Одделение за странска помош		Стопанска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје
Забелешка	Со средствата од Заемот може да се финансираат трошоци настанати не подолго од 6 месеци од одобрувањето на проектот. – Од вкупната вредност на под-проектот 50% се финансира со средствата од под-заемот, додека останатите 50% може да бидат финансирани од страна на крајниот корисник или деловната банка и/или кофинансирани од други финансиски институции. – Согласно Прирачникот за финансирање утврден од страна на ЕИБ постојат исклучувања или ограничувања на набавки за кои не е дозволено или финансирањето е дозволено со посебно одобрение на ЕИБ.		Селекција на пријавените проекти врши Комисијата за менаџмент со компензациони фондови, формирана од Владата.	

ДРУГИ ПРОЕКТИ ЗА ПОДДРШКА НА МАЛИ И СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА, состојба - октомври 2004 г.

(податоците се од информативен карактер, деталните услови се достапни кај имплементаторите)

Гаранции	Гарантен фонд - проект на Шведската агенција за меѓународна развојна соработка (СИДА)	Кредитен фонд	Фонд за кредитирање МСП - проект на Американската агенција за меѓународен развој (УСАИД)
Услови под кои се одобрува гаранција на крајни корисници	Гаранции се доделуваат за сите кредити од кредитните линии дистрибуирани преку банките потписнички за соработка со ГФ (освен за потрошувачки и станбени кредити)	Видови кредити	Краткорочни иновативни кредити за обртни средства за МСП: кредити за финансирање на нарачки за познат купувач, производство наменето за извоз, факторинг и др.
Видови гаранции	обезбедени гаранции, односно гаранции обезбедени со инструменти за обезбедување кои банките не ги прифаќаат, необезбедени гаранции, во одредени случаи се издаваат гаранции за кои не се зема обезбедување.	Намена на кредитот	Финансирање на подготовка на производство и испорака на производи на домашни и странски пазари, набавка на сировини и репроматеријали, трошоци за пакување, работна сила, тестирање, транспорт, царина, даноци, и др.
Максимален износ	60.000 евра, но најмногу до 60% од главницата на бараниот кредит	Износ	од 10.000 УСД до 100.000 УСД
Рок на враќање на кредит	За краткорочни и долгорочни кредити со максимум 5 години рок на отплата со вклучен грејс период	Рок на враќање	од 30 дена до 179 дена.
Надомест за гаранција	1% годишно за обезбедени гаранции, 2,5% годишно за необезбедени гаранции	Годишна каматна стапка	од 8% до 12%
Манипулативен трошок	1,5% еднакратно за обезбедени гаранции, 1% еднакратно за необезбедени гаранции	Провизии	100 УСД за поднесување барање за кредит, 0,5% за обработка на барање и 2% за управување со кредитот.
Намена на кредитот за кој се издава гаранција	Создавање нови или сочувување на постоечките работни места	Обезбедување	Неотповикливи акредитиви, банкарски гаранции, полиса за осигурување извоз, барирани чекови, залог, меници, др.
Целни групи	– потенцијални основачи на МСП – постоечки МСП со доминантен приватен капитал и најмногу 50 вработени – вршители на земјоделска дејност	Целни групи	Приватни правни субјекти од производство, трговија или услуги, кои покажуваат позитивни финансиски резултати и имаат од 10 до 200 редовно вработени лица. Приоритет имаат извозници, кои обезбедуваат нови вработувања.
Имплементатор	Центар за поттикнување на развојот на МСП Скопје	Имплементатор	МСП Фонд Скопје
Деловни банки кои го нудат кредитот	Тутунска банка АД Скопје, ИК банка АД Скопје, Можности ДОО Скопје	Основач на фондот	МСП фондот е основан и управуван од Crimson Capital Corp. САД со 1,5 мил УСД кредитен фонд
Забелешка	Шведска агенција за меѓународна развојна соработка (СИДА) додели 1.580.000 евра со цел основање прв Гарантен фонд во РМ кој пред деловните банки служи како обезбедување на заемите во случај кога МСП не можат да обезбедат колатерал. Истовремено Гарантниот фонд придонесува за намалување на ризикот на банките кои ги финансираат малите бизниси.	Забелешка	Цел на МСП Фондот е на МСП од Македонија да им го олесни пристапот до финансиски средства. Тој развива и нуди кредити и други финансиски производи прифатливи за МСП, кои претставуваат финансиски алатки за нивниот развој.

Кратки вести

ММФ ГО ОДОБРИ НОВИОТ АРАНЖМАН СО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Бордот на директори на Меѓународниот монетарен фонд на крајот на август го одобри аранжманот на Република Македонија со оваа институција. Станува збор за тригодишен претпазлив Стенд-бај аранжман кој опфаќа четири фискални години, односно од 2005 до 2008 година. Вкупната вредност на аранжманот е 51.7 милиони СПВ, односно 59 милиони евра. Средствата ќе се влечат во транши на четири месеци. Со одобрувањето на аранжманот веќе е достапна првата транша од 10,5 милиони специјални права на влечење, или околу 12 милиони евра. Владата не планира да ги повлече другите транши од аранжманот, што значи дека доколку се исполнат проекциите за приватизација на „Електростопанство на Македонија“ аранжманот ќе биде претпазлив, односно ќе се исполнуваат договорените политики и мерки. Програмата поддржува реформи во здравството, судството, пазарот на работна сила и бизнис климата, како и мерки за унапредување во фискалната и монетарната политика.

ПОЧНУВА РЕЛИЗАЦИЈАТА НА ПРОГРАМАТА ЗА СОЗДАВАЊЕ НОВИ РАБОТНИ МЕСТА

Министерот за труд и социјална политика, Стевчо Јакимовски и постојаниот претставник на УНДП во Македонија Фроде Мауринг, потпишаа проектен документ за започнување на реализација на Програмата за создавање работни места, како дел од активните мерки за подобрување на состојбите со невработеноста во државата.

„Со новиот проект ќе бидат опфатени три групи на граѓани – оние без образование или со ниско образование, потоа млади лица, жени со високо образование, додека третиот дел од проектот ќе се однесува на преквалификација и дообука на лицата со ниско образование“, појасни министерот Јакимовски. Предвидено

е за вработување на овие лица, на работодавачите за шест месеци да им биде дотирана дел од платата за нововработените лица, но, со обврска тие да ги задржат на работа најмалку уште шест месеци.

Проектот треба да се спроведува во наредните 15 месеци, и за неговиот почеток веќе се обезбедени државни средства во износ од 1 милион долари. За помош на овој проект, на крајот на октомври УНДП ќе организира донаторска конференција.

Според Мауринг, активните мерки кои се преземаат треба да дадат придонес во создавање одржливи работни места. „Ако се земе предвид дека речиси 45% од македонските претпријатија работат во неформален сектор, со вакви мерки ќе се намалат дивите вработувања и ќе се зголеми бројот на вработени“. Податоците со кои се располага покажуваат дека проблем во пронаоѓањето на работа имаат лицата кои подолго не се вработени, или лицата кои по завршувањето на образованието воопшто не работеле и немаат искуство.

„Заради ова ќе ги стимулираме работодавачите да вработуваат вакви лица за кои додека да го стекнат потребното искуство и станат продуктивни односно за првите шест месеци ќе им се обезбедува до 60% од платата“, истакна министерот Јакимовски.

ПРЕГОВОРИ СО МИСИЈАТА НА СВЕТСКАТА БАНКА ЗА ДОБИВАЊЕ НА ПРВИОТ ПРОГРАМСКИ ЗАЕМ ЗА РАЗВОЈНИ ПОЛИТИКИ (ПДПЛ 1 АРАНЖМАН)

Во средината на септември 2005 година се одржаа завршните преговори со Мисијата на Светската банка за добивање на Првиот Програмски заем за развојни политики (ПДПЛ 1 аранжман), како инструмент за поддршка на тригодишната среднорочна политика и структурните реформи, кои Република Македонија ќе ги преземе во насока на зајакнување на економскиот развој и соодветна подготовка за прием во ЕУ. Една од причините за имплементација на овој аранжман е примена на најефективниот инструмент за поддршка на амбициозна реформска програма, која ќе ги поддржува клучните структурни и институционални реформи во низа сектори од македонската економија.

Предложената цел на ПДПЛ ќе биде промовирање на економскиот раст и создавање на нови работни места во Република Македонија преку подобрување на инвестиционата клима и подобрување на управувањето и ефикасноста на јавниот сектор.

Согласно условите, програмата за реформа секоја година ќе се прилагодува и дополнително ќе се развива врз основа на промените и стекнатото искуство од имплементацијата на програмата за време на претход-

ната година. Листата на области за реформи кои ќе бидат опфатени со ПДПЛ аранжманот практично ќе лежи на два основни столба: 1/ Подобрување на инвестиционата клима во земјата преку реформи во судството, реформи на пазарот на работна сила, зајакнување на финансиското посредување и супервизија и зголемување на конкурентноста на деловниот сектор; 2/ Зајакнување на управувањето со јавниот сектор преку реформа на јавната администрација, реформи во здравствениот сектор и децентрализација.

Аранжманот ќе биде ставен на одобрување на Бордот на Извршни Директори на Светската банка на крајот на октомври оваа година.

Вториот и третиот ПДПЛ аранжман се очекува да бидат доделени во 2006 и 2007 година по исполнувањето на условите од програмата. Средствата ќе бидат одобрени под услови на Меѓународната банка за обнова и развој, односно каматна стапка ЛИБОР+0.75% и рок на отплата од 17 години со вклучен грејс период од 5 години.

ПОДОБУВАЊЕ НА КРЕДИТНИОТ РЕЈТИНГ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Кон крајот на август 2005 година, Standard and Poor's Rating Services го зголеми долгорочниот државен кредитен рејтинг на Република Македонија во странска и во домашна валута на „ББ+“ од „ББ“ и на „БББ-“ од „ББ+“, соодветно поради одржаната политичка стабилизација и макроекономска стабилност. Во исто време, краткорочниот кредитен рејтинг во домашна валута е зголемен на „А-3“ од „Б“, а краткорочниот кредитен рејтинг во странска валута беше потврден. Перспективите се стабилни во двата случаи.

Како што е наведено во Објавата, зголемувањето го рефлектира брзиот и стабилен напредок кон политичка стабилност, за што сведочи успешното завршување на Рамковниот договор. Политичкото опкружување созреа, а правата на малцинствата се проширени и се чини дека постои мала веројатност за повторување на овие настани.

Зголемувањето на кредитниот рејтинг го рефлектира и тековниот напредок во структурните реформи, мак-

роекономската стабилност и опаѓачкиот јавен долг на земјата.

Прудентните економски политики успеаја да ја одржат макроекономската стабилност, е нагласено во Објавата на Standard and Poor's Rating Services. Инфлацијата остана ниска, на едноцифрено ниво по средината на 1990-те, а порастот на БДП се проектира на околу 4% од 2005 до 2008 година. Во меѓувреме, фискалните сметки на државата се стабилни. Покрај тоа, спроведени се, или во тек е спроведувањето на реформите за надминување на структурните ригидности и пречките на растот во економијата.

„ГРАНИТ“ ДОБИ ТЕНДЕР НА УКРАИНСКИОТ ПАЗАР ВРЕДЕН 45 МИЛИОНИ ЕВРА

Македонската градежна компанија „Гранит“, победи на меѓународниот тендер за реконструкција на дел од магистралниот пат Киев-Чоп и делницата Лавов-Строј, во должина од 96 километри. Се работи за тендер во вредност од 45 милиони евра, со можност на зголемување на износот за уште 10 милиони евра. „Гранит“ успеа да го добие тендерот во силна конкуренција на десет компании од Европа и Азија.

Парите за овие проекти се обезбедени преку Европската банка за обнова и развој (ЕБРД), а како инвеститор се јавува Државната агенција за патишта на Украина.

Реконструкцијата треба да заврши најдоцна за 30 месеци. „Гранит“ на украинскиот пазар е присутен околу две години, а веќе работеше на реконструкција на дел од истиот магистрален пат. Вредноста на реконструкцијата на овој дел изнесуваше 82 милиони евра.

Во моментот, компанијата работи на повеќе проекти на пазарите во Албанија, Бугарија, Хрватска, Украина и Германија. Вкупната вредност на овие проекти изнесува 140 милиони евра. Се работи за инфраструктурни проекти, со исклучок на Германија каде Гранит учествува со испраќање на работна рака, повеќе од дваесет години. Околу 20% од вкупната работна сила со која располага компанијата е ангажирана на странските пазари.

„Гранит“ е една од најуспешните македонски компании. Компанијата котира и на Македонската берза и се вбројува помеѓу десетте најликвидни компании на берзата.

ГОДИШНО СОБРАНИЕ НА ММФ И СВЕТСКАТА БАНКА

Делегација на Република Македонија, предводена од Министерот за финансии м-р Никола Поповски и Губернорот на Народната банка на Република Македонија, м-р Петар Гошев, престојуваше во Вашингтон, каде на крајот на септември се одржа 59-то Годишно Собрание на Групацијата на Светската банка и ММФ.

За време на Годишното собрание, македонската делегација учествуваше на редовниот состанок на Холандската конституенца на Светската банка и ММФ (каде припаѓа Република Македонија), со кој претседаваат вице-премиерот и Министер за финансии на Холандија, г. Герит Залм и Министерката за развојна соработка на Холандија, г-ѓа Агнес ван Ардене, кој се одржа на 23 септември, како и на годишните сесии на Светската банка и ММФ.

Министерот за финансии и Гувернерот, остварија средби со највисоките претставници од меѓународните финансиски институции, меѓу кои се средбите со г. Шенгман Зенг, директор на Светската банка, г. Такатоши Като, заменик директор на ММФ, г. Шигео Кацу, потпретседател во Светската банка за Европа и Централна Азија, г. Јероен Кремерс, извршен директор во ММФ, г. Ад Мелкерт, извршен директор во Светската банка, г-ѓа Орсалија Каланцопулос, директор во Светската банка за земјата и за регионот на Европа и Централна Азија, г. Мајкл Делпер, директор во ММФ за Европа, г. Франек Розвадовски, шеф на мисијата на ММФ за Македонија и г. Брус Кортни, шеф на мисијата на Светската банка за Македонија, како и средби со свои колеги министри.

Министерот за финансии се сретна и со високи претставници на Citygroup банката која беше избрана за подготовка на Република Македонија за евентуалната прва емисија на хартии од вредност во евра (Еврообврзница), како и за прашањата поврзани со подобрување на ефикасноста во извршувањето на функцијата управување со јавниот долг на Република Македонија.

СЕ ФИНАНСИРААТ ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЕКТИ ВРЕДНИ 95 МИЛИОНИ ЕВРА

Германската влада, преку KfW банката за развој одобри околу 95 милиони евра за финансирање инфраструктурни проекти и мали и средни претпријатија во Македонија. Од Банката соопштуваат дека за поддршка на малите и на средните бизниси досега се потрошени 16.5 милиони евра. Кредитите се дистрибуираат преку Македонската банка за поддршка на развојот, а до крајните корисници се пласираат преку четири деловни банки – ИК банка, Прокредит, Тутунска банка и Штедилницата „Можности“. Преку овие банки досега се пласирани 6.744 кредити, кои преку враќање постигнале износ од над 25 милиони евра. Согласно проценките, ваквата поддршка на секторот за мали и средни претпријатија обезбеди околу 5.000 нови работни места.

Вториот дел од поддршката што ја обезбедува Германската влада преку KfW е наменет за подобрување на водоснабдувањето, третманот на отпадните води и заштита на животната средина, за што досега се потрошени 50 милиони евра. Во рамките на оваа помош се

обезбедени пари за заштита на Охридското и Преспанското езеро, за обнова на постојните пречистителни станици и за третманот на отпадните води. Во тек е подготовка на дополнителни програми за системите за водоснабдување во седум општини во земјава и за управување со цврстиот отпад во 20 општини во југозападниот дел на Македонија.

ПОЛСКАТА КОМПАНИЈА „АРЛЕН“ ГРАДИ ФАБРИКА ВО МАКЕДОНИЈА

Полската компанија влегува во Македонија со планови за производство на текстилни производи кои ќе се продаваат на пазарите на Европската унија. Станува збор за заедничка инвестиција во која македонскиот и полскиот партнер влегуваат со подеднаков удел. Инвестицијата е реализирана по повеќемесечни преговори и со асистенција на Агенцијата за привлекување на странски директни инвестиции. Фабриката која се гради во Делчево е со површина од 1.600 метри квадратни („гринфилд инвестиција“), со вредност од околу 700.000 евра. На почетокот, во фабриката ќе бидат вработени околу 130 лица, а во иднина се очекува и зголемување на бројот на вработените.

Компанијата „Арлен“ е познат текстилен бренд во Европа, кој произведува базични текстилни производи, а има дел и за лон производство. Освен во Полска, компанијата има свои фабрики и во Англија и во Германија.

Според бизнис планот, во почетокот ќе се произведуваат лон производи, а за подоцна се планира и производство на брендирано производство кои оттука ќе се пласираат на пазарите во регионот. Погонот што сега е во градежна фаза ќе биде изграден по највисоките европски принципи, а работниците ќе добијат квалитетни услови за работа. Опремата ќе биде набавена од најреномираните светски производители, бидејќи цел на инвеститорот е имплементирање на високи производствени принципи, велат во Арлен. Производите од македонската фабрика на „Арлен“ ќе се пласираат на пазарите во Европската унија, Швајцарија и на регионалните пазари.

Во Агенцијата за странски инвестиции велат дека ова е огромен успех за нив бидејќи за кратко време успеале да помогнат во реализацијата на една сериозна инвестиција.

ТЕНДЕРОТ ЗА ПРОДАЖБА НА ЕСМ И НА ТЕЦ НЕГОТИНО ВО ОКТОМВРИ

Владата на Република Македонија донесе одлука за продажба на 90% од акциите на „Електростопанство на Македонија“, и на 100% од ТЕЦ „Неготино“ на стратегиски инвеститор. Ваквиот модел има за цел да се максимизира приливот на средства и да се привлече

сериозен инвеститор во електроенергетскиот дистрибутивен систем на Македонија. И покрај продажбата на толкав процент од ЕСМ, Владата има можност да ги дефинира аспектите за заштита на државните интереси, бидејќи станува збор за регулиран и отворен пазар на струја.

Тендерот за продажба на ЕСМ и на ТЕЦ Неготино ќе биде објавен во средината на октомври. Според министерот за економија, Фатмир Бесими, ќе се оди на меѓународен тендер, со предвидени меѓународни стандарди, и тоа во две фази. „Првата фаза ќе се одвива паралелно, на независни јавни тендери за приватизација на ЕСМ, што сега ги покрива дистрибуцијата и снабдувањето, и на ТЕЦ „Неготино“. Во втората фаза ќе се реализира приватизацијата на АД ЕЛЕМ, според моделот што дополнително ќе се утврди“. Бесими истакна дека приватизацијата на ЕСМ ќе се одвива во согласност со договорот со Европската банка за обнова и развој (ЕБОР), која се согласи со овој концепт за приватизација. Исто така, се работи и на студија за субвенционирани цени за социјално загрозените семејства во Македонија.

Владата им наложи на ресорните министерства за земјоделство, за водостопанство и шумарство и за економија да ги подготват правните акти и регулативи за регулирање на системот за управување на водите, а исто така, и на продажните договори. Станува збор за договори за продажба на производствените капацитети, што претставува значајна правна рамка согласно со директивите на ЕУ и со Спогодбата за основање енергетска заедница меѓу земјите во Југоисточна Европа.

ВИНАТА НА „БОВИН“ ЌЕ СЕ ПРОДАВААТ И НА ПАЗАРИТЕ ВО ХОНГ КОНГ

Вината на винарската визба „Бовин“ од Кавадарци се пласираа на азиските пазари. Од „Бовин“ истакнуваат дека освојувањето на нови пазари е најголем приоритет на менаџерскиот тим. Во тек се преговори и за пласман на вината на пазарите во Холандија и Белгија. „Бовин“, веќе неколку години успешно ги продава своите производи на пазарите во „САД“, во Босна и Херцеговина, Хрватска и Србија и Црна Гора. Речиси

75% од вкупното производство на „Бовин“ е наменето за пласман на странските пазари. „Бовин“ произведува црвени и бели вина од 15 сорит грозје, кои се широко прифатени, а минатата година почна и со производството на лозова ракија.

Претставници на „Бовин“ присуствуваа и на саемот за дегустација на вина што се одржа во Лондон. Таму вината на оваа винарска визба се претставија заедно со вината на уште пет винарски виби, под заедничка етикета, која ја симболизираше земјата од која доаѓаат вината.

СКРАТУВАЊЕ НА СТЕЧАЈНИТЕ ПОСТАПКИ

Во македонскиот парламент започна расправата по Предлогот за донесување закон за стечај кој, според предлагачот, е реформски закон што ќе влијае на ефикасноста на македонскиот пазар.

Министерот за економија Фатмир Бесими, кој во името на Владата го образложи законот, истакна дека со него се воведуваат суштински промени кои ќе ја забрзаат ефикасноста на стечајната постапка. Воедно, со Законот ќе се усогласи македонската легислатива од областа на стечајните постапки со законодавството на ЕУ, рече Бесими.

Предлогот за донесување на закон за стечај предвидува намалување на трошоците при водењето на стечајната постапка, заострување на критериумите за добивање звање стечаен управник, а предвидува и воведување задолжително осигурување на стечајните управници. Се намалува периодот за отворање на стечајната постапка со што ќе се избегне презадолжувањето на фирмите, а се предвидува и формирање комора на стечајни управници, каде ќе се добиваат лиценците за работа.

ВЕРОПУЛОС ЌЕ ГРАДИ НАЈСОВРЕМЕН ШОПИНГ-ЦЕНТАР НА БАЛКАНОТ

Директорот на грчки „Веропулос“ за Македонија, Костадинос Теодосијадис, и министерот за транспорт и врски, Џемали Мехазис, го потпишаа купопродажниот договор за парцелата спроти НБРМ во Скопје, со што грчката корпорација и официјално стана сопственик на

земјиштето. За парцелата со површина од 10.772 квадратни метри „Веропулос“ плати 5.5 милиони евра, откако земјиштето го купи на јавна лицитација на која постигна највисока цена со понудени 510 евра за квадратен метар. За дооформување на градежната парцела со вкупна површина од 15.000 квадрати, грчката компанија ќе треба да се договори со сопствениците на соседните плацеви, за што очекуваат да платат дополнителни 2.5 милиони евра.

„Ова е среќен ден за „Веропулос“, бидејќи конечно го потпишавме договорот за земјиштето, на што работевме во последниве три години. Откако ќе бидат решени имотнотправните односи, планираме да почнеме со изградба за шест до осум месеци. Ќе изградиме еден од најубавите шопинг-молови на Балканот. Најпрвин ќе стартуваме со изградба на маркетот во кој ќе бидат вработени околу 200 лица, додека во целиот комплекс ќе се вработат вкупно 500 граѓани“, истакна Теодосијадис, најавувајќи притоа дека „Веро“ ќе продолжи да инвестира во Македонија, а како доказ за континуитетот во инвестирањето го посочи новиот супермаркет во Скопје, во Општината Чаир кој ќе биде отворен за половина година.

КОНФЕРЕНЦИЈА „Е-МАКЕДОНИЈА 2005“

„Ефикасната имплементација и користењето на информатичката и комуникациска технологија (ИКТ) ќе стимулира поголема конкурентност на македонската економија, транспарентност и ефикасност во работењето на Владата и учеството на граѓаните и бизнис заедницата во градењето на општеството, преку воспоставување цврст партнерски однос меѓу јавниот и приватниот сектор“. Ова е еден од заклучоците дефиниран во Декларацијата усвоена на првата меѓународна конференција „Е-Македонија 2005“.

„Владата треба да биде лидер во имплементацијата на Стратегијата со што ќе демонстрира решеност за реализирање на зацртаниот концепт – ефикасно и транспарентно работење, отворено за соработка со граѓаните. Тоа ќе обезбеди подобри електронски услуги за поединците и бизнис заедницата и ќе стимулира економски и социјален просперитет“, се наведува во Декларацијата.

Целта на конференцијата беше да се промовираат Националната стратегија за информатичко општество на Македонија и Акциониот план за нејзино целосно имплементирање, како и да се прати јасна порака до ЕУ дека Македонија почна да гради и ќе го развива информатичкото општество што практично ќе значи поголем економски раст и зголемување на вработувањето.

Конференцијата ја отвори претседателот Бранко Црвенковски, кој воедно е и нејзин покровител.

ДОДЕЛЕНИ СЕРТИФИКАТИТЕ ЗА ПРИМЕНА НА СТАНДАРДИТЕ ЗА БЕЗБЕДНА ХРАНА

Месната индустрија „Пилко“, компанијата за производство на здрава храна „Виталија“ и компанијата за производство на сокови „Гудалат“ добија сертификати за имплементирање на BRC/HACCP стандардите во своето производство. Станува збор за еден од најрелевантните и најрестриктивните европски стандарди во оваа област. Стандардот BRC во себе вклучува 36 клаузули, меѓу кои е и системот HACCP. Воведувањето на овој стандард беше проследен со техничка поддршка од УСАИД, преку проектот на „Lend O'Lejks“, а неговата примена овозможува управување со безбедноста и квалитетот на храната, како предуслови за градење извозни потенцијали и зголемена конкурентност на домашните производи и компании на високоселективните пазари на Европската унија.

СПРЕМНИ ЗА ТРГНУВАЊЕ?

**Постојат охрабрувачки знаци,
германската економија ќе забележи посилен пораст**

Последниве години владее голем пессимизам во врска со германската економија: можеби и преголем, судејќи според доказите кои потврдуваат дека таа незабележано е подобра отколку што повеќето очекуваат. Меѓу позитивните знаци се и силните резултати на нејзините големи компании, кои соопштија остварување на солиден профит. Дури и невработеноста, која долго време беше „црна дамка“ почна да се намалува. Иако голем број Германци сè уште се сомневаат во понатамошната економска реформа, тие мора да признаат дека нивната земја минува многу подобро од, на пример, Франција или Италија, делумно поради неодамнешните реформи. Од еднаш, Германија изгледа релативно „здро“ и постојат основи за претпазлив оптимизам дека работите може да се подобрат уште повеќе – но само ако политичките ветришта дуваат во правец на повеќе реформи. Токму затоа, општата изборна кампања во Германија која води кон парламентарни избори закажани за 18 септември, може да биде решавачка и на економски и на политички план.

За жал, реформската програма на Германија, позната како Агенда 2010, забави откако наиде на жестоко спротивставување веднаш по нејзиното започнување во 2003 година. Уште од 22 мај, кога беа распишани изборите, ре-

чиси постои парализа. Но, Агенда 2010 даде некои позитивни резултати. Тие создадоа надеж дека свежиот импулс може да ја врати економијата на најдобар колосек во последниве години.

Најрадикалната мерка беше Харц IV, реструктурирање на надоместоците во случај на невработеност и на социјалното осигурување. Од јануари оваа година, работите станаа потешки за 1.8 милиони долгорочно невработени, кои сочинуваат неверојатни 38% од вкупниот број невработени. Продолжените бенефиции сега се испитуваат, а одбивањето на понуди за работа се казнува. Харц IV не постигна целосен успех. Таа ги зголеми трошоците на државата оваа година за 8 милијарди евра (9,8 милијарди долари), но не успеа да отвори голем број нови работни места. Меѓутоа, таа направи вработените повеќе да се плашат од последиците доколку ја загубат работата. Таа ја зајакна позицијата на фирмите кои преговараат за нови договори за плати и ја ослабе моќта на синдикатите.

Сепак, овој стимул за корпоративниот сектор, за економијата во целина беше помалку добар. Во Германија постои тесна врска меѓу стравот од невработеност и довербата на потрошувачите. Последниве години, ниската доверба на потрошувачите ја намали домашната побарувачка – Германците повеќе ште-

дат и го одложуваат трошењето. Тоа стана најголемата пречка за порастот.

Токму прашањето за отворање нови работни места предизвика барање за нови избори. Владата и опозицијата не можеа да се договорат околу намалувањето на данокот на добивка на претпријатија од 25% на 19%, контроверзна мерка за која беше потребен нивен заеднички договор.

Зошто Германците се толку несигурни во врска со далекусежните економски реформи? Ото Граф Ламбсдорф, поранешен министер за економија од либералната Слободна демократска партија, смета дека виновен е т.н. „капитализам на гушкање“. Германците, како што изјави тој во едно неодамнешно интервју, претпочитаат сигурност и еднаквост пред слобода. Наместо да тргнат да бараат работа или да си создадат своја работа, тие имаат тенденција да се држат до она што го знаат, тешејќи се дека сите се во истата каша.

Меѓутоа, иако бавно, промените се случуваат. Бројот на самовработени се зголеми од 4 милиони пред четири години на 4,4 милиони на крајот на јуни. Таканаречените „едно евро“ вработувања, со кои на невработените им се плаќа по едно евро на час плус нивните бенефиции, се покажаа популарни, при што се отворија преку 220.000 работни места, како и „мини-вработувања“ кои плаќаа 400 евра месечно, иако се чини дека повеќе ги прифаќаат студенти и редовни работници кои сакаат помалку да работат отколку долгорочно невработените.

Една од главните карактеристики на Агенда 2010 беше пактот меѓу бизнисот и владата за отворање повеќе работни места и позиции за стажирање. Во стварноста, тоа немаше големо влијание. Шемата „капитал за вработувања“ беше напуштена во март 2004 година како неизводлива. Голем број фирми не успеаја да ги реализираат квотите на стажантски места, додека други пак тие места и онака не се пополнуваат.

Сепак, корпоративниот сектор нуди неверојатен пример за пошироките позитивни економски трендови на Германија. Германските компании покажаа неверојатно подобрување на конкурентноста благодарение на релативниот пад на нивните трошоци по единица работна сила. Големите компании научија дека нивната главна битка сега е глобална, а не домашна. Нивните профити во голема мера произлегуваат од извозот во земји каде постои голема побарувачка. Навистина, профитите и активностите на водечните германски компании станаа по малку дислоцирани од економскиот успех на Германија во целина.

Тој тренд беше забрзан во 2003 година со новиот закон за даноци кој им дозволуваше на фирмите да

ги продаваат своите вкрстени удели во други германски компании без да плаќаат данок на капитална добивка. Тоа доведе до продажба на големо, повлекувајќи го она што стана познато како „Дојчланд АГ“. Компаниите би можеле да се сконцентрираат на нивната клучна деловна активност. Нивната сопственост стана меѓународна и бараше повеќе од акционерската вредност.

Тоа доведе до огромни тензии меѓу начинот на кој се гледа на големите компании, како што се „Фолксваген“, „Дајмлер-Крајслер“ и „Сименс“ во земјата и нивните напори да опстанат како глобални „играчи“. Во домашни услови тие мора да се справат со високо синдикализираната работна сила и одбор за супервизија што е под големо влијание на претставниците на вработените и синдикатот, додека во меѓународни рамки, мора да им конкурираат на компании чии трошоци за работна сила се речиси 80% пониски. Западногерманските работници се плаќаат во просек 27.6 евра на час (34 долари), вклучувајќи 12.2 евра дополнителни трошоци – највисоки во еврозоната – во споредба со 19.9 евра на час во Велика Британија и 18.8 евра во Америка. (Во Источна Германија просекот е поскупо, 17.2 евра.) Но во централна Европа, трошоците за работна сила се пониски од 5 евра на час.

Иако голем број Германци сè уште се сомневаат во понатамошната економска реформа, мора да признаат дека нивната земја минува многу подобро од, на пр. Франција или Италија. Оведнаш, Германија изгледа релативно "здро" и постојат основи за претпазлив оптимизам дека работите може да се подобрат уште повеќе - но само ако политичките ветришта дуваат во правец на повеќе реформи

Изненадувачки флексибилна

Германската ефикасност и некогаш недостижната техника можат да ја намалат таа разлика и да дадат оправдување за повисоките цени, но само до одреден степен. Минатата и оваа година, повеќето од овие компании дојдоа до точка во која само намалувањето на нивните трошоци за работна сила може да го поддржи континуираното производство на домашен терен. Сепак, „Сименс“, „Дајмлер-Крајслер“, „Фолксваген“, и многу други компании успеаја да ги намалат договорите со работната сила,

продолжувајќи го работното време и ограничувајќи ги дополнителните привилегии, истовремено, до одреден степен, гарантирајќи вработување за следните неколку години. „ИГ метал“ кој некогаш беше најмоќниот синдикат во Германија, немаше друг избор освен да прифаќа. Неодамнешното истражување од страна на инвестициската банка Морган Стенли покажа дека над 30% од работната сила на Германија сега работи со скратено работно време или на одредено време, што значи дека фирмите можат да ја распоредат својата работна сила пофлексибилно отколку во минатото.

Колективното преговарање за платите не е замреено, дури и конзервативните политички партии на Германија се колебаат дали да водат кампања за негово отстранување. Но, зад сцената, синдикатите беа прагматични со цел да ги спасат работните места. Во споредба со Франција, постои огромен контраст.

Во Германија постои тесна врска меѓу стравот од невработеност и довербата на потрошувачите. Последниве години, ниската доверба на потрошувачите ја намали домашната побарувачка - Германците повеќе штедат и го одложуваат трошењето. Тоа стана најголемата пречка за порастот

За најголем дел од германските работници, сè поголемата подготвеност на компаниите да го пренасочат производството онаму каде што трошоците за работна сила и капитал се најмали, претставува директна закана за нивните работни места. Додека да се смени менталниот склоп на населението за да размислува глобално, а не локално, веројатно ќе помине цела генерација, а не година или две. Но, водечките компании стануваат сè посамоуверени околу својата економска улога во земјата. Фирмата „Континентал“, производител на автомобилски гуми и една од најдобрите компании во Германија, голем дел од своето производство го премести во странство. Но, таа сè уште има 32.000 вработени во Германија и таму се наоѓа седиштето. Во период на глобализација, националните „шампиони“ се национални само во смисла на тоа што некаде мора да биде сместено нивното седиште. Доколку сака да одржува квота на „шампиони“, Германија ќе мора да им даде атрактивни услови за да останат, како да дојдат други.

Значајна мерка на прогресот е тоа што деловните лидери почнуваат да се чувствуваат посамоуверени.

Минатиот месец, индексот на деловна самодоверба се зголеми многу повеќе отколку што очекуваа аналитичарите, можеби поради високите профити што се реализираа кога се објави последната група квартални резултати. Две третини од најдобрите 30 котирани компании во Германија остварија подобри резултати за вториот квартал од годината. Тоа вклучува скокови од над 20% во текот на истиот период за хемиските компании како што е „Алтана“, БАСФ и „Баер“ и соодветни приходи за производителите на енергија, осигурителните друштва и банките.

Можеби најважно за „здравјето“, на економијата е подобрената позиција на банките. Сите најголеми банки сега ги имаат под контрола своите трошоци и биланси. Голем дел од портфолијата во недвижности на банките и нивните нефункционални заеми обезбедени со имот се продадени по ниски цени. Сега банките се соочуваат со предизвикот за преземање поголем ризик во давањето заеми на средните компании. Ќе бидат потребни добри резултати за да се поткрепи одржливото опоравување. Акумулацијата на позитивни економски случувања вклучува и докази дека е стабилизираниот пазарот на работна сила. Во јули, невработеноста се намали четврт месец по ред. Има 50% повеќе слободни работни места во споредба со минатата година, а анкетите покажуваат дека работодавачите стануваат пооптимистични, очекувајќи да вработат повеќе работници следните месеци. Консултантската фирма за вработување „Менпауер“ која ги следи намерите на работодавачите во големите економии, истакнува дека зголемувањето на показателот на Германија е посилен отколку движењата во други земји.

Учење за иновации

Исто така, постојат знаци дека напорите за подобрување на долгорочните резултати на Германија почнуваат да се исплатуваат. Покрај понатамошното намалување на трошоците за работна сила, Германија може да се стреми кон постигнување поголема конкурентност само преку иновација и подобри услови за инвестирање. Забележаниот „јаз во иновациите“, кој е тесно поврзан со неуспехите во образованието и истражувањето, привлече многу поголемо внимание последниве години. Научниците и деловните аналитичари истакнаа дека Германците и понатаму се одлични во иновациите, но се далеку помалку ефективни во нивното усовршување и пласирање на пазарот. „Германија беше непријателски расположена кон технологијата“, вели Лудолф фон Вартенберг, генерален директор на БДИ, Индустриската федерација на Германија, „и заостана, на при-

мер, и на полето на 'зелените' (земјоделски) и на полето на 'црвените' (медицински) биотехнологии". „Тоа е поврзано со нашиот образовен систем“, вели Фон Вартенберг. „Потребен ни е Aufklärung (период на просветлување)“.

Токму тука, смета тој, политиката може да направи нешто. Во 2004 година, канцеларот Герхард Шредер формално ја започна иницијативата со водечките компании, наречени „партнери за иновации“. Беа формирани различни работни групи, вклучувајќи и групи за стимулирање нови пристапи кон информатичката технологија, специјални материјали, образование, зачувување на енергијата, компјутеризирање на здравствените услуги и ставање под контрола на ризичниот капитал и државната помош. Некои од овие групи започнаа долгорочни проекти што ќе опстанат било каква промена на влада што ќе резултира од изборите следниот месец. Има расположливи средства за давање публицитет на долгорочната важност на иновациите за економијата.

Се разбира, охрабрувачките економски знаци не значат дека Германија ги решила своите големи структурни проблеми. Студиите спроведени од истражувачките институти во земјата укажуваат на потребата за даночна и пензиска реформа и на решенија за претстојниот демографски проблем. „Повеќе бебиња – по можност веднаш!“, гласеше еден апел кој го илустрира проблемот: 1.3 милиони новороденчиња во 1960 година, но само 700.000 во 2004 година. Берлинскиот Институт за население и развој предлага 10% од жените родени во 1960–те години, кои сега се на возраст од 35 до 45 години, треба да родат уште по едно дете со цел да се зголеми бројот на работоспособни луѓе што ќе биде потребен за поддржување на нивната генерација по пензионирањето.

И поранешните Западногерманци и Источногерманци се навикнати на високи нивоа на социјалното осигурување и здравствена заштита. Новите давачки за медицинска регистрација, воведени минатата година, ги предупредија дека работите се менуваат. Предупредувањата дека државните пензии ќе се намалат почнаа да ги принудуваат луѓето да се вклучуваат, иако неволно, во приватни пензиски планови.

Но, таа дополнителна заштита нема да стори многу за зголемување на шансите за опоравување предвидено од потрошувачите. Половината од германските домакинства веќе се сметаат за богати, доколку се земе предвид нивната сопственост на куќи, но германскиот Институт за резерви за пензионирање не го зема тоа предвид, се вели во еден неодамнешен напис во неделникот „Цајт“. Доколку Германците се

чувствуваат побогати, како Американците, тие сигурно би земале повеќе заеми и повеќе би трошеле. Некои економисти бараа промени што би им олесниле на Германците да земаат заеми.

Недоволна побарувачка

Тоа е поради тоа што најголемиот проблем на Германија, на чие решавање би можело да се заснова економското опоравување, е недоволната домашна побарувачка. Доколку не се зголеми довербата на потрошувачите, тврдат некои аналитичари, и понатаму ќе постои ризик дека Германија би можела повторно да западне во дефлациска спирала. Некои сметаат дека зголемувањето на платите е решение. На 8 август, Шредер побара од германските бизниси кои имаат подобри резултати да им дадат на своите работници „пристојно парче од колачот“. Питер Бофингер, член на владиниот независен економски совет смета дека треба да се дозволи зголемување на платите за 2% до 3%. Дирк Шумахер, економист во инвестициската банка Голдман Сакс тврди дека големината и економиите од обем би требало да им овозможат на ефикасните компании да наплаќаат поскапо, да плаќаат подобро, а сепак и понатаму да бидат глобално конкурентни.

Се разбира, охрабрувачките економски знаци не значат дека Германија ги решила своите големи структурни проблеми. Студиите спроведени од истражувачките институти во земјата укажуваат на потребата за даночна и пензиска реформа и на решенија за претстојниот демографски проблем

Меѓутоа, реалното прашање, е да се одвојат платите од дополнителните трошоци како што е социјалното осигурување. Стравувањата се дека еден можен чекор во тој правец – зголемувањето од 2% на ДДВ предложено од демохристијаните – ќе биде расипнички потрошено од страна на регионалните власти за урамнотежување на нивните буџетски дефицити.

Ханс Вернер Зин, директор на „Ифо“, институт за економски истражувања со седиште во Минхен, истакнува дека Германија се бори со последиците од пет економски шокови: глобализација; Европската Унија и нејзиното проширување; воведувањето на еврото; отворањето на Централна и Источна Европа; и повторното обединување на Германија. Секој од

овие големи настани е добар за светот во целина, но предизвика посебни проблеми за Германија. Можеби е добро што земјата толку добро преброди толку многу неочекувани удари, што зборува за издржливоста на економијата.

Како најголема економија во еврозоната, Германија има двојна „лудачка кошула“ што ја спречува да стимулира „бум“ воден од потрошувачката: каматните стапки што ги определува Европската централна банка, која се грижи за спречување на инфлацијата во целиот регион, и пактот за стабилност и раст, кој ги спречува земјите да земаат заеми и да ги решат проблемите со трошење. Меѓутоа, нултиот развој не е прифатлив од политички аспект, дури и кога е прифатлив од економски.

Исто така, потребна е државна помош за надминување на најголемата „црна дупка“ на Германија, по-

ранешна Источна Германија, која сега е позната како „новите држави“. Обединувањето на Западна и Источна Германија беше политичка одлука во годината на паѓањето на Берлинскиот ѕид, во ноември 1989. За полесно склучување на договорот и избегнување егзодус на Источногерманци на Запад, владата одобри огромни трансфери, вклучувајќи и еднаков систем на пензиско и социјално осигурување и споредливи плати: за четири години, платите се доближија до северноамериканското ниво. Даночните поттици создадоа „бум“ во градежништвото, по кое во рок од три години следеше рецесија од која регионот сè уште се обидува да се опорави. Поради тоа, источногерманските држави станаа посиромашни, со над 20% невработеност и малку шанси за привлекување значителни инвестиции.

МАКЕДОНИЈА НА ИСТОРИСКА МАРШУТА - КОН ЕВРОПА

Македонија, како што малку кој се осмелуваше и да помисли пред 15 години, е на сигурен пат да стане дел од европскиот сон на Моне, во кој европските народи рамноправно ја градат заедничката иднина на мир и просперитет

Радмила Шекеринска

Радмила Шекеринска ја извршува функцијата Заменик на претседателот на Владата на Република Македонија од 1 ноември 2002 година, задолжена за водење на процесот на европска интеграција и координација на странска помош. Таа беше пратеник во Собранието на Република Македонија од 1998 до 2002, каде ги извршуваше функциите заменик координатор на пратеничката група на Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ), потоа член на Комисијата за надворешна политика; Комисијата за образование и наука; и Комисијата за животна средина, млади и спорт. Исто така таа беше член и на Делегацијата на Собранието на Република Македонија за соработка со Европскиот парламент. Од 1995 до 1999 година таа беше претседател на Социјалдемократската младина на Македонија, притоа реизбрана двапати, а од 1996 до 1998 советник во Советот на Град Скопје. Од 1999 година е потпретседател на СДСМ. Дипломираше на Електротехничкиот факултет во Скопје, каде има работено како асистент на факултетот во областа енергетика. Во 2004 година доби награда од Светскиот економски форум која истовремено значи и членство во форумот Млади глобални лидери.

Македонија ја доживува можеби својата најважна етапа од досегашиот тек на историјата како независна и суверена држава. Изминаа речиси 15 години од моментот кога со референдумско изјаснување, граѓаните ја изразија својата цврста определба за продолжување на патот самостојно, како рамноправен член на меѓународната заедница. Периодот по осамостојувањето, за разлика од другите транзициони држави, кај нас се карактеризира со борба за остварување на сопственото право за место под сонцето, меѓу еднаквите. Наследената макроекономска нестабилност, пред се манифестирана со хиперинфлаторни движења, ниски т.е. скоро никакви девизни резерви, економска блокада на југ и меѓународно ембарго кон север и целосно нарушување на дотогашниот концепт на функционирање на македонската економија, од составен дел од поврзан систем на производство и пласман до самостојна заокружена целина, ориентирана кон борба за задржување на дел од пазарите.

Сите овие елементи се дел од историската (економска и политичка) вистина за Република Македонија во првите години од последната деценија од

минатиот век. Со лични примања од 50-тина германски марки, кривка макроекономска стабилност и постојана закана за енергетски колапс поради блокадата од југ, граѓаните на оваа земја зачекорија во моделирање на сопствената иднина, за прв пат сами, со сопствени сили, способност и визија. Во тие години, скептицизмот за идното самостојно опстојување на државата Македонија беше нешто околу кое се согласуваа поголем дел од чинителите на регионалните и глобалните текови. И оние со чиста и оние со скриена, валкана, историски вкоренета и никогаш не-надмината агенда, очекуваа, прогнозираа, а можеби се надеваа на колапс, распаѓање т.е. прекин на тукушто пројавените витални функции на новороденчето. Иако присутна од памтивек на овие простори, Македонија многу малку имала можност да го тестира својот капацитет за егзистенција како независен и, што е најважно, субјект рамноправен со „големите“ балкански сили.

Со 1944 и вториот Илинден, контури-те на новата држава добиваат конкретна форма, излегувајќи од мисловните идеали на плејада македонски дејци, како прва конкретна појавна форма на државност на овие простори,

во целост прифатена од населението како своја, сопствена татковина. Државата понатаму продолжува да егзистира во рамките на федерално уреден систем, во кој, заради редица географски, историски, политички и економски причини не е во можност во целост да го реализира сопствениот развој. Оттаму, скептицизмот што го напоменав, пројавен на почетокот на деведесеттите, е реална последица на фактот дека никогаш, барем не во современата историја, оваа земја и нејзините граѓани немале можност да покажат и докажат дали и колку се способни самостојно да опстојуваат под сонцето, раме до раме со еднаквите. Скептицизмот, особено кај оние добронамерните, често беше следен со одредена доза на страв од развојот на можни негативни сценарија за иднината на државата Македонија, имајќи ја постојано во својата потсвест историјата и лекциите на кои таа постојано потсетува. И, наместо очај, летаргија и беспомошно исчекување на неминовната судбина, земјата собра сили и, со помош на своите глобални пријатели, почна да ги прави првите чекори напред.

Со ваквата политика, од денешен аспект, јасно е дека Македонија успеа да ја избегне стапцата што свесно или не и ја поставија некои внатрешни, но пред се, регионални играчи. Првата битка за сопствено признание беше добиена и следеше период на консолидација и макотрпна работа

Воведена е сопствена валута, вооружени сили и демократски институции, превземен се практични чекори во неутрализирање на одредени отворени прашања чија потенцијална опасност се движеше во границите на катастрофална леталност, започнат е процес на внатрешно градење на консензус за најважните прашања од стратешки интерес на земјата. Наместо фрлање во водите на популарниот национализам и дневна политика на вжештена глава и поцрвенети гради, граѓаните на земјата се определија за внимателен пристап кон отворените внатрешни, но пред се регионални проблеми и практични решенија, кои во предвид ја имаат исклучиво крајната цел – утврдување на нашата позиција во редот на рамноправните членки на ООН и постепена внатрешна изградба на сопствените капацитети и атрибути на независен субјект. Со ваквата политика, од денешен аспект, јасно е дека Македонија успеа да ја избегне стапцата што свесно или не и ја поставија некои внатрешни, но пред се, регионални играчи. Првата битка за сопствено признание беше

добиена и следеше период на консолидација и макотрпна работа.

Во тој период, некаде по средината на деведесеттите, Република Македонија управуваше два паралелни процеси. Првиот, процесот на демократски развој и воведување на пазарната економија, како својствен на сите земји во транзиција. За жал, за разлика од останатите, нивото на национални ресурси и вниманите што државата можеше да ги вложи за успешна реализација на овој процес ниту од далеку не беа на нивото што ги одликуваше останатите земји, пред се од Централна и Источна Европа. Причината за ваквото отстапување не треба да се бара во некаков недостаток на политичка волја или поддршка од граѓаните туку, едноставно, од историски наметнат (втор) процес на зацврстување на еднаш поставените контури на мултиетничка, мултикултурна и мултирелигиозна реалност, која често е предмет на (зло)употреба заради остварување на некои скриени, историски агенди. Сето тоа, дополнително обременето со последиците од симултаното отворање на прашањата за името, јазикот, границата и идентитетот, кои, во тој период, продолжуваат да го попречуваат нормалниот развој на меѓународната позиција и односи на земјата. Во тие години, Македонија, со ресурсите кои и стојат на располагање, се обидува успешно да ги управува и двата процеси, иако, од денешна перспектива е јасно дека цената што заради тоа е платена (и сеуште се плаќа) е неспоредливо поголема отколку реално утврдената за останатите транзициони економии. Сепак, секое префрлање на балансот на политичкото внимание од едниот кон другиот процес веројатно ќе значеше и пропаст за обата. Сепак, дури и во вакви околности, обременета со перманентен пад на економската активност и неподносливо ниво на невработеност, со сега веќе истенчени штедни резерви, Република Македонија не само што успева да ги надмине состојбата на скептицизам и страв, туку влегува во фаза кога критичката дебата за идниот развој на државата станува доминантна тема на интерес на домашната сцена, но и на меѓународен план. Атрибутите на рамноправен субјект на меѓународен план се во голема мерка зацврстени, а земјата почнува да работи на изградба на својот кредибилитет како партнер, со аранжманите со меѓународните финансиски институции. Воедно, веќе во 1996 година, утврден е и првиот степен на уредување на односите со Европската Унија, преточен понатаму, во Спогодба за соработка.

Кон крајот на деведесеттите и почетокот на новиот милениум, цената на паралелното управување со два суштествено значајни процеси, која ја споменав предходно и која веќе и видливо отстапува од онаа

за останатите земји во транзиција ја допира историската точка на достасување. Кризата на Косово во 1999 и внатрешниот конфликт во 2001 година се вториот тест за капацитетот на државата за опстојување во редот на еднаквите и успешен излез од неминовните историски циклични движења (како во политиката, така и во економијата). Згора на се, тест за граѓаните, но и политичките елити за влечење поука за иднината и учење на сопствените грешки. Во околности на зголемена тензија и притисок за радикални решенија, Македонија успеа да го мобилизира најдоброто во себе и да излезе посилна од сите предвидувања за конечен пад во бездната. Со помош на нашите стратешки пријатели, конфликтот беше надминат со политичко решение во кое беа вградени многу неопходни компромиси. Охридскиот Рамковен договор, можеби и не е најдоброто решение за сите одделно, но како целина, претставува сериозен влог за траен мир и дефинитивно уредување на односите меѓу различните етнички (верски и културни) заедници во земјата. Со договорот, Република Македонија презеде низа сериозни обврски, повеќето од кои бараа исклучително внимание и пристап во исполнувањето. Со договорот, Македонија се стекна со нова можност за потврда на сопствениот кредибилитет, како партнер на меѓународната сцена. Значајно за одбележување во 2001 година е историскиот податок дека Македонија стана првата земја во регионот што склучи Спогодба за стабилизација и асоцијација со Европската Унија. Спогодбата, во голем дел произлезена од контурите на Европските договори за земјите од Централна и Источна Европа, јасно го определува и правецот и временската рамка за интегративниот процес на земјата.

Периодот по потпишувањето на Рамковниот договор се одлучува со готово постојана насоченост на сериозните политички субјекти во што поскора негова имплементација, а со тоа и продолжување на процесот на демократски развој и градење на односи на толеранција, разбирање, но и единство околу, сега веќе, заедничките стратешки цели – интеграција во Европската Унија и НАТО. Повеќето од предвидените решенија предизвикуваа вознемиреност кај јавноста и граѓаните, понекогаш поттикнувана и од последните траги на скептицизам и страв, но и нерационална нивна политичка (зло)употреба во голата борба за освојување на парче од власта. Сепак, изградениот капацитет и степенот на постигнат консензус меѓу граѓаните од различна етничка, религиозна, но и политичко – идеолошка определба преовлада како фактор на трезвеност и рационално постапување. Со целосната реализација и на последната обврска од Рамковниот договор и неговото интегрирање во правниот систем на државата, сегментот на зацврстување на контурите на мултиетничката реалност, како паралелен процес од деве-

десеттите, во целост се претопува во главниот тек на процесот на демократски развој (и економска транзиција), како основен белег на денешните веќе нови ЕУ членки од Централна и Источна Европа. Со Солунската Агенда (2003 г.) Европската Унија и дефинитивно ја потврди својата определба за целосна поддршка на процесите на градење траен мир и соработка и економски просперитет низ реформи, за кои земјите од регионот (некои порано, некои подоцна) се определија да ги прифатат како единствен пат кон својата иднина. Агендата дефинира повеќе од јасна перспектива за ЕУ членство, базирана врз оценката на индивидуалните постигнувања на земјите во исполнувањето на критериумите за членство од Копенхаген (1993) и Мадрид (1995).

Македонија ќе добие печат на успешен пример за земјите од регионот на Западен Балкан, кои допрва треба да се соочат со предизвиците што се веќе зад нас. Ќе добие можност за продолжување и забрзување на трендот на економски раст, поттикнат со денес веќе реформските тригодишни аранжмани со ММФ и Светската банка

Во силен историски контраст со почетокот на деведесеттите, Република Македонија денес се наоѓа исправена пред портите на Европа. Последните две години, забележлив е тренд на зајакнато стекнување и нескриена манифестација на национална сигурност, доверба во сопствените можности и капацитети. И не само за опстојување, туку за понатамошно зајакнување на позицијата на меѓународен план и активно вклучување во европските и глобалните текови. Така, од редовен реципиент на стабилизационо внимание (вооружени мисии за превенција на мирот) Македонија не само што во целост ја превземе грижата за сопствената безбедност, туку дел од своите капацитети ги стави во функција на чување на мирот во некои од најкритичните точки на земјината топка. Макроекономската стабилност е веќе втемелена вредност на нашиот систем, која се повеќе се третира од развоен аспект. Скептицизмот и стравувањата кои детерминираат постојана дискусија за повторување на минатото, денес се и самите дел од него. Денес, политичката сцена е обременета со „битка“ на различни концепти, но не за опстанок на државата, туку за нејзиниот економски развој. Рамковниот договор, од првичниот концепт на целосна неутралност кон дефинирањето на можен победник од конфликтот, денес се повеќе се промовира како симбол на победата на сите нас. За-

јакната внатрешна доверба и кредибилитет кон меѓународната заедница (вклучително и финансиските институции) беа главниот движечки инпут во дебатата дали и кога треба да ја манифестираме нашата амбиција за приклучување кон современите европски интегративни текови.

Во последната година, веќе единствениот процес на демократски развој и економска транзиција (развој) се повеќе тежнее кон неговиот втор елемент. Полека но сигурно, се развива нов систем на управување со два суштински значајни паралелни процеси – процес на структурни реформи и процес на забрзување на економските текови (привлекување на странски инвестиции). И сега, како и во деведесеттите, основниот аргумент е – намалување на јазот меѓу нас и Европа, каде компонентата време игра значајна улога. Ако и моравме да одиме по двоен колосек заради спецификите во градењето на единствената успешна мултиетничка приказна во срцето на виорот на повампирените балкански национализми, со јасна перспектива за мир, толер-

Ваквите структурни реформи, кои по определен период ќе доведат до создавање на само-функционален механизам на привлекување и заштита на инвеститорите, во значајна мерка ќе бидат поддржани од новиот Инструмент за претпристапна помош (Instrument for Pre-Acession). Со стекнувањето на статусот кандидат, ваквата поддршка од нашите европски партнери се очекува неколкукратно да се зголеми и од сегашните 18 да достигне ниво од околу 35 евра по глава на жител

нација и заедничко живеење, денес ќе се определиме за „брза пруга“ со која нема да чекаме завршување на структурните реформи за да почне економското созревање, туку ќе вложиме дополнителен напор (на што сме веќе научени) за да стигнеме побрзо до резултатите. И не заради Европа, туку заради граѓаните на Република Македонија, на кои Европа мораме да им ја внесеме во секојдневниот живот, пред се, преку можност за чесна заработувачка за пристоен живот и функционални јавни служби.

Ваквите структурни реформи, кои по определен период ќе доведат до создавање на само-функционален механизам на привлекување и заштита на ин-

веститорите, во значајна мерка ќе бидат поддржани од новиот Инструмент за претпристапна помош (Instrument for Pre-Acession). Со стекнувањето на статусот кандидат, ваквата поддршка од нашите европски партнери се очекува неколкукратно да се зголеми и од сегашните 18 да достигне ниво од околу 35 евра по глава на жител.

Така, постепено стигнуваме до крајот на воведната етапа од нашата маршрута како независна држава, олицетворение на сонот на десетици генерации македонци и припадници на другите заедници, кои заедно живееле и опстојувале на овие простори. Крај, што веќе утре ќе се преточи во нов почеток, овој пат на Македонија како рамноправна членка на заедничкото европско семејство. Во силен позитивен политички и економски контраст со своите почетоци, Република Македонија ја очекува потврдата дека е на вистинскиот пат. Вистинската историска маршрута која води кон иднината, кон Европа.

Статусот кандидат за членство ќе го отвори тоа нова поглавје, во кое поголемиот дел од проблемите со кои се соочувавме досега ќе останат токму таму – во минатото. Македонија ќе добие печат на успешна приказна, со воведен дел (почетокот на деведесеттите) кој воопшто не ветуваше ваков расплет. Македонија ќе добие печат на успешен пример за земјите од регионот на Западен Балкан, кои допрва треба да се соочат со предизвиците што се веќе зад нас. Македонија ќе добие можност за продолжување и забрзување на трендот на економски раст, поттикнат со денес веќе реформските тригодишни аранжмани со ММФ и Светската банка, чија реализација со внимание се следи и од Брисел. Остварувањето на континуирана (иако недоволно висока) стапка на економски раст во изминатите години се очекува да продолжи со засилено темпо и по стекнувањето на статусот кандидат. Ова особено доколку се има во предвид искуството со транзиционите економии од Централна и Источна Европа, во периодот на нивно пристапување кон преговори за членство. Тука би ги споменале само Бугарија, со раст од цели 38% во периодот 1999 – 2001 и Литванија со стапка од 40% за истиот период.

На крајот, Македонија, како што малку кој се осмелуваше и да помисли пред 15 години, е на сигурен пат да стане дел од европскиот сон на Моне, во кој европските народи рамноправно ја градат заедничката иднина на мир и просперитет.

ДАНОЧНАТА РЕГУЛАТИВА И МАКЕДОНСКИОТ ПАЗАР НА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Даночниот амбиент за функционирање на македонскиот пазар на хартии од вредност, кој ќе се создаде почнувајќи од 1 јануари 2006 година, ќе претставува значајна нова детерминанта за понатамошниот развој на националниот пазар на хартии од вредност

Иван Штериов

Иван Штериов е роден 1970 година во Скопје. Економскиот факултет го завршил во Скопје во 1994 година. Прогласен е за еден од студентите на генерација 1993/94 година од областа на општествените науки на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Од 1994 до 1996 година работи во Агенцијата на РМ за санација на банка, како проект менаџер. Во 1996 година се приклучува на тимот кој работи на отворање и отпочнување со работа на Македонската берза АД Скопје, каде работи најпрвин како раководител на тргување (од 1996 до 2000 година), потоа како директор на секторот за тргување со хартии од вредност (од 2000 до 2004 година), а во Февруари 2005 година е именуван на функцијата Главен извршен директор на Берзата. Бил член на управниот одбор на Централниот депозитар на хартии од вредност АД Скопје (од 2001 до 2003 година) и на Комисијата за хартии од вредност (од 2003 до 2005 година). Редовно објавува стручни написи за проблематиката на вложување во хартии од вредност и функционирање на пазарот на капитал во повеќе специјализирани списанија и магазини.

Вовед

Даночната регулатива во доменот на функционирање на пазарот на хартии од вредност во Република Македонија моментално е извонредно поволна и стимулативна за развој на овој сегмент на финансискиот сектор. Воедно, општо прифатена оценка е дека ваквиот фискален режим го прави македонскиот пазар на хартии од вредност еден од најатрактивните пазари на хартии од вредност во поширокиот регион.

Важечките решенија на овој план во Законот за данок на добивка и во Законот за персонален данок на доход, коишто постојат неколку години наназад, обезбедуваат значајни стимулации за непречено функционирање на националниот пазар на хартии од вредност и тоа и од страната на понудата и од страната на побарувачката на хартии од вредност.

На страната на понудата на пазарот на хартии од вредност моменталната даночна регулатива предвидува извонредно значајна стимулација за акцио-

нерските друштва кои котираат на Македонската берза АД Скопје, односно овие друштва плаќаат 50% помал данок на добивка. На страната на побарувачката на пазарот на хартии од вредност даночниот режим е уште поповолен – во моментот ниту правните, ниту фи-

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставува ставовите на Министерството за финансии

зичките лица не се оданочуваат за остварените приходи по основ на остварените капитални добивки од тргување со хартии од вредност.

Споменатите фискални олеснувања и ослободувања се инкорпорирани во даночната регулатива на Република Македонија од почетокот на 2001 година. Законодавецот во тој момент сметал дека овие даночни стимулации и/или ослободувања не треба да бидат системски решенија, туку временна мерка за катализирање на понатамошниот развој на македонскиот пазар на хартии од вредност, поради што нивното важење истекува на 31.12.2005 година.

На мислење сме дека даночниот амбиент за функционирање на македонскиот пазар на хартии од вредност, кој ќе се создаде почнувајќи од 01.01.2006 година, ќе претставува значајна нова детерминанта за понатамошниот развој на националниот пазар на хартии од вредност. Оттука, во овој текст ќе се обидеме: а) да ги сумираме досегашните состојби на македонскиот пазар на хартии од вредност и нивната корелација со постојниот фискален режим; б) да дадеме наши проекции што ќе се случува на пазарот на хартии од вредност доколку постојните даночни олеснувања престанат да се применуваат; в) да ги посочиме решенијата во оваа сфера кои постоеја, или постојат во земјите со слично ниво на развој на пазарот на хартии од вредност; и г) да формулираме соодветни заклучоци, се надеваме, максимално објективни.

Состојби на пазарот на хартии од вредност и даночната регулатива - искуства и перспективи

приватизација. Новите емисии на хартии од вредност кои акционерските друштва ги спроведуваа во постприватизациониот период формално или неформално се сведуваат на емисии за познат купувач и досега не е забележана „вистинска„ јавна понуда на хартии од вредност. Иницијалните јавни понуди на акции, преку кои други организациони форми на претпријатија би се трансформирале во акционерски друштва, целосно отсутуваат на пазарот на хартии од вредност. Финансирањето на претпријатијата доминантно се базира на банкарски кредити. Стратегијата на значајните акционери во компаниите беше и е, пред сè, да извршат концентрација и консолидација на сопственоста на акциите, а во меѓувреме да ја задржат контролата во управувањето со компаниите.

Оттука, Македонската берза подолг временски период се соочуваше со голем проблем како да ги привлече македонските акционерски друштва да аплицираат за берзанска котација. Всушност, од почетокот на функционирањето на Берзата во 1996 година до 2002 година, на Берзата беа котирали само 3 акционерски друштва. Ваквата состојба се должеше на комбинација од наведените фактори кои го карактеризираа севкупниот амбиент во кој функционираа македонските акционерски друштва и, многу често, негативните очекувања дека со котацијата на Берзата, акционерските друштва ќе станат поранливи цели за „непријателски„ преземања и дека податоците за сопственичката структура и резултатите од работењето треба да се третираат како податоци од најдоверлива природа. Ваквите состојби не само што не ѝ одеа во прилог на Берзата, туку често се толкуваа и како негативен имиџ за државата и за темпото и динамиката на структурните реформи во националната економија.

Со цел надминување на оваа ситуација, законодавецот во изминатиот период во два наврати презеде значајни системски нормативни мерки. Најпрвин, во 2001 година со измените и дополнувањата на Законот за данок на добивка се воведоа даночни ослободувања за котираните акционерски друштва. Оваа мерка речиси воопшто не ги измени состојбите на страната на понудата (на Берзата се пријави за котација само 1 компанија). Отсуството на позитивен епилог како последица на оваа законска промена уште еднаш го апострофираше проблемот на ефикасното корпоративно управување во приватизираниите акционерски друштва и интензитетот на настојувањето за зголемување на вредноста на акциите и нивото на исплатените дивиденди.

Понатаму, во 2002 година, со измените и дополнувањата на Законот за хартии од вредност, се воведоа

Даночната регулатива во доменот на функционирање на пазарот на хартии од вредност во Македонија моментално е извонредно поволна и стимулативна за развој на овој сегмент на финансискиот сектор. Ваквиот фискален режим го прави македонскиот пазар на хартии од вредност еден од најатрактивните пазари на хартии од вредност во поширокиот регион

Понуда на хартии од вредност

Пазарот на хартии од вредност во Република Македонија, особено сегментот на секундарното тргување со хартии од вредност, подолго време се соочуваше и сèуште се соочува со сериозни развојни пречки на страната на понудата. Пазарниот материјал речиси целосно се креираше со корпоратизацијата на претпријатијата во рамките на процесот на

концептот на т.н. законски задолжителна котација, со радикални санкции за друштвата кои нема да ја испочитуваат оваа обврска. Со оваа измена на Законот за хартии од вредност, сите издавачи на долгорочни хартии од вредност кои ги исполнуваат условите утврдени со правилата за котација на Берзата беа обврзани да ги котираат своите хартии од вредност на Официјалниот пазар на Берзата, најдоцна во рок од шест месеци по влегувањето во сила на измената на законот. Како последица на ова, до почетокот на 2003 година на Берзата се котираа 100 акционерски друштва. Обврската за задолжителна котација првично беше предвидена да трае до 31.12.2003 година, за потоа да се продолжи за една година, односно до 31.12.2004 година. Иако постоеја многу спротивставени мислења околу издржаноста на ваквиот концепт на стимулирање на равојот на секундарниот пазар на хартии од вредност, праксата покажа дека оваа мерка донесе повеќе позитивни импликации (за одбележување е дека слична мерка по неколку години беше спроведена и во Хрватска). Како главни позитивности од постоењето на критична маса на котираните акционерски друштва на Берзата можат да се истакнат:

- основна информационе база за котираните друштва – со котацијата на акционерските друштва на Официјалниот пазар на Берзата за прв пат во Република Македонија се создаде посеопфатна информационе база за акционерските друштва. Преку изготвените проспекти за котација инвестициската јавност, покрај ревидираните финансиски извештаи за последните три години, ја имаше на увид и дејноста на друштвото, квалификационата структура на вработените, основната главнина, сопственичката структура, динамиката на тргувањето со акциите, дивидендата и политиката на дивиденда на друштвото, како и развојната стратегија;
- перманентно известување на котираните друштва за финансиските резултати – согласно одредбите од Правилникот за котација на хартии од вредност на Берзата котираните друштва беа обврзани до Берзата континуирано да доставуваат годишни ревидирани финансиски извештаи, како и тримесечни неревидирани кумулативни биланси на успех. Финансиските извештаи се клучниот фактор за проценка на работењето на компанијата во целост, нејзината финансиска состојба и пазарна вредност.
- објавување на нефинансиски ценовно чувствителни информации – разните соопштенија во јавноста на котираните акционерски друштва во

посткотациониот период придонесоа за поцелосна и тековна информираност на инвеститорите за активностите и значајните промени во работењето на овие друштва. Во овој домен спаѓаат информациите, кои согласно Правилникот за котација, котираните друштва треба да ги дадат за откуп на сопствени акции, промените во структурата на капиталот, промени во органите на управување, информациите за добиени награди, признанија и потпишани договори за деловна соработка. Од особена важност беше и воведувањето на обврска за котираните компании навремено да ја информираат јавноста за одржување на собранијата на акционери, како и за т.н. дивиденден календар. Со јавно објавување на дивидендните календари на котираните друштва, инвестициската јавност започна навремено да биде известувана за износот на дивиденда за претходната година, како и за важните датуми при исплата на дивиденда за претходната година (датум на стекнување на право на дивиденда, последен ден на тргување со право на дивиденда, прв ден на тргување без право на дивиденда, како и рокот на исплата на дивидендата).

Македонската берза подолг временски период се соочуваше со голем проблем како да ги привлече македонските акционерски друштва да аплицираат за берзанска котација. Од почетокот на функционирањето во 1996 година до 2002 година, на Берзата беа котираны само 3 акционерски друштва

- значајно зголемено ниво на транспарентност во работењето на котираните акционерски друштва – како логична последица на започнатиот процес на континуирано обелоденување на финансиските и другите податоци од работењето, значително се подобри транспарентноста на акционерските друштва. Транспарентноста и објавувањето на податоците се едни од основните елементи на ефикасно корпоративно управување во националната економија и предуслов за квалитетно функционирање на пазарот на хартии од вредност. Доколу инвеститорите немаат пристап до редовни, навремени, сигурни и споредливи информации за компаниите, тие нема да бидат во можност да направат проценка за перспективите на котираните компании и соодветно на тоа, да донесуваат информационо поткрепени инвестициски одлуки.

Со истекот на законската обврска за задолжителна котација (на 31.12.2004 година), Берзата ја започна 2005 година со 68 котирали акционерски друштва. Во меѓувреме, Берзата декотираше 11 акционерски друштва поради неисполнување на нивните обврски за обелоденување на финансиски и други ценовно чувствителни информации и/или неликвидност во тргувањето. Како резултат на ова, во моментот на Берзата котираат 57 акционерски друштва. И покрај тоа се проценува дека голем дел од акционерските друштва кои се наоѓаат на берзанската котација како главен стимул сèуште го перципираат постоењето на моменталното даночното олеснување. Понатаму, поголем број котирали друштва го користат даночното ослободување по основ на котацијата почнувајќи од 2003 година, а услов за даночното ослободување во Законот за данок на добивка е друштвото да биде котирано најмалку 3 години (во спротивно постои можност за ретроактивно враќање на неплатениот данок во случај на декотација). Со оглед на ова, иако законската обврска за задолжителна котација веќе не важи, за остварување на даночното ослободување повеќе компании задолжително треба да бидат котирали на Берзата уште оваа 2005 година.

Согласно одредбите од Правилникот за котација на хартии од вредност на Берзата, котираните друштва беа обврзани континуирано да доставуваат годишни ревидирани финансиски извештаи, како и тримесечни неревидирани кумулативни биланси на успех

Оттука, произлегува дека досегашното искуство покажа дека даночните стимулации не беа основен поттик за акционерските друштва да се пријават за берзанската котација. Напротив, тие тоа го направиле поради законската обврска да котираат под законска со ригорозни санкции. Но, откако компаниите дојдоа на котација, кај повеќето од нив постепено се надминаа претходните стравувања дека котацијата може да им наштети на нивните интереси, поради што компаниите ја акцептираа поволноста од постоење на даночните ослободувања во содејство со другите предности од котацијата, меѓу кои и стекнатиот имиџ на компанијата. Од друга страна, правилата за котација на Берзата во дадениот амбиент на законски задолжителна котација беа релативно флексибилни за да ги апсорбираат акционерските друштва кои беа обврзани да дојдат на Берзата.

Пролонгирањето на важноста на даночните ослободувања на котираните компании, без постоење на законска обврска за котација, ќе ги овозможи на Берзата како организиран секундарен пазар (односно на Комисијата за хартии од вредност како регулатор и креатор на условите на пазарот), да ги зајакнат условите за котација на Официјалниот пазар на Берзата и да го засилат надзорот на спроведување на овие правила од страна на котираните друштва.

Ова сценарио е во целосна согласност со најновите препораки на меѓународните финансиски институции за понатамошна ревизија на Законот за хартии од вредност, Правилата за котација на Берзата и донесување и имплементација на посебен Кодекс на корпоративно управување на котираните акционерски друштва. Овие активности ќе значат и нова можност за дополнително прилагодување на бизнис климата во која работат македонските акционерски друштва со директивата за транспарентност на ЕУ, како и со т.н. Бела книга на ОЕЦД за корпоративното управување во Југоисточна Европа. Поефикасното корпоративно управување во акционерските друштва ќе значи поголема отвореност на компаниите кон надворешни инвеститори (вклучително и нови емисии на хартии од вредност), што на долг рок ќе го олесни финансирањето на нивниот развој и, во крајна инстанца, ќе придонесе за зголемување на макроекономскиот раст на земјата. Воедно, мора да се истакне дека успехот на севкупните реформи во македонската економија нема да биде целосен без постоење на стандардно развиен секундарен пазар на хартии од вредност, како значаен сегмент во кој главен збор имаат или треба да имаат небанкарските финансиски институции, за кои што Република Македонија во континуитет не добива најдобри оценки. (на пр. ЕБРД Transition Report за 2003 и 2004 година).

Побарувачка на хартии од вредност

Развојните проблеми на пазарот на хартии од вредност во изминатиот период, исто така, беа забележливи и на страната на побарувачката на хартии од вредност. Малата куповна моќ и ниското ниво на акумулација, односно заштеди, изгубената доверба во финансискиот систем и ниското ниво на едукација за начинот на функционирање на пазарот на хартии од вредност беа само најзначајните фактори кои имаа негативно влијание во овој домен. Оттука, главна мерка на државата насочена кон поттикнување на инвеститорите кон поголеми вложувања во хартии од вредност беше ослободувањето од плаќање данок на капитална добивка во пе-

риод од 5 години. Со оваа мерка се одеше на поттикнување и мобилизирање на домашното штедење преку Берзата, но и на создавање услови за привлекување на странски портфолио инвеститори на локалната берза и вклучување на националниот пазар на хартии од вредност во регионалните и глобалните финансиски текови.

Сепак, ослободувањата од плаќање данок на капитална добивка во Република Македонија во изминатиот период и покрај одредени позитивни ефекти во доменот на ликвидноста и атрактивноста на пазарот на хартии од вредност, не ги дадоа максималните ефекти од едноставна причина што пазарот структурно не се развиваше со оптимална динамика.

Како илустрација, во продолжение ја презентираме табелата во која е прикажана структурата и вредноста на прометот на Македонската берза АД Скопје, од воведувањето на даночните ослободувања во 2001 година до 2004 година.

истиот период во 2004 година).

Оттука, може слободно да се каже дека даночните ослободувања на страната на побарувачката на хартии од вредност можеби ќе се укинат токму во моментот кога пазарот по децениска инертност за прв пат се раздвижи и кога конечно почнаа да се појавуваат финансиски мотивирани инвеститори (а не само оние кои пазарот го користеа еднократно за стекнување на контролни пакети акции во приватизирани акционерски друштва) кои, во крајна линија, ќе бидат најмногу погодени од ваквото сценарио.

Искуства на другите земји со пазари на хартии од вредност „во појавување“

Искуствата на други земји кои се карактеризирале или се карактеризираат со постоење на пазари на хартии од вредност „во појавување“ покажуваат де-

	Акции	Блокови	Обврзници	Држава	Други ХВ	Вкупно
	Промет	Промет	Промет	Промет	Промет	Промет
Година	(денари)	(денари)	(денари)	(денари)	(денари)	(денари)
2001	940.846.121	4.675.932.768	980.633.948	22.152.613.759	–	28.750.026.596*
2002	856.997.900	2.620.340.895	708.883.711	1.253.616.367	303.577.609	5.743.416.482
2003	777.407.896	3.768.536.883	1.275.811.631	1.481.751.735	256.294.050	7.559.802.195
2004	1.276.953.888	5.168.491.102	1.459.095.309	395.368.414	15.944.513	8.315.853.226
Вкупно	2.911.359.684	11.557.368.880	3.443.790.651	3.130.736.516	575.816.172	21.619.071.903

(* Големiot износ на прометот во 2001 година се должи на зголемената продажба на државни хартии од вредност од страна на Агенцијата за приватизација, на пазарниот сегмент на кој се тргува со акциите во државна сопственост, односно приватизацијата на Македонскиот Телеком.)

Во првите неколку години од нејзиното функционирање (1996–1998), Берзата беше во нејзината иницијална фаза на развој која се одликуваше со маргинален промет и активност, за потоа да следи еден подолг временски период (1999–2003) во кој Берзата примарно ја извршуваше функцијата на неопходната пазарна инфраструктура за доприватизација на општествениот и државниот капитал и консолидација на сопственичките структури креирани со приватизацијата (доминација на блок трансакции и државни аукции). Дури од минатата 2004 година, полeka започнува да се препознава појавувањето на нова развојна фаза на Берзата во која, иако процесите на консолидација на сопственоста во друштвата сèуште не се завршени, забележлива е и компонента кон која се стремат сите берзи – таа да стане место каде со умерен ризик можат да се вложуваат и ополудуваат слободните парични средства на домашни и странски инвеститори. Значајно зголемениот промет во 2005 година само ја потврдува таа констатација (во првите 6 месеци од 2005 година прометот е двојно зголемен во однос на

ка во почетните стадиуми на економската транзиција, државите преземале мерки за воведување на даночни олеснувања и ослободувања за учесниците на пазарот на капитал (инвеститорите, емитентите на хартии од вредност и финансиските посредници). Притоа, досегашната пракса потврдила дека долгорочните предности од добро уреден и функционален пазар на хартии од вредност за една земја во транзиција ги надминува краткорочните негативни ефекти од даночните олеснувања за државниот буџет.

Во повеќе земји што спроведувале или спроведуваат сеопфатни пазарни реформи со цел унапредување на функционирањето на финансискиот систем (Перу, Египет, Аргентина, Чиле, Грција, Турција, Полска, Бугарија, Романија, Хрватска, Словенија), во почетните фази на развојот на пазарот на хартии од вредност, биле воведувани или постојат даночни олеснувања и ослободувања и во доменот на побарувачката на хартии од вредност и во доменот на понудата на хартиите од вредност.

Во доменот на побарувачката на хартии од вредност, мерките на државата се насочени кон целосно даночно ослободување на капиталните добивки од тргување со хартии од вредност со кои се тргува на организиран секундарен пазар (Турција, Египет, Бугарија, Хрватска), или ослободување од плаќање данок на капитални добивки во подолг временски период (во Полска е воведен данок на капитални добивки дури по 15 години постоење на берзата во Варшава). Така, на пример, во однос на оданочувањето на капиталната добивка, треба да се напомене дека моментално во Бугарија и Хрватска физичките лица се целосно ослободени од плаќање на данок на капитална добивка од тргување со хартии од вредност, додека во Романија капиталната добивка се оданочува со повластена стапка од 1%. За споредба, доколку не се интервенира во нашата даночна регулатива, капиталните добивки на физичките лица од трансакциите со хартии од вредност по 01.01.2006 година ќе се оданочуваат согласно Законот за персонален данок на доход, каде маргиналната даночна стапка изнесува 24%.

та на овие даночни ослободувања се темели на проценката дека привлекување на друштвата на котација ја зголемува транспарентноста на работењето на акционерските друштва и нивото на корпоративното управување, што од аспект на функционалноста на пазарот на хартии од вредност има повеќекратни позитивни ефекти. Поголемата транспарентност на котираните друштва обезбедува пореално формирање на цените на акциите на котираните друштва (пазарно вреднување), можност за нивно зголемување и повисока вредност на сите имоти/средства на макро ниво.

Заклучоци

Измените во даночната регулатива, во кој било правец во која било земја, секогаш претставуваат чувствително прашање кое поттикнува и заслужува сериозна дебата. Ако тргнеме од оваа аксиома, креаторите на економската политика во Република Македонија, според наше мислење, во наредниот период ќе се соочат со значајна дилема при утврдување на идниот даночен амбиент во кој ќе функционира националниот пазар на хартии од вредност.

Имено, гледано од аспект на секогаш присутната интенција за зголемување на јавните приходи, постоењето на даночни ослободувања и олеснувања без сомнение предизвикува негативни импликации за финансирање на државниот буџет. Исто така, како што е познато, постоењето на какви било даночни бенефиции само за одреден број субјекти во националната економија, по дефиниција, го отвора и прашањето на (не)почитувањето на принципот на даночна еднаквост. Она што државите ги поттикнува да се откажат од дел од своите приходи по основ на оданочување се најчесто одредени развојни, или социјални цели. Одлуката како да се избалансираат овие спротивни настојувања никогаш не е едноставна и зависи од моменталната проценка, стручните убедувања и долгорочната стратегија на креаторите на економската политика.

Имајќи предвид дека темата која ја анализира овој текст е моменталниот и идниот даночен режим во Република Македонија, од аспект на функционирањето на пазарот на хартии од вредност, ќе се обидеме да ги антиципираме можните последици од двете можни варијанти: а) што ќе се случи доколку постојниот даночен режим во областа на пазарот на хартии од вредност остане непроменет; и б) какви ќе бидат ефектите доколку даночната регулатива се промени во правец на укинување на сегашните бенефиции.

Досегашното искуство покажа дека даночните стимулации не беа основен поттик за акционерските друштва да се пријават за берзанската котација. Напротив, тие тоа го направија поради законската обврска да котираат под закана со ригорозни санкции

Во некои земји, како мерки за поттикнување на побарувачката на пазарот на хартии од вредност, е забележано и воведување на даночни ослободувања за физички и правни лица при откуп на нови емисии на хартии од вредност на котираните трговски друштва на Берзата. На овој начин се поттикнува развојот на примарниот пазар на капитал и се создаваат услови за подинамичен развој на секундарниот пазар на хартии од вредност (Бразил, Мексико, Египет).

Во доменот на понудата на хартии од вредност, мерките на државата се насочени кон поттикнување на трговските друштва да котираат на берза. Тие мерки се насочени кон воведување пониска стапка на данокот на добивка или други даночни олеснувања за котираните акционерски друштва за определен временски период. На пример, во Египет повеќе од една деценија постојат даночни олеснувања за котираните компании (намалување на даночната основа на данокот на добивка, ослободувања на реинвестираната добивка во инвестициски цели итн.). Како што веќе беше напоменато во текстот, логика-

Продолжување на постојниот даночен режим ќе значи:

- и во иднина (во пократок или подолг временски период), државата да се откаже од своите приходи по основ на неплаќање на целосниот износ на данок на добивка од страна на котираните друштва и неоданочување на капиталните добивки. Доколку се анализираат податоците за остварените добивки во изминатите 3 години од ревидираните финансиски извештаи на котираните акционерски друштва, кои од Берзата побарале потврда дека се котирани со цел да остварат даночна заштеда, може да се утврди дека нивната агрегатна добивка изнесува околу 4.5 милијарди денари, односно дека вкупниот износ на даночното ослободување за тие компании во сите три години изнесува околу 336.3 милиони денари. Вкупните, пак, даночни бенефиции за компаниите кои котирале на Берзата во 2004 година, а кои до овој момент побарале потврда за тоа, структурно изнесуваат само 0,21%; од буџетските приходи за 2005 година. Изгубените даночни приходи по основ на капиталните добивки е невозможно да се квантифицираат со оглед на тоа што за нив нема историски статистички податоци;
- давање на дополнителен стимул на котираните друштва да останат на берзанска котиција;
- можност за допрецизирање и прилагодување на регулативата во областа на хартиите од вредност поврзана со котираните компании (од страна на Берзата и Комисијата за хартии од вредност) во правец на дополнително зголемување на транспарентноста во работењето на друштвата (особено во доменот на обелоденувањето на нефинансиските ценовно чувствителни информации) и посериозно имплементирање на принципите на ефикасно корпоративно управување, со сите повратни позитивни импликации од истото. Општ консензус на повеќе домашни и странски аналитичари е дека доколку во Република Македонија не се подобри нивото на корпоративното управување, уште долго време ќе зборуваме за недостаток на ефикасни структурни реформи и ниски стапки на економски раст;
- непречено продолжување на веќе започнатиот процес на вложување во македонските хартии од вредност од страна на домашни и странски инвеститори, кои и во иднина нема да плаќаат данок на остварените капитални добивки.

Менување на постојниот даночен режим и воведување на оданочување на котираните акционерски друштва и реализираните капитални добивки ќе значи:

- дополнителен приход во државниот буџет;
- поголема даночна еднаквост;
- потреба од реорганизација на даночната администрација, со оглед на малото искуство во областа на оданочување на капиталните добивки од тргување со хартии од вредност;
- евентуално масовно декотирање на друштвата од Берзата, со што, меѓу другото, значајно ќе се намали имиџот на македонскиот пазар на хартии од вредност и неговата атрактивност;

Даночните ослободувања на страната на побарувачката на хартии од вредност можеби ќе се укинат токму во моментот кога пазарот, по децениска инертност, за прв пат се раздвижи и кога конечно почнаа да се појавуваат финансиски мотивирани инвеститори кои, во крајна линија, ќе бидат најмногу погодени од ваквото сценарио

- нивото на транспарентност за она што се случува во компаниите ќе се сведе единствено на почитување на општите обврски за известување согласно законските прописи, при што истовремено надзорот над процесот на известување од страна на компаниите ќе се оддалечи од пазарот и пазарните институции и ќе стане исклучива ингеренција на државните органи;
- пониски приноси за инвеститорите во хартии од вредност поради оданочувањето на капиталните добивки;
- намалување на интересот за вложување на македонскиот пазар на хартии од вредност поради помалиот број на котираните компании и релевантни податоци за носење на рационални инвестициски одлуки и пониските приноси од вложувањето, со можност за пренасочување на инвестициите во други земји во регионот.

СТАРЕЕЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ФИСКАЛНАТА ОДРЖЛИВОСТ

Во ваков амбиент, клучно прашање е како постојните демографски промени, односно процесот на стареење на населението ќе влијае врз економските перформанси во иднина, или какви се можностите на креаторите на економската политика за превентивно дејствување

Томислав Гроздановски

Томислав Гроздановски е доцент на научните области Економика и Современи економски теории на Правниот факултет во Скопје. Пред вработувањето на Правниот факултет во Скопје работел како помлад асистент на Катедрата за економски науки на Правниот факултет во Битола на научните области Стопански систем на СФРЈ, Финансии и финансско право и Политичка економија. Магистрирал на студиумот за монетарно-кредитна теорија и политика на Економскиот факултет во Скопје, каде што и докторирал и се стекнал со научен степен доктор на економски науки. Учествовал на повеќе научни собири и семинари во земјата и странство, а бил ангажиран и во реализацијата на значајни научно-истражувачки проекти. Како член на експертскиот тим, за подрачјето на јавните финансии, во 1993 година учествува во подготовката на Платформа за преговори со Мисијата на Меѓународниот монетарен фонд. Автор е на четириесетина научни, стручни и други трудови од областа на фискалната и монетарната економија.

Современиот свет е во процес на демографска транзиција, не само во поглед на забавување на порастот на населението, туку и неговата структура е во фаза на менување поради намалување на учеството на младите и зголемување на бројот на старите лица. Различни земји и региони, меѓутоа, се во различни стадиуми на демографските промени. Во развиените земји процесот на стареење на населението е веќе во тек, додека во голем број земји во развој во Источна и Југоисточна Азија, како и во Централна и Источна Европа се очекува акцелерација на процесот на стареење кон крајот на 2020 година. Во останатите земји во развој, пак, демографската транзиција е помалку напредната и работоспособното население ќе расте во претстојните декади.

Општа тенденција во светот, како резултат на економскиот напредок, е пад на стапките на фертилитет, зголемување на животниот век, односно побавен пораст на населението и негово стареење. Во ваков амбиент, клучно прашање е како постојните демографски промени, односно процесот на стареење на населението ќе влијае врз економските перформанси во иднина, или какви се можностите на креатори-

те на економската политика за превентивно дејствување, зашто тие брзо се исцрпуваат, дотолку повеќе ако процесот на демографско стареење е веќе напреднат.

Во демографската литература, иако не постои единствена и општо прифатена дефиниција за поимот демографско стареење најчесто, под овој поим, се подразбира процес на зголемување на населението старо 60 и повеќе, или 65 и повеќе години во вкупното население. Поточно, процесот на демографско стареење, според Veyret-Verper (Тасиц, 1981), започнува кога: просечната старост на населението ќе достигне 30 години: индексот на стареење на населението (однос помеѓу населението старо 60 и повеќе години и населението помладо од 20 години) ќе биде поголем од 40%; учеството на старите лица (населението постаро од 60 години) во вкупното население ќе биде над 12%; а учеството на населението под 40 години во вкупното население ќе биде пониско од 65%.

Република Македонија, според показателите за демографско стареење, не само што е навлезена во процесот на стареење на населението, туку таквиот процес се наоѓа и во повисока фаза. Така, показателот за степенот на де-

"Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставува ставовите на Министерството за финансии"

мографско стареење, според критериумите на полскиот демограф Е. Rosset (Vertheimer-Baletic, 1982), покажува дека Република Македонија (според податоците од Пописот на населението од 2002 година), со учеството од 15% на населението старо 60 и повеќе години во вкупното население, е навлезена во четвртиот стадиум на демографска старост. Имено, гранична вредност на првиот стадиум – демографска младост, е учество на старото население под 8%; на вториот – праг на стареење, помеѓу 8% и 10%, на третиот – процес на стареење помеѓу 10–12%; и на највисокиот, четвртиот стадиум – демографска старост над 12%. Воочлив е напредокот на процесот на стареење, помеѓу двата последни Пописи на населението, од 13% во 1994 година на 15% во 2002 година.

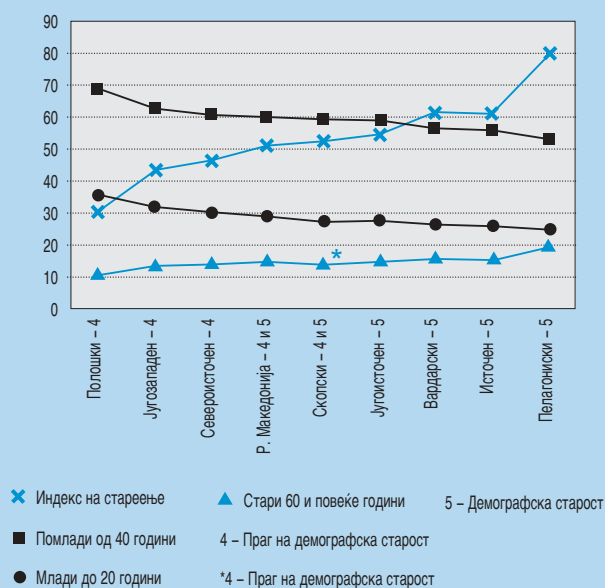
Според критериумите на експертите на ОН (Vertheimer-Baletic, 1982), показателот за стадиумот на демографска старост, односно учеството на лицата стари 65 и повеќе години во вкупното население, покажува дека Република Македонија со стапка од 10,6% е земја со старо население. Поточно, граничната вредност на земјите со младо население е под 4%, со зрело население од 4–7%, додека со старо население над 7%. И според овој показател, забележлив е напредок на процесот на стареење од 8,5% во 1994 година на 10,6% во 2002 година.

Секако, порелевантната анализа на процесот на стареење наметнува користење на повеќе показатели. Во комбинација се анализирани вредностите на пет показатели и тоа: на просечната старост, учеството на младите до 20 години, помладите од 40 години, старите 60 и повеќе години и индексот на стареење за 1994 и 2002 респективно. Според показателите и критериумите за рангирање на стареењето на населението во седум стадиуми, Република Македонија во 1994 се наоѓаше во четвртиот стадиум, или на прагот на демографска старост, додека во 2002 година во петтиот стадиум, или во демографска старост. Воочлив е напредокот на процесот на стареење според сите показатели. Зголемена е просечната старост на населението од 32,8 на 35 години, учеството на лицата стари 60 и повеќе години од 13% на 15%, индексот на стареење од 39,2% на 51,3%, а намалено учеството на младите до 20 години од 33,2% на 29,3 и на помладите од 40 години од 64,5% на 59,6%. Во однос на стадиумот на демографска старост, исклучок претставува само показателот за учеството на помладите од 40 години во 2002 година, кој според својата вредност од 59,6%, спаѓа во четвртиот стадиум, односно на прагот на демографска старост.

Процесот на демографско стареење во Република Македонија, на регионално ниво, е мошне дивергентен. Според индексот на стареење, три од осумте региони (Полошкиот, Југозападниот и Североисточниот) се во четвртиот стадиум на демографска старост, или на прагот на демографска старост, додека останатите пет (Скопскиот, Југоисточниот, Вардарскиот, Источниот и Пелагонискиот) се во петтиот стадиум на демографско стареење, односно се во демографска старост.

Несомнено, процесот на стареење на населението во Република Македонија претставува сумарен израз на демографските промени на регионално ниво. Оттука, за анализата, мошне релевантни се компаративните согледувања на овие промени. Според вредностите на индексот на стареење, учеството на помладите од 40 години, младите до 20 и лицата стари 60 повеќе години, како гранични екстрими на рангирањето се Полошкиот и Пелагонискиот регион.

Република Македонија, според показателите за демографско стареење, не само што е навлезена во процесот на стареење на населението, туку таквиот процес се наоѓа и во повисока фаза. Така, показателот за степенот на демографско стареење, покажува дека Република Македонија со учеството од 15% на населението старо 60 и повеќе години во вкупното население, е навлезена во четвртиот стадиум на демографска старост

Показатели за утврдување на стадиумите на демографска старост по региони

Карактеристично за Полошкиот, кој со Југозападниот и Североисточниот регион е во четвртиот стадиум на демографска старост, е најмалото учество на лицата стари 60 и повеќе години, најмал индексот на стареење, а најголемо учеството на младите до 20 и на помладите од 40 години во однос на сите останати региони. Според критериумите на Беспет-Вернер, само во Полошкиот регион сè уште не е започнат процесот на стареење на населението. Специфика пак на Скопскиот регион, кој за разлика од останатите региони со петти стадиум, инклинира најблиску до вредностите на показателите на ниво на цела земја, е тоа што според учеството на лицата стари 60 и повеќе години и помлади од 40 години е во четвртиот стадиум, а според индексот на стареење и учеството на малдите до 20 години е во петтиот стадиум. Поради ниското учество на младите лица логично е да се очекува процесот на стареење да напреднува. Како втор екстрем, со особено загрижувачки и алармантни демографските промени е Пелагонискиот регион. Како резултат на повеќедецениските емиграциони процеси, пред сè, на младото население, овај регион, за разлика од сите останати, има најмало учество на малди до 20 и помлади од 40 години, а најголемо учество на лица стари 60 и повеќе години и највисок индекс на стареење.

потрошувачката и на штедењето на населението, како и на останатите макроекономски агрегати, во оваа прилика, вниманието ќе го фокусираме врз фискалните аспекти на демографската транзиција, односно врз одржливоста на фискалната позиција во условите на отворен процес на стареење на населението.

Умерениот пораст на населението, често пати, е во нагласена спротивност со релативно широките поместувања во соодносите меѓу различните старосни групи. Показателот на овие поместувања се нарекува коефициент на старосна зависност, а се дефинира како однос помеѓу вкупниот број на лица од 0–14 и 65 и повеќе години, со бројот на лицата на возраст од 15–64 години. Коефициентот на старосна зависност всушност укажува на тоа дали и во колкав степен е присутен проблемот на стареење на населението.

Поточно, процесот на стареење на населението доведува до промени во демографската структура, односно влијае врз промените на работната сила. Од тој аспект, мошне значајно е да се утврди оптовареноста на контингентот на работоспособното население кој, во најголем дел, претставува демографска рамка за формирање на работната сила, односно економски активниот дел од населението.

Имено, товарот на алиментирањето на потребите на младите и, особено, на старите лица го поднесува работоспособното население, односно лицата од 15–64 годишна возраст, а тоа во голема мерка, се одвива преку каналите на фискалниот сектор (фондовите и буџетот). Во тој контекст, добар појдовен ориентир за оптовареноста на работоспособното население, и индиректно фискалниот сектор, претставува показателот на вкупната старосна зависност, кој е збир на показателот на старосната зависност на младите, лица до 15 годишна возраст, и на показателот на старосна зависност на старите, односно лицата стари 65 и повеќе години. Во 2002 година, показателот на вкупната старосна зависност во Република Македонија изнесуваше 0.46. Од показателот, произлегува дека на нешто повеќе од две лица од работоспособното население (поточно 2,15) отпаѓа алиментирањето на потребите на едно лице од економски зависното население.

Меѓутоа, бидејќи работоспособното население не партиципира целосно на пазарот на труд, порелевантна информација за товарот на алиментирањето дава показателот на коригираната старосна зависност (Pedersen, 2002), кој тргнува од податоците за лицата кои партиципираат и лицата кои не партиципираат во работната сила, односно претставува однос помеѓу неактивното и активното население

Товарот на алиментирањето на потребите на младите и, особено, на постарите лица го поднесува работоспособното население, односно лицата од 15-64 годишна возраст, а тоа во голема мерка се одвива преку каналите на фискалниот сектор

Оттука, зачудува фактот, што на девастацијата на демографскиот фактор во пооделните региони богати со економски ресурси и на промената на демографската карта на Република Македонија, сеуште отсуствува соодветен одговор од страна на надлежните институции. Ова дотолку повеќе, што искуствата на другите земји покажуваат дека по достигнувањето на прагот на демографска старост (четврт стадиум), процесот на стареење се одвива со забрзано темпо.

Иако демографските процеси се значајна детерминанта на пазарот на труд, односно на понудата, продуктивноста и мобилноста на работната сила, на

(работната сила). Во 2002 година, показателот на коригираната старосна зависност во Република Македонија изнесуваше 1.42. Од показателот, произлегува дека едно лице од активното население учествува во алиментирањето на потребите на скоро 1,5 лица од неактивното население. Товарот на финансирање, секако, поради високата невработеност, станува уште понеповолен, ако се има предвид дека скоро 1/3 од активниот контингент, или 31,9% (263.483 лица) се невработени лица, така што, според логиката, не само што тие не придонесуваат во алиментирањето на потребите на зависното население туку, напротив, директно учествуваат во неговото зголемување.

Оттука, како последица на демографското стареење и високата невработеност (која повторно ја надминува врдноста од 1/3 од активниот контингент) доаѓа до влошување на фискалната позиција, истовремено и на расходната и на приходната страна, бидејќи доаѓа до пораст на расходите за пензиите, здравствените, социјалните и другите надоместоци (Coombs and Dollery, 2004) од една и, од истите причини, се стеснува даночната база и приходите за нивно финансирање, од друга страна.

Во изминатата декада, беше изготвена и студија (во рамките на научно-истражувачки проект) за димензиите на сивата економија во Република Македонија. Истражувањето покажа дека во 1994 година обемот на сивата економија изнесувал меѓу 42% и 45%, а во 1996 година меѓу 36% и 39% од бруто домашниот производ. Во комбинација со неадекватната легална и институционална инфраструктура, како и зголемениот број на економски субјекти и непотребно широката административна регулација, очигледно, мотивот за избегнување (евазија) на даночните обврски и можноста, притоа да се апсорбира дел од евтината работна сила (во услови на висока невработеност, односно 31,4% во 1994 и 31,9% во 1996 година), беа главната движечка сила за репродуцирањето и метастазирањето на зоната на сивата економија. Според проценката на авторите, помалку димензионирана сива економија од 35% од БДП, при претпоставените фискални зафаќања, би генерирала дополнителни приходи од околу 200 милиони долари.

Таквата загуба на приходи и потребата од редуцирање на дефицитот, заради одржување и контролирање на таргетираниот фискален долг на нивото кое не ја загрозува идната фискална солвентност (Croce and Juan- Ramón, 2003), ја зголемува фискалната тензија и изискува приспособувања како на расходната така и на приходната страна. Кастрењето на расходите и зголемувањето на приходите, иако на кус рок дава резултати, односно ги редуцира фискалните дефицити и долгот, на долг рок сепак, не може значително да ја подобри фискалната позиција. Поточно, практикуваната политика на кастрење на расходите, односно намалување на релативното учество на трансферите (за пензионерите, невработените, социјалците и сл.) во услови на пораст на бројот на корисниците,¹ како и зголемување на приходите, односно порастот на даночните зафаќања (особено на работната сила – како зголемувањето на стапките на придонесите од плата, од 2001 година на пример), ја турка економијата повторно во сивата зона, ги еродира приходите и го стеснува маневарскиот простор за релаксирање на фискалната затегнатост.

Во 2002 година, показателот на коригираната старосна зависност во Република Македонија изнесуваше 1.42, од што произлегува дека едно лице од активното население учествува во алиментирањето на потребите на скоро 1.5 лица од неактивното население. Поради високата невработеност, товарот на финансирањето станува уште понеповолен ако се има предвид дека речиси 1/3 од активниот контингент се невработени лица

Во тој контекст, имајќи ја предвид стратешката цел и заложбите за идно вклучување во европските интеграциони процеси, како и референтната вредност за границите на долгот според т.н. критериуми за фискална конвергенција на Мастрихтскиот договор (бруто јавниот долг да не надминува 60% од бруто домашниот производ), во изминатата декада, направена е оценка на одржливоста на практику-

1) Така, од 1998 година (последна година од периодот во кој ја оценував одржливоста на практикуваната фискална политика на Република Македонија) до 2002 година (година на Пописот на населението од кој се користени податоците за утврдување на процесот на демографското стареење во Република Македонија) релативното учество на пензиите и други надоместоци во консолидираниот фискален биланс се намали од 26% на 22,3% – во услови на пораст на бројот на пензионери од 232.500 на 249.421, учеството на издатоците за социјална помош од 3,7% на 3,4% – при пораст на бројот на домаќинства корисници на социјална помош од 63.691 на 82.673, учеството на издатоците за здравствена заштита од 20% на 14% – при пораст на бројот на корисници на здравствено осигурување од 936.305 на 1.205.157 респективно.

2) Стабилизирањето на долгот/БДП на таргетираното – тековното ниво, во моделот на т.н. примарен геп на солвентност, е изведено при претпоставка дека разликата помеѓу реалната каматна стапка и реалната стапка на растеж на долг рок изнесува еден процент (сценарио на оптимистички случај) и пет проценти (сценарио на песимистички случај), како и претпоставен долгорочен свигниоран приход (како дел од БДП) од 1,7%.

ваната фискална политика на Република Македонија на долг рок (Гроздановски, 2000) преку симулација (во рамките на поедноставен модел) на две сценарија.² Според првото (оптимистичко) сценарио, при дадените претпоставки, Република Македонија во периодот од 1994–98, со исклучок на 1998, имаше одржлива фискална политика на долг рок. Според второто сценарио, постигнувањето на одржлива фискална позиција на долг рок, во дадениот амбиент на недоволен економски раст и високи реални каматни стапки, наметнува дополнителни фискални напори за затворање на геопот на солвентност (разликата помеѓу актуелниот и одржливиот примарен дефицит), односно остварување на примарен суфицит заради стабилизирање на таргетираниот јавен долг/БДП на тековното ниво.

Ако се има предвид дека голем дел од надворешниот јавен долг на Република Македонија е договорен според пазарни (ЛИБОР плус премија за ризик) и, исто така, променливи каматни стапки, во условите на недоволен реален економски раст, како и високи реални каматни стапки на домашниот финансиски пазар, остварувањето на таквата политика, сама по себе, е тежок и болен процес, придружен со неизвесност (Barnhil and Kopits, 2003) и несакани споредни ефекти (формалната го отстапува просторот на сивата економија), дотолку повеќе што тенденцијата на зголемувањето на јавниот долг продолжува (надворешниот долг од 1,44 милјарди долари во 1998 година сега ја надмина вредноста од 1,9 милјарди долари).

Оттука, стратешката цел во остварувањето на фискална одржливост, во условите на започнат процес на стареење на населението и егзистирање на сивата економија и, како резултат на тоа, зголемување на нето–корисниците наспроти нето–креаторите на фискални ресурси, бара дополнителни системски реформи и што е уште поважно, динамизирање на економската активност и остварување на одржлив економски раст во долгорочна перспектива.

Референци

Barnhil, T.M. and Kopits, G. (2003), 'Assessing Fiscal Sustainability Under Uncertainty', IMF Working Paper, (79):1-33.

Croce, E. and Juan-Ramón, V.H. (2003), 'Assessing Fiscal Sustainability: A Cross-Country Comparison', IMF Working Paper, (145):1-33.

Coombs, G. and Dollery, B. (2004), 'The Aging of Australia: Fiscal Sustainability, Intergenerational Equity and Inter-Temporal Fiscal Balance', Working Paper Series in Economics, (1): 1-26.

Гроздановски, Т. (2000), Стабилизациона фискална политика, Битола: Киро Дандаро.

Кандикајан, В и Петковски, М. (1997), Димензиите на сивата економија во Република Македонија, Скопје: Министерство за развој на Република Македонија

Pedersen, H.L. (2002), 'Ageing, Immigration, and Fiscal Sustainability', DREAM Christiansborg Slotsplads, (May):1-20.

Тасиќ, Д. (1981), 'Старење становништва СР Србије ван територија САП', Становништво, Вол. XVII, XVIII и XIX (јануар–децембар 1979–1981).

Vertheimer-baletic, A. (1982), Demografija, stanovništvo i demografski razvitak, Zagreb: Informator.

КРИТЕРИУМИ ЗА ИЗБОР НА НАЈПОВОЛНА ПОНУДА

Со зголемувањето на конкурентноста, транспарентноста и ефикасноста во вршењето на јавните набавки, се придонесува за зајакнување на ефикасноста на државата, особено во областа на управувањето со јавните расходи

Димитар Тодевски

М-р Димитар Тодевски, е роден 1944 година. Во 1972 година дипломирал на Економскиот факултет, а во 1988 година магистрирал од областа на монетарно-кредитна теорија и политика. Во 1970 година се вработува во Комитетот за надворешна трговија (Републички секретаријат за економски односи со странство), каде работи на надворешно трговскиот и девизен систем до 1982 година. На почетокот на 1982 година е избран за член на Извршниот совет на општина Карпош-Скопје и за секретар на Секретаријатот за финансии и имотно-правни работи, на која функција останува до почетокот на 1991 година. Во почетокот на 1991 година е превземен во Министерството за финансии, во кое и моментално е вработен. Во овој период работи најнапред како Началник на одделение, а потоа како Советник на Министерот, Помошник на Министерот и како Државен советник. Во Министерството работи пред се на подготвување и извршување на Буџетот на Република Македонија, подготвување на законската регулатива за буџетите и нивното извршување, како и на повеќе други подзаконски прописи, кои претставуваат премин од еден општествен систем во друг. Во досегашниот период е автор на повеќе трудови и статии објавени во стручни списанија во земјата и има одржани бројни советувања од областа на буџетското и сметководственото работење.

За вкупните текови во државата, јавните набавки се клучна алка во изградбата на пазарната економија. Со вршењето на набавките, државата станува директен учесник на пазарот и нејзиното однесување во голема мерка има влијание врз однесувањето на економските субјекти. Преку јавните набавки, државата треба да ги почитува основните принципи на пазарното делување, односно обезбедувањето на функционирањето на слободната конкуренција, заради фактот што е релативно полесно да се разбере структурата на пазарот во која таа владее. Всушност, со зголемувањето на конкурентноста, транспарентноста и ефикасноста во вршењето на јавните набавки, се придонесува за зајакнување на ефикасноста на државата, особено во областа на управувањето со јавните расходи, со што се овозможува зајакнување на економијата и ефикасноста на нејзините јавни трошоци воопшто.

Со одредбите на Законот се настојуваше да се остварат следните основни цели: економичност; ефикасност; недискриминација; транспа-

рентност; отчетност; унапредување на домашната индустрија и вработеноста; други посебни цели, како што се државната безбедност, регионалниот развој и социјалната правда.

Концептот на Законот за јавни набавки се карактеризира со детално и сеопфатно уредување на оваа материја. Тоа се прави со децидно определување на субјектите за јавни набавки, со конкретно утврдување на строги правила на нивното однесување (како набавувачи) во постапките за вршење на јавните набавки (планирани и обезбедени средства за набавки, законитост, рационалност, ефикасност, транспарентност и јавност, поттикнување на фер конкуренција и обезбедување на еднаква и рамноправна-недискриминаторска положба на понудувачите); обезбедување на максимална и висока компетентност на понудувачите (економско-финансиска способност, професионална и техничка компетентност, менаџерс-

"Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставува ставовите на Министерството за финансии"

ка способност, искуство и репутација); правна заштита на понудувачите (врз начелата на законитост, достапност, рамноправност и недискриминација, итност, ефикасност, двостепеност при одлучувањето и посебно судска заштита), како и обезбедување на развиен механизам на надзор и контрола. Со Законот се гарантира целосна заштита како на домашните, така и на странските понудувачи од која било и каква била дискриминација (принцип на недискриминација).

Тендерската постапка започнува во моментот кога успешно ќе се завршат активностите од подготвителната фаза. Затоа, тој претпоставува дека веќе се утврдени дефинирањето на барањата, паку-

Целта на оценувањето е да се определи рангирањето на предметно соодветните понуди, со цел да се идентификува понудата што е најповолна за набавувачот. Клучно правило за добро оценување е дека: може да се земат предвид единствено оние фактори што се наведени во тендерските документи и тоа единствено според критериумите наведени во тендерските документи. Непридржувањето до ова правило е причина за погрешни набавки. Ова ја нагласува потребата за внимателно напишани спецификации и јасни и транспарентни критериуми за оценување. Ако во текот на фазата на разгледување и оценување, набавувачот открие значајни основи и причини за воведување нови критериуми или измена на спецификациите, тендерската постапка мора да се повтори.

Независно од критериумите што се користат, треба да се следат следните чекори: 1/ претворање на цените на понудите во заедничка валута; 2/ понудите треба да се направат технички и комерцијално еквивалентни со проценка на цената, ако ја има, на прифатливите недостатоци од наведените услови („ставање на понудите на исто ниво“), и 3/ примена на различните критериуми со цел да се дојде до „проценета цена“ за секоја понуда. Треба да се забележи дека вообичаено сите критериуми треба да можат да се изразат монетарно и само во специјални случаи, а при набавка на предметот со помала вредност, се препорачува системот на поени.

Согласно одредбите на член 50 од Законот за јавни набавки, критериуми за избор на најповолна понуда во зависност од видот на набавката можат да бидат:

- само најниската цена; или
- економски најповолната понуда во поглед на цената, рокот на испорака, начинот на плаќање, оперативните трошоци, ефикасноста, квалитетот, естетските и функционалните карактеристики, техничките квалитети, гаранцискиот и постгаранцискиот период, постпродажните сервиси и давањето техничка помош (за резервни делови, и сл.). Набавувачот во повикот и во тендерската документација ќе ги определи критериумите за оценување што ќе ги применува, а кои можат да бидат изразени во бодови или во парични вредности.

Набавувачот по објавувањето, односно доставувањето на повикот не смее да ги менува критериумите, односно при оценувањето може да ги примени само оние критериуми кои се објавени во повикот и во тендерската документација.

Кога се применуваат критериумите од ставот (1), алинеја 2 на овој член, набавувачот во повикот ќе го

Со одредбите на Законот се настојуваше да се остварат следните основни цели:
економичност; ефикасност;
недискриминација; транспарентност;
отчетност; унапредување на домашната индустрија и вработеноста; други посебни цели, како што се државната безбедност, регионалниот развој и социјалната правда

вањето, типот на набавката што ќе се користи, техничките спецификации, критериумите за оценување на понудите и критериумите за оценување дали понудувачот ќе се квалификува или не. Документите што му се на располагање на набавувачот во овој момент типично би биле: 1/ распоред на условите; 2/ техничките спецификации заедно со критериумите за оценување; 3/ соодветна група (стандардни) договорни услови; и 4/ гарнитура на критериуми врз основа на кои ќе се оценуваат квалификациите на понудувачите.

Во оваа фаза на набавките, работата на набавувачот го менува карактерот и станува повеќе јавна. Задачата на набавувачот е да побара понуди, да ги оцени и да предложи доделување набавка на квалификуван понудувач, најчесто во рамките на строги временски ограничувања што ги дава распоредот за набавките. Тоа бара повеќе обврски за организационите единици (стручна служба) во поглед на работата, во согласност со дадени правила и упатства, и особено во поглед на систематско работење, за почитување на условите за доверливост и соодветна интеракција со понудувачите. Одговорноста се наоѓа кај шефот на единицата за набавки и на тоа треба да се обрне соодветно внимание, особено ако набавувачот создал ад хок организација за односниот повик, која нема претходно искуство во јавните набавки.

утврди вреднувањето на секој критериум со одреден број на бодови, по редоследот на нивната важност, така што вкупното вреднување треба да биде од 1 до 100 бода.

Како прв критериум за избор на најповолна понуда, во зависност од видот на набавката, претставува цената. Всушност, тендерската документација треба да ги специфицира релевантните фактори кои треба да се земат предвид при проценката на понудата и начинот на кои тие ќе бидат применети за целите на утврдување на најповолната (најевтината) понуда. Факторите кои би можеле да се земат предвид ги вклучуваат, меѓу другото, трошоците за превоз во земјата до местото на набавката (проектот), распоредот на плаќање, времето на завршување на изградбата или извршувањето, работните трошоци, ефикасноста и компатабилноста на опремата, расположивоста на сервис и резервни делови, и помали отстапки доколку постојат.

Кога вториот критериум за избор на најповолна понуда претставува економски најповолната понуда, набавувачите можат да ги земат предвид, пред се, критериумите кои се однесуваат на квалитетот на набавката, односно минимумот на техничките спецификации што мораат да се испочитуваат од варијантите и сите евентуални специфични барања за нивна презентација; потоа, естетските и функционалните карактеристики на набавката; техничката помош и услугите по продажбата; датумот на испораката; периодот (рокот) на испораката или периодот (рокот) на завршување на набавката; цената и сл.

Поаѓајќи од овие општи генерални укажувања, може да се констатира, дека поимот критериум претставува мерило за оценување на вредноста, работите и појавите, или генерално речено, тоа е начело или принцип на оценување. Поаѓајќи од ова општо укажување, како критериум, односно мерило за оценување на економски најповолната понуда, по правило, се смета најниската цена, како единствен критериум кој овозможува да се склучи договор за набавка. Кога како критериум се зема најниската цена, набавувачот со тоа однапред се определил, дека главен критериум му претставува цената, односно најниската цена.

Другиот критериум за избор на најповолна понуда, претставува економски најповолната понуда (преставена кумулативно) во поглед на цената, рокот на испорака и извршувањето, начинот на плаќањето, оперативните трошоци на работењето, квалитетот, ефикасноста, естетските и функционалните карактеристики, техничките квалитети, постпродажните сервиси и давањето на техничка

помош (за резервни делови и сл.). Кога набавувачот не ја зема предвид само цената, туку и цената и другите перформанси, тогаш набавувачот се определува за поквалитетната варијанта на набавката, односно за подобриот избор. Во овој случај, треба посебно да се нагласи дека при применувањето на овие критериуми, тој ќе мора да изврши рангирање, односно квантифицирање на овие критериуми, преку различни форми (бодирање, поени и сл.), со што е должен најегзактно, односно најобјективно да ги утврди појдовните основи за избор на најповолен понудувач. Всушност, критериумите се меѓусебно поврзани и тие од своја страна, можат, само како целина, да обезбедат економичност и квалитет на набавките.

Оваа варијанта на избор на најповолна понуда во моментот во најголем дел од набавките и во најголем број на земји преовладува за разлика кога како критериум е во примена само најниската цена на понудата.

Според член 3 од Методологијата за изразување на критериумите во бодови, („Службен весник на РМ“, бр. 10/2005), во зависност од предметот на набавката за изразување на критериумот најниска цена во бодови, како основа се зема најниската понудена цена и таа ќе добие максимален број на бодови.

Бодовите за останатите понудени цени ќе се пресметуваат процентуално во однос на најниско понудената цена по следнава формула:

$$\text{Број на бодови} = \frac{\text{Најниско понудената цена} \cdot \text{Максимален број бодови}}{\text{Цена на понудата}}$$

или

$$S = \frac{C_{\min} \cdot X}{C}$$

Симболите означуваат:

S = Освоени бодови

C = Цена на понудата

C_{min} = Најниска понудена цена

X = Максимален број на бодови

Доколку во постапката, односно при отворањето на понудите е утврдено дека 3-те понуди имале комплетна економско-финансиска и техничка документација, а нивните цени во понудите изнесуваа: a1= 6.585.000 денари; a2= 6.490.000 денари; и a3=6.615.000 денари. Тоа значи дека нивната евалуација ќе се направи на следниот начин:

$$a1 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

$$S = \frac{6.490.000 \cdot 100}{6.585.000}$$

A1 = 98,55 бодови

$$a2 = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

$$S = \frac{6.490.000 \cdot 100}{6.490.000}$$

A2 = 100,00 бода

$$a3 = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

$$S = \frac{6.490.000 \cdot 100}{6.615.000}$$

A3= 98,11 бодови

Целта на оценувањето е да се определи рангирањето на предметно соодветните понуди, со цел да се идентификува понудата што е најповолна за набавувачот. Клучно правило за добро оценување е дека може да се земат предвид единствено факторите наведени во тендерските документи и тоа единствено според критериумите наведени во тендерските документи

Од предната евалуација на понудите може да се констатира дека најдобра понуда е понудата на а2 понудувачот.

Според член 4 од Методологијата, кога набавувачот за избор на најповолна понуда се определил за критериумот – економски најповолна понуда, ги оценува понудите во поглед на: цената на понудата, рокот на испорака, начинот на плаќање, оперативните трошоци, ефикасноста, квалитетот, естетските и функционалните карактеристики, техничките квалитети, гаранцискиот или постгаранцискиот период, поспродажните сервиси и давање техничка помош, со изразување во определен број на бодови во распон од 1 до 100 и истите ги наведува редоследно според нивната важност.

Вкупниот збир на бодови за сите елементи за кои се определил набавувачот по конкретната набавка може да биде до 100 бода.

Според член 5 од Методологијата, пресметувањето на бодовите се врши на следниот начин:

● **квалитет** – бодовите за квалитет се пресметуваат на тој начин што се собираат бодовите врз основа на технички спецификации, сертификат за квалитет, технички квалитети, функционални карактеристики, естетски карактеристики и други технички карактеристики, дефинирани од набавувачот во тендерската документација.

● **цена** – пресметката на бодовите за цената на понудата се пресметува процентуално во однос на најниско понудената цена, и тоа најниско понудената цена се множи со максималниот број на бодови и се дели со цената на понудата за која се пресметуваат бодовите и тоа по следнава формула:

$$\text{Број на бодови} = \frac{\text{Најниско понудената цена} \cdot \text{Максимален број бодови}}{\text{Цена на понудата}}$$

или

$$S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

Симболите означуваат:

S = Освоени бодови

C = Цена на понудата

Cmin. = Најниска понудена цена

X = Максимален број на бодови

● **рок на испорака** – бодовите за рокот на испорака се пресметуваат на тој начин што минималниот рок утврден од набавувачот носи максимален број на бодови, а бодовите за останатите понудувачи се утврдуваат процентуално во однос на минималниот рок на испорака.

● **начин на плаќање** – авансното плаќање носи помалку бодови, додека понудата за која не се бара аванс носи повеќе бодови.

Понуденото одложено плаќање и кредитирање носат повеќе бодови.

● **гаранциски период** – бодовите за гаранцискиот период се пресметуваат на тој начин што понудениот подолг гаранциски период добива повеќе бодови, а понудениот пократок гаранциски период ќе добие помалку бодови. Висината на бодовите на гаранцискиот период е пропорционална со должината на понудениот гаранциски период.

- **постпродажни сервиси и сервисирање во подолг временски период** – бодовите за постпродажни сервиси и сервисирање во подолг временски период се пресметуваат на тој начин што поголем број постпродажни сервиси и понуден подолг временски рок за сервисирање ќе добијат поголем број бодови.

Во објавениот тендер како критериуми за вреднување (евалуација) на понудите се утврдени и објавени следните критериуми:

Квалитет = 40 поени;
Цена (вредност) = 30 поени;
Испорака = 15 поени;
Рок на плаќање = 15 поени.

Доколку во постапката односно при отворањето на понудите е утврдено дека 3 понуди имале комплетна економско-финансиска и техничка документација, а нивните цени во понудите изнесувале: a1= 7.734.000 денари; a2= 8.318.000 денари; и a3= 7.407.000 денари. Тоа значи дека нивната евалуација по основ на цената (вредноста) на понудата ќе се направи на следниот начин:

$$a1 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

A1= 28,73 бодови

$$a2 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

A2= 26,71 бода

$$a3 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

A3= 30,00 бодови

$$S = \frac{7.407.000 \cdot 30}{7.734.000}$$

$$S = \frac{7.407.000 \cdot 30}{8.318.000}$$

$$S = \frac{7.407.000 \cdot 30}{7.407.000}$$

По основ на критериумот на квалитет потребно е да се определет подкритериумите или елементите кои ќе бидат вреднувани, во овој пример се земени следните елемент:

Елементите прикажани се сосема слободно наведени само како пример, истите зависат пред се од предметот на набавката и условите од технички аспект под кои треба да се изврши набавката. Врз основа на кое е направен преглен на елементите кои ги задоволува секоја од трите понуди:

Елементи	A1	A2	A3
Технички карактеристики	10	9	9
Сертификат за квалитет	9	10	10
Технички капацитет	10	9	10
Можност за проширување	10	10	0
Вкупно	39	38	29

Рокот на испорака на 3-те понуди кои имале комплетна економско – финансиска и техничка документација изнесувал:

За понудата **a1= 25 дена** на испорака од денот на потпишување на договорот;

За понудата **a2= 40 дена** на испорака од денот на потпишување на договорот;

За понудата **a3= 35 дена** на испорака од денот на потпишување на договорот.

Тоа значи дека нивната евалуација по основ на рокот на испорака на понудата ќе се направи на следниот начин:

$$a1 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

A1= 15,00 бодови

$$a2 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

A2= 9,37 бодови

$$a3 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

A3= 10,71 бодови

$$S = \frac{25 \cdot 15}{25}$$

$$S = \frac{25 \cdot 15}{40}$$

$$S = \frac{25 \cdot 15}{35}$$

Рокот на плаќање на 3-те понуди кои имале комплетна економско-финансиска и техничка документација изнесувал:

	Квалитет кој целосно ги задоволува потребите	Квалитет кој делумно ги задоволува потребите	Квалитет кој не ги задоволува потребите
Технички карактеристики	10	9	0
Сертификат за квалитет	10	9	0
Технички капацитет	10	9	0
Можност за проширување	10	9	0

Кога вториот критериум за избор на најповолна понуда претставува економски најповолната понуда, набавувачите можат да ги земат предвид, пред се, критериумите кои се однесуваат на квалитетот на набавката, односно минимумот на техничките спецификации што мораат да се испочитуваат од варијантите и сите евентуални специфични барања за нивна презентација

За понудата **a1= 15 дена** одложено по испорака;

За понудата **a2= 8 дена** одложено по испорака;

За понудата **a3= 30 дена** одложено по испорака.

Од предното се гледа дека никој не барал плаќање на аванс. Тоа значи дека нивната евалуација по основ на рокот на плаќање на понудата ќе се направи на следниот начин:

$$a1 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

$$S = \frac{15 \cdot 15}{30}$$

A1= 7,50 бодови

$$a2 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

$$S = \frac{8 \cdot 15}{30}$$

A2= 4,00 бодови

$$a3 = S = \frac{C \text{ min.} \cdot X}{C}$$

$$S = \frac{30 \cdot 15}{30}$$

A3= 15,00 бодови

Врз основа на предната евалуација се прави табела за добиените бодови по оделните три понуди:

Елементи	A1	A2	A3
Квалитет (максимални 40 бодови)	39,00	38,00	29,00
Цена (максимални 30 бодови)	28,73	26,71	30,00
Рок на испорака (максимални 15 бодови)	15,00	9,37	10,71
Рок на плаќање (максимални 15 бодови)	7,50	4,00	15,00
Вкупно	90,23	78,08	84,71

Од предната табела може да се констатира дека понудата **a1** добила највеќе бодови (90,23) и се предлага следната ранг листа:

A1 = 90.23 бодови

A3 = 84.71 бодови и

A2 = 78.08 бодови.

Пресметките заедно со Извештајот од целокупната постапка се поднесува до раководителот на институцијата односно органот на управувањето, кои вршат избор на најдобрата понуда од предложената листа.

ЗНАЧЕЊЕТО НА (МАКЕДОНСКИОТ) ОБРАЗОВЕН СИСТЕМ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ

Релативно високите стапки на принос од инвестирањето во образование укажуваат дека школувањето во Македонија е профитабилна стратегија. Повисокото образование им помага на лицата полесно да најдат работа и да заработуваат повисоки плати

Никица Мојсовска - Блажевски

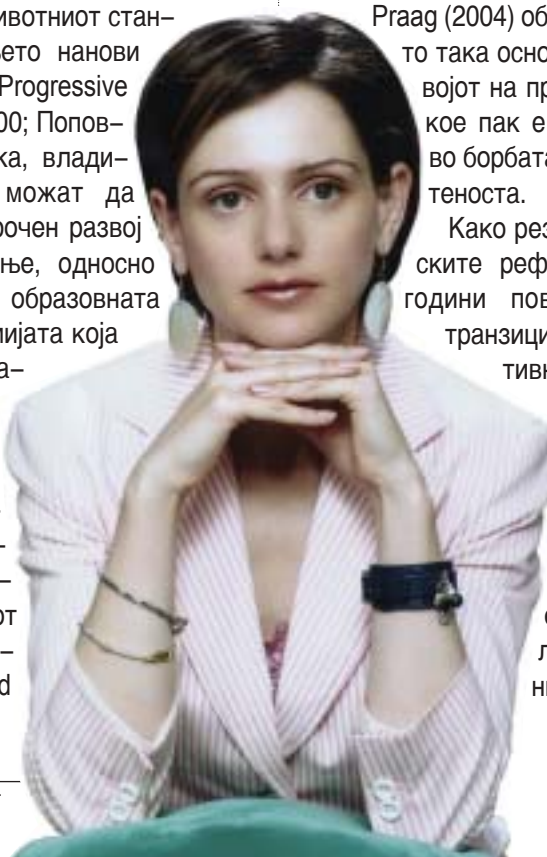
М-р Никица Мојсовска – Блажевски работи во Секторот за макроекономска политика во Министерството за финансии. Нејзина тесна специјалност е социјалната политика, пазарот на работна сила и образованието. Токму тие теми се предмет на докторската дисертација на Мојсовска која наскоро ќе ја брани на Универзитетот Стафордшир во Англија. Посетувала повеќе семинари од областа на ЕУ, финансиско програмирање, политики на вработување и сл. Има објавено повеќе трудови во домашни и меѓународни публикации.

1. Вовед

Знаењето и идејата, односно степењот на нивно интегрирање во добрата, услугите и производните процеси се основи на Новата економија од кои зависи порастот на животниот стандард и креирањето на нови работни места (Progressive Policy Institute, 2000; Поповски, 2001). Оттука, владините политики можат да поттикнат долгорочен развој преку зголемување, односно инвестирање во образовната основа на економијата која ги опфаќа истражувањето, образованието, вештините и технолошките иновации. Накусо, образованието е каталист на развојот во Новата економија (Sianesi and

Van Reenen, 2003). Така на пример OECD (2003) предвидува дека една дополнителна година образование на населението во OECD земјите ќе предизвика долгорочен ефект врз БДП per capita од 6%. Според Van der Sluis и Van Praag (2004) образованието е исто така основен инпут во развојот на претприемништвото кое пак е значаен елемент во борбата против невработеноста.

Како резултат на економските реформи во 90-тите години повеќето земји во транзиција остварија позитивни стапки на раст меѓутоа, остварувањето на брз долгорочен развој претставува голем предизвик за носителите на економската политика. Долгорочните перформанси

"Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставува ставовите на Министерството за финансии"

во голема мера ќе зависат од акумулацијата на човечки и физички капитал и соодветниот пораст на вкупната продуктивност на факторите на производство (Светска Банка, 2003). Оттука произлегува значењето на унапредување на образовната структура на популацијата како инструмент за забрзување на економскиот развој. Пазарот на работна сила е механизам за алокација на човечкиот капитал (работната сила), пожелно во најпродуктивната алтернатива. Притоа, преку системот на релативни цени, тој создава иницијатива за акумулирање на човечки капитал, односно индивидуално инвестирање во образование (Jurajda, 2003).

На почетокот на овој труд накучо ја објаснуваме теоријата на човечки капитал и Минсеровата функција на заработувачка (плата) како нејзин емпирички приказ заедно со слабостите на теоријата. Потоа следи критички осврт на сè побројната литература за стапката на (финансиски) принос од образованието. Во точката 4 е презентирана емпириска анализа на индивидуалниот принос од инвестирање во образование во Македонија. Општествениот принос од образованието е анализиран во точката 5 како

Емпириската апроксимација на оваа теорија е Минсеровата функција на заработувачка:

$$\log w_i = r s_i + \gamma x_i + \delta x_i^2 + X_i \beta + u_i \quad (1)$$

каде w_i е заработувачката на лицето i , s_i е мерка на години на школување, x_i е работното искуство, X_i е збир на останати променливи кои влијаат врз платата и стохастичниот член u_i ги содржи другите фактори кои не се мерливи, а кои се претпоставува дека се независни од X_i и s_i . Под одредени претпоставки разгледани подоле, r може да се смета за индивидуален (приватен) принос од инвестицијата во образование. Доколку, r кое ја претставува интерната стапка на рентабилност на инвестицијата е поголем од пазарната каматна стапка, образованието е профитабилна инвестиција за лицето.

Равенката (1) може да се претстави и преку серија на повеќе вештачки променливи со вредности 0 и 1 кои ги прикажуваат различните нивоа на образование

$$\log w_i = r_s D_s + r_u D_u + \gamma x_i + \delta x_i^2 + X_i \beta + u_i \quad (2)$$

каде D е вештачка променлива за секое ниво на образование прикажано како долна ознака (s -средно, u -универзитет) а соодветното r е стапката на принос за тоа ниво на образование. Едно од категориите на образование, основното образование, го отфрлам за да ја избегнам матричната сингуларност.

И покрај тоа што функцијата на заработувачка е корисна алатка во емпириската анализа на економската вредност на образованието како инвестиција, таа има некои недостатоци. Прво, се занемаруваат трошоците за школување и даноците, должината на работниот век, како и неизвесноста за идниот принос која постои во моментот на донесување на одлука за понатамошно школување (Heckman et al., 2003; De la Fuente and Jimeno, 2005). Доколку истите се инкорпорираат, коефициентот во равенката веќе не претставува реална каматна стапка (r) и не може да се интерпретира како интерна стапка на принос, односно рентабилност на инвестицијата. Второ, општествените трошоци за образованието не можат да се инкорпорираат во функцијата на заработувачка и покрај тоа што студиите на макро ниво ги анализираат екстерналите. Општествената стапка на принос, покрај приватната, ги содржи и трошоците кои остатокот од општеството ги плаќа за школувањето на едно лице (најчесто во форма на даноци) и позитивните (општествени) екстерналии кои произлегуваат од повисокото ниво на образование на поединците. На пример, пообразована популација може да

Владините политики можат да поттикнат долгорочен развој преку зголемување, односно инвестирање во образовната основа на економијата која ги опфаќа истражувањето, образованието, вештините и технолошките иновации. Накучо, образованието е катализатор на развојот во Новата економија

порелевантен водич за носителите на економската политика во детерминирање на (општествено) оптималната понуда на образование. Заклучокот нуди препораки за економската политика.

2. Теорија на човечки капитал

Оваа теорија ја објаснува корелацијата помеѓу повисокото образование и повисоката заработувачка (плата) (Weiss, 1995). Таа претпоставува каузална зависност помеѓу образованието и вештините, вештините и маргиналната продуктивност. Конечно, продуктивноста е наградна на пазарот на работна сила преку поголема можност за вработување и повисока плата.

Предводник на современата теорија на човечки капитал е Гери Бекер (Gary Becker, 1964) според кој инвестирањето во образование е еднакво на инвестирање во физички капитал (на пр. машина) и може да се анализира на ист начин.

предизвика позитивни екстерналии во смисла на поголема способност на општеството за иновации, поголема демократија, пониска употреба на наркотици, пониска стапка на морталитет на новороденчиња и слично. Трето, овој пристап ја занемарува потрошувачката компонента на индивидуалното школување, како на пример, лицето ужива во изучување на карактеристиките на земјите во светот.

Понатаму, одредени промени во спецификацијата можат значително да го променат добиениот коефициент за приносот. Така, додавањето на нови променливи во функцијата на заработувачка може да предизвика намалување на коефициентот на принос дури за половина доколку дополнителните променливи зависат од образованието, како што е на пример променливата занимање претпоставувајќи дека лицето со повисоко образование има поголема можност да избира помеѓу различни занимања (Perreira and Martines, 2004). Ryan (2001) ја доведува во прашање и основната спецификација на Минсеровата функција која претпоставува линеарна зависност на заработувачката од образованието, односно дека секоја година на школување има исто влијание врз платата. Постојат емпириски докази дека на пример завршната година од средно образование има поголем ефект врз порастот на платата на едно лице отколку завршена прва година факултет. Со други зборови, годините на школување кои водат кон диплома се позначајни од останатите години (Munich et al., 2004), иако многу автори ја докажуваат линеарната зависност (Harmon et al., 2003).

И покрај наведените недостатоци, моделот на човечки капитал има силна моќ на објаснување на зависноста помеѓу заработувачката и образованието докажувајќи дека школувањето е профитабилна инвестиција. Сепак, Belfield (2000) објаснува дека и покрај позитивните (индивидуални) стапки на принос, можно е приватните инвестиции во школувањето да бидат субоптимални од аспект на општеството. На пример, доколку завршеното образование на едно лице служи само како сигнал за квалитетот на тоа лице на пазарот на работна сила, а не ја зголемува директно продуктивноста на тоа лице (како што предвидува теоријата на човечки капитал), тогаш општествениот принос од инвестирањето во образование е далеку понизок од индивидуалниот. Со други зборови, зголемувањето на просечното образовно ниво на населението за една година нема да ја зголеми продуктивноста на нацијата, а оттука ниту БДП.

3. Критика на емпириските истражувања во земјите во транзиција

Сè поголемиот интерес за примена на Минсеровата функција на заработувачка во земјите во транзиција има за цел да ја испита точноста на две спротивставени хипотези за приносот на инвестициите во образованието поставени во првите години на транзицијата. Првата хипотеза предвидуваше пораст на стапката на принос во текот на транзицијата бидејќи во пазарната економија платите се утврдуваат врз основа на силите на понудата и побарувачката заменувајќи го социјалистичкиот систем на компресиран плати. Според алтернативната хипотеза, човечкиот капитал акумулиран во социјализмот би бил неупотреблив во новата економија предизвикувајќи пад на приносот. Исто така, проектирањето на стапката на принос за различни нивоа на образование, конкретно за стручно наспроти гимназиско средно образование, претставува корисен водич за носителите на економската политика за 'оптималната' релативна понуда на овие два вида на средни училишта.

И покрај тоа што функцијата на заработувачка е корисна алатка во емпириската анализа на економската вредност на образованието како инвестиција, таа има некои недостатоци. Прво, се занемаруваат трошоците за школување и даноците, должината на работниот век, како и неизвесноста за идниот принос која постои во моментот на донесување на одлука за понатамошно школување

Просечниот принос од инвестирањето во една година школување во земјите во транзиција изнесува 7% што е пониско од просекот на развиените земји. Речиси сите истражувања за стапката на принос во овие земји во текот на транзицијата наоѓаат растечки тренд во приносот на инвестирањето во школување. Сепак, само мал дел од нив ја испитуваат статистичката значајност на разликите во коефициентите помеѓу годините.

Голем дел од истражувањата имаат и методолошки недостатоци, дополнителни на општите недостатоци на Минсеровата функција на доход разгледани во делот 2, кои ја доведуваат во прашање нивната корисност за носителите на економската политика. На пример, во услови на статичен пазар на работна сила и голема невработеност многу веројатно е пос-

тоенето на феноменот на преобразованост (over-education) каде вработените имаат повисоко ниво на образование од она кое го бара работното место. Повисокото образование во овој случај е само сигнал за потенцијалната продуктивност на работникот што доведува до непотребно високо ниво на инвестирање во школување од аспект на општеството.

4. Принос од приватните инвестиции во образование во Македонија

Целта на економетриската анализа прикажана во оваа точка е да испита како пазарот на работна сила во Македонија ги 'наградува' различните нивоа и типови на образование. Ваквата анализа е корисен водич за Владата во смисла на врамнотежување на понудата и побарувачката на работна сила. Досега постојат само две вакви студии за Македонија. Едната е спроведена од страна на Азам и Руткоњски (1998) исто така презентирани во Руткоњски (2001) која сепак не е ориентирана кон економската политика. Другата студија е на Бевц (Bevc, 1993) каде Македонија е третирана како дел од поранешна Југославија, но притоа е користена друга методологија така што резултатите не се споредливи со моите резултати.

4. Користени податоци и описна статистика на примерокот

Податоците користени во оваа анализа се од Анкетата на работна сила (APC) за годините 1998, 2000 и 2002. Примероците се големи (над 7.000 опсервации) споредено со другите истражувања што ѝ дава на оваа анализа релативно поголема вредност. Некои од опсервациите имаат плата 0 поради тоа што испитаните работници не примиле плата во претходниот месец или пак тие одбиле да ја кажат платата и затоа тие опсервации се исклучени од анализата (зависната променлива не може да биде 0). Во APC испитаниците даваат податоци за највисокото завршено ниво на образование (а не за години поминати во школување) такашто јас ќе ја применам спецификацијата (2). Покрај оценувањето на стапката на принос од инвестицијата во образование, ќе го пресметам и маргиналниот принос за секоја година на школување во рамките на секое поединечно образовно ниво.

Според описната статистика на примерокот од 2002 година (примероците се слични во сите години), 61% од работниците биле мажи, 85% од Македонско етничко потекло, просечната возраст била 41 година и 21% биле помлади од 31 година. Најголем дел од нив имале завршено 4-годишно средно об-

разование—37%, 33% завршиле основно образование или помалку, 13% се со 3-годишно средно образование, 12% со високо и 5% со вишо.

4.2. Методологија

Во ова истражување ќе го применам методот на најмали квадрати—МНК (ordinary least squares). Спецификацијата која ќе ја користам е во основа равенката (2) дополнета со неколку променливи. И покрај тоа што APC содржи и многу други податоци, имајќи ги во предвид предупредувањата во точка 2 за давање на повеќе променливи во моделот, ќе го користам следниот модел:

$$\text{Log (заработучка)}_i = \beta_1 + \beta_2 \text{возр}_i + \beta_3 \text{возркв}_i + \beta_4 \text{тригод}_i + \beta_5 \text{средно}_i + \beta_6 \text{вишо}_i + \beta_7 \text{високо}_i + \beta_8 \text{час}_i + \beta_9 \text{пол}_i + \beta_{10} \text{етникум}_i + \text{сч}_i, \quad (3)$$

каде и ја означува индивидуата, а останатите променливи се дефинирани на следниот начин:

возр е возраст на лицето како апроксимација на работното искуство, а квадратот на возраста (возркв) е одраз на конкавноста на функцијата;

споредбена категорија за образованието е основно образование која има вредност 1 ако лицето завршило основно образование или помалку, а во другите случаи е 0;

променливата тригод има вредност 1 ако лицето завршило 3-годишно средно образование (исклучиво стручно), инаку е 0;

средно има вредност 1 ако лицето завршило 4-годишно средно образование, инаку е 0;

вишо има вредност 1 ако лицето завршило вишо образование, инаку е 0;

високо има вредност 1 за завршено високо образование, инаку е 0;

променливата час ги претставува одработените неделни часови;

полот има вредност 1 за машки, 0 за женски;

етникум има вредност 1 ако лицето е од Македонско етничко потекло, инаку е 0.

Потоа испитав дали е поисправно да се анализира целиот примерок или подпримероци односно дали статистички е поправилно проекциите да се вршат поодделно за секоја година, за различните полови и за лицата со возраст под 31 година и над таа возраст, млади и возрасни, соодветно. Одделната анализа на примероците на млади и возрасни лица се базира на претпоставката дека 'социјалистичкото' и 'новото' образование се различно вреднувани во новата пазарна економија. Тестовите за стабилност на параметрите помеѓу различните подпримероци¹⁾

1) Овие тестови не се прикажани тука поради ограниченост со просторот.

покажаа дека и покрај еднаквоста на варијансите на сите подпримероци, параметрите не се стабилни укажувајќи дека подпримероците треба да се анализираат поединечно.

4.3. Емпириски резултати по години

За секоја година ќе ја оценом равенката (3) со методот на најмали квадрати–МНК. Табелата во анексот ги покажува резултатите. Оценетите коефициенти се прикажани во делот А на табелата заедно со т–статистиката, додека пак приносот од работното искуство, образованието и останатите индивидуални карактеристики изразен преку платата е прикажан во делот Б. Коефициентите се статистички значајни на 1% ниво на значајност. Со примена на процена на интервал дојдов до заклучок дека промената на коефициентите пред нивоата на образование помеѓу 1998 и 2002 не е статистички значајна, со исклучок на падот на стапката на принос од завршено 3–годишно (стручно) образование.

Тука ќе ги интерпретирам само резултатите за 2002 година бидејќи тие се слични помеѓу сите години. Зголемување на работното искуство (апроксимирано преку возраста) на едно лице за 1 година доведува до пораст на заработувачката на тоа лице за 2,4% доколку останатите променливи се константни. Негативниот коефициент пред квадратот на возраста покажува дека, како и во секоја друга земја, функцијата возраст–плата во Македонија е конкавна. Максимумот на оваа функција е на возраст од 44 години (значи лицето остварува максимален принос од образованието на таа возраст) што е релативно доцна во однос на другите земји во транзиција. На пример, во Чешка функцијата има максимум кога лицето ќе наполни 26 години (Munich et al., 2005).

Лицата со завршено 3–годишно средно образование имаат 16% повисока плата од лицата со основно образование (споредбена категорија) со исти останати карактеристики. Завршеното 4–годишно средно образование е 'наградено' на пазарот на работна сила со 37% повисока плата во однос на споредбената категорија, а вишото образование со 53%. Завршувањето на високо образование е ефективна инвестициона стратегија во Македонија имајќи предвид дека лицата со ова образовно ниво имаат двојно повисока заработувачка од оние со завршено основно образование со исти останати карактеристики. Овие стапки на принос од инвестицијата во образование се некаде во средината на истите во останатите земји во транзиција.

Дополнителен работен час ја зголемува платата

за 1% при непроменети останати променливи. Жените во просек заработуваат 80% од платата на мажите со исти карактеристики, а лицата од Македонско етничко потекло имаат 12% пониски плати од останатото население.

Оценувањето на приносот од инвестирањето во различни нивоа на образование ни овозможува да изведеме заклучоци за релативната вредност на различните нивоа и типови на образование во Македонија. Така на пример, споредбата на стапките на принос од инвестирање во 3–годишното и 4–годишното средно образование укажува на предноста која ја има второто.

Во делот В од табелата во анексот се дадени стапките на маргинален принос од инвестирање во една година школување во рамките на секое поединечно ниво на образование давајќи доказ дека, наспроти општоприфатеното мислење, различни години на образование имаат различен ефект врз платата. На пример, секоја поодделна година од 3–годишното средно образование ја зголемува платата за 5,4%, една година 4–годишно средно образование за 10%, вишо образование за 15%, а една година од високо образование ја зголемува платата за 21%.

И покрај наведените недостатоци, моделот на човечки капитал има силна моќ на објаснување на зависноста помеѓу заработувачката и образованието докажувајќи дека школувањето е профитабилна инвестиција

4.4. Емпириски резултати од подпримероците селектирани според пол и возраст

Вештачката променлива за пол во моделот (3) беше статистички значајна и ја зголеми моќта на објаснување на моделот. Делот Б во табелата покажува дека мажите заработуваат 16–20% повисоки плати од жените со исти индивидуални карактеристики. Сепак, F–тестот и Chow–тестот покажаа дека за сите три години посебно треба да се анализираат подпримероците за жени и мажи.

Проценетите коефициенти² за влијанието на работното искуство врз платата на мажите се поголеми отколку за жените. Всушност коефициентот пред работното искуство и неговиот квадрат кај жените не се статистички значајни во 2000 година укажувајќи дека не постои одредена шема на 'наградување'

2) Резултатите од поодделните регрсии за мажи и жени и млади и возрасни не се прикажани тука поради ограниченост со просторот.

на работното искуство на вработените жени. Тоа можеби е резултат на фактот што возраста на жените не е добра апроксимација за нивното работно искуство поради застоите во кариерата во текот на трудничкото боледување. Жените имаат релативно високи стапки на принос од инвестирање во секое ниво на образование. Спротивно на а приори очекувањата, јазот во платите помеѓу половите е поголем во јавниот отколку во приватниот сектор.

Оценетите коефициенти во моделот (3) за младите и возрастните работници се заеднички статистички значајни во сите години, додека пак некои од нив се индивидуално незначајни. Притоа максимумот на функцијата за младите лица во 1998 година е на возраст од 26 години (наспроти 46 години за целата функција) додека пак во следните години не постои одредена шема на 'наградување' на работното искуство бидејќи коефициентите не се статистички значајни. Од друга страна пак, функцијата возраст-плата за возрастните работници е помалку испакната достигнувајќи максимум во 48-та година. Тоа пак значи дека нивното искуство депрецира побавно отколку на младите. Неочекувано, стапките на принос од инвестирање во образованието на возрастните работници се повисоки отколку за младите што укажува дека 'социјалистичкото' образование има релативно висока вредност во пазарната економија.

5. Значењето на оценетиот принос од образованието за економската политика

Во точките 2 и 3 наведов дека високиот приватен принос од инвестирање во сопственото образование не оправдува големи владини трошоци за пост-задолжителното образование поради тоа што тие обезбедуваат силна индивидуална иницијатива за инвестирање без интервенција на државата (De la Fuente and Jimeno, 2005). Притоа, како што објаснивме во точката 2, општествените стапки на принос од образованието, кои се порелевантен водич за утврдување на 'оптималното' ниво на интервенција на државата, се разликуваат од приватните стапки, а е тешко да се пресметаат поради постоењето на екстерналии. Конвенционалната причина за присуството на државата во образованието базира на екстерналиите како и потенцијалниот пазарен неуспех изразен преку информационата асиметрија и ограничената можност за позајмување од банкарскиот систем за школување (Hanushek, 2002).

Стапките на принос од инвестициите во образованието добиени во речиси сите емпириски истражувања се повисоки од стапките на принос од инвестирањето во физички капитал (Psacharopoulos and Patrinos, 2004). Сепак, субоптимално ниво на инди-

видуално инвестирање во образование ќе постои доколку лицата не ги земаат во предвид непазарните приватни придобивки и трошоци од образованието при донесување на одлуката за инвестирање во образование. Според МцМахон (2004) овие дополнителни нето приватни ефекти од образованието изнесуваат 80% од финансискиот (пазарен) принос. Непазарни придобивки се: подобро индивидуално и фамилијарно здравје, ефикасност во потрошувачката, повисок поврат на финансиски средства, помала депрецијација на знаењето преку примена на концептот на доживотно учење, поголема непарична сатисфакција од работата и слично.

Проценувањето на екстерналиите од образованието треба да обезбеди порамноправна распределба на трошоците за образование помеѓу владата и поединците. Доколку позитивните екстерналии се земат во предвид се добиваат високи општествени стапки на принос од инвестирање во образование во споредба со приватните што повикува на зголемување на државните субвенции за образованието заради приближување на економијата кон оптималниот економски развој. Според овој пристап, знаењето е јавно добро со распостранувачки ефекти врз општеството овозможувајќи пораст на производството над границите определени со физичките инпути, во духот на критиката на Лукас (1998) за производната функција на Solow со константни приноси од обем. Доколку ова е точно, можно е да постои општествено субоптимално инвестирање во образование.

6. Заклучок: препораки за носителите на економската политика во Република Македонија

Релативно високите стапки на принос од инвестирањето во образование добиени во мојата економетриска анализа укажуваат дека школувањето во Македонија е профитабилна стратегија. Повисокото образование им помага на лицата полесно да најдат работа и да заработуваат повисоки плати во споредба со лицата со исти карактеристики, но пониско образование. Високиот принос од високото образование имплицира потреба за намалување на постojното ниво на државно финансирање или пак за негово насочување кон постигнување на поголема социјална еднаквост. Сè поголемата приватна понуда на високо образование за кое студентите плаќаат по (високи) пазарни цени го докажува постоењето на голем приватен поттик за инвестирање или пак ја искористува недоволната државна понуда.

Оценетите приватни стапки на принос во Македонија имплицираат супериорност на 4-годишното во однос на 3-годишното средно образование. Сепак,

не може да се зборува за предност на гимназиското во однос на стручното образование бидејќи 40% од 4-годишното образование е стручно (податоците од APC не дозволуваат разграничување помеѓу стручното и гимназиското 4-годишно средно образование). Од аспект на економската политика, Владата треба да ја зголеми понудата на 4-годишно средно образование за да ја зголеми алокациската ефикасност на образовниот систем, приближувајќи ја понудата кон побарувачката.

Што се однесува до прашањето за релативната вредност на 'социјалистичкото' и 'новото' знаење поставено на почетокот на ова истражување, резултатите говорат дека знаењето на младите е помалку вреднувано од страна на работодавачите во споредба со знаењето на возрасните работници. Тоа можеби е резултат на перцепцијата на работодавачите за вложување на квалитетот на образованието во текот на транзицијата или пак укажува на несоодветноста на образованието во новата пазарна економија. Доколку го прифатиме првото толкување, потребно е воведување на унифицирани екстерни испити (curriculum-based external exit examinations-CBEEEs) заради подобрување на квалитетот на информациите кои образованието ги испраќа на пазарот на работна сила. Имено, во досега применуваниот систем на полагање на матура во која училиштата, односно наставниците сами ја утврдуваа содржината на тестовите и ги оценуваа истите, крајните оценки на учениците не им обезбедуваа квалитетна информација на работодавачите за потенцијалната продуктивност на идните работници. Доколку пак втората претпоставка е точна, потребно е делегирање на поголеми ингеренции на училиштата во поглед на дефинирање на курикулумите, како и поголемо фокусирање кон клучните компетенции кои треба да ги поседува секој работник. Во тој поглед, децентрализацијата на надлежностите околу училиштата на локално ниво е недоволна за зголемување на сензитивноста на образованието кон промените на пазарот на работна сила, односно потребно е зголемување на моќта на одлучување на самите училишта и образовни работници.

И покрај претходните дискусии за поголемата релевантност на општествените стапки на принос во однос на приватните, нивната емпириска анализа е ограничена од достапност на податоци, така што овде само дискутираме за нивната потенцијална важност во Р. Македонија. Поради недостигот на работници со завршено 4-годишно средно образование, вишо и високо образование (ЕТФ, 2005), македонското општество има потреба од зголемување на општото ниво на образование на населението. Сепак, доколку ги земеме во предвид и буџетските

трошоци и екстерналиите, маргиналните општествени приноси од образованието може да бидат и пониски и повисоки од приватниот принос. Постоенето на непазарните бенефиции од инвестирањето во образование анализирани во точката 5 сугерираат повисоки општествени од приватни приноси. Во услови на тековната економска, социјална и политичка реалност во Македонија, овие бенефиции веројатно се високи. Така на пример, имајќи ја во предвид цивилната криза во 2002 година и потребата за понатамошно унапредување на етничката толеранција, општествените придобивки во Македонија од пообразовано население би биле мошне големи бидејќи високообразованите лица имаат поголема способност за интерпретирање на информациите и избегнување на систематски грешки при одлучувањето (УНИЦЕФ, 2002). Тоа интер алиа ги прави подобри гласачи зголемувајќи го нивниот придонес кон изградба/развој на демократијата и цивилното општество, како и кон понатамошен развој на нацијата. Понатаму, демократијата и поголемата национална свесност би ја подобриле политичката стабилност што веројатно ќе доведе до пораст на инвестициите во физички капитал и привлекување на СДИ, забрзувајќи го економскиот развој.

Просечниот принос од инвестирањето во една година школување во земјите во транзиција изнесува 7% што е пониско од просекот на развиените земји. Речиси сите истражувања за стапката на принос во овие земји во текот на транзицијата наоѓаат растечки тренд во приносот на инвестирањето во школување

Бевц (Bevc, 1993) ги анализираше општествените стапки на принос од инвестирањето во образование во поранешна Југославија и Македонија како нејзин дел, игнорирајќи го постоењето на екстерналии. Значаен заклучок на Бевц е дека и приватните и општествените придобивки од образованието се намалуваат со зголемување на времетраењето на студиите бидејќи на тој начин се зголемуваат и директните и индиректните трошоци на образованието. Ова е особено важно имајќи ја во предвид сè пораширената практика на македонските студенти за пролонгирање на студиите што може да се нарече загуба; само 17,2% од студентите кои дипломираше во 2004 година го сториле тоа на време. На пример, во 1986 година 'загубата' во високото образование во Македонија, како мерка на внатрешната неефикасност на системот, го намалила општествениот принос за 39% и приватниот за 28%. И покрај тоа

што овие бројки се од социјалистичкиот период сепак тие имаат значење за носителите на економската политика. Имено, имајќи ги во предвид сеуште високите државни субвенции на високото образова-

ние, таквото однесување на студентите создава потреба за имплементација на систем на порамномерна распределба на трошоците на високото образование помеѓу поединците и општеството.

References

Adnett, N. and Hoti, A. (2004) Schooling in a High Unemployment Transition Economy: The case of Kosovo, paper presented at the conference 'Economic Development and Reconstruction Policies in South-East Europe: The influence of economic integration', Dubrovnik, May 7-8, 2004.

Azam, J. and Rutkowski, J. (1998) Wages and Unemployment in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (1992-1997), Warsaw: World Bank.

Belfield, R. (2000) Economic Principles for Education: Theory and evidence, Cheltenham: Edward Elgar.

Bevc, M. (1993) Rates of Return to Investment in Education in Former Yugoslavia in the 1970s and 1980s by Region, *Economics of Education Review*, 12(4): pp. 325-343.

Campos, N. and Jolliffe, D. (2004) After, Before and During: Returns to education in Hungary 1986-1998, CEPR Discussion Paper, No. 4215.

De la Fuente, A. and Jimeno, J. (2005) The Private and Fiscal Returns to Schooling and the Effect of Public Policies on Private Incentives to Invest in Education: A general framework and some results, CESifo Working Paper, No. 1392.

Dimova, R. and Gang, I. (2004) Self-Selection and Earnings During Volatile Transition, IZA Discussion Paper, No. 1158.

ETF (2005) Labour Market Review in FYR of Macedonia, Turin: European Training Foundation.

Gjipali, A. (2005) Demand and Supply Features of Education in Albania During Labour Market Transition, paper presented at the CERGE-EI's conference on Education Research in Developing and Transition Economies, Prague, March 31-April 2, 2005.

Harmon, C., Oosterbeek, H. and Walker, I. (2003) The Returns to Education: Microeconomics, *Journal of Economic Surveys*, 17(2): pp. 115-155.

Hanushek, E. (2003) The Failure of Input-Based Schooling Policies, *Economic Journal*, 115(February): pp. F64-98.

Heckman, J., Lochner, L. and Todd, P. (2003) Fifty Years of Mincer Earnings Regressions, IZA Discussion Paper, No. 775.

Jurajda, S. (2003) Three Stages of Czech Labour Market Transition: Reallocation, incentives and EU standards, Prague: CERGE-EI.

Krueger, D. and Kumar, K (2003) Skill-Specific rather than General Education: A reason for US-Europe growth differences, Working Paper Series at Marshall School of Business, Department of Finance and Business Economics, No. 02-7.

Lucas, E. (1988) On the Mechanisms of Economic Development, *Journal of Monetary Economics*, 22(1): pp. 3-22.

McMahon, W. (2004) The Social and External Benefits of Education, in G. Johnes and J. Johnes (eds.) *International Handbook on the Economics of Education*, Chapter 6, Cheltenham: Edward Elgar.

Munich, D., Svejnar, J. and Terrell, K. (2004) Do Markets Favour Women's Human Capital More than Planners, IZA Discussion Paper, No. 1393.

Munich, D., Svejnar, J. and Terrell, K. (2005) Returns to Human Capital under the Communist Wage Grid and During the Transition to a Market Economy, *Review of Economics and Statistics*, 87(1): pp. 100-123.

Perreira, P. and Martines, P. (2004) Returns to Education and Wage Equations, *Applied Economies*, No.36, pp. 525-531.

Поповски, Н. (2001) Економски Основи на Информационското Општество, Скопје: Култура.

Progressive Policy Institute (2000) New Economy Task Force Report: Making the New Economy grow, July 2000, PPI.

Psacharopoulos, S. and Patrinos, H. (2002) Returns to Investment in Education: A further update, World Bank Policy Research Working Paper, No. 2881.

Psacharopoulos, S. and Patrinos, H. (2004) Human Capital and Rates of Return, in G. Johnes and J. Johnes (eds.) International Handbook on the Economics of Education, Chapter 1, Cheltenham: Edward Elgar.

Ryan, P. (2001) The School-to-Work Transition: A cross-national perspective, Journal of Economic Literature, 39(1), pp: 34-92.

Rutkowski, J. (2001) Earnings Inequality in Transition Economies of Central Europe: Trends and patterns during the 1990s, World Bank Social Protection Discussion Paper, No. 0117.

Sianesi, B. and Van Reenen, J. (2003) Returns to Education: Macroeconomics, Journal of Economic Surveys, 17(2): pp. 157-200.

Svejnar, J. (1999) Labour Markets in the Transitional Central and Eastern European Economies, in O. Ashenfelter and D. Card (eds.) Handbook of Labour Economics, Volume 3, Amsterdam: Elsevier Publishers.

Светска Банка (2003) Економски Меморандум за Р. Македонија: Справување со невработеноста, Вашингтон: Светска Банка.

OECD (2003) Reviews of National Policies for Education South Eastern Europe: Volume 2: FYRoM, Moldova, Montenegro, Romania, Serbia, Paris: OECD.

UNICEF (2002) A League Table of Educational Disadvantage in Rich Nations, Innocenti Report Card, No.4.

Van der Sluis, J. and Van Praag, M. (2004) Economic Returns to Education for Entrepreneurs: The development of the neglected child in the family of the economics of education, paper presented at the Sweden Economic Council's conference 'Self-Employment and Entrepreneurship', Sweden, March 22nd, 2004.

Weiss, A. (1995) Human Capital vs. Signalling Explanations of Wages, Journal of Economic Perspectives, 9(4): pp. 133-154.

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

ул. „Даме Груев“ 14, 1000 Скопје,
Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280
Интернет адреса: <http://www.finance.gov.mk>

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

М-р Никола Поповски

**ЗАМЕНИК
ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК**

Дејан Рунтевски
dejan.runtevski@finance.gov.mk

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

Снежана Делевска
Љупка Миндошева

ТЕХНИЧКИ СОРАБОТНИК

Ѓултен Далиповска

ПЕЧАТИ

Винсент Графика, Скопје

ТИРАЖ

500 примероци

ПРЕВОД

Жана Шокаровска
Маја Петровска

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА ПУБЛИКАЦИЈА,
ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**

ISSN 1409 - 9209
Билт. Минист. Финанс.
07-2005